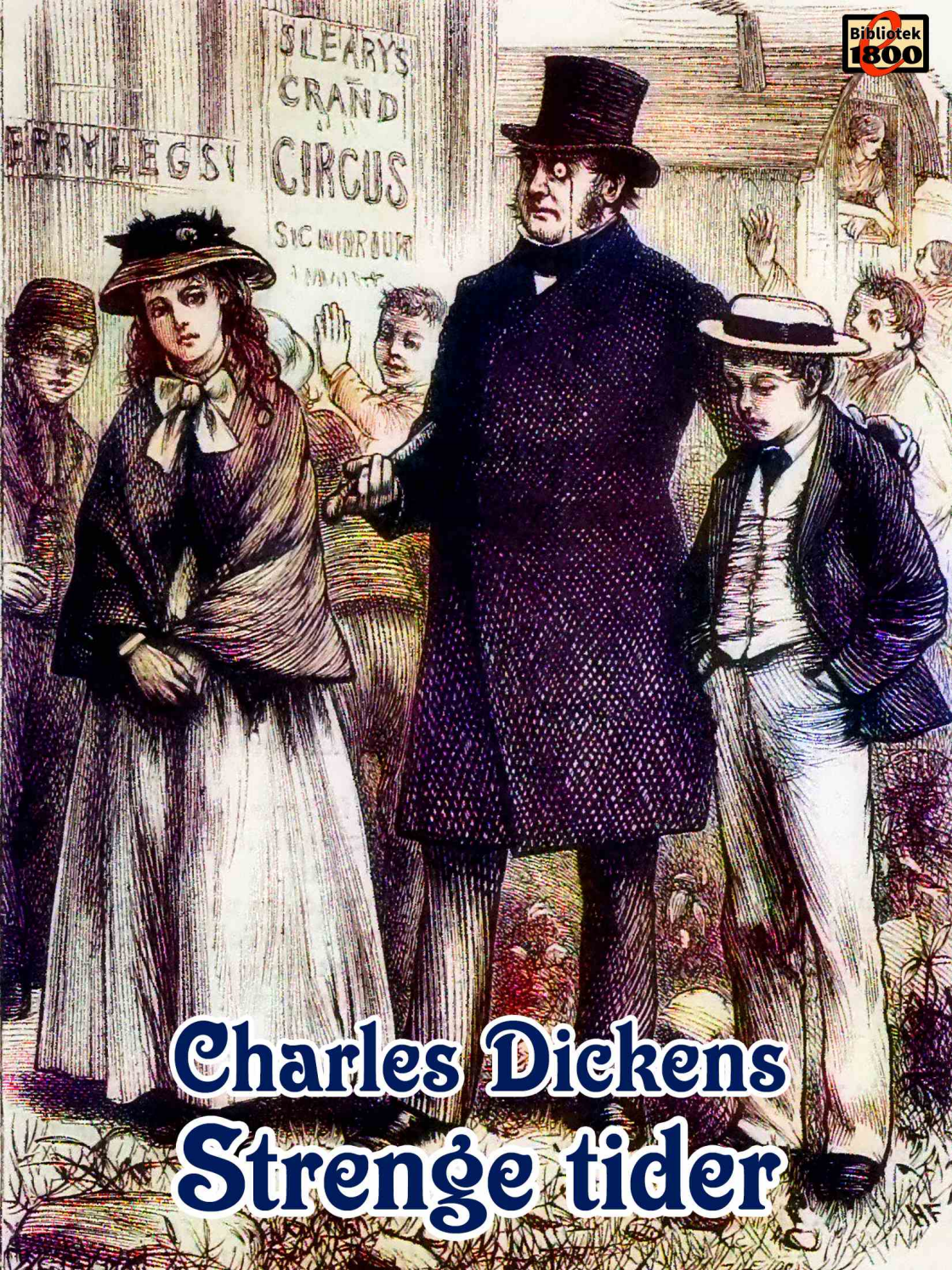

Charles Dickens Strenge tider

Charles Dickens

Strengt tider

eBibliotek 1800

2022

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Charles Dickens: *Strenge tider* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Charles Dickens: *Strenge tider* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal

context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.

Første bog

Udsæd

1. Det ene fornødne

"Hvad jeg forlanger, er kendsgerninger. Lær ikke disse drenge og piger andet end kendsgerninger. Det eneste, man har brug for her i livet, er kendsgerninger. Plant ikke andet og udryd alt andet; kun ved hjælp af kendsgerninger kan man danne de med fornuft udstyrede dyrs åndsevner; intet andet vil blive dem til nogen nytte. Efter denne grundsætning opdrager jeg mine egne børn, og efter denne grundsætning opdrager jeg også disse børn. Hold dem til kendsgerningerne, sir!"

Skuepladsen var en simpel, bar, ensformig gravhvælving af en skolestue, og talerens firkantede pegefinger gav hans ytringer eftertryk ved at understrege hver sætning på skolelærerens ærme. Eftertrykket understøttedes af talerens firkantede mur af en pande, hvor øjenbrynene var grundstenen, mens øjnene selv havde en rummelig kælderlejlighed i to mørke, af muren overskyggede huler. Eftertrykket understøttedes af talerens mund, der var bred, mager og hårdt formet. Eftertrykket understøttedes af talerens stemme, der var ubøjelig, tør og bydende. Eftertrykket understøttedes af talerens hår, der struttet frem på siderne af hans skaldede hoved som en plantage af fyrretræer, der skulle holde blæsten borte fra dets blanke overflade. Denne var ligesom skorpen på en svesketærte overalt fuld af knuder, som om hovedet ikke havde tilstrækkeligt pakhusrum til de stive kendsgerninger, der gemtes inden i det. Talerens stædige holdning, firkantede ben, firkantede skuldre, ja selv hans halstørklæde, der var oplært til at gribe ham i struben med et ublidt tag, ligesom det kunne

være en hårdnakket kendsgerning – alt understøttede eftertrykket.

"Her i livet har vi ikke brug for andet end kendsgerninger, sir, ikke andet end kendsgerninger!"

Taleren, skolelæreren og en tredje voksen person trådte alle en lille smule tilbage og lod deres øjne glide hen over det skråplan af små, menneskelige kar, som var opstillede der for at fyldes med kendsgerninger i spandevig, indtil de var blevet fulde til randen.

2. Mord på uskyldige

Thomas Gradgrind, sir. En mand med sans for det virkelige. En kendsgerningernes og regnestykkernes mand. En mand, der går ud fra den grundsætning, at to og to er fire og ikke mere, og som ikke lader sig overtale til at indrømme det mindste mere.

Thomas Gradgrind med en lineal, et par vægtskåle og en multiplikationstabel i lommen, rede til at veje og måle et hvilket som helst kvantum menneskenatur og nøjagtig sige dem, hvor meget det udgør. Det er kun et talspørgsmål, et simpelt regnestykke. Man kunne måske gøre sig håb om at få en eller anden urimelig tro ind i hovedet på Georg Gradgrind eller August Gradgrind eller John Gradgrind eller Joseph Gradgrind – alle sammen opdigtede, ikke virkelige personer – men ind i hovedet på Thomas Gradgrind – nej, sir!

Med sådanne udtryk fremstillede Gradgrind sig altid selv i ånden såvel for sin private kreds som for publikum i almindelighed. Med sådanne udtryk forestillede Thomas Gradgrind nu, idet han uden tvivl satte ordene "dreng og piger" i stedet for "sir", Thomas Gradgrind for de små krukker, der skulle stoppes så fulde med kendsgerninger.

Idet han skarpt mønstrede dem fra den ovennævnte kælderlejlighed, syntes han at være en slags kanon, der var ladet lige til munden med kendsgerninger og rede til med ét skud at blæse dem helt ud af barndommens egne. Eller et galvanisk apparat, ladet med et barsk, mekanisk stof for den blide, unge fantasi, der skulle jages på flugt.

"Pigen nummer tyve," sagde Gradgrind med en firkantet gestus med sin firkantede pegefinger. "Jeg kender ikke denne

pige; hvem er denne pige?"

"Sissy Jupe, sir," forklarede nummer tyve rødmende, idet hun rejste sig og nejede.

"Sissy er intet navn. Du må ikke kalde dig Sissy, du skal kalde dig Cecilia."

"Det er fader, der kalder mig Sissy," svarede den unge pige med skælvende røst og endnu et kniks.

"Så skal han lade være. Sig ham, at han må ikke gøre det. Cecilia Jupe – lad mig engang se – hvad er din fader?"

"Han er noget ved ridningen, sir."

Gradgrind rynkede panden og viste med en håndbevægelse dette dadelværdige fag fra sig.

"Det bryder vi os ikke om at få noget at vide om her. Det må du ikke fortælle os noget om her. Din fader rider heste til, ikke sandt?"

"Jo, sir, når de kan få nogle at ride til, så rider de dem til banen."

"Du skal ikke fortælle os noget om banen her. Nå. Så kald din fader berider. Han kurerer rimeligvis på syge heste?"

"Ja, det gør han rigtignok."

"Nå, godt. Han er altså dyrlæge, beslagsmed og berider. Lad mig engang høre, hvorledes du vil definere en hest."

Sissy Jupe bliver helt forskrækket over dette forlangende.

"Pigen nummer tyve ude af stand til at definere en hest!" sagde Gradgrind til almindelig opbyggelse for alle de små krukke. "Pigen nummer tyve har ingen kendsgerninger med hensyn til et af de almindeligste dyr! Lad da en dreng definere en hest. Du, Bitzer!"

Den firkantede finger bevægede sig hid og did og faldt pludselig på Bitzer, måske fordi han tilfældigvis sad i den samme solstråle, som skinnede på Sissy, og den skinnede stærkt, som den trængte ind ad et af de bare vinduer i det stærkt hvidtede værelse. Drengene og pigerne sad på den skrå forhøjning i to tætsluttede kolonner, der i midten kun var adskilte ved et smalt mellemrum, og således fik Sissy, der sad på hjørnet af en række på solsiden, begyndelsen af en solstråle, mens Bitzer, der sad på hjørnet af en anden række, nogle få rækker foran hende, opfangede enden af den. Men mens pigen var så sortøjet og mørkhåret, at hun syntes at få en dybere og klarere farve af solen, når den skinnede på hende, var drengen så lysøjet og lyshåret, at de selv samme stråler syntes at trække den smule farve, han havde, ud af ham. Hans kolde øjne ville næppe have været øjne, hvis de korte stumper af øjenhår ikke, ved at bringe dem i umiddelbar modsætning til noget endnu blegere end de selv, havde vist deres form. Hans korte, afstudsede hår kunne let være blevet taget for en slet og ret fortsættelse af de rødlige fregner på hans pande og ansigt. Hans hud havde en så usund mangel på naturligt skær, at han så ud, som om han ville bløde hvidt, hvis han fik et snit.

"Bitzer," sagde Thomas Gradgrind, "lad os høre din definition på en hest."

"Et firføddet, græsædende dyr. Fyrretyve tænder, nemlig fire og tyve knusetænder, fire øjentænder og tolv skæretænder. Fælder hår om foråret, i marskegne også hove. Hårde hove, men som må skos med jern. Alderen kendes på mærker i munden." Så vidt – og endnu langt videre – Bitzer.

"Nå, pige nummer tyve," sagde Gradgrind, "nu ved du, hvad en hest er."

Hun nejede atter og ville have rødmet endnu stærkere, hvis hun kunne have rødmet mere, end hun havde rødmet hele tiden. Efter hurtigt at have blinket ad Thomas Gradgrind med begge øjnene på én gang og derved opfanget lyset på sine dirrende stumper af øjenhår, så at de kom til at ligne et travlt insekts følehorn, trykkede Bitzer sine knoer mod sin fregnede pande og satte sig ned.

Nu trådte den tredje mand frem. Det var en mand, der altid gik metodisk til værks. Kongelig embedsmand; på sin – og ligeledes på de fleste andre menneskers – måde en øvet bokser, altid slagfærdig, altid med et system ved hånden til at proppe ned i halsen på almenheden ligesom en pille, altid rede til at slås med hele England, som man kunne høre ham udtale det inden for skranken i hans lille kontor. Han var mand for at tage en omgang med hvem det skulle være, for at blive i boksersproget, og klare sig brillant. Han forstod at gå løs på et hvilket som helst emne med sin højre hånd, stikke en ud med sin venstre, sætte sin modstander i knæ – han sloges altid med hele England – og give ham det glatte lag. Han var en mester, når det gjaldt at dunke vejret ud af den sunde menneskeforstand og gøre denne ulykkelige modpart døv for tidens fordringer. Og fra de højeste myndigheder havde han det hverv at skabe det store bureaukratiske tusindårsrige, hvor kommissærer skal regere på Jorden.

"Godt," sagde han med et livligt smil, idet han lagde armene over kors. "Det er en hest. Men lad mig nu engang spørge jer,

dreng og piger, ville I tapetsere et værelse med afbildninger af heste?"

Efter et ophold råbte den ene halvdel af børnene i kor: "Ja!", hvorpå den anden halvdel, da den af hans ansigt så, at dette ja var galt, råbte i kor: "Nej!", således som skik og brug er ved sådanne eksaminationer.

"Naturligvis nej. Men hvorfor ville I ikke?"

Pause. En tyk, dansk dreng med hvæsende åndedræt vovede at svare: Fordi han slet ikke ville tapetsere et værelse, men male det.

"Hvis du nu *skal* tapetsere det," sagde manden lidt heftigt.

"Du skal naturligvis tapetsere det," sagde Thomas Gradgrind, "enten du vil eller ej. Kom ikke og fortæl os, at du ikke vil tapetsere det. Hvad er din mening, dreng?"

"Så skal jeg forklare jer," sagde den anden efter en ny og uhyggelig pause, "hvorfor I ikke ville tapetsere et værelse med afbildninger af heste. Har I nogen sinde i virkeligheden set heste gå op og ned ad væggene i et værelse, hvad?"

"Ja!" fra den ene, og: "Nej!" fra den anden halvdel.

"Naturligvis nej," sagde manden med et hvast blik på den halvdel, der havde svaret galt. "Og derfor skal I ikke nogetsteds se, hvad I ikke ser i virkeligheden; derfor skal I ikke nogetsteds have, hvad I ikke har i virkeligheden, hvad der ikke er en kendsgerning. Hvad man kalder smag, er kun et andet navn for kendsgerning."

Thomas Gradgrind nikkede bifaldende.

"Dette er en ny grundsætning, en opdagelse, en stor opdagelse," sagde manden. "Nu vil jeg prøve jer endnu en gang.

Sæt, at I skal lægge tæppe på gulvet i et værelse. Ville I da vælge et tæppe, hvorpå der var afbildet blomster?"

Da det nu var blevet en almindelig overbevisning, at "nej!" altid var det rigtige svar, var nej-koret meget stærkt. Kun nogle ganske enkelte sagde ja, og iblandt dem var Sissy Jupe.

"Pigen nummer tyve," sagde manden smilende med kundskabens rolige styrke.

Sissy rødmede og rejste sig.

"Du ville altså lægge et tæppe på gulvet i dit værelse – eller i din mands værelse, hvis du var voksen og havde en mand – med afbildninger af blomster, ville du? Hvorfor ville du det?"

"Fordi jeg holder så meget af blomster, sir."

"Og derfor ville du sætte stole og borde på dem og lade folk træde på dem med deres tunge støvler?"

"Det ville de ikke tage skade af. De ville ikke visne eller blive knust af det. De ville være billeder af noget meget smukt og fornøjeligt, og jeg ville indbilde mig –"

"Ja, ja, ja! Men du må ikke indbilde dig noget," sagde manden, ganske henrykt over at være kommet så heldigt til målet. "Det er netop tingen; du må aldrig indbilde dig noget."

"Sådan noget," gentog Thomas Gradgrind højtideligt, "må du aldrig gøre, Sissy Jupe."

"Kendsgerninger, kendsgerninger," sagde den kongelige embedsmand. "Og kendsgerninger, kendsgerninger!" gentog Thomas Gradgrind.

"I skal i alle ting lade jer lede og styre," vedblev embedsmanden, "af kendsgerninger. Vi håber om ikke lang tid at få et af kendsgernings-kommissærer dannet kendsgernings-kollegium, der vil tvinge folket til at blive et kendsgernings-folk

og intet andet. I må ganske bandlyse ordet indbildning. I har intet at gøre med det. Genstande til brug eller prydelse skal ikke modsige virkeligheden. I træder ikke på blomster i virkeligheden; det kan derfor ikke tillades jer at træde på blomster i tæpper. I ser aldrig udenlandske fugle og insekter komme og sætte sig på jeres tallerkener og kopper; det kan derfor ikke tillades jer at male udenlandske fugle og insekter på jeres tallerkener og kopper. I har aldrig set firfødde dyr gå op og ned ad vægge; I må derfor ikke have firfødde dyr afbildede på væggen. – Til alle disse ting," vedblev han, "skal I bruge sammensætninger og tillempelser – i grundfarver – af matematiske figurer, som kan underkastes undersøgelser og bevis. Dette er den ny opdagelse. Dette er kendsgerning. Dette er smag."

Pigen nejede og satte sig. Hun var meget ung og så ud, som om hun var forskrækket over den udsigt til kendsgerninger, som verden frembød.

"Hvis nu mr. M'Choakumchild," sagde embedsmanden, "vil give sin første time her, mr. Gradgrind, vil det være mig en fornøjelse at lære hans fremgangsmåde at kende."

Gradgrind takkede. "Vi venter kun på Dem, mr. M'Choakumchild."

M'Choakumchild begyndte altså på bedste måde. Han og et hundrede og fyrretyve andre skolelærere var for nylig på samme tid, i samme fabrik og efter de samme grundsætninger blevet drejede som lige så mange pianoben. Han havde gennemgået en umådelig mængde eksaminationer og svaret på hele bind af hovedbrydende spørgsmål. Ortografi, etymologi, syntaks og prosodi, biografi, astronomi, geografi og almindelig

kosmografi, ligningsregning, algebra, landmåling og nivellering, sang og modeltegning kunne han udenad på sine ti forfrosne fingre. Han var vandret ad sin stenede bane ind i den kongelige embedsstands skema B. og havde taget blomsten af alle de højere grene af matematik, fysik, fransk, tysk, latin og græsk. Han kendte alle vandskellene i hele verden og alle folkeslags historie, kunne alle navne på alle floder og bjerge og kendte alle landes frembringelser, sæder og skikke og alle deres grænser og beliggenheder efter alle de to og tredive kompasstreger. Ak, du mere end mørkogte M'Choakumchild! Havde du bare selv lært lidt mindre, hvor uendeligt bedre kunne du da ikke have lært andre noget mere!

I denne foreløbige undervisningstime bar han sig ad omtrent ligesom Morgiana i "De fyrretyve Røvere", idet han kiggede ned i alle de små, foran ham opstillede kar, det ene efter det andet, for at se, hvad de indeholdt. Gode M'Choakumchild! Tror du nu også, når du med tiden har fået hver lille krukke fyldt lige til randen med dit sydende forråd, at du så med det samme har fået livet af den røver, fantasien, der lå på lur i den, eller tror du, at du undertiden kun har lemlæstet og radbrækket ham?

3. Et kighul

Gradgrind gik hjem fra skolen overordentlig tilfreds. Det var hans skole, og han havde udset den til at blive en mønsterskole. Han havde udset ethvert barn i den til at blive et mønster – netop således, som alle de unge Gradgrinder var mønstre.

Der var fem unge Gradgrinder, og mønstre var de hver eneste en. Fra deres spæde barndom havde de hørt forelæsninger og var blevet jagede som små harer. Næsten lige så tidligt, som de havde kunnet gå selv, var de blevet vænnede til at gå ind i auditoriet, og den første genstand, hvorom de havde dannet sig en forestilling, eller som de kunne huske, var en stor, sort tavle, hvorpå en varulv med kridt tegnede nogle spøgelsesagtige, hvide figurer.

Ikke som om de enten af navn eller natur vidste det mindste om en varulv. Lad os endelig holde os til kendsgerningerne! Jeg bruger kun dette ord for at betegne et uhyre i et forelæsningskastel med Himlen må vide hvor mange hoveder manipulerede sammen i ét; og hvis hverv det var at fange barndommen og trække den ved hårene ind i skumle statistiske huler.

Ingen lille Gradgrind havde nogen sinde set et ansigt i månen; de havde kendt månen ud og ind, førend de havde kunnet tale rent. Ingen lille Gradgrind havde nogen sinde lært det tossede vers: "Blink, o blink, I stjerner små; hvad I er, jeg undres på;" de havde aldrig undret sig i så henseende, da de i en alder af fem år havde dissekeret den Store Bjørn som en professor Owen og kørt Karlsvognen som en lokomotivfører. Ingen lille Gradgrind var nogen sinde ved at se en ko ude på

marken kommet til at tænke på den navnkundige ko med de krumme horn, som stangede den hund, der jog den kat, der bed den mus, som havde ædt malten, eller den endnu mere navnkundige ko, der slugte Tommeliden; de havde aldrig hørt tale om disse celebriteter og kendte kun en ko som et græsædende, drøvtyggende pattedyr med flere maver.

Mod dette kendsgerningernes hjem, der kaldtes Stone Lodge, vendte Gradgrind sine fjed. Han havde trukket sig tilbage fra isenkramhandel en gros, førend han byggede Stone Lodge, og så sig nu om efter en passende lejlighed til at gøre en aritmetisk figur i Parlamentet. Stone Lodge lå i en mose en fjerdingvej fra en stor by, der i den nuværende pålidelige vejviser hedder Coketown.

Stone Lodge var en meget regelret fremtoning blandt sine omgivelser. Ikke den mindste tilsløring mildnede eller afdæmpede denne uafviselige kendsgerning i landskabet. Et stort, firkantet hus med en tung buegang, der formørkede hovedvinduerne, ligesom ejerens svære øjenbryn overskyggede hans øjne. Et afmålt, afvejet og prøvet hus. Seks vinduer på den ene og seks på den anden side af døren, i alt tolv i den ene, i alt tolv i den anden fløj, tilsammen fire og tyve. En plæne, en have og en ung allé, alt sammen streget af med lige linjer, ligesom en botanisk regnskabsbog. Gas og ventilation, vandafløb og vandforsyning, alt af første klasse. Jernankre og jernbjælker, ildfast fra øverst til nederst, mekaniske hejseværker til stuepigerne med alle deres børster og koste; alt, hvad hjertet kan ønske sig.

Alt? Ja, jeg tror det virkelig. De små Gradgrinder havde små samlinger i forskellige videnskabsfag. De havde en lille

konkyliogisk samling og en lille metallurgisk samling og en lille mineralogisk samling, og eksemplarerne var alle sammen ordnede og forsynede med påskrifter, og de små stykker sten og erts så ud, som de var brudt løs fra modersubstanserne med instrumenter, der selv var sten og erts; og var de grådige små Gradgrinder ikke fornøjede med det, hvad i Himlens navn ville de grådige små Gradgrinder da have for at blive fornøjede?

Deres fader gik forhåbningsfuld og tilfreds videre. Han var på sin vis en kærlig fader, men ville formodentlig, hvis han ligesom Sissy Jupe havde skullet give en definition, have beskrevet sig selv som "en i høj grad praktisk fader". Han satte en ejendommelig stolthed i den talemåde: *I høj grad praktisk*, som han mente fandt en særlig anvendelse på ham. Ved ethvert offentligt møde i Coketown, og hvad der så end var genstand for et sådant møde, kunne man være vis på, at en eller anden Coketowner ville benytte lejligheden til at hentyde til sin i høj grad praktiske ven Gradgrind. Og dette glædede altid den i høj grad praktiske ven. Han vidste, at det tilkom ham, men hvad der tilkom ham, var ham også velkomment.

Da han nåede det neutrale territorium ved udkanten af byen, som hverken var by eller land, men begge dele i forvansket skikkelse, hørte han en øredøvende musik. Det larmende orkester, der hørte til en beridertrup, som havde slået sig til ro dér i et bræddeskur, var i fuld virksomhed. Et fra templets tinde vajende flag forkyndte menneskeheden, at det var "**Slearys Beriderselskab**", som bejlede til dens bifald. Sleary selv, en før, moderne billedstøtte med en pengekasse ved siden af sig i en kirkelig niche i den tidlige gotiske bygningsstil, tog imod pengene. Miss Josephine Sleary var, ifølge noget meget lange og

meget smalle plakater, netop i færd med at åbne forestillingen med sin graciøse tyrolske blomsterscene til hest. Blandt de øvrige fornøjelige, men altid strengt moralske vidundere, som måtte ses for at tros, ville Jupe den eftermiddag "lade sin talentfulde og fortrinligt dresserede hund Merrylegs gøre sine underholdende kunster." Han selv ville gøre "sit forbavsende kunststykke at kaste fem og halvfjerdsindstyve centnerlodder baglæns over sit hoved i det hurtigste tempo og således danne et springvand af massivt jern i fri luft, en idræt, der aldrig før var blevet øvet i dette eller noget andet land, og som hver dag måtte gentages, da den havde aflokket begejstrede skarer det mest henrykte bifald." Den samme signor Jupe ville "under forestillingen underholde tilskuerne med sine uskyldige shakespeareske indfald og vittigheder," og endelig ville han slutte med at optræde i sin yndlingsrolle som William Button fra Tooley Street i "den aldeles ny og yderst pudsige hippo-komediette, Skrædderens Rejse til Brenford".

Thomas Gradgrind ænsede naturligvis ikke disse trivialiteter, men blev ved at gå, således som en praktisk mand bør blive ved at gå, idet han forjager sådanne støjende insekter fra sine tanker eller henviser dem til forbedringshuset. Men vejens drejning førte ham om ad bagsiden af boden, og ved bagsiden af boden var en mængde børn samlede i en mængde nysgerrige stillinger for at få et glimt af stedets herligheder at se.

Dette bragte ham til at stå stille. "At tænke sig," sagde han, "at disse landstrygere lokker de unge gavtyve bort fra en mønsterskole!"

Da der kun var en strimmel vissent græs og tørt affald imellem ham og de unge gavtyve tilbage, tog han sin lorgnet op

af vestelommen for at se, om han ikke kunne opdage et eller andet barn, som han kendte ved navn, og som han kunne befale at gå. Men, o næsten utrolige og dog ganske uimodsigelige kendsgerning! Hvad andet fik han øje på end sin egen metallurgiske Louisa, som ivrigt kiggede gennem et hul i en fyrreplanke, og sin egen matematiske Thomas, der bukkede sig helt ned til jorden for at opfange et glimt, om det så kun var af en hov, af den graciøse tyrolske blomsterscene til hest! Målløs af forbavselse gik Gradgrind hen til det sted, hvor hans familie således vanæredes, lagde en hånd på hvert af de vildfarne børn og sagde: "Louisa! Thomas!"

Begge rejste sig røde og befippede. Men Louisa så kækkere på sin fader, end Thomas gjorde. Ja, Thomas så, egentlig talt, slet ikke på ham, men ventede tålmodig som en maskine på at blive ført hjem.

"Men Gud fri og bevare os!" sagde Gradgrind, idet han førte dem bort, hver ved sin hånd. "Hvad ville I der?"

"Se, hvad det var for noget," svarede Louisa kort.

"Hvad det var for noget?"

"Ja, fader."

Der hvilede et udtryk af overanstrengt trods over dem begge og især over pigen, men i hendes ansigt brød der dog nu og da et lys frem gennem misfornøjelsen – men det var et lys uden støttepunkt, en ild uden næring, en udhungret fantasi, som på en eller anden måde holdt sig selv i live og opklarede dette ansigt – ikke med den glade ungdoms naturlige klarhed, men med usikre, uroligt higende og søgende glimt, der havde noget pinligt ved sig, ligesom forandringerne i den blindes ansigt, når han famler sig frem.

Hun var nu et barn på femten eller seksten år, men syntes om ikke lang tid at skulle blive til en voksen kvinde. Det tænkte hendes fader, mens han så på hende. Hun var smuk. Ville være blevet egensindig – tænkte han på sin i høj grad praktiske måde – hvis det ikke havde været for hendes opdragelse.

"Skønt jeg har kendsgerningen for mine øjne, Thomas, har jeg dog møje med at forstå, hvorledes du med din opdragelse og dannelse kunne føre din søster hen til et sted som dette."

"Det var mig, som førte ham herhen, fader," sagde Louisa hurtigt; "jeg bad ham tage med."

"Det gør mig ondt at høre; det gør mig særdeles ondt at høre. Det gør ikke Thomas bedre og dig kun værre, Louisa."

Hun så atter på sin fader, men ingen tåre randt ned ad hendes kind.

"Du – Thomas og du, for hvem kundskabernes kreds står åben; Thomas og du, der, om jeg så må sige, er blevet fyldte med kendsgerninger; Thomas og du, som er blevet oplærte til matematisk nøjagtighed; Thomas og du – her!" udbrød Gradgrind. "I denne nedværdigende stilling! Jeg forbavses!"

"Jeg var så ked af det, fader. Jeg har længe været ked af det," sagde Louisa.

"Ked? Af hvad?" spurgte den forundrede fader.

"Jeg ved ikke af hvad; af alting, tror jeg."

"Ikke et ord mere. Du er barnagtig. Jeg vil ikke høre mere."

Han talte ikke igen, førend de havde gået et godt stykke, hvorpå han udbrød: "Hvad ville dine bedste venner sige, Louisa? Lægger du ingen vægt på deres gode mening? Hvad ville mr. Bounderby sige?"

Ved at høre dette navn tilkastede hans datter ham hemmeligt et blik, der udmærkede sig ved sit skarpe og forskende udtryk. Han lagde imidlertid ikke mærke til det; for før han så på hende igen, havde hun atter slået øjnene ned.

"Hvad," gentog han straks efter, "ville mr. Bounderby sige?" På hele vejen til Stone Lodge gentog han, mens han med gravitetisk harme førte de to syndere hjem, af og til: "Hvad ville mr. Bounderby sige?", som om mr. Bounderby havde været den offentlige mening i egen person.

4. Mr. Bounderby

Men den offentlige mening var Bounderby jo ikke! Hvem var han?

Ih, Bounderby var så nær ved at være Gradgrinds hjertensven, som en mand, der er aldeles udgået for følelse, kan nærme sig et åndeligt slægtskab med en anden mand, der ligeledes er aldeles uden følelse. Så nærved – eller, om læseren skulle foretrække dette, så langt fra – var Bounderby ved at være det.

Han var en rig mand, bankier, grosserer, fabrikant, og jeg ved ikke hvad. En svær, højttalende mand med stirrende øjne og en skingrende latter. En mand, der var gjort af et groft stof, som syntes at være blevet godt strakt for at gøre ham til, hvad han var. En mand med et oppustet hoved og en ditto pande, svulmende årer i tindingerne og et ansigt, hvorpå huden var udspilet så stramt, at den syntes at løfte hans øjenbryn i vejret og altid at måtte holde hans øjne vidt åbne. En mand, hos hvem alt vidnede om, at han var fyldt som en ballon og i færd med at gå til vejrs. En mand, som aldrig kunne rose sig nok af, at han var sin egen lykkes smed. En mand, der til stadighed gennem sin messingråber af en stemme udbasunerede sin fordums uvidenhed og fattigdom. En mand, der var ydmyghedens Bramarbas.

Skønt et par år yngre end sin i høj grad praktiske ven, så Bounderby dog ældre ud; hans syv og fyrretyve år kunne gerne være blevet forøgede med syv til, uden at nogen ville have undret sig derover. Han havde ikke ret mange hår på hovedet. Der var dem, som troede, at han havde snakket dem af, og at de

få, som var tilbage og strittede uordentligt i vejret, netop så således ud, fordi de stadig omtumledes af hans vindige pral.

I den stive selskabssal i Stone Lodge henvendte Bounderby, der stod på kamintæppet og varmede sig foran ilden, nogle ytringer til mrs. Gradgrind om, at det var hans fødselsdag. Han stod foran ilden, dels fordi det var en kold forårseftermiddag, uagtet solen skinnede, dels fordi Stone Lodges skygge altid hjemsøgte af et fugtighedens genfærd, og dels fordi han således indtog en ophøjet stilling, hvorfra han kunne kue mrs. Gradgrind.

"Sko havde jeg ikke på benene, og med hensyn til strømper, så kendte jeg dem ikke engang af navn. Dagen tilbragte jeg i en grøft og natten i en svinesti. På den måde højtideligholdt jeg min tiende fødselsdag. Ikke fordi en grøft var noget nyt for mig; for jeg blev født i en grøft."

Mrs. Gradgrind, en lille, mager, bleg, rødøjet bunke sjaler, en både legemligt og åndeligt usædvanlig skrøbelig person, der idelig tog medicin uden mindste virkning og, hver gang hun ytrede tegn til at komme til live, stadig lammedes af et tungt stykke kendsgerning, der dumpede ned på hende – mrs. Gradgrind håbede, at det havde været en tør grøft.

"Nej, den var så våd som en sump; der stod en fod vand i den," sagde Bounderby.

"Nok, til at et barn kunne forkøle sig der."

"Forkøle sig? Jeg blev født med betændelse i lungerne og i alle andre dele, der var modtagelige for betændelse, tror jeg," svarede Bounderby. "I flere år, frue, var jeg en af de ynkeligste skabninger, man kunne se. Jeg var så sygelig, at jeg altid

klynkede og jamrede mig. Jeg var så pjaltet og snavset, at de ikke ville have rørt ved mig med en ildtang."

Mrs. Gradgrind kastede et mat blik på ildtangen.

"Hvorledes jeg holdt det ud, ved jeg ikke," sagde Bounderby. "Jeg har velsagtens været fast bestemt derpå. Senere i livet har jeg været en fast karakter og var det formodentlig også dengang. Imidlertid står jeg nu her, mrs. Gradgrind, uden at have nogen anden end mig selv at takke for, at jeg er her."

Mrs. Gradgrind håbede fromt og mat, at hans moder –

"Min moder? Gået fløjten, frue!" sagde Bounderby.

Mrs. Gradgrind faldt lammet sammen og gav fortabt.

"Min moder efterlod mig til min bedstemoder," sagde Bounderby, "og svigter min hukommelse mig ikke rent, var min bedstemoder den ondskabsfuldeste og værste gamle kvinde, der nogen sinde har levet. Fik jeg tilfældigvis et par små sko, trak hun dem af mig og solgte dem for at drikke pengene op. Jeg har såmænd set min bedstemoder ligge i sin seng og drikke sine fjorten glas brændevin før frokost!"

Uden at give noget andet livstegn end et mat smil så mrs. Gradgrind, hvad hun altid gjorde, ud som et middelmådigt udført transparent af en lille kvindelig skikkelse uden tilstrækkelig belysning bagved.

"Hun havde en spækhøkerbod," vedblev Bounderby, "og puttede mig ned i en æggekasse. En gammel æggekasse var min barndoms vugge. Så snart jeg var stor nok til at løbe bort, gjorde jeg det naturligtvis. Så blev jeg en ung landstryger, og i stedet for at jeg før var blevet hundset og sultet af en gammel kone, blev jeg nu hundset og sultet af alle og enhver. De havde

ret; det tilkom ikke dem at gøre andet. Jeg var en byrde, en plage, en pest. Det ved jeg meget godt."

Hans stolthed over i et tidsrum af sit liv at have opnået den store sociale udmærkelse at have været en byrde, en plage og en pest kunne kun tilfredsstilles ved tre klangfulde gentagelser af praleriet.

"Jeg skulle nu engang slå mig igennem. I alt fald gjorde jeg det, enten jeg så skulle det eller ikke. Jeg slog mig igennem, skønt ingen gav mig en håndsrækning. Buddreng, landstryger, arbejdsmand, portner, kontorist, bogholder, associé, Josias Bounderby fra Coketown. Det er min historie. Josias Bounderby fra Coketown lærte sine bogstaver på butiks-skiltene og kunne først se, hvad klokken var, efter at han havde studeret uret på St. Giles' kirke under vejledning af en fortrukken krøbling, der havde været dømt for tyveri og var en uforbederlig løsgænger. Snak til Josias Bounderby fra Coketown om distriktsskoler og mønsterskoler og håndgerningsskoler, og hvad alt det skolekram nu hedder, og Josias Bounderby fra Coketown svarer, de kan være meget gode – *han* havde ikke sådanne fordele. – men lad os få folk med skarpe hoveder og barkede næver. Den opdragelse, han fik, passer ikke for enhver, det ved man nok; men således var hans opdragelse nu engang, og man kan måske tvinge ham til at synke kogende fedt; men man kan aldrig tvinge ham til at skjule kendsgerningerne i hans levned."

Da Josias Bounderby var blevet varm, da han nåede dette punkt, standsede han og standsede netop i samme øjeblik, som hans i høj grad praktiske ven, ledsaget af de to unge forbrydere, trådte ind i værelset. Da hans i høj grad praktiske ven fik øje på

ham, standsede han ligeledes og sendte Louisa et bebrejdende blik, som tydeligt sagde: "Se på din Bounderby!"

"Nå," busede Bounderby ud, "hvad er der på færde? Hvad fejler den lille Thomas, du ser så modfalden ud?"

Han talte om lille Thomas, men så på Louisa.

"Vi kiggede ind i beridernes cirkus," mumlede Louisa fornærmet, "og dér så fader os."

"Og, mrs. Gradgrind," sagde denne mand majestætisk, "jeg ville ikke være blevet mere overrasket ved at træffe mine børn i færd med at læse vers."

"Min Gud," klynkede mrs. Gradgrind. "Hvor kunne I dog det, Louisa og Thomas? Jeg forstår mig ikke på jer. I kunne gerne bringe mig til at fortryde, at jeg har fået børn. Jeg kunne have stor lyst til at sige, at jeg ville ønske, at jeg ingen havde. Og hvad I så ville have gjort, det gad jeg nok vide."

Disse kraftige udtalelser syntes ikke at gøre noget heldigt indtryk på Gradgrind, som rynkede panden.

"Som om I ikke – åh, det værker således i mit hoved – kunne gå hen og se på muslingeskallerne og mineralerne og alle de ting, I har fået, i stedet for den cirkus!" sagde mrs. Gradgrind. "I ved dog begge lige så godt som jeg, at unge mennesker aldrig har cirkus-lærere eller cirkus-kabinetter eller går til cirkus-forelæsninger. Hvad er det egentlig, I vil vide om sådan en cirkus? Jeg synes, at I har nok at gøre, hvis det er det, I trænger til. Således som mit hoved er, kunne jeg ikke huske endog blot navnene på halvdelen af de ting, I har at passe."

"Det var netop grunden," surmulede Louisa.

"Fortæl mig ikke, at det var grunden, da det dog ikke kan være tilfældet," sagde moderen. "Gå nu straks hen og læs noget

–ologisk." Mrs. Gradgrind var ingen videnskabelig dannet person og plejede som oftest at henvise sine børn til deres studier med denne almindelige formaning til at passe, hvad de skulle.

Sandt at sige var hendes forråd af kendsgerninger sørgelig mangelfuldt, men Gradgrind havde af to grunde hævet hende op til hendes ophøjede, ægteskabelige stilling. For det første var hun højst tilfredsstillende som talstørrelse, og dernæst var der intet "vrøvl" ved hende. Ved vrøvl forstod han fantasi, og efter al sandsynlighed var hun så fri for enhver tilsætning heraf som noget menneskeligt væsen, der ikke har nået toppunktet af idiotisme.

Alene den omstændighed, at hun nu blev ene med sin mand og Bounderby, var tilstrækkelig til atter at lamme denne beundringsværdige dame, uden at det var muligt at påvise noget sammenstød mellem hende og en ny kendsgerning. Hun døde følgelig endnu en gang hen, uden at nogen ænsede hende.

"Bounderby," sagde Gradgrind, idet han flyttede en stol hen til kaminen, "De viser altid så megen interesse for mine børn, i særdeleshed for Louisa, at jeg åbent vil tilstå Dem, at jeg er meget ærgerlig over denne opdagelse. Jeg har, som De ved, systematisk helliget mig til uddannelsen af min families forstand. Forstanden er, som de ved, den eneste evne, opdragelsen bør have til genstand. Og dog kunne det på grund af denne uventede og virkelig yderst uheldige tildragelse fra i dag synes, som om der havde sneget sig noget ind i hovedet på Thomas og Louisa, som er, eller rettere sagt, som ikke er – jeg kan næppe udtrykke mig bedre end ved at sige – som *aldrig* har været udset til at udvikles, og hvori deres forstand ikke har del."

"Der er visselig intet forstandigt i at interessere sig for at se på en flok landstrygere," svarede Bounderby. "Mens jeg selv var landstryger, var der ingen, som interesserede sig for at se på mig; det ved jeg."

"Dernæst kommer det spørgsmål," sagde den i høj grad praktiske fader med øjnene fæstede på ilden, "hvorfra har denne lave nysgerrighed sit udspring?"

"Det skal jeg sige Dem. Fra en ørkesløs fantasi."

"Det vil jeg ikke håbe, skønt jeg må tilstå, at en sådan anelse virkelig opstod hos mig, mens jeg gik hjem."

"Fra en ørkesløs fantasi, Gradgrind," gentog Bounderby. "En meget slem ting for enhver, men en fordømt slem ting for en pige som Louisa. Jeg ville bede mrs. Gradgrind undskylde mine stærke udtryk, hvis hun ikke vidste, at jeg i forvejen ikke er fin af mig. Den, der venter finhed, af mig, vil blive skuffet. Jeg har ingen fin opdragelse fået."

"Jeg gad vide," sagde Gradgrind, der stod og grublede med hænderne i lommen og sine huleagtige øjne fæstede på ilden, "jeg gad vide, om nogen af lærerne eller tjenestefolkene skulle have sat dem noget i hovedet. Om Louisa eller Thomas skulle have læst noget? Om en eller anden dum roman, trods al forsigtighed, skulle være kommet ind i huset? For det er så mærkeligt, så ufatteligt af børn, der lige fra vuggen af er blevet praktisk dannede med passer og lineal."

"Tøv lidt!" udbrød Bounderby, der under alt dette havde stået på kamintæppet ligesom før. "De har jo et barn af en af disse omløbere i Deres skole?"

"Ved navn Cecilia Jupe!" sagde Gradgrind med ligesom et forbavset blik på sin ven.

"Tøv nu lidt!" udbrød Bounderby igen. "Hvorledes kom hun til at gå i den?"

"Å, tingen er, at jeg først for ganske nylig har set denne pige for første gang. Hun kom her til huset for at søge om særlig tilladelse til at blive optagen i skolen, da hun jo ikke hører her til byen, og – ja, De har ret, Bounderby, De har ret!"

"Tøv nu lidt!" udbrød Bounderby tredje gang. "Så Louisa hende, da hun var her?"

"Ja vist gjorde hun; for hun talte til mig om hendes ønske. Men jeg er vis på, at Louisa kun så hende i mrs. Gradgrinds nærværelse."

"Med forlov, mrs. Gradgrind," sagde Bounderby, "hvad foregik der da?"

"Å, mit stakkels helbred!" svarede mrs. Gradgrind. "Pigen ville så gerne i skolen, og Gradgrind så jo så gerne, at der kom piger i skolen, og Louisa og Thomas sagde begge to, at hun havde sådan en stor lyst til at komme i skolen, og hvorledes var det muligt at modsige dem, når det virkelig var således?"

"Hør, ved De hvad, Gradgrind," sagde Bounderby, "jag pigen på døren, så er den vise ude."

"Jeg er næsten af samme mening som De."

"Gør det straks, det har altid været mit valgsprog lige fra min barndom. Da jeg satte mig i hovedet at ville løbe bort fra min æggekasse og min bedstemoder, gjorde jeg det straks. Gør det straks!"

"Er De til fods?" spurgte hans ven. "Jeg har faderens adresse. De har måske ikke noget imod at gå til byen med mig?"

"Ikke det mindste, hvis de kun gør det straks."

Med disse ord smækkede Bounderby sin hat på – han smækkede den altid på, da dette viste, at han var en mand, der havde haft alt for travlt med at være sin egen lykkes smed, til at han kunne have opnået nogen elegance i at bære sin hat – og spankulerede med hænderne i lommen ud i forstuen. "Jeg går aldrig med handsker," plejede han at sige. "Jeg kravlede ikke op ad stigen med dem på. Havde ikke været så højt oppe, om jeg havde gjort det."

Da han måtte spankulere et par minutter ude i forstuen, mens Gradgrind gik ovenpå efter adressen, åbnede han døren til børnenes læseværelse og så ind i den voksdugsbelagte helligdom, der, trods sine boghylder, sine skabe og sine mangfoldige lærde, videnskabelige apparater, havde meget af et til hårklipning helliget rums indbydende udseende. Louisa lå dorsk i vinduet og så ud, uden at se på noget, mens lille Thomas stod og snøftede hævngherrig ved kaminen. Adam og Malthus, to yngre Gradgrinder, var under bevogtning ude på forelæsninger, og lille Jane var, efter at have fabrikeret en hel del fugtigt pibeler på sit ansigt ved hjælp af en griffel og tårer, faldet i søvn over sine simple brøker.

"Nu er det alt sammen godt igen, Louisa; nu er det alt sammen godt igen, Thomas," sagde Bounderby. "I vil ikke gøre det oftere. Jeg indestår for, at fader ikke mere er vred. Nå, Louisa, er det ikke et kys værd?"

"De kan jo tage et, mr. Bounderby," svarede Louisa, idet hun gik langsomt over gulvet og koldt og med bortvendt ansigt rakte ham kinden.

"Altid min kæledægge, ikke sandt?" sagde Bounderby. "Far vel, Louisa."

Han gik bort, men hun blev stående på det samme sted og gned den kind, han havde kysset, med sit lommetørklæde, så den blev gloende rød; men blev desuagtet ved at gøre det i hele fem minutter derefter.

"Hvad er det, du gør, Louisa?" sagde hendes broder gnavent.
"Du gnider jo hul i ansigtet."

"Du må gerne skære stykket ud med din pennekniv, Tom, hvis du vil. Jeg skal ikke græde."

5. Grundtonen

Coketown, hvor d'hr. Bounderby og Gradgrind nu gik hen, var en kendsgerningernes triumf. Den havde ikke mere skær af fantasi end mrs. Gradgrind selv. Lad os anslå grundtonen, Coketown, førend vi fortsætter vor melodi.

Coketown var en by af røde mursten eller af mursten, der ville have været røde, hvis røgen og asken havde tilladt det; men som sagerne stod, var det en by af unaturligt rødt og sort, ligesom en vildmands malede ansigt. Det var en by af maskiner og høje skorstene, fra hvilke uendelige slanger af røg uafsladeligt snoede sig i vejret uden at blive helt udfoldede. Der var en sort kanal i den og en flod, der var purpurrod af ildelugtende farvestof, og uhyre masser af bygninger, fulde af vinduer, inden for hvilke det raslede og dirrede, så lang som dagen var, og hvor dampmaskinens stempel ensformigt gik op og ned, ligesom hovedet på en elefant i en tilstand af tungsindigt vanvid. Coketown indeholdt flere store gader, der alle i høj grad lignede hinanden, og mange små gader, der lignede hinanden endnu mere, og hvor der boede mennesker, som også lignede hinanden og alle sammen gik ind og ud til de samme tider med den samme lyd på de samme brosten for at udføre det samme arbejde, og for hvem hver dag var ligesom i går og i morgen, og hvert år et spejlbillede af det forrige og det næste.

Disse Coketowns egenskaber var i det væsentlige uadskillelige fra det arbejde, der nærede den, og som modsætning til dem må omtales de bekvemmeligheder, der fandt vej over hele verden, og den luksus, som udgjorde – vi vil ikke spørge om, hvor meget af den fine dame, der næppe kan

udholde at høre stedets navn blive nævnt. Dens øvrige ejendommeligheder var frivillige, og de var følgende:

Man så intet i Coketown, som ikke var strengt praktisk. Når medlemmerne af en religiøs trosbekendelse byggede sig et kapel dér – således som medlemmerne af atten religiøse trosbekendelser havde gjort – opførte de det som et gudeligt pakhús af røde mursten, undertiden – men det var kun tilfældet med ganske enkelte, særlig ornamentale eksemplarer – med en klokke i et fuglebur ovenpå. Den eneste undtagelse var den ny kirke, en med gips afpudset bygning med et firkantet tårn oven over indgangen, endende i fire korte spir, der lignede dekorerede træben. Alle de offentlige indskrifter i byen var ens malede med stive bogstaver i sort og hvidt. Fængslet kunne have været hospitalet, hospitalet fængslet, rådhuset enten det ene eller det andet eller begge dele, eller hvad det ellers skulle være, så lidt forskel var der på deres ydre konstruktion. Kendsgerninger og atter kendsgerninger overalt på det materielle så vel som det immaterielle område.

M'Choakumchild-skolen var helt igennem kendsgerning, tegneskolen var helt igennem kendsgerning, og forholdet mellem herre og tjener var helt igennem kendsgerning, og alt var kendsgerning lige fra fødselsstiftelsen til kirkegården, og hvad man ikke kunne nævne i tal eller påvise som købeligt på det billigste og sælgeligt på det dyreste marked, var ikke og skulle aldrig i evighed være til, amen.

En by, der i den grad var helliget kendsgerninger og vidste at hævde dem så sejrrikt, trivedes naturligvis godt? Å nej, ikke sådan rigtig godt. Ikke? Min Gud!

Nej. Coketown kom ikke i enhver henseende ud af sine egne ovne som guld, der er blevet prøvet i ilden. For det første var der den indviklede gåde ved stedet, nemlig hvem der hørte til de atten trosbekendelser; for hvem det så var, så var det ikke de arbejdende klasser. Det var højst underligt at gå igennem gaderne en søndag morgen og lægge mærke til, hvor få af disse mennesker klokkernes klemten, der gjorde de syge og nervøse halvtossede, kaldte ud fra deres egne kvarterer, fra deres egne beklumrede boliger, fra deres egne gadehjørner, hvor de stod og stirrede ligegyldige på kirkegængerne som noget, der ikke i mindste måde kom dem ved. Og det var ikke alene den fremmede, som lagde mærke til det; for i Coketown selv var der en forening, fra hvis medlemmer der hver eneste session hørtes og spurgtes i Underhuset, idet de med dydig harme petitionerede om parlamentsakter, der med vold og magt skulle gøre Coketownerne gudfrygtige. Dernæst kom Totalafholdelses-selskabet, som klagede over, at disse samme mennesker absolut ville drikke sig fulde, og med statistiske data godtgjorde, at de drak sig fulde, og i teselskaber beviste, at ingen menneskelig eller guddommelig magt – med undtagelse af en medalje – kunne få dem til at aflægge den vane at drikke sig fulde. Derpå kom apotekeren og viste med andre statistiske data, at når de ikke drak sig fulde, så spiste de opium. Så kom den erfarne præst ved fængslet med flere statistiske data, der overgik alle de tidligere statistiske data, og viste, at disse samme mennesker absolut ville søge gemene, for almenhedens øjne skjulte forlystelsessteder, hvor de hørte gemene viser og så gemene danse og måske selv deltog i dem, og hvor N. N., der på sin næste fødselsdag blev fire og tyve år og var dømt til atten

måneders ensomt fængsel, selv havde sagt – ikke som om han ellers havde vist sig så synderlig troværdig – at hans fordærvelse havde taget sin begyndelse dér, og at han var fuldt og fast overtydet om, at han et andet sted ville være blevet et pragteksemplar i moralsk henseende. Og så kom Gradgrind og Bounderby, der i dette øjeblik gik igennem Coketown – og begge var i høj grad praktiske, de kunne, når det skulle være, levere endnu flere statistiske data, hentede fra deres egne personlige oplevelser og stadfæstede med eksempler, som de selv havde kendt og set, og hvorefter det klart fremgik – det var, kort sagt, det eneste klare i sagen – at disse samme mennesker alle til hobe var noget pak, mine herrer; at hvad man så end gjorde for dem, var de dog aldrig taknemmelige, mine herrer; at de var urolige hoveder, mine herrer; at de aldrig vidste, hvad de ville; at de levede af den bedste kost og købte frisk smør og ikke ville lade sig nøje med ringere end mokkakaffe og vragede alle de kødstykker, som ikke var de bedste, og dog altid var misfornøjede og uregerlige. Det var, kort sagt, moralen af den gamle amnestuefabel:

Der var en gammel kone, og hvad tror du vel, hun fik?

Alt hvad hun ville have af både mad og drik.

Fuldt op af mad og drik fik hun lige til sin død,

og dog den gamle kone klaged' altid over nød.

Skulle det være muligt, at der var nogen lighed imellem befolkningen i Coketown og de små Gradgrinder? Man vil dog vel ikke i disse oplyste tider fortælle nogen af os, der er ved sine fulde fem og kender noget til tal, at man i Coketown i snesevis af år forsætligt havde tilsidesat en af de første livsbetingelser for den arbejdende klasse? At de havde nogen fantasi dér, der

krævede en sund udvikling i stedet for at vride sig i krampetrækninger? At netop i det samme forhold, hvori de arbejdede længe og ensformigt, voksede også deres trang til legemlig rekreation, en eller anden adspredelse, der kunne opmuntre dem til godmodighed og godt humør og give dem luft – en eller anden lovlig fridag, blot en ærbar dans til lidt oplivende musik – en eller anden let postej en gang imellem, hvori ikke engang M'Choakumchild havde haft sin finger – en trang, som måtte og ville tilfredsstilles på en sund måde eller måtte og ville tage en usund retning, medmindre universets love ophævedes.

"Denne mand bor i Pods End, og jeg ved ikke rigtigt, hvor Pods End er," sagde Gradgrind. "Hvor er det, Bounderby?"

Bounderby vidste, at det var et sted nede i byen, men mere vidste han ikke. De blev derfor stående et øjeblik for at se sig om.

Næsten i samme øjeblik kom en pige, som Gradgrind genkendte, løbende omkring hjørnet med hurtige skridt og forfærdede miner. "Halløj," sagde han. "Stop! Hvor skal du hen? Stop!" Pigen nummer tyve standsede altså med bankende hjerte og nejede for ham.

"Hvorfor farer du om på gaden på denne upassende måde?" spurgte Gradgrind.

"Der – der var nogen, som løb efter mig," svarede pigen forpustet, "og jeg søgte at slippe bort."

"Løb efter dig? Hvad er det for noget snak? Hvem skulle løbe efter *dig*?"

Spørgsmålet blev uventet og pludselig besvaret for hende af den farveløse dreng Bitzer, der kom omkring hjørnet med en så

blind hurtighed og så lidt forberedt på en hindring på fortovet, at han tørnede mod Gradgrinds vest og fløj ud på gaden.

"Hvad skal det sige, dreng?" sagde Gradgrind. "Hvad tager du dig for? Hvor tør du vove at fare således imod folk?"

Bitzer samlede sin hue op, som ved sammenstødet var faldet af ham, og undskyldte sig, idet han gik baglæns og trykkede knoerne mod panden, med, at det var sket af vanvare.

"Løb den dreng efter dig, Jupe?" spurgte Gradgrind.

"Ja, sir," svarede pigen tøvende.

"Nej, jeg gjorde ikke!" udbrød Bitzer. "Ikke førend hun løb bort fra mig. Men beridere bryder sig aldrig om, hvad de siger; det har de ord for. Du ved selv, at beriderne har ord for aldrig at bryde sig om, hvad de siger," tilføjede han til Sissy. "Det er lige så velkendt her i byen som – med forlov, sir, som multiplikationstabellen er ukendt for beriderne." hermed ville Bitzer indsmigre sig hos Bounderby.

"Han gjorde mig så bange med sine gruelige ansigter, sir," sagde pigen.

"Å," udbrød Bitzer, "å, er du måske ikke lige så god som de andre? Hører du måske ikke til beriderne? Jeg spurgte hende, om hun ville lære, hvorledes hun skulle definere en hest i morgen, og tilbød at ville sige hende det, for at hun kunne vide, hvad hun skulle svare, når hun blev spurgt. Du ville ikke have tænkt på at sige så meget dumt tøj, hvis du ikke havde hørt til beriderne."

"Hendes stilling synes at være temmelig velkendt iblandt dem," ytrede Bounderby. "Om otte dage skal De se, at hele skolen står i én række og kigger ind i cirkus."

"Det tror jeg virkelig med," svarede hans ven. "Omkring med dig, Bitzer, og gå hjem. Bliv her et øjeblik, Jupe. Hører jeg en eneste gang til, dreng, at du løber således om på gaden, skal du høre fra mig gennem læreren i skolen. Forstår du mig? Gå!"

Drengen holdt med ét op med at blinke, trykkede atter knoerne mod panden, skottede til Sissy, vendte sig om og gik.

"Nå, min pige," sagde Gradgrind, "vis nu denne herre og mig, hvor din fader bor; vi skal tale med ham. Hvad har du i den flaske, du der går med?"

"Genever," sagde Bounderby.

"Å Gud nej, sir. Det er ni slags olie."

"Hvad for noget?"

"Ni slags olie til at smøre fader med."

"Men," sagde Bounderby med en høj, kort latter, "hvad Fanden smører du din fader med ni slags olie for?"

"Det er noget, som vore folk altid bruger, når de støder sig i manegen," svarede pigen, idet hun drejede hovedet for at se, om hendes forfølger var borte. "De får tit nogle meget slemme skrammer."

"Løn som forskyldt for deres dovenskab," sagde Bounderby. Hun så på hans ansigt med en blanding af frygt og forundring.

"For Fanden," sagde Bounderby, "da jeg var fire eller fem år yngre end du, fik jeg sådanne skrammer, som ikke lod sig kurere hverken med ti eller tyve eller fyrretyve slags olie. Jeg fik dem ikke ved at gøgle, men ved at blive knubset. Jeg kendte ikke til linedans; jeg dansede på den bare jord efter en dygtig tamp."

Skønt hård nok, var Gradgrind dog ikke så rå som Bounderby. Hans karakter var, alt vel overvejet, ikke ukærlig; den ville måske endog være blevet meget kærlig, hvis han for en

del år siden havde lavet en ordentlig bommert i den aritmetik, der holdt den i ligevægt. Idet de bøjede ind i et smalt stræde, sagde han i en tone, der skulle være opmuntrende: "Er dette måske Pods End, Jupe?"

"Ja, det er, og der ligger huset."

Hun standsede i tusmørket ved døren til et simpelt lille værtshus med matte, røde lys indenfor. Det så så udtæret og lurvet ud, som om det af mangel på søgning selv havde slået sig til drik og var gået den vej, alle drukkenbolte går, og nu var sit endeligt nær.

"Vil De gå gennem skænkestuen og ovenpå og vente der, mens jeg henter et lys. Skulle De høre en hund, er det kun Merrylegs, og den gør bare."

"Merrylegs og ni slags olie, hm!" sagde Bounderby med sin metalliske latter, idet han gik sidst ind. "Det er noget net noget for en mand, der har været sin egen lykkes smed!"

6. Slearys beriderselskab

Værtshuset hed "Pegasus' Våben". Pegasus' Ben havde måske været nok så passende, men under den bevingede hest på skiltet stod der med latinske initialer skrevet "Pegasus' Våben", og under denne indskrift igen havde maleren på en bølgende plakat skrevet disse linjer:

Af malten sød får øllet kraft,
et vink, og her det tappes;
og står din hu til druens saft,
den heller ikke fattes.

I glas og ramme på væggen bag den snavsede lille disk fandtes endnu en Pegasus – en teatralsk – med vinger af virkeligt flor og helt oversået med guldstjerner, samt udstyret med et æterisk ridetøj af rødt silke. Da det var blevet for mørkt udenfor til at se skiltet og ikke lyst nok indenfor til at se billedet, tog Gradgrind og Bounderby ingen forargelse af disse fantasterier, men gik bag efter pigen op ad en stejl hjørnetrappe og blev stående i mørket, mens hun gik ind efter et lys. De ventede hvert øjeblik at høre Merrylegs give hals, men den vel dresserede hund havde endnu ikke gøet, da pigen og lyset viste sig.

"Fader er ikke inde i vort værelse," sagde hun med et højst forundret ansigt. "Har De ikke noget imod at træde indenfor, skal jeg straks kalde på ham."

De gik indenfor, og efter at Sissy havde sat to stole hen til dem, skyndte hun sig bort med hurtige, lette fjed. Det var et dårligt, kummerligt møbleret kammer med én seng. På et søm

hang en hvid nathue prydet med to påfuglefjer og en hårpisk, der stod lige i vejret; det var den, signor Jupe endnu samme eftermiddag havde haft på, da han oplevede forestillingen med sine uskyldige shakespeareske indfald og vittigheder; men ingen anden del af hans garderobe eller noget andet spor af ham selv eller hans idrætter var at se. Med hensyn til Merrylegs, da kunne dette vel dresserede dyrs ærværdige stamfader, som en gang i tidernes morgen var kommet om bord i Arken, for den sags skyld gerne være blevet lukket ude af den, mere hund var der hverken at se eller at høre.

De hørte dørene til værelserne ovenpå blive lukket op og i, mens Sissy gik fra det ene til det andet for at søge efter sin fader, og straks efter hørte de stemmer, der udtrykte forundring. Hun kom springende ned igen i stærk fart, åbnede en gammel, forslået og skabet sælskinds-kuffert og så sig om med foldede hænder og et ansigt fuldt af rædsel.

"Fader må være gået ned til teatret, sir. Jeg ved ikke, hvorfor han kan være gået derhen, men han må være der; jeg skal bringe ham herhen i løbet af et minut!" Med det samme var hun borte, uden hat og med sit lange, sorte barnehår bølgende ned ad nakken.

"Hvad mener hun?" sagde Gradgrind. "Tilbage om et minut. Det er jo over en fjerdingvej herfra."

Førend Bounderby kunne svare, viste en ung mand sig i døren og trådte ind med hænderne i lommen, idet han forestillede sig selv med de ord'. "Undskyld, mine herrer!" Hans glatragede, magre og mørkladne ansigt skyggedes af en masse sort hår, der var børstet op i en valk rundt omkring hans hoved og skilt ad i midten. Hans ben var meget kraftfulde, men

kortere, end velproportionerede ben burde være, og hans bryst og ryg var lige så meget for brede, som hans ben var for korte. Han var iført en Newmarket kjole og stramt siddende benklæder, havde et tørklæde om halsen, lugtede af lampeolie, halm, appelsinskaller, hestefoder og savspåner og lignede en slags højst mærkværdig kentaur – en sammensætning af stalden og skuespilhuset. Hvor det ene begyndte og det andet endte, kunne intet menneske sikkert have sagt. Denne herre stod på dagens plakater opført som mr. E. W. B. Childers, med føje omtalt for sin dristige fremstilling af de nordamerikanske steppers vilde jæger, et yndet nummer, hvori en diminutiv dreng med et gammelt ansigt – han var fulgt bag efter ham ind i stuen – deltog som hans lille søn, idet han som fader snart holdt ham ved den ene fod og slængte ham bag på ryggen, snart holdt ham i den udstrakte hånd med hovedet nedad og benene i vejret, ifølge den voldsomme, faderlige måde, hvorpå vilde jægere plejer at kæle for deres afkom. Udstafferet med lokker, kranse, vinger, bleghvidt og karmin forvandlede denne håbefulde person til en så fortryllende cupido, at den moderlige del af tilskuerne frydede sig mere over ham end over noget andet; men i privatlivet, hvor hans særkende var en kort lasefrakke og en overordentlig grov stemme, var han en udpræget beridertype.

"Undskyld, mine herrer," sagde Childers med et blik omkring i værelset, "tager jeg ikke fejl, er det nok Dem, der ønsker at tale med Jupe?"

"Ganske rigtigt," sagde Gradgrind. "Hans datter er gået for at hente ham; men jeg kan ikke vente længere. Hvis De derfor vil have den godhed, vil jeg sige Dem, hvad jeg ønsker."

"Ser De, min ven," tog Bounderby til orde, "vi hører til den slags folk, som kender tidens værd, og De hører til den slags folk, som ikke kender dens værd."

"Jeg har ikke," svarede Childers efter at have mønstret ham fra øverst til nederst, "den ære at kende Dem; men mener De, at De kan bringe flere penge ud af Deres tid, end jeg kan bringe ud af min, tror jeg efter Deres udseende at dømme, at De omtrent har ret."

"Og når De så har bragt dem til veje, kan De også holde på dem, skulle jeg tro," sagde Cupido.

"Ti stille med det, Kidderminster!" sagde Childers – master Kidderminster var Cupidos menneskenavn.

"Hvorfor kommer han her og gør nar ad os?" udbød master Kidderminster, idet han røbede et meget pirreligt sind. "Har De lyst til at gøre nar af os, kan De jo løse billet og gå ind og pibe ad os."

"Kidderminster," sagde Childers med hævet stemme, "ti stille med det! – Sir," sagde han til Gradgrind, "jeg henvender mig til Dem; De ved eller ved måske ikke, for De har velsagtens ikke ret ofte overværet vore forestillinger, at Jupe i den sidste tid ikke så sjældent er gået galt i byen."

"Hvad for noget?" spurgte Gradgrind og søgte med et blik hjælp hos den vældige Bounderby.

"Gået galt i byen," gentog Kidderminster.

"Gør ikke, hvad han skal gøre. Kommer til kort med sine saltomortaler og badutspring," fortolkede Childers.

"Å," sagde Gradgrind, "det er det, De kalder at gå galt i byen."

"Ja, sådan med en almindelig talemåde," svarede Childers.

"Ni slags olie, Merrylegs, galt i byen, saltomortaler og badutspring!" brummede Bounderby med sin ejendommelige latter. "Et snurrigt selskab for en mand, der selv har svunget sig op."

"Så kan De jo svinge Dem ned igen," svarede Cupido.

"Har De virkelig svunget Dem så højt op, som det lader til, så nedlad Dem nu en lille smule."

"En næsvis knægt!" sagde Gradgrind, idet han vendte sig om og rynkede brynene ad ham.

"Havde vi bare vidst, at De kom," svarede Kidderminster uden at tage modet, "skulle vi have sørget for, at der havde været en ung kavalier til stede, som kunne give Dem svar på tiltale. Det er skade, at De ikke har ladet Dem melde, siden De er så kræsen. Deres fag er nok det stramme?"

"Hvad mener denne uopdragne dreng med det stramme?" spurgte Gradgrind, idet han sendte ham et halvt fortvivlet øjekast.

"Herut med dig!" sagde Childers og skubbede sin unge ven ud af stuen, nærmest på prærie-manér. "Det stramme eller det slappe kommer omtrent ud på ét; det vil ikke sige andet end stram line og slap line. Men De ville jo give mig besked til Jupe?"

"Ja, det ville jeg."

"Ja, så," vedblev Childers hurtigt, "så tror jeg aldrig, han vil få den. Kender De ham?"

"Jeg har aldrig set ham for mine øjne."

"Så tvivler jeg også om, at De nogen sinde vil få ham at se. Det er mig temmelig klart, at han er væk."

"Mener De, at han har forladt sin datter?"

"Ja, jeg mener," sagde Childers med et nik, "at han er kneben ud. Han blev pebet ud i aftes, han blev pebet ud i forgårs aftes, han blev pebet ud i dag. Han er i den sidste tid kommet i vane med altid at blive pebet ud, og det kan han ikke døje."

"Hvorfor er han da blevet pebet ud?" spurgte Gradgrind.

"Hans lemmer begynder at blive stive, og han er opslidt," sagde Childers. "Han er en ganske god pjattemester, men det kan han ikke leve af."

"Pjattemester!" gentog Bounderby. "Igen noget nyt!"

"Taler, da, hvis herren synes bedre om det ord," sagde Childers, idet han overmodigt kastede fortolkningen over sin skulder og rystede sine lange lokker. "Men det mærkeligste ved historien er, at det, at hans datter skulle vide, at han blev pebet ud, er gået ham mere til hjertet end tingen selv."

"Godt!" afbrød Bounderby ham. "Det er godt, Gradgrind! En mand holder så meget af sin datter, at han løber bort fra hende! Det er pokkers godt! Ha, ha, ha! Jeg vil sige Dem noget, unge mand. Jeg har ikke altid indtaget min nuværende stilling i livet. Jeg kender også noget til sådanne ting. Det vil måske forbavse Dem at høre det; men min moder løb bort fra mig."

Childers svarede spydigt, at det slet ikke forbavsede ham at høre det.

"Meget vel," sagde Bounderby. "Jeg blev født i en grøft, og min moder løb bort fra mig. Undskylder jeg hende for det? Nej. Har jeg nogen sinde undskyldt hende for det? Heller ikke. Jeg siger, at hun sandsynligvis er det allerværste fruentimmer, der nogen sinde har været til, med undtagelse af min fordrukne bedstemoder. Der er ingen familiestolthed ved mig; der er intet fantastisk, sentimentalt vindbøjleri ved mig. Jeg kalder hver

ting ved sit rette navn, og jeg kalder uden frygt for at sige min mening moderen til Josias Bounderby fra Coketown det samme, som jeg ville kalde hende, hvis hun havde været moder til Dick Jones fra Wapping. Således også med denne mand. Han er en forfløjen løsgænger og landstryger; det er det, han er, på engelsk."

"Det er mig ganske ligegyldigt, hvad han er eller ikke er, enten på engelsk eller fransk," svarede Childers, idet han gjorde omkring. "Jeg fortæller Deres ven, hvorledes sagen står; har De ikke lyst til at høre på det, kan De jo gå udenfor. De forstår at bruge munden; men De gør bedst i at bruge den i Deres eget hus," demonstrerede Childers med bitter ironi. "Brug den ikke her i huset, førend De bliver opfordret. De har vist et hus, som hører Dem selv til?"

"Ja, det kunne nok være," svarede Bounderby smilende og klingrede med sine penge.

"Så hav den godhed at bruge Deres mund i Deres eget hus, for dette her er noget skrøbeligt og kunne let falde sammen, hvis De snakker alt for meget."

Og idet han igen mønstrede Bounderby fra øverst til nederst, vendte han sig fra ham til Gradgrind, som om han ikke havde mere at gøre med ham.

"For ikke fuldt en time siden sendte Jupe sin datter ud i et ærinde, og derpå er han selv set liste væk med hatten ned over øjnene og en bylt i et lommetørklæde under armen. Hun vil aldrig tro det om ham, men han er kneben ud og har forladt hende."

"Men," sagde Gradgrind, "hvorfor vil hun aldrig tro det om ham?"

"Fordi de to var ét. Fordi de aldrig var fra hinanden. Fordi han lige til nu syntes at forgude hende," sagde Childers, idet han gik et par skridt for at se ned i den tomme kuffert. Både Childers og Kidderminster gik på en underlig måde med benene mere fra hinanden end folk i almindelighed og med et yderst koket skær af at være stive i knæene. Denne gang havde alle de mandlige medlemmer af Slearys selskab tilfælles, og den skulle tilkendegive, at de altid var til hest.

"Stakkels Sissy! Han måtte hellere have sat hende i lære," sagde Childers og rystede endnu en gang sit hår, idet han så op fra den tomme kuffert. "Nu forlader han hende, uden at hun har noget at holde sig til."

"Det er rosværdigt af Dem, der aldrig har stået i lære, at udtale Dem således," svarede Gradgrind bifaldende.

"Jeg aldrig stået i lære! Jeg blev sat i lære, da jeg kun var syv år."

"Ja så," sagde Gradgrind noget ærgerlig over at være blevet narret til at afsige en så velvillig dom. "Jeg vidste ikke af, at det var skik og brug at oplære unge personer til –"

"Dovenskab," afbrød Bounderby ham med høj latter. "Nej, jeg sågu' ikke heller!"

"Hendes fader havde nu engang sat sig i hovedet," vedblev Childers, der lod, som om han havde glemt, at Bounderby var til stede, "at hun skulle have en fandens fin opdragelse. Hvorledes han kom til at sætte sig det i hovedet, skal jeg ikke kunne sige; kun det ved jeg, at det aldrig kom ud af hovedet på ham igen. I de syv sidste år samlede han en smule læsning sammen til hende hist og en smule skrivning her og en smule regning der."

Childers tog sin hånd op af lommen, strøg sig om ansigtet og hagen og så med en god portion tvivl og lidt håb på Gradgrind. Lige fra begyndelsen af havde han søgt at vinde denne herre for den forladte piges skyld.

"Da Sissy kom i skole her," vedblev han, "blev hendes fader sjæleglad. Jeg kunne slet ikke fatte hvorfor, da vi ikke havde fast bopæl her, men drager landet rundt. Men formodentlig havde han allerede tænkt på dette skridt – han har altid været halvtosset – og troede nu, at hun var forsørget. Skulle De have set herind i aften for at sige ham, at De havde i sinde at vise ham en eller anden lille tjeneste, ville det være meget heldigt."

"Tværtimod," svarede Gradgrind. "Jeg kom for at sige ham, at hendes forbindelser gjorde hende umulig i skolen, og at hun ikke mere måtte indfinde sig i den. Men har hendes fader virkelig forladt hende, uden at hun har vidst noget om det – Bounderby, lad mig sige Dem et ord."

Ved denne ytring gik Childers høfligt med sine beriderskridt ud på gangen, hvor han blev stående og fløjtede sagte. Mens han var således sysselsat, hørte han følgende sætninger udtales med Bounderbys stemme. "Nej. *Jeg* siger nej. *Jeg* råder Dem fra det. *Jeg* siger: På ingen måde," mens han af Gradgrind i dennes langt mere dæmpede tone hørte de ord: "Men som et eksempel for Louisa på, hvad dette gøglervæsen, der har været genstand for en lav nysgerrighed, fører til og ender med. Tænk på det, Bounderby, fra dette synspunkt."

Imidlertid strømmede de forskellige medlemmer af Slearys selskab sammen fra de øvre regioner, hvor de var indkvarterede, og efter at have stået noget og talt sagte med hinanden og med Childers trak de ham lidt efter lidt med sig

ind i kammeret. Der var to eller tre smukke unge kvinder imellem dem med deres to eller tre ægtemænd og deres to eller tre mødre og deres otte eller ni børn, der spillede alfer, når man havde brug for det. Faderen til en af disse familier plejede at balancere med faderen til en anden af disse familier på enden af en lang stang; faderen til en tredje familie dannede ofte en pyramide af disse to fædre med Kidderminster som spids og sig selv som basis; alle fædre kunne danse på trillende tønder, stå på flasker, fange knive og kugler, spille med tallerkener, ride på hvad det skulle være, springe over enhver ting og gik ikke af vejen for noget. Alle mødrene kunne danse – og dansede – på slap og stram line og ride på usadlede heste; ingen af dem var i mindste måde bange for at vise sine ben, og en af dem kørte alene i en græsk vogn med seks heste for ind i enhver by, de kom til. De gav sig alle mine af at være umådelig forfløjne og forfarne; de var vel ikke meget pyntelige i deres egne klæder og langt fra ordentlige i deres husvæsen, og deres litterære dannelse var ikke meget værd, selv om man slog dem alle sammen. Men ikke des mindre var der en påfaldende venlighed og barnlighed ved disse mennesker, en ejendommelig troskyldighed og en utrættelig villighed til at hjælpe og beklage hinanden, der ofte fortjente lige så megen agtelse og altid en lige så velvillig dom som nogen anden klasse menneskers dagligdags dyder.

Sidst af alle kom Sleary, en fø'r mand med ét stillestående og ét bevægeligt øje, en stemme, der mindede om en gammel, revnet blæsebælgs anstrengelser, slappe træk og et uklart hoved, der aldrig var ædru og aldrig drukken.

"Squire," sagde Sleary, der led af astma, og hvis mæle var alt for tykt og tungt til at lyde rent, "Deres tjener! Det er en sørgelig historie, er det. Har De hørt, at min klovn og hans hund skal være stukket af?"

Han tiltalte Gradgrind, der svarede ja.

"Nå, squire," sagde han og tog sin hat og tørrede foeret med sit lommenørklæde, som han gemte inden i den i dette øjemed.

"Er det Deres hensigt at gøre noget for det stakkels pigebarn?"

"Jeg har noget at foreslå hende, når hun kommer tilbage," sagde Gradgrind.

"Det glæder mig at høre. Ikke fordi jeg er forlegen for at komme af med barnet, lige så lidt som jeg vil stå hende i vejen. Jeg vil gerne tage hende i lære, uagtet det er noget sent i hendes alder. Min stemme er noget hæs, og de, som ikke kender mig, kan ikke så let forstå mig. Men var De blevet hed og kold og kold og hed på manegen, da De var ung, lige så tit som jeg er blevet det, ville Deres stemme lige så lidt have holdt ud som min."

"Det vil jeg ikke modsige," sagde Gradgrind.

"Hvad skal det være, mens De venter, squire? Skal det være sherry? Sig noget," vedblev Sleary med gæstfri utvungenhed.

"Mange tak, intet til mig," sagde Gradgrind.

"Sig ikke intet. Hvad siger Deres ven? Har De ikke nydt noget endnu, så tag en bitter."

Hans datter Josefine – en smuk, lyshåret, attenårs pige, der var blevet bundet på hesten, da hun kun var to år gammel, og i sit tolvte år havde skrevet et testamente, som hun altid bar hos sig, og hvori hun havde udtalt som sit sidste ønske at måtte blive kørt til graven af de to brogede heste – udbrød nu: "Stille, fader! Hun er kommet tilbage." Sissy Jupe kom nu løbende ind i

kammeret, ligesom hun var løbet ud af det. Og da hun så dem alle samlede og lagde mærke til deres miner, men ikke opdagede sin fader iblandt dem, brast hun i en hjerteskrædende gråd og tog sin tilflugt til den talentfulde linedanserinde, som knælede ned på gulvet for at kæle for hende og græde med hende.

"Det er en evig spot og skam, ja min sæl er det så!" sagde Sleary.

"Å, min kære fader, min gode, kærlige fader, hvor er du? Du er gået bort for at se, om du ikke på en eller anden måde kunne udrette noget for mig, det ved jeg. Du er gået bort for min skyld, det er jeg vis på. Men hvor ulykkelig og hjælpeløs vil du ikke være uden mig, stakkels, stakkels fader, indtil du kommer tilbage!" Det var så rørende at høre hende sige dette og meget andet af samme slags med opadvendt ansigt og udstrakte arme, ligesom for at standse hans forsvindende skygge og omfavne den, at ingen sagde et ord, førend Bounderby, der begyndte at blive utålmodig, tog sig af sagen.

"Hør nu, godtfolk," sagde han, "dette er kun tidsspilde. Lad tøsen få sandheden at vide. Lad hende høre den af mig, som selv er blevet forladt. Hør nu, hvad det er du hedder! Din fader er løbet bort – har forladt dig – og du må ikke vente at få ham mere at se, så længe du lever."

De brød sig så lidt om klare kendsgerninger, disse mennesker, og var i så henseende i den grad vanartede, at de, i stedet for at lade sig imponere af Bounderbys sunde menneskeforstand, tog ham den såre ilde op. Mandfolkene mumlede: "Skammeligt," og fruentimmerne: "Uhyre!" og Sleary gav Bounderby afsides og temmelig hastigt følgende vink:

"Jeg vil sige Dem noget, squire. For at tale rent ud af posen, så tror jeg, at De helst må gøre ende på det her og tie. Det er nogle meget godmodige mennesker, mine folk; men de plejer at være noget hastige af sig, og følger De ikke mit råd, vil jeg være fordømt, om jeg ikke tror, at de kaster Dem ud af vinduet."

Da Bounderby nu holdtes i tømme af denne venskabelige hentydning, fik Gradgrind lejlighed til at fremkomme med sin i høj grad praktiske udvikling af sagen.

"Det er lige meget," sagde han, "om denne person kan ventes tilbage eller ikke. Han er borte, og for tiden er der ingen udsigt til hans tilbagekomst. Det, tror jeg, er alle enige om."

"Alle enige, squire. Hold fast på det!" sagde Sleary.

"Nu vel da. Jeg, som kom for at meddele den stakkels piges fader Jupe, at hun ikke længere kunne modtages i skolen, fordi der er nogle praktiske vanskeligheder, som jeg ikke har nødig at indlade mig på, ved at modtage børn af personer i den stilling – jeg er nu under disse forandrede forhold villig til at fremsætte et forslag. Jeg er villig til at tage mig af dig, Jupe, opdrage dig og sørge for dig. Det eneste vilkår, jeg stiller, foruden din gode opførsel naturligvis, er, at du nu straks afgør, om du vil følge med mig eller blive her, samt at det, hvis du følger med mig, er under forudsætning af, at du ikke mere har samkvem med nogen af dine her tilstedeværende venner. Det er alt, hvad jeg har at sige om den sag."

"Men også jeg, squire," sagde Sleary, "har et ord at give med i laget, for at sagen kan blive set lige godt fra begge sider. Har du lyst, Cecilia, til at komme i lære, så kender du både arbejdet og dine kammerater. Emma Gordon, som du nu ligger i skødet på, vil være en moder for dig, og Josefine vil være dig en søster. Jeg

giver mig ikke ud for at være nogen engel, og jeg vil ikke love, at du ikke, hvis du gør dine sager snavs, kan komme til at høre mig blive grov og bande og tordne. Men hvad jeg ville sige, squire, hvad enten jeg nu er godmodig af mig eller ikke, så har jeg endnu aldrig gjort en hest fortræd, undtagen for så vidt som jeg har bandet den, og jeg tror heller ikke, at jeg, så længe jeg lever, vil begynde at blive anderledes mod en berider. Jeg har aldrig været nogen synderlig god taler, squire, og nu har jeg sagt, hvad jeg havde at sige."

Den sidste del af denne tale henvendte han til Gradgrind, der modtog den med en gravitetisk bøjning med hovedet og derpå ytrede:

"Det eneste, jeg vil sige, Jupe, for at indvirke på din beslutning, det er, at det er højst ønskeligt at få en sund, praktisk opdragelse, og at endog din fader – efter hvad jeg har hørt – synes på dine vegne at have indset og følt det samme."

Disse sidste ord gjorde øjensynlig indtryk på hende. Hun standsede sin heftige gråd, rev sig lidt løs fra Emma Gordon og vendte ansigtet helt mod sin nye velynder. Hele selskabet lagde mærke til denne pludselige forandring og trak vejret dybt, som om de ville sige: "Hun går!"

"Tænk vel over, hvad du gør, Jupe," advarede Gradgrind hende; "jeg siger ikke mere."

"Men hvorledes skal fader," spurgte pigen, idet hun efter et minuts ophold atter brast i gråd, "hvis han kommer igen, kunne finde mig, hvis jeg går bort herfra?"

"I den henseende kan du være ganske rolig," sagde Gradgrind sindigt; han tog den hele sag som et regnestykke. "I den

henseende kan du være ganske rolig, Jupe. Din fader vil i så tilfælde, tænker jeg, opsøge mr. –"

"Sleary. Det er mit navn, squire. Skammer mig ikke ved det. Vel kendt overalt i England som et ærligt og redeligt navn."

"Opsøge mr. Sleary, som da kan sige ham, hvor du er kommet hen. Jeg vil ikke kunne beholde dig mod hans ønske, og han vil ikke have vanskelighed ved at finde mr. Thomas Gradgrind fra Coketown. Jeg er kendt nok."

"Kendt nok," istemte Sleary og rullede med sit ene øje. "De er af den slags, squire, der holder en god slump penge borte fra os. Men det kan nu være det samme."

Der opstod igen en pause, og derpå udbrød pigen hulkende og med hænderne for øjnene: "Å, giv mig mine klæder og lad mig gå, førend mit hjerte brister!"

De sorgfulde kvinder gav sig nu til at samle hendes klæder sammen – det var snart gjort; for de var ikke mange – og pakke dem i en kurv, som havde gjort mange rejser med dem, mens Sissy hele tiden sad på gulvet, hulkende og med hænderne for øjnene ligesom før. Gradgrind og Bounderby stod ved døren, lidt utålmodige for at komme af sted, og Sleary stod midt i værelset med selskabets mandlige medlemmer omkring sig, netop således som han stod midt på manegen, når hans datter Josefine optrådte. Der fattedes ham intet andet end hans pisk.

Da kurven i tavshed var blevet pakket, bragte de hende hendes hat, glattede hendes forpjuskede hår og gav hende den på. Derpå trængte de sig sammen om hende og bøjede sig i ganske naturlige stillinger ned over hende for at omfavne hende, bragte børnene hen til hende, for at de skulle tage afsked

med hende, og opførte sig, kort sagt, som nogle blødhjertede, enfoldige, tåbelige kvindemennesker.

"Nå, Jupe," sagde Gradgrind, "har du nu taget din beslutning, så kom med."

Men hun skulle endnu først tage afsked med de mandlige medlemmer af selskabet, der alle skulle åbne armene – for når de var i Slearys nærhed, satte de sig alle sammen i den fagmæssige positur – og give hende et afskedskys med undtagelse af lille Kidderminster, der trak sig surmulende tilbage, dels fordi der i hans unge natur lå en spire til menneskehad, og dels fordi han tidligere havde næret ægteskabelige hensigter. Sleary gemtes til sidst.

Med vidtåbnede arme tog han hende i begge hænder og ville have ladet hende springe op og ned, således som beriderne gør, når de lykønsker unge damer, når de hopper ned fra hesten efter et voldsomt ridt; men Sissy var ikke til at rokke af stedet, og hun stod bare og græd.

"Far vel, lille ven," sagde Sleary. "Du vil gøre din lykke, håber jeg, og ingen af vore stakkels folk vil nogen sinde genere dig. Bare din fader ikke havde taget sin hund med. Det lader så ilde, når der ingen hund står på plakaten. Dog, når jeg tænker mig om, ville den vel ikke have gjort kunster uden sin herre, og derfor kan det også være lige fedt."

Idet han sagde dette, så han opmærksomt på hende med sit stillestående øje, mønstrede sit selskab med sit bevægelige, kyssede hende, rystede på hovedet og førte hende hen til Gradgrind, som om det var til en hest.

"Der er hun, squire," sagde han og lod et prøvende blik glide hen over hende, som om hun var ved at sætte sig i lave i sadlen,

"hun vil ingen sorg gøre Dem. Far vel, Cecilia!"

"Far vel, Cecilia! Far vel, Sissy! Gud velsigne dig, kære barn!"
lød det fra en mængde stemmer rundt om i værelset.

Men beriderens øje havde opdaget flasken med de ni slags olie inde på hendes bryst og sagde nu: "Lad den flaske blive her, lille ven; den er for stor at bære; du har jo ingen brug for den. Lad mig få den!"

"Nej, nej," svarede hun med et nyt udbrud af gråd, "å nej! Lad mig beholde den, til fader kommer tilbage! Han vil savne den, når han kommer tilbage. Han tænkte ikke på at gå bort, da han sendte mig ud efter den. Jeg må gemme den til ham, hører De."

"Lad så være da, lille ven – De ser, hvorledes hun er, squire. – Mit sidste ord til dig er dette: Opfyld troligt det vilkår, du er gået ind på; vær lydig mod squiren og glem os. Men skulle du, når du er blevet stor og gift og hjemfaren, nogen sinde støde på en trop beridere, så vær ikke hård eller studs imod dem, men giv dem noget at fortjene, hvis du kan, og tænk på, at du kunne gøre det, der var værre. – Folk vil nu engang more sig, squire," vedblev Sleary, hvem den megen tale havde gjort helt stakåndet; "de kan ikke altid arbejde og heller ikke altid lære. Tag os fra den bedste, ikke fra den værste side. – Jeg har nu hele mit liv levet af at være berider, ved jeg nok; men jeg tror, at jeg udtaler tingens filosofi, når jeg siger til Dem, squire: Tag os fra den bedste, ikke fra den værste side."

Sleary udviklede sin filosofi nærmere, mens de gik ned ad trappen, og såvel hans stillestående som hans bevægelige øje tabte snart de tre skikkelser af syne i mørket ude på gaden.

7. Mrs. Sparsit

Da Bounderby var pebersvend, forestod en aldrende dame hans hus mod en vis årlig løn. Mrs. Sparsit var denne dames navn, og hun var en fremragende skikkelse på Bounderbys triumfvogn, når den kom rullende med ydmyghedens Bramarbas siddende i den.

For hun havde ikke alene kendt bedre dage, men var også af fin familie. Hun havde en endnu levende grandtante, som hed lady Scadgers. Den afdøde Sparsit, efter hvem hun var enke, havde på mødrene side været, som hun med ærefrygt udtrykte sig, "en Powler". Fremmede med indskrænkede kundskaber og langsom fatteevne vidste undertiden ikke, hvad en Powler var, og syntes endog at være i tvivl, om det var en næringsvej, et politisk parti eller en trosbekendelse. Men de mere oplyste trængte ikke til at underrettes om, at Powlerne var en gammel æt, hvis stamtavle kunne følges så overordentlig langt tilbage, at det ikke var så underligt, om de undertiden forvildede sig, hvilket de også havde gjort temmelig hyppigt i retning af hestevæddeløb, kortspil, hebraiske pengetransaktioner og skifteretten.

Sparsit, der på mødrene side havde været en Powler, giftede sig med denne dame, der på fædrene side var en Scadgers. Lady Scadgers – en umådelig tyk gammel kone med urimelig lyst til kødmad og et gådefuldt ben, der nu i fjorten år havde vægret sig ved at stå ud af sengen – havde bragt dette ægteskab i stand på en tid, da Sparsit netop var blevet myndig og i særdeleshed udmærkede sig ved en spinkel krop, der kun med møje holdtes oppe af to lange, tynde stager og kronedes af et hoved, som det

ikke var umagen værd at tale om. Han arvede en smuk formue efter sin onkel, men skyldte den helt og holdent bort, førend han fik den, og satte den to gange over styr bagefter. Da han i en alder af fire og tyve år af gik ved døden – skuepladsen for hans hedengang: Calais, og årsagen til den: Brændevin – efterlod han derfor ikke sin enke, som han var blevet skilt fra straks efter hvedebrødsdagene, i blomstrende omstændigheder. Denne forladte dame, der var femten år ældre end han, kom straks i dødeligt fjendskab med sin eneste slægtning, lady Scadgers, og dels for at trodse Hendes Nåde, dels for at friste livet tog hun ud at tjene for kost og løn. Og her sad hun nu på sine gamle dage, med den coriolanske næse og de tykke, sorte øjenbryn, der havde fængslet Sparsit, og skænkede te for Bounderby, mens han nød sin frokost.

Havde Bounderby været en sejrherre og mrs. Sparsit en fangen prinsesse, som han førte omkring som en mærkværdighed under sine højtidelige optog, kunne han ikke have gjort mere væsen af hende, end han nu gjorde til daglig brug. Ligesom det hørte med til hans praleri at tale nedsættende om sin egen opdragelse, således hørte det også med til det at lovprise mrs. Sparsits. I samme forhold, som han ikke ville indrømme, at der var et eneste lyspunkt i hans egen ungdom, udsmykkede han mrs. Sparsits ungdommelige løbebane med alle mulige fordele og overøste denne dames sti med hele vognmandslæs roser. "Og dog," plejede han at sige, "hvad kommer der så ud af det alligevel? Ikke andet, end at hun er her for et hundrede om året – jeg giver hende et hundrede, hvilket hun kalder rundeligt – og holder hus for Josias Bounderby fra Coketown!"

Ja, han gjorde denne tilbøjelighed til at bruge den nævnte dame til berømmelse for sig selv, så vidt og bredt kendt, at tredjemænd tog fat på den og gjorde sig ikke så lidt lystige over den, når lejlighed gaves. Det var en af Bounderbys mest irriterende egenskaber, at han ikke alene selv sang sin egen lovsang, men også fik andre mennesker til at synge den. Hans opstyltethed virkede som en moralsk smitte. Fremmede, som ellers kunne være ganske beskedne, trådte frem ved festmåltider i Coketown og pralede af Bounderby, så det gik over alle grænser. De talte om ham, som om han var en personifikation af det kongelige våben, unionsflaget, Magna Charta, John Bull, habeas corpus, frihedsakten, en englænders hus er hans borg, kirke og stat og "God Save the Queen" – alt på én gang og hver gang, og det var meget ofte, at selskabet, når en taler af denne slags i et sådant foredrag havde omtalt lorder og prinser, var mere eller mindre på det rene med, at det havde hørt tale om mrs. Sparsit.

"Men, mr. Bounderby," sagde mrs. Sparsit, "De er så usædvanlig langsom med Deres frokost i dag."

"Det kommer af, frue," svarede han, "at jeg sidder og tænker på dette indfald, Tom Gradgrind fik" – hvor det lød rask og uafhængigt at sige Tom Gradgrind, som om nogen stadig søgte med umådelige summer at bestikke ham til at sige Thomas, uden at han kunne overtales til det – "dette indfald, Tom Gradgrind fik, frue, med at ville opdrage den gøglertøs."

"Pigen venter nu på at få at vide, om hun skal gå lige til skolen eller op til Stone Lodge."

"Hun må vente, til jeg selv ved det, frue. Vi har sikkert straks Tom Gradgrind her. Ønsker han, at hun skal blive her et par

dage endnu, så kan hun det naturligvis."

"Ja naturligvis, hvis De ønsker det, mr. Bounderby."

"Jeg sagde til ham i aften, at jeg ville give hende nattely her, for at han kunne sove på det, førend han bestemte sig til at lade hende komme sammen med Louisa."

"Virkelig? Meget betænksomt af Dem!"

Mrs. Sparsits coriolanske næse undergik en udvidelse af næseborene, og hendes sorte øjenbryn trak sig sammen, idet hun nippede til sin te.

"Det står temmelig klart for mig," sagde Bounderby, "at det lille pus ikke kan have synderligt godt af en sådan omgang."

"Taler De om den unge miss Gradgrind?"

"Ja, jeg taler om Louisa."

"Da Deres ytring indskrænkede sig til det 'lille pus', og talen er om to unge piger, kunne jeg ikke vide, hvem af dem De mente med dette udtryk."

"Louisa," gentog Bounderby, "Louisa, Louisa."

"De er ganske som en anden fader for Louisa." Hun drak lidt mere te, og idet hun bøjede sine på ny sammentrukne øjenbryn ned over sin dampende kop, så hun omtrent ud, som om hendes klassiske åsyn påkaldte underverdenens guder.

"Havde De sagt, at jeg var som en anden fader for Tom – lille Tom mener jeg, ikke min ven Tom Gradgrind – var De kommet målet nærmere. Jeg agter at tage lille Tom på mit kontor. Jeg agter at tage ham under mine vinger."

"Virkelig? Er han ikke temmelig ung til det, sir?" Mrs. Sparsits "sir" var, når det gjaldt mr. Bounderby, et ceremonielt ord, der snarere brugtes for at gøre krav på opmærksomhed overfor hende selv end for at vise ham en ære.

"Jeg tager ham ikke straks; han skal først være færdig med at få alle disse kundskaber proppet i sig," sagde Bounderby. "Han får min sandten nok af det! Han ville gøre store øjne, ville denne dreng, hvis han vidste, hvor tom min unge mave var på lærdom, da jeg var på hans alder." Hvilket han, i forbigående sagt, sandsynligvis vidste, da han tit nok havde hørt det. "Men jeg har så overordentlig ondt ved at tale med nogen på ulige vilkår om sådanne sager. Her har jeg nu f.eks. i dag talt med Dem om gøglere. Men hvad kender De til gøglere? Dengang det ville have været en Himlens velsignelse, en gevinst i lotteriet for mig, at have kunnet gøre kunster i snavset på gaden, hørte De den italienske opera. De kom ud fra den italienske opera i hvidt atlask og strålende af juveler, mens jeg ikke havde en penny til at købe en fakkel for, som jeg kunne have lyst for Dem med."

"Jeg var unægtelig, sir," svarede hun med en ophøjet, sørgmodig værdighed, "i en meget ung alder fortrolig med den italienske opera."

"Det var jeg min sæl med," sagde Bounderby, "men med den vrang side af den. Et hårdt leje plejede brostenene i dens buegang at være. Folk, der som De, frue, fra deres barndom af er vant til at ligge på edderduns dyner, gør sig ingen forestilling om, hvor hård en brosten er, når de ikke har prøvet det. Nej, nej, det kan ikke nytte at tale med Dem om gøglere. Jeg skulle tale med Dem om udenlandske danserinder og Londons Westend og Mayfair og lord og ladyer og højvelbårenheder."

"Jeg tror ikke, sir," svarede mrs. Sparsit med beskeden resignation, "at De har det nødtigt. Jeg håber at have lært at lempe mig efter livets omskiftelser. Har jeg nogen interesse for at høre Dem tale om Deres lærerige erfaringer og næppe kan

høre nok om dem, gør jeg mig ingen fortjeneste deraf, da jeg tror, at alle er enige om dette."

"Ja, frue, der gives måske dem, som behager at sige, at de nok kan lide at høre Josias Bounderby fra Coketown på sin egen ligefremme måde fortælle, hvad han har gået igennem. Men De må tilstå, at De selv blev født i overflødighedens skød. Ja, De ved, at De blev født i overflødighedens skød."

"Jeg vil ikke, sir, nægte det," svarede mrs. Sparsit og rystede på hovedet.

Her måtte Bounderby rejse sig op fra bordet og vende ryggen til kaminen for at se på hende – hun kastede sådan en glans over hans stilling.

"Og De bevægede Dem i fint selskab, forbandet fint selskab," sagde han, idet han varmede sine ben.

"Det er sandt," svarede mrs. Sparsit med en påtagen ydmyghed, der var en ligefrem modsætning til hans og derfor ikke stod i fare for at komme i strid med den.

"De bevægede Dem i de allerfineste og fornemste kredse," vedblev Bounderby.

"Ja, sir," svarede mrs. Sparsit, som om hun følte sig hensat i en slags social enkestand, "det er unægtelig sandt."

Idet Bounderby bøjede sig i sine knæ, omfavnede han i sin inderlige tilfredshed bogstavelig sine ben og lo højt. Og da mr. og miss Gradgrind nu blev meldt, modtog han ham med et håndtryk og hende med et kys.

"Kan Jupe blive sendt herind, Bounderby?" spurgte Gradgrind.

"Gerne." Jupe blev altså sendt ind. Da hun trådte ind ad døren, nejede hun for Bounderby, for hans ven Tom Gradgrind

og for Louisa, men forbigik i sin forvirring ulykkeligvis mrs. Sparsit, hvorfor den stortalende Bounderby sagde:

"Jeg vil sige dig noget, min pige. Den dame dér ved tepotten hedder mrs. Sparsit. Denne dame er det samme som frue her i huset og desuden af fornem slægt. Følgelig vil, hvis du igen skulle komme ind i en stue her i huset, dit ophold i den kun blive kort, hvis du ikke opfører dig på den ærbødigste måde overfor denne dame. Nu bryder jeg mig ikke en snus om, hvorledes du opfører dig mod mig, da jeg ikke giver mig ud for at være noget. Jeg er så langt fra at have fornemme slægtninge, at jeg slet ingen slægtninge har, og jeg er kommet af jordens bærme, men jeg bryder mig om, hvorledes du opfører dig overfor denne dame, og du skal opføre dig høfligt og ærbødigt, eller også må du ikke komme her."

"Jeg vil håbe, Bounderby," sagde Gradgrind i en undskyldende tone, "at det kun skete af vanvare."

"Min ven Tom Gradgrind ytrer, mrs. Sparsit," sagde Bounderby, "at det kun skete af vanvare. Meget rimeligt. Men, som De ved, frue, tillader jeg ikke engang, at nogen af vanvare er uhøflig imod Dem."

"De er virkelig alt for god, sir," svarede mrs. Sparsit, idet hun rystede på hovedet med sin gallaklædte ydmyghed. "Det er ikke umagen værd at tale om det."

Sissy, der imidlertid med tårer i øjnene havde gjort et svagt forsøg på at undskylde sig, blev nu af husets herre vist hen til Gradgrind. Hun stod og så vist på ham, og Louisa stod koldsindig ved siden af ham med øjnene fæstede på gulvet, mens han udtalte sig således:

"Jeg har besluttet at tage dig i mit hus, Jupe, og, når du ikke er i skole, lade dig opvarte mrs. Gradgrind, der er noget svagelig. Jeg har forklaret miss Louisa – dette er miss Louisa – den ynkelige, men naturlige ende på din forrige løbebane, og jeg gør dig udtrykkelig opmærksom på, at hele denne sag er forbi og aldrig mere må omtales. Fra nu af begynder din historie. For tiden er du ret uvidende, ved jeg."

"Ja meget," svarede hun og nejede.

"Jeg vil have den tilfredsstillelse at lade dig strengt opdrage, og du vil for alle, med hvem du kommer i forbindelse, blive et levende vidnesbyrd om fordelene ved den dannelse, du vil få. Du vil blive frelst og dannet. Du har formodentlig plejet at læse for din fader og de mennesker, imellem hvilke jeg fandt dig?" sagde Gradgrind, der havde vinket hende nærmere hen til sig, førend han sagde dette, og dæmpet sin stemme.

"Kun for fader og Merrylegs. I det mindste for fader, skønt Merrylegs også var til stede."

"Lad Merrylegs fare, Jupe," sagde Gradgrind og rynkede let panden. "Den spørger jeg ikke om. Du har altså læst for din fader?"

"Ja, tusinde gange. Det var de lykkeligste – å, af alle de lykkelige timer, vi to havde!"

Først nu, da hendes sorg brød frem, så Louisa på hende.

"Og om hvad," sagde Gradgrind i en endnu mere dæmpet tone, "læste du da for din fader, Jupe?"

"Om feerne og dværgen og den pukkelryggede og genierne," hulkede hun.

"Ti stille, det er nok. Lad der aldrig mere komme et ord om dette fordærvelige tøjeri over dine læber. Her gælder det om at

bruge stramme tøjler, og det skal interessere mig at se, hvad opdragelsen kan udrette i dette tilfælde."

"Godt," svarede Bounderby, "jeg har allerede sagt Dem min mening, og jeg ville ikke bære mig således ad. Men det er det samme. Siden De nu engang er så opsat på det, så for mig gerne."

Dermed tog Gradgrind og hans datter Cecilia Jupe med sig til Stone Lodge; men undervejs sagde Louisa ikke et ord, hverken ondt eller godt. Og Bounderby tog fat på sine daglige forretninger, og mrs. Sparsit trak sig tilbage bag sine øjenbryn og grublede hele formiddagen i dette skumle tilflugtssted.

8. Aldrig nysgerrig

Lad os atter anslå grundtonen, førend vi fortsætter melodien.

Engang havde Louisa, da hun var en fem, seks år yngre, begyndt en samtale med sin broder med at sige: "Jeg er nysgerrig, Tom –" hvorpå Gradgrind, der havde hørt hende sige dette, var trådt frem i lyset og havde sagt: "Du må aldrig være nysgerrig, Louisa!"

Heri lå drivfjederen i det mekaniske håndværk at opdrage forstanden uden at nedlade sig til at danne følelserne og tilbøjelighederne. Vær aldrig nysgerrig! Afgør enhver ting, så godt du kan, ved hjælp af addition, subtraktion, multiplikation og division; men vær aldrig nysgerrig! "Bring mig," siger M'Choakumchild, "det barn derhenne, som nylig har lært at gå, og jeg indestår for, at det aldrig skal blive nysgerrigt."

Nu var der, foruden en stor mængde børn, der nylig havde lært at gå endvidere i Coketown en talrig mængde børn, der i tyve, tredive, fyrre, halvhundrede år og derover havde gået hvileløse omkring, higende efter den uendelige verden, og da det var foruroligende, at sådanne børn spankede om i et menneskeligt samfund, kradsede de atten trosbekendelser uafsladelig hinanden i ansigtet og rev hinanden i håret for at blive enige om de skridt, der var at gøre for at sætte skik på dem; men de blev aldrig enige, hvad der er mærkeligt nok, når man tager hensyn til, hvor udmærket midlerne svarede til formålet. Skønt de imidlertid var uenige i alle andre, både tænkelige og utænkelige – navnlig utænkelige – henseender, var de dog så temmelig enige i det punkt, at disse ulykkelige børn aldrig måtte være nysgerrige. Bestyrelsen nr. Ét sagde, at de

måtte tage alt på tro og love. Bestyrelsen nr. To sagde, at de måtte tage alt fra et statsøkonomisk synspunkt. Bestyrelsen nr. Tre skrev små, blytunge bøger for dem, som viste, at det artige voksne barn altid satte i sparekassen, og at det uartige voksne barn altid blev deporteret. Under kedelige forsøg på at være morsom, skønt den i virkeligheden var grumme trist, opstillede bestyrelsen nr. Fire de plumpeste kundskabsfælder, som det var disse børns pligt at lade sig lokke ind i. Men alle disse bestyrelser var enige om, at de ikke måtte være nysgerrige. Der var et bibliotek i Coketown, hvortil adgangen var let for alle. Gradgrind pinte og plagede sig selv for at få at vide, hvad folket læste i dette bibliotek, et punkt, hvorom små floder af statistiske data periodisk strømmede ud i det ocean af statistiske data, som ingen kunne dykke ned i, uden at miste forstanden. Det var en afskrækkende omstændighed, men en sørgelig kendsgerning, at selv disse læsere hårdnakket vedblev at være nysgerrige. De opkastede spørgsmål om menneskelige lidenskaber, om menneskelige forhåbninger og ængstelser, om jævne mænds og kvinders kampe, sejre og nederlag, glæder og sorger. Undertiden kunne de, efter at have arbejdet femten timer i rad sætte sig til at læse lutter fabler om mænd og kvinder, der mere eller mindre lignede dem selv, eller om børn, der mere eller mindre lignede deres egne. I stedet for Euklid var romanforfatteren Defoe deres yndling, og de syntes i det hele taget at finde større behag i Goldsmiths "Præsten i Wakefield" end i Cockers regnestykker. Gradgrind arbejdede uafladelig både i og uden for pressen på dette excentriske regnestykke og kunne aldrig finde ud af, hvorledes det kunne give dette uforklarlige produkt.

"Jeg er ked af livet, Louisa. Jeg hader det ligefrem og hader alt undtagen dig," sagde den unaturlige, lille Thomas Gradgrind en aften i tusmørket i hårklipnings-værelset.

"Du hader ikke Sissy, Tom."

"Jeg hader at være nødt til at kalde hende Jupe og hun hader mig," sagde Tom gnaven.

"Nej, hun gør ikke, Tom; det er jeg vis på."

"Jo, det må hun. Hun må netop hade og afsky os alle til hobe. De vil nok plage livet af hende, førend de bliver færdige med hende. Hun begynder allerede at blive så bleg som voks og lige så dorsk som – jeg selv."

Lille Thomas udtalte dette, mens han sad skrævs over en stol foran kaminen, med sine arme liggende på stoleryggen og sit gnavne ansigt hvilende på disse. Hans søster sad i den mørke krog ved siden af kaminen og så snart på ham og snart på de røde gnister, der faldt ned gennem risten.

"Jeg er selv ikke bedre end et æsel," sagde Tom, idet han bearbejdede sit hår på alle mulige måder med sine gnavne hænder. "Jeg er lige så stridig som et æsel, jeg er dummere end et æsel, jeg har lige så mange fornøjelser som et æsel, og jeg kunne have lyst til at slå bagud som et æsel."

"Dog vel ikke efter mig, Tom?"

"Nej, Louisa, dig ville jeg ikke gøre noget. Jeg gjorde jo straks en undtagelse med dig. Jeg ved ikke, hvad dette – velsignede, gamle – gulsottige fængsel –" Tom havde gjort et ophold for at finde på et tilstrækkelig smigrende og træffende navn for det faderlige tag og syntes for et øjeblik at lette sit hjerte ved dette kraftudtryk – "ville være uden dig."

"Virkelig, Tom? Er det også din ærlige og oprigtige mening?"

"Ja, naturligvis. Men hvorfor spørger du om det?" sagde Tom, idet han gned sig i ansigtet med sit trøjeærme, som om han ville døde sit kød og bringe det i samklang med sin ånd.

"Jo, Tom, fordi jeg," svarede hans søster, der imidlertid tavs havde set på gnisterne, "jo ældre og mere voksen jeg bliver, ofte sidder og falder i forundring her og tænker på, hvor uheldigt det er, at jeg ikke bedre kan forsone dig med hjemmet. Jeg kan ikke, hvad andre unge piger kan. Jeg kan hverken spille eller synge for dig. Jeg kan ikke tale med dig om noget, der kunne opmuntre dig, da jeg hverken ser eller læser noget morsomt, som det kunne være en glæde eller trøst for dig at tale om, når du er ked af det."

"Å, det gør jeg jo heller ikke. Jeg er lige så ilde faren som du i den henseende, og så er jeg oven i købet et mulæsel, hvilket du ikke er. Havde fader opdraget mig til at blive enten en laps eller et mulæsel, og jeg ikke er en laps, så er det jo klart som dagen, at jeg måtte være et mulæsel. Og det er jeg også."

"Det er stor skade," sagde Louisa efter et nyt ophold tankefuldt i sin mørke krog, "det er stor skade, Tom. Det er meget uheldigt for os begge."

"Å du, du er en pige, Louisa, og en pige kommer altid bedre fra det end en dreng. Du er den eneste glæde, jeg har; du kan opleve endog dette sted og kan altid få mig, hvorhen du vil."

"Du er min egen, kære broder, og så længe du tror, at jeg kan gøre alt dette, tager jeg mig ikke synderlig nær, at jeg ved, at det modsatte er tilfældet, skønt jeg er meget ulykkelig derover."

Hun gik hen og kyssede ham og vendte derpå tilbage til sin krog.

"Jeg ville ønske, at jeg kunne samle alle disse kendsgerninger, vi hører så meget om," sagde Tom og skar forbitret tænder, "og alle disse talstørrelser og alle de mennesker, der har opfundet dem. Jeg ville ønske, at jeg kunne lægge tusinde tønder krudt under dem og sprænge dem i luften alle til hobe! Men når jeg kommer i huset hos gamle Bounderby, skal jeg hævne mig."

"Hævne dig, Tom?"

"More mig lidt, mener jeg, og gå omkring og se og høre noget. Jeg vil tage oprejsning for den måde, hvorpå jeg er blevet opdraget."

"Tag dig i agt, Tom, at du ikke narrer dig selv. Mr. Bounderby tænker ligesom fader og er en hel del striksere og ikke halvt så kærlig."

"Å," sagde Tom smilende, "det bryder jeg mig ikke noget om. Jeg ved nok, hvorledes jeg skal tage gamle Bounderby og få ham god."

Deres skygger aftegnede sig på væggen, men skyggen af de høje skabe inde i stuen sammenblandede sig på væggen og loftet, som om broderen og søsteren overskyggedes af en mørk hule. Eller også kunne en livlig fantasi – hvis en sådan forræder havde kunnet være til stede der – have forestillet sig, at det var skyggen af genstanden for deres samtale, som sænkede sig ned over deres fremtid.

"Nå, hvad er det så for en fin måde, du vil tage ham på? Er det en hemmelighed?"

"Å, er det en hemmelighed, er den ikke langt borte. Det er dig. Du er hans kæledægge, du er hans yndling; han vil gøre alt for din skyld. Siger han noget til mig, som jeg ikke synes om, vil jeg svare ham: 'Min søster Louisa vil føle sig krænket, mr.

Bounderby, og blive ulykkelig. Hun sagde altid til mig, at hun var vis på, at De ville være bedre imod mig end som så.' Og kan noget bringe ham til at være rimelig, så er det dette."

Efter at have ventet forgæves på en eller anden ytring til svar sank Tom modfaldent tilbage til nutiden og snoede sig gabende omkring tremmerne på sin stol og pjuskede sit hår mere og mere, indtil han pludselig fo'r op og spurgte:

"Er du faldet i søvn, Louisa?"

"Nej, Tom, jeg ser på ilden."

"Du synes at finde mere at se på i den, end jeg nogen sinde har kunnet. Det er vel også en af fordelene ved at være en pige."

"Tom," spurgte hans søster langsomt og i en tankefuld tone, som om hun læste det, hun spurgte om, i ilden, og det ikke stod skrevet rigtig tydeligt der, "tænker du med glæde på at komme i huset hos mr. Bounderby?"

"Å," svarede Tom, idet han skød sin stol fra sig og rejste sig op, "der er altid det ved det, at jeg kommer herfra."

"Der er altid det ved det," gentog Louisa i sin forrige tankefulde tone, "at du kommer herfra. Ja."

"Ikke for det – jeg vil jo nødig forlade dig og lade dig blive her tilbage. Men jeg må jo, ved du selv, enten jeg vil eller ikke, og jeg vil dog hellere et sted hen, hvor jeg kan bringe din indflydelse med, end til et sted, hvor jeg ganske ville miste den. Synes du ikke?"

"Jo, Tom."

Svaret var så længe om at komme, skønt det var klart nok, og Tom gik hen og lænede sig på ryggen af hendes stol for at se på ilden, der sysselsatte hende så stærkt, fra samme synspunkt som hun og se, hvad han kunne få ud af den.

"Med undtagelse af, at det er en ild, synes jeg, at den ser lige så dum og intetsigende ud som alt andet. Hvad ser du i den? Dog vel ikke en cirkus?"

"Jeg ser ikke noget tydeligt i den, Tom. Men mens jeg har siddet og set på den, er jeg blevet nysgerrig efter at få at vide, hvorledes det vil gå dig og mig, når vi er blevet voksne."

"Nysgerrig igen!" sagde Tom.

"Ja, mine tanker er så uregerlige, at jeg mod min vilje bliver nysgerrig."

"Da vil jeg dog bede dig, Louisa," sagde mrs. Gradgrind, der, uden at de mærkede det, havde åbnet døren, "at du for Guds skyld lader det fare, du tåbelige pige, ellers får jeg aldrig fred for din fader. Og det er virkelig skammeligt og syndigt mod mit stakkels hoved, der stadig piner og plager mig, Thomas, at en dreng, der er blevet opdraget, således som du er blevet det, og hvis opdragelse har kostet, hvad den har kostet, kan opmuntre sin søster til at blive nysgerrig, uagtet han ved, at hans fader udtrykkeligt har forbudt hende det."

Louisa nægtede Toms delagtighed i forbrydelsen; men hendes moder afbrød hende med det afgørende svar: "Kom ikke med sådant noget, Louisa, til mig i min helbredstilstand; var du ikke blevet opmuntret, ville det være moralsk og fysisk umuligt, at du kunne have gjort det."

"Jeg opmuntredes ikke af andet end af at se de røde gnister falde ned gennem risten og blive hvide og gå ud. Det bragte mig til at tænke på, hvor kort livet egentlig er, og hvor lidet jeg kan håbe at udrette i det."

"Vås!" sagde mrs. Gradgrind, der næsten blev energisk. "Stå ikke der og sig mig sådant noget vrøvl lige op i øjnene, når du

ved, at jeg aldrig vil få fred for din fader, hvis han fik det at høre. Efter al den umage, man har gjort sig med dig, efter alle de forelæsninger, du har hørt, efter alle de eksperimenter, du har set, og efter at jeg selv, mens jeg var ganske lam i den ene side, har hørt dig tale med din lærer om kombustion og kalcination og kalorifikation og så mange andre -ioner, at en stakkels syg gerne kunne gå fra forstanden derover, nu at høre dig snakke så dumt om gnister og aske, det er forskrækkeligt! Jeg ville ønske," fortsatte hun, idet hun tog en stol og affyrede sin stærkeste salve, førend hun bukkede under for disse skygger af kendsgerninger, "ja, jeg ønsker virkelig, at jeg aldrig havde fået børn, så kunne I have set, hvorledes I var kommet ud af det uden mig!"

9. Sissys udvikling

Sissy Jupe havde, takket være M'Choakumchild og mrs. Gradgrind, ikke videre gode dage og følte sig i de første måneder af sin prøvelsestid ikke så lidt fristet til at løbe sin vej. Hele dagen igennem haglede det så stærkt med kendsgerninger, og livet i almindelighed åbnedes for hende som en så tæt linieret regnebog, at hun ganske sikkert var løbet sin vej, hvis der ikke havde været et bånd, der bandt hende.

Det er sørgeligt at tænke på det, men dette ene bånd var ikke udbyttet af en aritmetisk proces, det trodsede alle regnestykker og stred imod enhver sandsynlighedstabel, som nogen regnemester kunne have sat op efter de præmisser: Pigen troede, at hendes fader ikke havde forladt hende; hun levede i det håb, at han ville komme tilbage, og i den tro, at det ville være ham kært, at hun blev, hvor hun var.

Den ynkelige uvidenhed, hvormed Jupe klyngede sig fast til dette håb og forkastede den mere ophøjede trøst, der lå i en matematisk begrundet vished om, at hendes fader var en unaturlig landstryger, opfyldte Gradgrind med medynk. Men hvad var der at gøre ved det? M'Choakumchild meldte, at hun havde meget ringe sans for tal; at hun, efter at have fået en almindelig forestilling om en globus, ikke havde den mindste interesse for dens inddeling; at hun var overordentlig langsom til at tilegne sig datoer og årstal, når ikke en eller anden sørgelig tildragelse tilfældigvis knyttede sig til dem; at hun kunne briste i gråd, når hun opfordredes til – i hovedet – at udregne, hvad to hundrede og syv og fyrre musselins kapper ville koste à halvfemtende pence pr. styk; at hun var så lang

nede i skolen, som hun kunne komme; at hun efter otte ugers undervisning i statsøkonomiens elementer endnu i går var blevet tilrette- vist af en tre fod høj prås, fordi hun på spørgsmålet: "Hvad er denne videnskabs første grundsætning?" havde givet det dumme svar: "At gøre imod andre, som man vil, at de skulle gøre imod en."

Rystende på hovedet ytrede Gradgrind, at alt dette var meget slemt; at det viste nødvendigheden af en uafladelig malen på kundskabens mølle ved hjælp af systemer, skemaer og statistiske data fra A til Ø, og at Jupe "måtte holdes til". Og Jupe holdtes altså til og blev meget modfalden, men ikke klogere.

"Hvor det ville være rart at være Dem, miss Louisa!" sagde hun en aften, da Louisa havde søgt at hjælpe hende til rette til den næste dag med nogle af gåderne.

"Tror du?"

"Så ville jeg kunne lige så meget. Alt, hvad der nu er vanskeligt for mig, ville da være let."

"Du måske ikke være bedre faren af den grund, Sissy."

Efter at have tøvet lidt ytrede Sissy: "I det mindste ville jeg da ikke være værre faren, miss Louisa," hvortil Louisa svarede: "Det ved jeg ikke."

De havde haft så lidt omgang med hinanden – dels fordi livet i Stone Lodge gik så ensformigt rundt som et maskineri, der afskrækkede fra menneskeligt samkvem, og dels på grund af det fra Sissys tidligere løbebane hidrørende forbud – at de endnu var så godt som fremmede for hinanden. Sissy fæstede sine sorte øjne spørgende på Louisas ansigt, men var uenig med sig selv, om hun skulle sige mere eller tie.

"Du er til langt mere gavn og glæde for min moder, end jeg nogensinde kan blive det," vedblev Louisa, "og du er også mere tilfreds med dig selv, end jeg er det med mig selv."

"Men, undskyld, miss Louisa," indvendte Sissy, "jeg er – å Gud, så dum!"

Med et muntre smil end sædvanlig svarede Louisa, at med tiden ville hun nok blive klogere.

"De ved ikke," sagde Sissy halvt grædende, "hvilken dum pige jeg er. I alle skoletimerne gør jeg fejl. Hver gang mr. eller mrs. M'Choakumchild råber mig op, gør jeg en fejl. Jeg kan ikke lade være; det falder mig så naturligt."

"Mr. og mrs. M'Choakumchild tager velsagtens aldrig selv fejl, Sissy."

"Å, nej," svarede hun ivrigt. "De ved alt."

"Fortæl mig nogle af dine fejltagelser."

"Jeg skammer mig næsten ved det," svarede Sissy modstræbende. "Men i dag, f.eks., forklarede mr. M'Choakumchild os noget om naturalvelstand."

"Det var vist national-" –

"Ja rigtigt, det var det. – Men det er ikke det samme?" spurgte hun frygtsomt.

"Du må dog hellere sige national, da han sagde således," svarede Louisa på sin tørre, tilbageholdne måde.

"Nationalvelstand. Og han sagde, denne skolestue er nu en nation. Og i denne nation er der halvhundrede millioner pund sterling. Er dette ikke en velstående nation? Pige nummer tyve, er dette ikke en velstående nation, og befinder du dig ikke i gode kår?"

"Hvad sagde så du?" spurgte Louisa.

"Jeg sagde, at det vidste jeg ikke. Jeg syntes, at jeg ikke kunne vide, om det var en velstående stat eller ikke, eller om jeg befandt mig i gode kår eller ikke, medmindre jeg vidste, hvem der havde pengene, og om nogle af dem hørte mig til. Men det havde ikke noget med det at gøre. Det stod ikke i stykket," sagde Sissy og tørrede sine øjne.

"Det var rigtignok en stor fejl af dig."

"Ja, det ved jeg nok. Så sagde mr. M'Choakumchild, at han ville prøve mig endnu en gang, og sagde: Denne skolestue er en umådelig by, og i den er der en million indbyggere, og i årets løb sulter kun fem og tyve ihjel i gaderne. Hvad har du at sige om dette forhold? Og jeg sagde – for jeg kunne ikke finde på noget bedre – at jeg syntes, at det måtte være lige hårdt for dem, som sultede ihjel, om de andre var en million eller en million millioner. Men det var også galt."

"Ja naturligvis."

"Så sagde mr. M'Choakumchild, at han ville prøve mig en gang endnu. Og så sagde han: her er en stammestik –"

"En statistik," sagde Louisa.

"Ja, miss Louisa – jeg kom bare til at tænke på at stamme, og det er en af mine fejl – men altså om ulykkestilfælde til søs. Og jeg ser deraf, sagde han, at i en given tid var hundrede tusinde mennesker gået til søs på lange rejser, og af dem var kun fem hundrede druknet eller brændt. Hvilket er nu procentforholdet? Og jeg sagde, miss," her gav Sissy sig formelig til at hulke, som om hun yderst sønderknust bekendte sin største vildfarelse, "jeg sagde, at det var intet."

"Intet, Sissy?"

"Intet, miss – for de omkomnes slægtninge og venner. Jeg lærer aldrig noget. Og det værste af det hele er, at skønt min stakkels fader ønskede så meget; at jeg skulle lære noget, og skønt jeg så gerne vil lære, fordi han ønskede det, er jeg dog bange for, at jeg ingen lyst har til det."

Louisa stod og iagttog det smukke, bly hoved, der bøjede sig undseligt foran hende, indtil det atter løftedes i vejret for at se på hende. Derpå sagde hun:

"Kunne din fader da selv så meget, Sissy, siden han ønskede, at du også skulle blive godt oplært?"

Sissy tøvede lidt, førend hun svarede, og røbede så tydelig, at hun godt vidste, at de var i færd med at komme ind på forbudne enemærker, at Louisa tilføjede: "Der er ingen, der hører os, og selv om så var, tror jeg ikke, at nogen kunne finde noget ondt i et så uskyldigt spørgsmål."

"Nej, miss Louisa," svarede Sissy, opmuntret heraf, idet hun rystede på hovedet; "fader kan kun meget lidt. Det er alt det, at han kan skrive, og det er kun sjældent, at folk kan læse hans skrift, skønt den for mig er tydelig nok."

"Din moder?"

"Fader siger, at hun formelig var helt lærd. Hun døde, da jeg blev født. Hun var," kun skælvende gjorde Sissy denne skrækkelige tilståelse, "hun var danserinde."

"Holdt din fader af hende?" Louisa gjorde disse spørgsmål med en levende, urolig interesse, en interesse, der var vant til at vanke om som en landflygtig skabning og skjule sig på ensomme steder.

"Ja, det gjorde han! Lige så inderligt, som han holdt af mig. Han bar mig omkring med sig, mens jeg endnu var et ganske

lille barn. Vi har ikke været skilt ad siden den tid."

"Og dog forlader han dig nu, Sissy?"

"Kun for mit eget bedste. Ingen forstår ham således som jeg; ingen kender ham, således som jeg gør. Da han forlod mig for mit bedste – han ville aldrig have forladt mig for sin egen skyld – er jeg vis på, at hans hjerte næsten var knust af denne prøvelse. Han vil ikke føle sig glad et eneste minut, førend han kommer tilbage."

"Fortæl mig mere om ham. Jeg skal aldrig spørge dig igen. Hvor boede I?"

"Vi rejste omkring i landet og havde intet fast opholdssted. Fader er," Sissy udtalte kun hviskende det forfærdelige ord, "klovn."

"En, som får folk til at le?" sagde Louisa med et nik, som viste, at hun vidste alt.

"Ja, men undertiden ville de ikke le, og så græd fader. I den sidste tid lo de kun sjældent, og han kom gerne ganske fortvivlet hjem. Fader er ikke som de fleste. De, der ikke kendte ham eller holdt så meget af ham, som jeg gør, kunne let falde på, at han ikke var rigtig i hovedet. Undertiden spillede de ham puds; men de fik aldrig at vide, hvor nær han tog sig det, og hvor modfalden han var, når han var ene med mig. Han var langt, langt mere blød i sindet, end de troede!"

"Og du var hans trøst i alt?"

Hun nikkede, mens tårerne randt hende ned ad kinderne. "Jeg håber det, og fader sagde det også. Det var, fordi han blev så modløs og forskræmt af sig, og fordi han følte, at han selv var en stakkels, svag, uvidende og hjælpeløs mand – det plejede at være hans ord – at han så gerne ville, at jeg skulle lære en hel del

og blive anderledes end han. Jeg plejede at læse for ham for at oplive ham, og det holdt han så meget af. Det var nogle slemme bøger – jeg må aldrig tale om dem her – men vi vidste ikke, at der var noget ondt i dem."

"Men holdt han da af dem?" spurgte Louisa, hvis forskende blik hele tiden hvilede på Sissy.

"Å, meget! De holdt ham mange gange fra, hvad han virkelig havde skade af. Og manges aften glemte han sine sorger over sin nysgerrighed efter at få at vide, om sultanen ville lade damen fortsætte historien eller lade hovedet hugge af hende, førend den var færdig."

"Og din fader var altid kærlig imod dig? Lige til det sidste?" spurgte Louisa, idet hun overtrådte den store grundsætning og blev meget nysgerrig.

"Altid, altid!" svarede Sissy og foldede hænderne. "Kærligere, end jeg kan sige Dem det. Kun én aften blev han vred, men det var ikke på mig, men på Merrylegs. Merrylegs," hviskende meddelte hun denne skrækkelige kendsgerning, "er hans dresserede hund."

"Men hvorfor blev han da vred på hunden?"

"Kort efter at de var kommet hjem fra forestillingen, befalede fader Merrylegs at springe op på ryggen af de to stole og stå tværs over dem; for det er en af dens kunster. Den så på fader og adlød ikke straks, alting var gået galt for fader den aften, og han havde slet ikke vundet bifald. Han råbte, at endog hunden vidste, at det gik tilbage for ham, og at den ingen medlidenhed havde med ham. Derpå pryglede han hunden, og jeg blev bange og sagde: 'Fader, fader, gør dog ikke dyret noget; den holder så meget af dig! For Guds skyld, fader, hold op!' og han holdt op,

og hunden var blodig, og fader lagde sig på gulvet og græd med hunden i sine arme, og hunden slikkede ham i ansigtet."

Louisa så, at hun hulkede, gik hen til hende, kyssede hende, tog hendes hånd og satte sig ved siden af hende.

"Fortæl mig nu til sidst, hvorledes din fader forlod dig, Sissy. Nu, da jeg har spurgt dig om så meget, må du også fortælle mig det sidste. Hvis det er galt, er det mig og ikke dig, der har skylden."

"Kære miss Louisa," sagde Sissy, idet hun skjulte sine øjne og stadig hulkede, "jeg kom hjem fra skolen den eftermiddag, og stakkels fader var kommet hjem fra teatret kort før mig og sad og rokkede ved ilden, som om der var noget, der gjorde ham ondt. Og så sagde jeg: 'Har du stødt dig, fader?' hvilket han undertiden gjorde lige så vel som alle de andre. 'Ja lidt, lille ven,' sagde han og da jeg så gik hen og bukkede mig og så ham i ansigtet, opdagede jeg, at han græd. Jo mere jeg talte til ham, des mere skjulte han ansigtet, og i begyndelsen rystede han over hele kroppen og sagde ikke andet end: 'Mit elskede barn!' og: 'Mit ejegode barn'."

Her kom Tom drivende ind og stirrede på de to med en kulde, som just ikke vidnede om interesse for andet end for ham selv, og knapt nok det.

"Jeg stiller Sissy nogle spørgsmål, Tom," ytrede hans søster. "Du kan gerne blive, men lad et øjeblik være at forstyrre os, kære Tom."

"Nå, godt," svarede Tom. "Men jeg vil bare sige, at fader har bragt gamle Bounderby hjem med, og jeg vil gerne have, at du skal gå ind i salen, for hvis du gør det, er der god udsigt til, at

gamle Bounderby beder mig til middag, men hvis ikke, er der vist ikke megen udsigt til det."

"Jeg skal straks komme."

"Jeg vil vente her så længe, for at være vis på dig."

I en sagtere tone fortsatte Sissy: "Til sidst sagde stakkels fader, at han igen ikke havde vundet bifald, og at han nu aldrig vandt bifald, og at det havde været bedre for mig, om jeg havde været fri for ham for længe siden. Jeg sagde ham alle de kærligste ting, mit hjerte kunne tilskynde mig til, og lidt efter blev han rolig, og jeg satte mig ved siden af ham og fortalte ham om skolen og alt, hvad der blev sagt og gjort der. Da jeg ikke havde mere at sige, lagde han sine arme om min hals og kyssede mig mange gange. Derpå bad han mig hente noget af det, han plejede at bruge, når han havde stødt sig, og hente det på det bedste sted, der lå i den anden ende af byen, og derpå kyssede han mig endnu en gang og lod mig gå. Da jeg var kommen ned ad trappen, vendte jeg tilbage for endnu at holde ham lidt med selskab og så ind ad døren og sagde: 'Kære fader, skal jeg tage Merrylegs med?' Fader rystede på hovedet og sagde: 'Nej, Sissy; du skal ikke tage noget med, som folk ved hører mig til, kære barn,' og så gik jeg da, mens han blev siddende ved ilden. Og så må han, den stakkels, stakkels fader, være kommet på den tanke at gå sin vej for at se at udrette noget til mit bedste; for da jeg kom tilbage, var han borte."

"Du husker vel på gamle Bounderby, Louisa!" formanede Tom.

"Nu har jeg ikke mere at sige, miss Louisa. Jeg gemmer de ni slags olie til ham, og jeg ved, at han kommer tilbage. Ethvert brev, jeg ser i mr. Gradgrinds hånd, tager vejret fra mig og

blænder mine øjne, jeg tror altid, at det er fra fader eller fra mr. Sleary om fader. Mr. Sleary lovede at skrive, så snart han hørte noget om fader, og jeg er vis på, at han holder ord."

"Husk vel på gamle Bounderby, Louisa," sagde Tom med en utålmodig fløjten. "Han stikker af, hvis du ikke skynder dig."

Hver gang Sissy efter denne samtale gjorde et kniks for Gradgrind i familiens nærværelse og stammende sagde: "Undskyld, sir, at jeg ulejliger Dem; men har De endnu ikke fået noget brev til mig?" holdt Louisa inde med sit arbejde, hvad dette så var, og ventede lige så længselsfuldt som Sissy på svaret. Og når Gradgrind regelmæssigt svarede: "Nej, Jupe, der er ikke noget", dirrede Louisas læber ligesom Sissys, og hendes øjne fulgte medlidende Sissy til døren. Gradgrind nyttede gerne disse lejligheder til at sige, at hvis Jupe fra sin tidligste alder var blevet ordentligt opdraget, ville hun have været fornuftig nok til at sige sig selv, hvor ugrundede disse fantastiske forhåbninger var. Og dog lod det til – skønt ikke for ham, for han vidste intet deraf – at et fantastisk håb kunne have lige så stor magt som en kendsgerning.

I alt fald for hans datter. Hvad Tom angår, blev han mere og mere den regnekunstens ikke enestående triumf, der sædvanligvis er sysselsat med de første tal i rækken, og for så vidt mrs. Gradgrind overhovedet nogen sinde omtalte denne sag, indskrænkede det sig til, at hun undertiden kom en lille smule frem af sine sjaler, ligesom et hun-murmeldyr, og sagde:

"Du min Gud og fader, hvor det dog piner og plager mit stakkels hoved, at den tøs, den Jupe, evig og altid spørger om sine kedsommelige breve! Det synes virkelig at være skæbnens vilje, at jeg skal være fordømt til at leve blandt ting, som jeg

aldrig skal høre enden på. Det er virkelig i høj grad påfaldende, at det lader til, at jeg aldrig skal høre enden på noget!"

Omtrent ved dette punkt plejede Gradgrinds øje i almindelighed at fæste sig på hende, og under påvirkningen af denne iskolde kendsgerning faldt hun atter hen i sin døs.

10. Stephen Blackpool

Jeg nærer en svag forestilling om, at det engelske folk slider og slæber lige så meget som noget folk under solen. Jeg vedkender mig den latterlige idiosynkrasi ikke at sætte videre pris herpå, men det er en grund til, at jeg under det engelske folk lidt mere morskab.

I den mest slidende og slæbende del af Coketown; i de inderste forskansninger i dette hæslige citadel, hvor mursten havde lukket naturen lige så forsvarligt ude, som de havde spærret dræbende luftarter inde; i hjertet af den labyrint af snævre gyder og smalle gader, der var opståede stykkevis, hver enkelt i en voldsom hast i en eller anden enkeltmands øjemed og alle i forening dannende en unaturlig familie, der trykkede og trådte og pressede hinanden indbyrdes ihjel; i den sidste snævre krog af dette store, udtømte gemme, hvor skorstenene af mangel på lufttræk var opført i en umådelig mangfoldighed af vantrevne og krumme skikkelser, som om ethvert hus havde et skilt, der sagde, hvilken slags mennesker der kunne ventes at blive født derinde; blandt mængden i Coketown, den såkaldte arbejderklasse – en slægt, der ville have fundet mere nåde for visse menneskers øjne, hvis forsynet havde fundet det for godt kun at lade den være lutter hænder eller, ligesom de lavere skabninger på kysten, hænder og mave alene – levede Stephen Blackpool, fyrré år gammel.

Stephen så ældre ud, men hans liv havde været meget strengt. Man siger, at ethvert liv har sine roser og sine torne; men for Stephens vedkommende syntes et uheld eller en fejltagelse at have fundet sted, så at en anden havde fået hans

roser, og han den andens torne foruden sine egne. Han havde, for at bruge hans egne ord, oplevet en god slump modgang og kaldtes med en slags plump tribut til denne omstændighed i almindelighed Gamle Stephen.

Gamle Stephen, en noget duknakket mand med rynket pande, et grublende udtryk i ansigtet og et hoved, der så ud til at kunne rumme en del og dækkedes af et langt, men tyndt, stålgråt hår, kunne godt se ud til at være en for sin stilling særdeles opvakt mand. Men det var han dog vist ikke. Han indtog ikke nogen plads blandt de mærkeligere arbejdere, som ved gennem en lang årrække at stykke deres afbrudte fritimer sammen havde gjort sig til herrer over vanskelige videnskaber og skaffet sig kundskab om de urimeligste ting. Han hørte ikke til de arbejdere, der kunne holde taler eller lede forhandlinger. Tusinder af hans ligemænd kunne til enhver tid tale langt bedre end han. Han var en dygtig væver og en grundhæderlig mand. Hvad mere han var, eller hvad der ellers boede i ham, må han selv vise.

Lysene i de store fabrikker, der lignede eventyrpaladser, når de var oplyste – i det mindste sagde de, der rejste med iltogene, dette – var alle slukkede; klokkerne havde ringet af for den aften og var atter tavse, og arbejderne, mænd og kvinder, drenge og piger, traskede hjemefter. Gamle Stephen stod på gaden med den forunderlige følelse, som maskineriets ophør altid frembragte, følelsen af, at det havde arbejdet og var gået i stå i hans eget hoved.

"Endnu ser jeg ikke Rachel!" sagde han.

Det var vådt vejr, og mange klynger af unge kvinder gik forbi ham med deres sjaler over det bare hoved og trukket tæt

sammen under hagen for at holde regnen ude. Han kendte Rachel godt; for et blik på disse klynger var tilstrækkeligt til at vise ham, at hun ikke var iblandt dem. Omsider kom der ikke flere, og da vendte han sig om og sagde i en ærgerlig tone: "Nå, så må jeg jo være gået fejl af hende!"

Han var imidlertid endnu ikke kommet igennem tre gader, førend han kendte hende i en af de tilhylede skikkelser foran sig, og han havde iagttaget den så skarpt, at måske alene den skygge, der afspejlede sig utydeligt på det våde fortov, ville have været nok til at sige ham, hvem det var, der gik dér foran ham fra lygte til lygte, snart i lys og snart igen i mørke. Idet han på én gang gik hurtigere og tillige lettere, skyndte han sig af sted, indtil han kom skikkelsen ganske nær, og satte sig derpå i sin forrige gang og sagde: "Rachel!"

Hun vendte sig om, netop som skæret af en lygte faldt på hende, og idet hun lettede lidt på sin hætte, fremviste hun et roligt, aflangt, noget mørkladent og temmelig fint ansigt, der opklaredes af et par meget venlige øjne og omgaves af et glinsende sort, omhyggeligt ordnet hår. Det var ikke et ansigt i sin første blomstring; hun var fem og tredive år.

"Ej, er det dig?" og da hun havde sagt dette med et smil, som ville have været tydeligt nok, selv om man ikke havde set andet end hendes smukke øjne, satte hun igen sin hætte til rette, hvorpå de fortsatte deres vandring.

"Jeg troede, at du var bag ved mig, Rachel."

"Nej."

"Tidlig på færde i aften, min pige?"

"Undertiden er jeg tidlig og undertiden sildig på færde. Man kan aldrig gøre regning på, hvornår jeg går hjem."

"Og heller ikke, hvornår du går den anden vej, synes jeg, Rachel."

"Nej, Stephen."

Han iagttog hende med en vis skuffelse i sit ansigt, men tillige med en ærbødig og tålmodig overbevisning om, at hun måtte have ret, hvad hun så end tog sig for. Dette udtryk undgik ikke hendes opmærksomhed, og hun lagde et øjeblik sin hånd let på hans arm, ligesom for at takke ham.

"Vi er så oprigtige venner og så gamle venner og begynder nu at blive gamle folk."

"Nej, Rachel, du er lige så ung, som du altid har været."

"Den ene af os ville have ondt ved at blive gammel, uden at den anden også blev det, Stephen, eftersom vi begge lever," svarede hun leende, "men i hvert tilfælde er vi så gamle venner, at det ville være synd og skam, om den ene ville skjule et ærligt sandhedsord for den anden. Det er bedst, at vi ikke går for meget sammen. – Undertiden, ja! Det ville være hårdt, om vi slet ikke skulle komme sammen," sagde hun med en munterhed, som hun søgte at meddele ham.

"Ja, det er hårdt nok, som det er, Rachel."

"Søg at slå det ud af hovedet, så går det nok bedre."

"Det har jeg længe prøvet på, men derfor er det ikke gået bedre. Men du har ret; det kunne give folk noget at snakke om, endog om dig. Du har været så meget for mig, Rachel, i så mange år; du har gjort mig så meget godt og holdt mit mod oppe med dine opmuntringer, at dit ord er mig en lov. Ja, min pige, og det en rigtig god lov, en bedre lov end nogen af de virkelige!"

"Bryd dig nu bare ikke om dem," svarede hun hurtigt og ikke uden et sørgmodigt blik på hans ansigt. "Lad lovene fare."

"Ja," sagde han og nikkede langsomt et par gange. "Lad dem fare. Lad alt fare. Lad enhver ting fare. Det er noget roderi, det hele."

"Altid noget roderi?" sagde Rachel og rørte igen blidt ved hans arm, ligesom for at vække ham af hans tankefuldhed; hun kendte ham, når han gik sådan og bed i de lange ender af sit halstørklæde. Berøringen gjorde øjeblikkelig sin virkning. Han slap dem, vendte sig med et smilende ansigt om imod hende og sagde, idet han brast i en godmodig latter:

"Ja, Rachel, altid noget roderi, og jeg bliver stikkende i det. Tit og mange gange kommer jeg ind i dette roderi og har ondt ved at komme ud af det igen."

De havde gået et stykke og var i nærheden af deres egne hjem. Hendes var det første, de nåede. Det lå i en af de mange smågader, for hvis skyld stedets mest søgte bedemand, der tjente en god slump penge ved beboernes eneste kummerlige og uhyggelige pragtsyge, holdt en sort stige rede, for at de, der var færdige med at krybe op og ned ad de smalle trapper, kunne glide ud af denne møjsommelige verden gennem vinduerne. Hun standsede ved hjørnet og bød ham godnat, idet hun lagde sin hånd i hans.

"God nat, min pige, god nat!"

Hun gik med sin takkelige skikkelse og sine ærbare, kvindelige skridt ned ad den mørke gade, og han blev stående og så efter hende, indtil hun bøjede ind i et af de små huse. Der var måske ikke en flagren af hendes grove sjal, uden at den havde noget tiltrækkende for denne mands øjne; ikke en tone i

hendes stemme, uden at den fandt genklang i hans hjertes inderste.

Da hun var kommet ham af syne, gik han hjemad, idet han af og til kastede et blik op på himlen, hvor skyerne drev vildt og hurtigt. Men nu var de ved at sprede sig, og regnen var ophørt; månen skinnede ned gennem Coketowns høje skorstene på de dybe ovne nedenunder og kastede gigantiske skygger af de stillestående dampmaskiner på væggene, som omgav dem. Mandens ansigt syntes at være blevet lysere ligesom natten, efterhånden som han gik.

I en anden gade, der ganske lignede den første, med undtagelse af, at den var smallere, lå hans bolig oven over en lille butik. Hvorledes det gik til, at folk fandt det umagen værd at sælge og købe det usle legetøj, der var opstillet i vinduet imellem godtkøbs aviser og flæsk – der var en skinke, hvorom der skulle spilles terninger næste aften – kan her være det samme. Han tog sin stump lys ned fra en hylde, tændte det ved en anden stump lys på disken, uden at forstyrre butikkens ejerinde, der lå og sov i sit lille kammer, og gik op til sit logi.

Det var et værelse, der under forskellige beboere ikke var forblevet ubekendt med den sorte stige; men det var så net, som et sådant værelse kunne være. Nogle bøger og skriveredskaber lå på en gammel pult i en krog, bohavet var net og tilstrækkeligt, og skønt luften var mindre god, var værelset renligt.

Idet han gik hen til kaminen for at sætte lyset på et rundt, trebenet bord, som stod der, snublede han over noget, og da han i det samme så ned på det, rejste en kvindeskikkelse sig op i en siddende stilling.

"Gud forbarme sig, kvinde!" udbrød han og veg længere tilbage fra skikkelsen. "Er du nu igen kommet tilbage?"

Hvilken kvinde? En vanfør, fordrukken skabning, der knapt nok kunne holde sig i den siddende stilling ved at støtte sig med den ene tilsølede hånd på gulvet, mens den anden på en så famlende måde søgte at skyde det sammenfiltrede hår bort fra hendes ansigt, at den kun blændede hende endnu mere med det snavs, der sad på den. En skabning så væmmelig at skue med sine pjalter og sin skidenfærdighed, men dog endnu så meget væmmeligere i sin moralske fornedrelse, at man måtte blues alene ved synet af hende.

Efter at have udstødt et par utålmodige eder og kløet sig i hovedet med den hånd, hun ikke brugte til at støtte sig med, fik hun håret så meget fra sine øjne, at hun kunne se et glimt af ham. Hun sad og rokkede frem og tilbage med kroppen, mens hun med sin kraftløse arm gjorde nogle fagter, der syntes at skulle være akkompagnement til et anfald af latter, uagtet hendes ansigt var dorskt og ubevægeligt.

"Nå, min dreng, er du der?" Nogle hæse lyde, der skulle udtrykke dette, kom omsider ud af hende, og hendes hoved sank forover ned på hendes bryst.

"Igen tilbage?" skreg hun efter nogle minutter, som om han i selv samme øjeblik havde sagt disse ord. "Ja, igen tilbage! Igen tilbage så tit, det skal være. Tilbage? Ja, tilbage. Hvorfor ikke?"

Bragt noget til sig selv ved den meningsløse heftighed, hvormed hun råbte dette, kravlede hun op og støttede sig med skuldrene mod væggen, mens hun i den ene hånd dinglede med en hat, der så ud, som om den var taget op af en mødding, og søgte at se hånligt på ham.

"Jeg vil gøre ryddeligt hos dig igen, jeg vil gøre tyve gange ryddeligt hos dig igen!" skreg hun med en gestus, der var en mellemting mellem en rasende trussel og et forsøg på en udfordrende dans. "Gå væk fra sengen!" Han sad på kanten af den, med ansigtet skjult mellem hænderne. "Den hører mig til, og jeg har ret til den!" Idet hun vaklede hen til den, veg han til side for hende med en gysen og gik, stadig skjulende sit ansigt, hen til den modsatte ende af værelset. Hun kastede sig tungt på sengen og snorkede snart højt. Han sank ned på en stol og rørte sig kun én gang den hele nat, og det var for at kaste et tæppe over hende, som om hans hænder ikke engang i mørket var tilstrækkelige til at holde synet af hende borte.

11. Ingen udvej

Eventyrpaladserne lå glimrende oplyste, førend den blege morgendæmring fremviste de uhyre røgslanger, som bugtede sig hen over Coketown. Brostenene genlød af klaprende trætofler, klokkerne ringede hurtigt, og de til dagens ensformighed polerede og indsmurte, tungsindigt vanvittige elefanter var atter i færd med deres svære arbejde.

Stille, påpassende og adstadig bøjede Stephen sig over sin væv, en ejendommelig modsætning, ligesom de andre i den skov af væve, hvori de arbejdede, til den klirrende, dirrende, sønderrivende mekanisme, hvorved han var sysselsat. Frygter kun ikke, I godtfolk med et ængsteligt sind, at kunsten skal overgive naturen til forglemmelse. Lad Guds værk og menneskets værk kun, hvor det skal være, stå side om side, og det første vil, selv om det kun er en flok usle arbejdere, vinde i værdighed ved sammenligningen. Så og så mange hundrede arbejdere var der i denne fabrik, så og så mange hundrede hestes dampkraft. Indtil på et eneste punds kraft ved man, hvad maskinen kan udrette; men alle statsgældens regnemestre kan ikke sige mig, hvilket anlæg til godt eller ondt, kærlighed eller had, fædrelandssind eller misnøje, forvandling af dyd til last eller omvendt der i noget enkelt øjeblik ligger gemt hos en eneste af disse maskinens stille tjenere med de rolige ansigter og regelrette bevægelser. Dampmaskinen selv har ingen gåder, men den simpleste af disse tjenere er selv en evig, uudgrundelig gåde. Lad os derfor gemme vor regnekunst til materielle genstande og styre de uudgrundelige gåders frygtelige, ukendte størrelser ved andre midler!

Dagen voksede i kraft og gjorde sig gældende udenfor, trods de blussende lys indenfor; lysene slukkedes, og arbejdet fortsattes. Regnen faldt, og røgslangerne snoede sig hen ad jorden, som om også de var ramt af slangernes forbandelse. I materialgården udenfor indhyllede dampen fra sikkerhedsrøret den store dyng af fustager og gammelt jern, de blanke kulbunker, den allestedsnærværende aske i et slør af tåge og regn.

Arbejdet fortsattes, indtil middagsklokken lød. Atter klappede det på brostenene. Vævene, hjulene og arbejderne hvilede alle en time.

Fra den ophedede fabrik kom Stephen, træt og udmattet, ud i den fugtige blæst og de kolde, våde gader. Fra sine kammerater og sit eget kvarter vendte han sig uden at nyde andet end en smule brød, mens han gik hen mod den bakke, hvor hans arbejdsherre boede i et rødt hus med sorte vinduesskodder udvendig, grønne jalousier indvendig, en sort gadedør oven for to hvide trappetrin, **Bounderby** – med bogstaver, der havde en meget stor lighed med ham selv – på en messingplade og et rundt messinglåsegreb under den ligesom et punktum af messing.

Bounderby sad ved sin frokost. Det havde Stephen ventet. Ville hans tjener være så god at sige, at en af hans arbejdere bad om at måtte få ham i tale? Tjeneren kom tilbage og skulle spørge, hvad det var for en af "arbejderne"? Stephen Blackpool. Der vidstes intet ufordelagtigt om Stephen Blackpool; ja, han kunne komme ind.

Stephen Blackpool i dagligstuen. Bounderby, som han kun kendte af udseende, ved sin frokost af koteletter og sherry, mrs.

Sparsit i færd med at filere ved kaminen i tværsadel-stilling og med den ene fod i en stigbøjle af bomuldsgarn. Det hørte såvel til hendes værdighed som til hendes stilling ikke at spise frokost. Hun havde i embeds medfør tilsyn med måltidet, men tilkendegav, at hun for sin egen statelige persons vedkommende holdt frokost for en svaghed.

"Nå, Stephen," sagde Bounderby, "hvad er der i vejen med dig?"

Stephen gjorde et buk – ikke noget slavisk buk; det gør den slags folk aldrig; Gud velsigne Dem, sir, det vil De aldrig gribe dem i, om de så har været hos Dem i tyve år! – og stak som en høflighed mod mrs. Sparsit enderne af sit halstørklæde inden for sin vest.

"Nå, ja ja," sagde Bounderby, "vi har aldrig haft noget på dig at sige, og du har aldrig været af de urimelige. Du forlanger ikke at køre i karet med seks heste for og spise skildpaddesuppe og dyresteg med en guldske, som så mange af dem gør!" Bounderby fremstillede altid dette som det eneste formål for enhver arbejder, der ikke var fuldkommen fornøjet; "Og derfor ved jeg allerede, at du ikke er kommet her for at klage. Det er jeg nu i forvejen ganske vis på."

"Nej, derfor er jeg rigtignok ikke kommet."

Bounderby syntes, trods sin tidligere udtalte stærke overbevisning, at blive behageligt overrasket. "Nå," svarede han. "Du er en støt arbejder, og jeg tog ikke fejl. Lad mig da høre, hvad der er på færde. Siden det ikke er dette, så lad mig da høre, hvad det er. Hvad har du at sige? Herud med det, min gut!"

Stephen kastede tilfældigvis et blik på mrs. Sparsit. "Jeg kan gerne gå, mr. Bounderby, hvis De ønsker det," sagde denne

selvopofrende dame, og lod, som om hun ville tage foden ud af stigsbøjlen.

Bounderby standsede hende ved at holde en bid kotelet i en svævende stilling, førend han sank den, og udstrakte sin venstre hånd, hvorpå han, efter at have trukket hånden tilbage og sunket sin bid, sagde til Stephen:

"Denne gode dame, ser du, er en født dame, en fornem dame. Du må ikke tro, at hun, fordi hun holder hus for mig, ikke har været højt på strå – ja, meget højt på strå! Har du altså noget at sige, som ikke kan siges i en født dames nærværelse, vil denne dame gå ud af stuen. Men kan det, du har at sige, siges i en født dames nærværelse, vil denne dame blive, hvor hun er."

"Jeg håber, at jeg aldrig, siden jeg selv blev født, har haft noget at sige, som det ikke var passende for en født dame at høre på," var svaret, som ledsagedes af en let rødmen.

"Meget vel," sagde Bounderby, idet han skød tallerkenen fra sig og lagde sig tilbage i stolen. "Kør videre."

"Jeg er kommet," begyndte Stephen, idet han efter et øjeblik overvejelse løftede øjnene op fra gulvet, "for at bede Dem om et godt råd, som jeg trænger hårdt til. En påskemandag for nitten år siden blev jeg gift. Hun var ung, ret køn og havde et godt rygte. Nå, hun kom snart på gale veje, men skylden var ikke min; for Gud er mit vidne, at jeg ikke var nogen slem mand imod hende."

"Alt dette har jeg hørt før," sagde Bounderby. "Hun søgte anden omgang, slog sig til drik, forsømte sit arbejde, solgte bohavet, satte klæderne ud og holdt et fandens hus."

"Jeg havde tålmodighed med hende."

– "Det var netop fejlen, dit fæ," sagde Bounderby i fortrolighed til sit vinglas. –

"Jeg havde megen tålmodighed med hende. Mange, mange gange søgte jeg at vænne hende af med det. Jeg prøvede både det ene og det andet. Mangen gang er jeg kommet hjem og har set huset tømt for alt, hvad jeg ejede og havde, og hende selv liggende uden sans og samling på det bare gulv, og det ikke én, ikke to, nej, tyve gange!"

Hvert træk i hans ansigt uddybedes, idet han sagde dette, og aflagde sit rørende vidnesbyrd om de lidelser, han havde udstået.

"Stadig gik det værre og værre, og til sidst forlod hun mig. Overalt bragte hun skam og skændsel over sig. Hun kom tilbage og kom tilbage og blev ved at komme tilbage. Hvad skulle jeg gøre for at hindre det? I hele nætter er jeg gået rundt på gaden, førend jeg kunne få mig til at gå hjem. Jeg er gået hen på broen for at springe ud fra den og få ende på det. Jeg har udstået så meget, at jeg er blevet gammel, mens jeg endnu var ung."

Mrs. Sparsit trak de coriolanske øjenbryn i vejret, mens hun roligt lod filernålen gå ud og ind, og rystede på hovedet, som om hun ville sige: "De store kender lige så godt modgang som de små. Behag at vende dit ringe øje i min retning."

"Jeg har givet hende penge for at blive borte fra mig. I fem år har jeg givet hende penge for det. Jeg havde igen fået skrabet lidt sammen. Jeg har stridt og sørget, men uden at skamme mig, og været angst og bange hvert minut af mit liv. I aftes kom jeg hjem. Da lå hun på gulvet i mit kammer! Der er hun endnu!"

Under følelsen af sin ulykke og sin fortvivlelse var han et øjeblik blusset op som en stolt mand. I det næste øjeblik stod

han, som han havde stået hele tiden, i sin sædvanlige, bøjede stilling, med sit grublende åsyn henvendt på Bounderby med et ejendommeligt, halvt forlegent udtryk, som om han havde sat sig i hovedet at ville løse en vanskelig gåde; med hatten klemmt fast inden i den venstre hånd, der hvilede på hans hofte, mens hans højre arm med en vis plump anstand gav hans ord eftertryk, og det ikke mindst, når den, hver gang han standsede, ligeledes standsede, en lille smule bøjet, men uden at han trak den til sig.

"Det vidste jeg alt sammen," sagde Bounderby, "undtagen det sidste. Det er en slem historie, er det. Det havde været bedre, om du havde ladet dig nøje med at blive, som du var, og ikke havde giftet dig. Men nu er det for sent at tale om det."

"Var det et ulige giftermål med hensyn til alderen?" spurgte mrs. Sparsit.

"Du hører, hvad denne dame spørger om. Var det et ulige giftermål med hensyn til alderen, denne ulyksalige forbindelse?" sagde Bounderby.

"På ingen måde. Jeg selv var en og tyve og hun omtrent tyve."

"Virkelig?" sagde mrs. Sparsit med stor ro til sin husbond. "Siden dette giftermål blev så ulykkeligt, sluttede jeg, at det rimeligvis havde været ulige med hensyn til alderen."

Bounderby så meget vist på den gode dame med et sideblik, der havde noget underlig fåreagtigt ved sig. Han styrkede sig med lidt mere sherry.

"Nå, hvorfor bliver du ikke ved?" spurgte han derpå, idet han lidt irriteret vendte sig om mod Stephen.

"Jeg er kommet for at spørge Dem om, hvorledes jeg skal blive dette kvindemenneske kvit." Stephen lagde et dybere alvor

i det blandede udtryk i sit opmærksomme ansigt. Mrs. Sparsit udstødte et svagt skrig, som om hun havde fået en moralsk rystelse.

"Hvad mener du?" sagde Bounderby og rejste sig for at støtte sig med ryggen til kaminhylden. "Hvad er det, du snakker om? Du tog hende for at dele både godt og ondt med hende."

"Jeg må se at blive af med hende. Jeg kan ikke holde det ud længere og havde ikke holdt det ud så længe, som jeg har, hvis jeg ikke havde fundet trøst og medlidenhed hos den bedste pige, der nogen sinde har levet. Havde hun ikke været, var jeg gået rent fra forstanden."

"Jeg er bange for, at han ønsker at blive fri, for at han kan gifte sig med den, han taler om," sagde mrs. Sparsit i en dæmpet tone og dybt grebet af folkets usædelighed.

"Ja, det gør jeg. Damen har ret i, hvad hun siger. Det gør jeg; jeg ville netop lige til selv at sige det. Jeg har læst i aviserne, at de store folk – Vor Herre være med dem; jeg ønsker dem intet ondt! – ikke er bundet så fast til hinanden hverken i godt eller ondt, at de ikke kan blive løst fra deres ulykkelige ægteskaber og gifte sig igen. Når de ikke kan enes, fordi de er af forskelligt sind, så har de så mange værelser i deres huse, at de kan leve hver for sig. Vi derimod har kun ét værelse og kan ikke bære os således ad. Og når det heller ikke vil gå, så har de penge nok og kan sige: 'Det er til dig, og det er til mig,' og kan gå hver sin vej. Det kan vi ikke. Og alligevel kan de blive løst fra hinanden på grund af mindre forurettelser end den, jeg har lidt. Og derfor kan jeg måske også blive skilt fra min kone, og jeg ville nu gerne vide, hvorledes."

"Det er der ikke noget, der hedder," svarede Bounderby.

"Hvis jeg gør hende noget, så er der jo en lov, som straffer mig?"

"Ja, naturligvis."

"Løber jeg bort fra hende, så er der jo en lov, som straffer mig?"

"Ja, naturligvis."

"Gifter jeg mig med den anden kære pige, så er der jo en lov, som straffer mig? Og hvis jeg nu gav mig til at leve med hende, uden at gifte mig med hende – forudsat det kunne lade sig gøre, hvilket det ikke kan, da hun er så god – så er der jo en lov, som ville straffe mig i ethvert uskyldigt barn, som kom til at høre mig til?"

"Ja, naturligvis."

"Nu da, i Guds navn, så vis mig en lov, som kan hjælpe mig."

"Hm! Der hviler noget helligt over dette livsforhold," sagde Bounderby, "og – og – det må holdes ved lige."

"Nej, nej, tal ikke således. På den måde kan det ikke holdes ved lige. Jeg er væver; jeg har arbejdet i fabrikker fra barn af; men jeg har fået øjne til at se med og øren til at høre med. Hver gang der holdes ret, læser jeg i aviserne – og De med, ved jeg – med sorg om, hvorledes den tanke, at folk ingen sinde for nogen pris kan blive løst fra hinanden, bringer blod over dette land og driver mange simple gifte folk til slagsmål, mord og pludselig død. Forklar mig dette her. Min skæbne er meget sørgelig, og jeg ville gerne – hvis De vil være så god – lære den lov at kende, som kan hjælpe mig."

"Ja, jeg vil sige dig noget," sagde Bounderby og stak hænderne i lommen. "Der findes virkelig en sådan lov."

Stephen blev igen rolig og nikkede kun, men var lutter øre.

"Men den er slet ikke for dig. Den koster penge. Den koster en masse penge."

"Hvor meget kunne det vel være?" spurgte Stephen. "Å, du måtte henvende dig til Doctors' Commons med en ansøgning og til en civil domstol med en ansøgning og til Overhuset med en ansøgning, og du måtte skaffe dig en parlamentsakt for at kunne gifte dig igen, og det ville, hvis sagen var meget klar og ligefrem, koste dig, tror jeg, mellem tusinde og femten hundrede pund, eller måske dobbelt så meget."

"Gives der ingen anden lov?"

"Nej, slet ingen."

"Men," sagde Stephen, der blev ganske bleg og bevægede sin højre hånd, som om han kastede alt hen for de fire vinde, "det er jo noget roderi. Det er jo noget komplet roderi, og jo før jeg dør, des bedre."

– Mrs. Sparsit blev igen rystet over folkets ugudelighed. –

"Snak ikke så tåbeligt, min gode ven," sagde Bounderby, "om ting, som du ikke forstår dig på, og kald ikke vort fædrelands institutioner noget roderi, for at du ikke selv en smuk dag skal rode dig ind i alvorlige ubehageligheder. Fædrelandets institutioner er ikke som dit akkordarbejde, og det eneste, du har at gøre, er at passe dit akkordarbejde. Du tog ikke din kone for at slippe hende igen, når du selv ville, men for at dele ondt og godt med hende. Og har hun ikke opført sig imod dig, som hun burde, nå, så kan jeg kun sige, at det havde været godt, om hun havde opført sig bedre."

"Det er noget roderi," sagde Stephen og rystede på hovedet, idet han gik hen til døren. "Det er noget roderi!"

"Hør nu engang, hvad jeg vil sige," fortsatte Bounderby som til en afskedstale. "Med hvad jeg vil kalde dine vanhellige meninger har du højlig forarget denne dame, der, som jeg allerede har sagt dig, er en født dame og, hvad jeg ikke allerede har sagt dig, selv har oplevet ulykker i sit ægteskab, der har kostet hende ti gange ti tusinde pund – ti gange ti tusinde pund!" gentog han med stort velbehag. "Du har hidtil altid været en ordentlig arbejder; men jeg tror, og jeg siger det rent ud, at du er på gale veje. Du har lånt øre til en eller anden farlig fremmed – de har jo deres næse alle vegne – og det bedste, du kan gøre, er at tage dig i agt. – Forstår du," her udtrykte hans ansigt en vidunderlig skarpsindighed; "jeg ved, hvor skoen trykker så godt som nogen, ja måske bedre end mange, da jeg er blevet vænnet til det fra min barndom. Jeg ser spor af skildpaddesuppen og dyrestegen og guldskeen i dette her. Ja, jeg gør!" udbrød Bounderby, idet han med hårdnakket kløgt rystede på hovedet. "Min sæl gør jeg så!"

Stephen rystede også på hovedet, men på en helt anden måde, og sagde med et dybt suk: "Tak skal De have; nu vil jeg sige Dem farvel." Dermed forlod han Bounderby, der svulmede foran sit eget portræt på væggen, som om han var i færd med at sprænge sig selv op i det, mens mrs. Sparsit ligesom før filerede videre med foden i stigbøjlen og så ganske sønderknust ud over verdens ugudelighed.

12. Den gamle kone

Gamle Stephen gik ned ad de to hvide trappetrin og lukkede den sorte dør med messingdørpladen ved hjælp af messingpunktummet, som han til afsked polerede med sit trøjeærme, da han så, at hans varme hånd havde taget glansen af det. Han gik tværs over gaden med øjnene vendt mod jorden og vandrede således mismodig videre, indtil han lagde mærke til, at nogen rørte ved hans arm.

Det var ikke den berøring, han mest trængte til i dette øjeblik, den berøring, der kunne dæmpe hans sjæls oprørte vande, således som den ophøjede kærligheds og tålmodigheds opløftede hånd kan dæmpe havets raseri – og dog var det en kvindes hånd, der rørte ham. Det var en gammel kone, høj og endnu velskabt, om end noget medtaget af tiden, som hans øjne faldt på, da han vendte sig om og blev stående. Hun var meget renligt og simpelt klædt, hendes sko var fulde af pløre fra landevejen, hun var netop kommet fra en rejse. Forlegenheden i hendes væsen på grund af den uvante larm i gaderne; reservesjalet, som hun bar over armen; den plumpe paraply og den lille kurv; de rummelige langfingrede handsker, som hendes hænder ikke var vant til, alt røbede en gammel kone fra landet i sine tarvelige stadsklæder, der var kommet til Coketown af en sjælden grund.

Stephen Blackpool, der med sin klasses hurtige opfattelsesevne så alt dette med ét blik, bøjede sit opmærksomme ansigt – dette ansigt, der, ligesom hos så mange af hans lige, på grund af, at han var vant til at arbejde med øjne og hænder midt under en frygtelig tummel, havde

tilegnet sig det sammentrængte udtryk, som man så ofte finder i de døves ansigter – for bedre at kunne høre, hvad hun spurgte ham om.

"Med forlov, så jeg Dem ikke komme ud fra denne herres hus?" spurgte den gamle kone, idet hun pegede tilbage på Bounderbys bolig. "Det var vist Dem, hvis jeg ikke har været så uheldig at have taget fejl af personen."

"Ja, mutter," svarede Stephen, "det var mig."

"Har De – undskyld en gammel kones nysgerrighed – har De talt med denne herre?"

"Ja, mutter."

"Hvorledes så han ud? Var han vel ved magt, rask, åben og djærv?" Idet hun rettede sin egen skikkelse og knejsede med nakken for at bringe sin holdning i samklang med sine ord, faldt det Stephen ind, at han havde set denne gamle kone før og ikke rigtig kunnet lide hende.

"Ja vist var han så," svarede han og så nøjere på hende.

"Og sund," sagde den gamle kone, "som den friske blæst?"

"Ja," svarede Stephen, "han spiste og drak som en tærsker."

"Mange tak," sagde den gamle kone med uendelig tilfredshed, "mange tak!"

Nej, han havde vist aldrig set den gamle kone før. Og dog kunne han utydeligt huske, at han mere end én gang havde drømt om en gammel kone, der lignede hende.

Hun blev ved at gå ved siden af ham, og idet han venligt lempede sig efter hendes stemning, spurgte han hende, om hun ikke syntes, at Coketown var en travl by, hvortil hun svarede: "Jo, skrækkelig travl!" Derpå sagde han, at han nok kunne se, at hun var fra landet.

"Ja, jeg kom hertil i morges med banetoget. Jeg rejste ti mil ad jernbanen i morges og rejser de samme ti mil tilbage i eftermiddag. Jeg gik to mil i morges tidligt til stationen, og træffer jeg ingen undervejs, som jeg kan komme op at køre med, må jeg gå de to mil tilbage i aften. Det er ganske godt i min alder," sagde den snakkelystne, gamle kone, hvis øjne tindrede af stolthed.

"Ja, det er det rigtignok; men gør det ikke for tit, mutter."

"Nej, nej, én gang om året," svarede hun og rystede på hovedet. "Det bruger jeg mine sparepenge til én gang hvert år. Jeg kommer regelmæssig for at traske om i gaderne og se alle disse herrer."

"Kun for at se dem?"

"Det er nok for mig," sagde hun med stor alvor og inderlighed i sit væsen, "jeg forlanger ikke mere. Jeg har stået her på denne side af gaden for at se denne herre," her vendte hun atter hovedet om mod Bounderbys hus, "gå ud. Men i år går han sent ud, og jeg har ikke fået ham at se. De kom ud i stedet for ham. Bliver jeg nu nødt til at rejse hjem uden at have fået et glimt af ham at se – et glimt er alt, hvad jeg ønsker – godt, så har jeg set Dem, og De har set ham, og dermed må jeg lade mig nøje." med disse ord så hun på Stephen, ligesom for at indprente hans træk i sin hukommelse, og hendes øjne var ikke så klare, som de havde været.

Med tilbørligt hensyn til folks forskellige smag og med al ærbødighed for Coketowns patriciere, forekom det ham dog så mærkeligt, at nogen kunne gøre sig så megen ulejlighed for så lidt, at han ikke vidste, hvad han skulle tro. Men de gik nu forbi kirken, og idet hans øjne faldt på uret, gik han raskere til.

Han skulle nok på arbejde, sagde den gamle kone og gik uden møje ligeledes raskere til. Ja, tiden var næsten ude. Da han fortalte hende, hvor han arbejdede, blev den gamle kone endnu mere uforståelig end før.

"Er de ikke lykkelig?" spurgte hun ham.

"Å – der er jo – så godt som ingen, uden at han har sine plager." Han svarede undvigende, fordi den gamle kone syntes at tage det for givet, at han måtte være meget lykkelig, og han havde ikke hjerte til at skuffe hende, han vidste, at der var plager nok i verden, og kunne denne gamle kone, uagtet hun havde levet så længe, endda tro, at han kun havde haft så få, nuvel, så meget des bedre for hende; ham kunne det jo ikke skade.

"Ja, ja, De har Deres plager hjemme, mener De?" sagde hun.

"Somme tider. En gang imellem," svarede han løst henkastet.

"Men da De arbejder under en sådan herre, følger de vist ikke ind med Dem i fabrikken?"

Nej, nej, der fulgte de ikke ind med ham. Der var alting i orden, og som det skulle være. – Han gik ikke så vidt, at han for at behage hende sagde, at der var en slags guddommelig ret der; men jeg har i de sidste år hørt næsten lige så grandiose påstande. – De var nu i den mørke sidegade tæt ved fabrikken, og arbejderne strømmede til. Klokken ringede, og slangen skød sig frem i mange bugter, og elefanten gjorde sig færdig. Den underlige gamle kone var endog henrykt over klokken. Det var den dejligste klokke, hun nogen sinde havde hørt, sagde hun, den klang så højtideligt!

Da han godmodigt blev stående for at række hende hånden, førend han gik ind, spurgte hun ham, hvor længe han havde

arbejdet der.

"En halv snes år," svarede han hende.

"Jeg må kysse den hånd, der har arbejdet en halv snes år i denne smukke fabrik!" og hun løftede den op, uagtet han ville forebygge det, og trykkede den til sine læber. Hvad det var for en harmoni, der omgav hende, foruden hendes alder og naturlighed, vidste han ikke; men selv i denne overspændte handling var der noget, der ligesom syntes at passe til tiden og stedet, noget, som ingen anden syntes at kunne have gjort med så megen alvor eller med en så naturlig og rørende mine.

Da han havde siddet ved sin væv en god halv time og tænkt på den gamle kone, ville han gå omkring væven for at rette noget på den, og da han derved kom til at kaste et blik gennem vinduet i sin krog, så han hende stå hensunken i beundring og stirre op ad bygningen. Uden at ænse røgen, gadeskarnet, regnen eller sine to lange rejser stirrede hun på den, som om den dumpe larm, der lød ud fra dens mange lofter, var den kønneste musik for hende.

Omsider gik hun, og dagen gik med hende, og lysene tændtes igen, og iltoget susede af sted hen over viadukten tæt forbi eventyrpaladset, men uden at kunne høres for maskineriets knagen og bragen og surren. Længe forinden var hans tanker vendt tilbage til det øde kammer og til den nedværdigede skikkelse, som lå tungt på sengen, men endnu tungere på hans hjerte.

Maskineriet sagtnedes, dirrede svagere og svagere, ligesom en døende puls, og gik til sidst i stå. Atter lød klokken; lysskæret og heden tabte sig; fabriksbygningerne trådte skummelt frem i

den mørke, fugtige nat; deres høje skorstene ragede op i luften, som om de ville kappes med tårnet i Babel.

Vel var det ikke længere siden end i aftes, at han havde talt med Rachel og var gået et lille stykke med hende; men nu var han blevet hjemsøgt af denne ny ulykke, i hvilken ingen anden kunne yde ham et øjeblikks trøst. Både på grund af dette og fordi han vidste, at han trængte til den dæmper på sin harme, som ingen anden stemme end hendes kunne frembringe, følte han, at han nok for så vidt turde handle imod, hvad hun havde sagt, at han endnu en gang ventede på hende. Han ventede, men hun havde undgået ham. Hun var gået. Ingen anden aften i året kunne han så dårligt have undværet hendes tålmodige åsyn.

Hellere slet ikke have et hjem, hvor man kan hvile sit hoved, end have et hjem og frygte for at ty til det af en sådan grund! Han spiste og drak, for han var udmattet, men vidste kun lidt af og brød sig kun lidt om, hvad det var. Han vankede om i den kolde regn og tænkte og grublede og grublede. Intet ord om et nyt ægteskab var blevet vekslet imellem dem, men allerede for flere år siden havde Rachel fattet en inderlig medlidenhed med ham, og for hende alene havde han i al den tid åbnet sit tillukkede hjerte og åbenbaret sine lidelser, og han vidste meget godt, at hvis han havde turdet bejle til hende, ville hun have givet ham sit ja. Han tænkte på det hjem, han i dette øjeblik kunne have søgt med glæde og stolthed; på, hvilket ganske andet menneske han denne aften kunne, have været; på, hvor let hans bryst, der nu var så sammenpresset, da ville have følt sig; på, at hans ære, selvagtelse og ro, som nu var spildt, da ville have været genoprettet. Han tænkte på, hvorledes den bedste del af hans liv var gået tabt; hvorledes hans karakter i enhver

henseende var blevet forandret til det værre; på sin skrækkelige tilværelse, bundet som han var på hænder og fødder til en død kvinde og pint af en djævel i hendes skikkelse. Han tænkte på Rachel, hvor ung hun havde været, da de under disse forhold havde lært hinanden at kende, hvor fuldmoden hun allerede nu var, og hvor snart hun ville være gammel. Han tænkte på de mangfoldige koner og piger, hun havde set blive gift; på, hvor mange hjem med børn hun havde set fremstå omkring sig; på, hvor tålmodig hun – for hans skyld – var gået sin stille, ensomme vej, og på, at han undertiden i hendes velsignede ansigt havde set en skygge af tungsind, som havde fyldt ham med samvittighedsnag og fortvivlelse. Han stillede hendes billede ved siden af det skændige syn fra den foregående aften og tænkte på, hvorledes det kunne være muligt, at et så ædelt, så godt, så selvfor nægtende væsens hele jordiske løbebane skulle være afhængig af sådan en elendig skabning!

Opfyldt af disse tanker – så opfyldt af dem, at han fik en uhyggelig følelse af at blive større, af at blive stillet i et nyt og sygeligt forhold til de genstande, han kom forbi, af at se skæret af ethvert tåget lys blive rødt – gik han hjem for at søge ly for vejret.

13. Rachel

Et lys brændte mat i et vindue, hvortil den sorte stige ofte var blevet sat for at bortføre det dyrebareste af alt i verden for en stræbsom hustru og en flok sultne småbørn; og til sine øvrige tanker føjede Stephen den bitre tanke, at ingen af alle den jordiske tilværelses tilfældigheder fordeltes så ulige som døden. Fødselens ulighed var intet i sammenligning dermed; for om også en konges og en vævers barn fødtes denne nat i samme øjeblik, hvad var så dog denne ulighed i sammenligning med, at et menneskeligt væsen, der elskedes af eller var til nytte for et andet, bortreves af døden, mens denne fortabte kvinde vedblev at leve?

Med mørkt sind, tilbageholdt åndedræt og langsomme skridt trådte han indenfor i sit hjem. Han gik op til sin dør, lukkede den op og gik ind i kammeret.

Ro og fred herskede derinde. Rachel var der og sad ved sengen.

Hun drejede hovedet, og hendes åsyns lys gennembrød midnatten i hans sjæl. Hun sad ved sengen og plejede og passede hans kone, det vil sige, han så, at der lå nogen der, og han vidste kun alt for godt, at det måtte være hende, men Rachels hænder havde hængt et gardin således, at hun skjultes for hans øjne. Hendes væmmelige klædningsstykker var taget bort og nogle af Rachels lagt i stedet. Alt var i samme orden, hvori han plejede at holde det; ilden var for nylig blevet lagt til rette, og arnestedet var for kort siden blevet fejlet. Det forekom ham, som om han så alt dette i Rachels ansigt, og ikke så andet end dette. Mens han iagttog det, skjultes det for ham af de

milde tårer, som fyldte hans øjne, men ikke førend han havde lagt mærke til, hvor inderligt hun så på ham, og at også hendes øjne fyldtes af tårer.

Hun vendte sig atter om mod sengen, og efter at have set, at alt der var stille, talte hun med dæmpet, rolig, glad stemme.

"Det var rart, at du endelig kom, Stephen. Du er blevet længe borte."

"Jeg har drevet om i gaderne."

"Det tænkte jeg nok, men vejret er alt for dårligt til den slags. Regnen øser jo ned, og det har taget til at blæse."

Blæse? Rigtigt. Det blæste stærkt. Hør, hvor det buldrer og brummer i skorstenen! At have været ude i en sådan storm og ikke vidst af, at det blæste!

"Jeg har været her én gang før i dag, Stephen. Værtinden kom og hentede mig i middags. Der var nogen her, sagde hun, som trængte til hjælp; og deri havde hun såmænd ret. Rent fra sig selv og såret og forslået oven i købet."

Han gik langsomt hen til en stol og satte sig, idet han bøjede sit hoved for hende.

"Jeg gik herhen for at se, hvad jeg kunne udrette, Stephen, for det første, fordi hun havde arbejdet sammen med mig, mens vi begge var unge, og fordi du havde været kæreste med hende og giftet dig med hende, mens jeg var hendes veninde –"

Med et dybt suk lagde han sin furede pande på sin hånd.

"Og dernæst, fordi jeg kender dit hjerte og er vis på, at det er alt for kærligt til at lade hende dø eller endog kun lide af mangel på hjælp. Du ved, hvem der sagde: Den iblandt Eder, som er fri for synd, kaste den første sten på hende! Det har så mange

gjort. Du er ikke den mand, Stephen, som kaster den sidste sten nu, da hun er sunket så dybt."

"Å Rachel, Rachel!"

"Du har lidt grusomt, og Himlen gengælde dig det!" sagde hun i en medlidende tone. "Af mit hele hjerte er jeg din stakkels veninde."

De sår, hun havde omtalt, syntes at være i omegnen af den elendige kvindes hals, og nu forbandt hun dem, men stadig uden at lade hende komme til syne. Hun dyppede et stykke linned i et vandfad, hvori hun havde hældt noget flydende af en flaske, og lagde det med let hånd på såret. Det trebenede bord var blevet flyttet tæt ind til sengen, og på det stod to flasker, hvorefter den ene var den, hun havde brugt.

Den var ikke så langt borte, at Stephen ikke, idet han fulgte hendes hænder med sine øjne, kunne læse, hvad der stod trykt på den med store bogstaver. Han blev ligbleg og syntes at overfaldes af en pludselig rædsel.

"Jeg bliver her," sagde Rachel, idet hun satte sig stille på sin plads igen, "til klokken tre. Dette skal gøres igen klokken tre, og så kan hun blive liggende til i morgen."

"Men du må hvile dig til dit arbejde i morgen, kære Rachel."

"Jeg sov godt i nat, og jeg kan våge mange nætter, når det skal være. Det er dig, der trænger til hvile; du er så bleg og så træt. Prøv på at sove der på stolen, mens jeg våger. Du fik ingen søvn i nat, kan jeg nok tænke. Arbejdet i morgen vil falde dig langt tungere end mig."

Han hørte stormen hyle og rase udenfor, og det forekom ham, som om hans tidligere forbitrede stemning atter søgte at

få tag i ham. Han havde bortjaget den; hun ville holde den borte; han stolede på, at hun ville forsvare ham imod ham selv.

"Hun kender mig ikke, Stephen; hun stirrer vildt ud for sig og mumler noget ligesom i søvne. Jeg har talt mange gange til hende; hun lægger ikke mærke til det, og det er også det bedste. Når hun kommer til sig selv igen, har jeg gjort, hvad jeg har kunnet, uden at hun ved noget om det."

"Hvor længe, Rachel, tror du, at det kan vare?"

"Doktoren siger, at hun måske kommer til sig selv igen i morgen."

Atter faldt hans øjne på flasken, og en skælven fo'r hen over ham, så at alle hans lemmer rystede. Hun troede, at han frøs, fordi han var blevet våd. Nej, sagde han, det var ikke derfor. Han var blevet forskrækket.

"Forskrækket?"

"Ja, ja! Da jeg kom ind! Mens jeg flakkede om. Mens jeg tænkte. Mens jeg –" Det kom over ham igen, og han rejste sig og holdt sig ved kaminhylden, mens han trykkede sit våde, kolde hår ned med en hånd, der rystede, som om den var lamslået.

"Stephen!"

Hun nærmede sig ham, men han strakte armen ud for at standse hende.

"Nej, nej, lad være! Lad mig se dig sidde ved sengen. Lad mig se dig så god og overbærende. Lad mig se dig således, som jeg så dig, da jeg kom ind. Jeg kan aldrig se dig på nogen bedre måde end således. Aldrig, aldrig!"

Han fik et heftigt anfald af skælven og sank derpå ned på sin stol. Nogen tid efter fattede han sig og kunne se hen på Rachel, idet han støttede albuen på det ene knæ og sit hoved på hånden.

Set gennem dette svage lys med hans tårevædede øjne, var det, ligesom hun havde en strålende glorie omkring hovedet. Han kunne have troet, at det var tilfældet, og han troede det, da blæsten udenfor bragte vinduet til at ryste, ruskede i gadedøren og fo'r hylende og klagende omkring huset.

"Når hun er blevet bedre, kan vi måske håbe, at hun igen vil lade dig have ro, Stephen, og ikke mere plage dig. I ethvert tilfælde vil vi håbe det nu; men nu vil jeg være stille, for at du kan falde i søvn."

Han lukkede øjnene, mere for at føje hende end for at hvile sit trætte hoved; men mens han lyttede efter blæstens stærke larm, ophørte han lidt efter lidt at høre den, eller den forvandlede sig til lyden af hans væv eller vel endog til de stemmer, han havde hørt om dagen – hans egen derunder indbefattet – og som gentog, hvad der virkelig var blevet sagt. Men selv denne ufuldstændige bevidsthed tabte sig til sidst, og han drømte en lang, urolig drøm.

Han syntes, at han og en anden, som hans hu længe havde stået til – men det var ikke Rachel, og dette undrede ham endog midt under hans indbildte lyksalighed – stod i kirken for at blive viede. Mens ceremonien fuldbyrdedes, og mens han blandt de tilstedeværende genkendte nogle, som han vidste levede, og mange, som han vidste var døde, opstod der et mørke, som afløstes af glansen af et frygteligt lys, der udgik fra en linje i tavlen med de ti bud ved alteret og oplyste bygningen med ordene, og de rungede gennem kirken, som om de luende bogstaver havde mæle. Derpå forandredes alle omgivelserne, og intet blev, som det havde været, undtagen han selv og præsten. De stod i dagslyset foran en så uhyre stor skare, at om alle

menneker i verden kunne være blevet bragt sammen på ét sted, kunne de ikke have set talrigere ud, syntes han, og de afskyede ham alle, og der var ikke ét medlidende eller venligt øje imellem alle de mange millioner, der fæstede sig på ham. Han stod på en forhøjning under sin egen væv, og idet han iagttog den skikkelse, væven fik, og tydeligt hørte dødslitaniet blive læst, vidste han, at han var der for at lide døden. Straks efter sank det, han stod på, under ham, og det var forbi med ham.

Fra hvilket gådefuldt sted han kom tilbage til sit sædvanlige liv og til egne, som han kendte, var han ikke i stand til at fatte; men på en eller anden måde var han kommet tilbage til disse egne, og det med den forbandelse over sit hoved, at han aldrig mere hverken i denne eller den anden verden skulle se Rachel eller høre hendes stemme. Vandrende frem og tilbage, uden rist eller ro eller håb og søgende efter noget, han vidste ikke hvilket – han vidste kun, at han var fordømt til at søge efter det – var han et bytte for en navnløs, skrækkelig rædsel, en dødelig frygt for en bestemt skikkelse, som enhver ting fik. Hvad han end så på, fik det før eller senere denne form. Formålet for hans elendige tilværelse var at forebygge, at skikkelsen genkendtes af nogen blandt de mangfoldige mennesker, han mødte. Håbløse anstrengelse! Førte han dem ud af de værelser, hvor den var, lukkede han de skuffer og skabe, hvori den var gemt, jog han de nysgerrige bort fra de steder, hvor den var skjult, og fik dem ud på gaden, fik selve fabriksskorstenene denne skikkelse, og rundt om stod det trykte ord.

Stormen hylede atter, regnen piskede på tagryggene, og de større rum, gennem hvilke han var vandret, trak sig sammen til

de fire vægge i hans kammer. Ilden var gået ud, men ellers var alt, som da han havde lukket sine øjne. Rachel syntes at være faldet hen i en døs på stolen ved sengen og sad ganske stille, indhyllet i sit sjal. Bordet stod på det samme sted tæt ved sengen og på det sås den så tit gentagne skikkelse i sine sande forhold og med sit virkelige udseende.

Han syntes, at han så gardinet røre sig. Han så nøjere til og blev nu vis på, at det rørte sig. Han så en hånd komme frem og famle efter noget. Derpå bevægedes gardinet endnu tydeligere, og kvinden i sengen slog det til side og satte sig over ende.

Med sine rædsomme øjne, der var så hule og vilde, så dorske og store, så hun sig helt om i kammeret, og hendes blik gled forbi den krog, hvor han sov på sin stol. Hendes øjne vendte tilbage til denne krog, og hun holdt sin hånd oven over dem, ligesom for at skygge for dem, mens hun så ind i krogen. Atter løb de rundt i kammeret, næsten uden at ænse Rachel, og vendte tilbage til krogen. Mens hun endnu en gang skyggede for dem, ikke så meget for at se på ham, som for at se efter ham med et dyrisk instinkt om, at han var der, forekom det ham, som om der i disse skamskændede træk eller i den sjæl, der hørte til dem, ikke var spor tilbage af den kvinde, han havde ægtet for atten år siden. Havde han ikke set hende blive således, tomme for tomme, ville han aldrig have troet, at det var det samme menneske.

I al denne tid sad han, ligesom grebet af et trylleri, aldeles stille og ude af stand til andet end til at iagttage hende.

Sløvt døsende eller pludrende idiotisk med sig selv sad hun en kort tid med hænderne for ørene og hovedet støttet på dem. Lidt efter gav hun sig atter til at stirre omkring i værelset, og nu

standsede hendes øjne for første gang ved bordet med flaskerne.

Straks lod hun med den forrige aften's trods sine øjne vende tilbage til hans krog og udstrakte meget sagte og forsigtigt sin grådige hånd. Hun trak et krus ind i sengen til sig og sad og var lidt uvis om, hvilken af de to flasker hun skulle vælge. Til sidst greb hun i sin vildelse den flaske, der indeholdt en hurtig og sikker død, og trak lige for hans øjne proppen op med sine tænder.

Hvad enten det var drøm eller virkelighed, så var han målløs og ude af stand til at røre sig. Er det virkelighed, og er hendes time endnu ikke kommet, så vågn, Rachel, vågn!

Også hun tænkte på det. Hun så på Rachel og hældte meget langsomt og forsigtigt indholdet ud. Dråberne var alt ved hendes læber; et øjeblik, og hun ville have været uden redning, om så hele verden var vågnet og ilet hende til hjælp. Men netop i dette øjeblik fo'r Rachel op med et undertrykt skrig. Det usle væsen stred imod, slog til hende, greb hende i hår, men Rachel havde kruset.

Stephen rev sig løs fra stolen. "Våger eller drømmer jeg, Rachel, i denne rædsomme nat?"

"Vær kun ganske rolig, Stephen. Jeg har selv sovet. Klokken er snart tre. Tys, jeg hører den slå!"

Blæsten bar kirkeurets slag hen til vinduet. De lyttede, og klokken slog tre. Stephen så på hende, lagde mærke til hendes bleghed, hendes forpjuskede hår og de røde fingermærker på hendes pande og overbeviste sig om, at hans syn og hørelse havde været vågen. Endnu havde hun jo kruset i hånden.

"Jeg tænkte nok, at den måtte være henved tre," sagde hun, idet hun roligt hældte noget af kruset ud i fadet og dyppede linnedet deri ligesom før. "Jeg er glad over, at jeg blev, men når dette er gjort, så er jeg også færdig. Så! Nu er hun igen rolig. Dette par dråber vil jeg hælde bort, da det er noget slemt tøj at have stående, selv om der er nok også lidt af det." Med disse ord tømte hun fadet ud i asken i ovnen og slog flasken i stykker på kaminen.

Nu havde hun kun tilbage at indhulle sig i sit sjal, førend hun gik ud i blæsten og regnen.

"Må jeg ikke gå med dig nu, Rachel?"

"Nej, Stephen. Om et minut kan jeg jo være hjemme."

"Er du ikke bange for," sagde han sagte, idet de gik hen mod døren, "at lade mig være ene med hende?"

Men da hun så på ham og sagde "Stephen!" kastede han sig på knæ for hende på den usle, elendige trappe og trykkede en flig af hendes sjal til sine læber.

"Du er en engel. Gud signe dig, Gud signe dig!"

"Jeg er, som jeg har sagt dig, Stephen, din stakkels veninde. Englene er ikke som jeg. Imellem dem og en stakkels syndig arbejderske er der en dyb kløft. Min lille søster er iblandt dem."

Hun løftede et øjeblik øjnene op, mens hun sagde disse ord, og derpå sænkede de sig atter med deres hele blidhed og mildhed på hans ansigt.

"Du gør mig god, når jeg er ond. Du bringer mig til ydmygt at ønske, at jeg måtte ligne dig, og til at frygte for at miste dig, når dette liv er forbi og alt dette roderi opklaret. Du er en engel; det kan være, at du har frelst min sjæl fra fordærvelse!"

Hun så på ham, mens han knælede for hendes fødder, stadig med hendes sjal i sin hånd, og bebrejdelsen på hendes læber tav, da hun lagde mærke til trækningerne i hans ansigt.

"Jeg kom hjem ude af mig selv. Jeg kom hjem uden håb og vanvittig af at tænke på, at jeg var blevet kaldt et urimeligt menneske, fordi jeg havde sagt et klagende ord. Jeg sagde dig, at jeg var blevet forskrækket. Det var for giftflasken der på bordet. Jeg har aldrig gjort noget levende væsen skade; men da jeg pludselig fik øje på flasken – det er ikke godt at sige, hvad jeg kunne have gjort enten mod mig selv eller hende eller os begge!"

Med forfærdet åsyn lagde hun begge sine hænder på hans mund for at hindre ham i at sige mere. Han greb dem med sin ledige hånd, og idet han beholdt dem og endnu holdt fast i fligen af hendes sjal, sagde han hastigt:

"Men jeg så dig, Rachel, sidde ved sengen. Jeg har set dig hele natten. I min urolige søvn vidste jeg, at du endnu stadig var der. Altid vil jeg nu se dig der. Aldrig mere vil jeg se eller tænke på hende, uden at du skal være ved siden af hende. Aldrig mere vil jeg se eller tænke på noget, som harmer mig, uden at du, som er så meget bedre end jeg, skal være ved siden. Og således vil jeg søge at vente på den tid, og således vil jeg søge at sætte min lid til den tid, da du og jeg skal vandre langt bort med hinanden hinsides den store kløft til det land, hvor din lille søster er."

Han kyssede atter fligen af sjalet og lod hende gå. Med bævende stemme sagde hun ham godnat og gik ud på gaden.

Vinden blæste fra den side, hvor dagen snart ville vise sig, og blæste endnu stærkt. Den havde klaret himlen, og regnen havde

udtømt sig selv eller var trukket andetsteds hen, og stjernerne skinnede klart. Han stod barhovedet ude på gaden og iagttog, hvor hurtigt hun forsvandt og blev borte. Hvad de klare stjerner var i sammenligning med det døsiges lys i vinduet, var Rachel i denne mands udannede fantasi i sammenligning med hans livs sædvanlige oplevelser.

14. Den store fabriksherre

Tiden gik i Coketown ligesom byens maskineri; så og så meget materiale forarbejdedes, så og så meget brændsel brugtes, så og så mange kræfter opsledes, så og så mange penge tjentes. Men mindre ubønhørlig end jern, stål og malm førte den sine vekslende årstider med sig, selv i denne ørken af røg og mursten og var det eneste, som holdt stand mod den skrækkelige ensformighed.

"Louisa," sagde Gradgrind, "er nu næsten blevet en voksen pige." – Tiden arbejdede videre med sine utallige hestes kraft uden at ænse, hvad nogen sagde, og fremstillede kort efter lille Thomas en fod højere, end da hans fader sidste gang særlig havde lagt mærke til ham.

"Nej, Jupe, nej," sagde Gradgrind og rystede på hovedet på sin dybsindige og i højeste grad praktiske måde. "Nej. Det kursus, du har gennemgået, har været i overensstemmelse med systemet – systemet – og det er der intet mere at sige om. Jeg kan kun komme til det resultat, at dine tidligere livsforhold har været alt for uheldige for udviklingen af dine forstandsevner, og at vi har begyndt for sent, men som jeg allerede har sagt, jeg er ikke des mindre blevet skuffet."

"Gid jeg bedre kunne have påskønnet Deres godhed mod et stakkels forladt barn, som intet krav havde på Dem eller på Deres velgerninger."

"Græd ikke," sagde Gradgrind; "jeg klager jo ikke over dig, du er en ærlig, alvorlig, god, ung pige, og – og det må vi lade os nøje med."

"Jeg takker Dem ret meget," sagde Sissy med et taknemmeligt kniks.

"Du er mrs. Gradgrind og familien i det hele taget til nytte; det hører jeg af miss Louisa, og det har jeg også selv lagt mærke til. Jeg håber derfor, at du kan føle dig tilfreds i disse forhold."

"Jeg ville intet have at ønske, når –"

"Ja, jeg forstår dig. Du tænker stadig på din fader. Jeg har hørt af miss Louisa, at du stadig gemmer på den flaske. Ja! Havde din undervisning i den videnskab at komme til eksakte resultater båret bedre frugter, ville du have været klogere end som så. Jeg vil ikke sige mere."

Han holdt virkelig for meget af Sissy til at nære foragt for hende, men havde i øvrigt så ringe agtelse for hendes evner, at han måtte komme til denne slutning. Han havde på en eller anden måde dannet sig denne forestilling, at der var noget ved denne pige, som næppe lod sig fremstille i en tabellarisk form. Hendes definitionsevne kunne trygt sættes meget lavt, hendes matematiske kundskaber til nul, og dog var han ikke ganske vis på, om han ville have vidst, hvorledes han skulle have inddelt hende, hvis han f.eks. havde skullet rubricere hende i en parlamentsberetning.

På visse stadier af fabrikationen af det menneskelige stof går tidens arbejde meget hurtigt fra hånden, og da den unge Thomas og Sissy begge var på et sådant stadium af deres tilvirkning, foregik disse forandringer i et par års tid, hvorimod Gradgrind syntes at stå stille på sin bane uden at undergå nogen forvandling.

Med undtagelse af én, som ikke vedkom hans nødvendige udvikling. Tiden kastede ham ind i et lille støjende og temmelig

snavset maskineri i en afkrog og gjorde ham til parlamentsmedlem for Coketown, til et af de ansete medlemmer for vægt og mål, til en af talsmændene for multiplikationstabellen, til en af de for ethvert andet hensyn døve, stumme, blinde, halte og døde ærede repræsentanter; for hvorfor lever vi ellers i et kristent land atten hundrede og nogle år efter vor herre og mester?

Imidlertid var Louisa blevet ved at gå fremad, så stille og tilbageholden og så hengiven til at vogte på de glødende emmer i tusmørket, når de faldt ned gennem risten og slukkedes, at hun fra det tidspunkt, da hendes fader havde sagt, at hun næsten var en voksen pige, hvilket syntes at have været som i går, næppe oftere havde tiltrukket sig hans opmærksomhed, førend han opdagede, at hun var en helt voksen pige.

"En helt voksen pige," sagde Gradgrind grublende; "herregud!"

Efter denne opdagelse var han i flere dage tankefuldere, end han plejede at være, og syntes meget optaget af noget. En aften, da han ville til at gå ud, og Louisa kom for at sige ham farvel før hans bortgang – for han kom først sent hjem, og hun ville ikke få ham at se før næste morgen – tog han hende i sine arme, idet han så på hende på sin kærligste måde, og sagde:

"Kære Louisa, nu er du en voksen pige."

Hun svarede med det samme hurtige og forskende blik som den aften, da hun var blevet fundet ved beridernes cirkus, og slog derpå øjnene ned. "Ja, fader."

"Jeg må tale ene og alvorligt med dig, mit barn. Vil du i morgen efter frokost komme ind til mig i mit værelse?"

"Ja, fader."

"Dine hænder er så kolde, Louisa. Er du ikke rask?"

"Jo, fuldkommen rask."

"Og glad?"

Hun så atter på ham og smilede på sin ejendommelige måde.

"Jeg er lige så glad, som jeg altid har været."

"Det er godt." Dermed kyssede han hende og gik, og Louisa vendte tilbage til sit værelse, hvor hun støttede sin albue på hånden og atter iagttog gnisterne, der så snart forvandlede til aske.

"Er du der, Louisa?" spurgte hendes broder og så ind ad døren. Han var en ung, fejende kavalier, skønt ikke så særdeles indtagende.

"Kære Tom," svarede hun, idet hun rejste sig op og omfavnede ham, "hvor det dog er længe siden, du har besøgt mig."

"Ja, om aftenerne har jeg været engageret andre steder, og om dagen har gamle Bounderby holdt mig temmelig stramt i tøjret. Men når han gør mig det alt for broget, bruger jeg dig til at gøre ham mild med, og på den måde kommer vi ganske godt ud af det med hinanden. Sig mig engang, har fader enten i dag eller i går sagt noget særligt til dig, Louisa?"

"Nej, Tom, men han sagde til mig i aften, at han ville tale med mig i morgen."

"Å, det er det, jeg mener. Ved du, hvor han er i aften?"

"Nej."

"Så skal jeg sige dig det. Han er hos gamle Bounderby. De skal have sig en rigtig passiar sammen oppe i banken. Og hvorfor i banken, tror du? Det skal jeg også sige dig. For at være så langt borte som muligt fra mrs. Sparsits øren, tror jeg."

Med hånden på broderens skulder stod Louisa endnu og så på ilden. Hendes broder iagttog hendes ansigt med større deltagelse end sædvanlig og drog hende indsmigrende til sig, slyngende sine arme om hendes liv.

"Du holder jo meget af mig, ikke sandt, Louisa?"

"Jo, det gør jeg rigtignok, Tom, skønt der er så længe imellem, at du ser til mig."

"Ja, lille søster, det giver jeg dig ret i. Vi burde næsten altid være sammen, ikke? Det ville være mig inderligt kært, om du kunne beslutte dig til – ja, til noget, som jeg nok ved, Louisa. Det ville være en herlig ting for mig; det ville være ganske storartet!"

Men hendes tankefuldhed gjorde hans listige forsøg på at udforske hendes sindelag til skamme. Han kunne ikke få noget ud af hendes ansigt. Han trykkede hende i sine arme og kyssede hende på kinden. Hun gengældte kysset, men så stadig på ilden.

"Ja, ja, Louisa, det var ikke andet, jeg ville, men jeg syntes, at jeg måske burde give dig et vink om, hvad der er i gære, skønt du sagtens nok selv kan gætte det. Men nu kan jeg ikke blive længere, jeg har sat nogle kammerater stævne. Du glemmer jo ikke, at du holder af mig?"

"Nej, kære Tom, det skal jeg ikke glemme."

"Du er en sød pige. Far vel, Louisa."

Hun sagde ham kærligt godnat og fulgte ham ud til døren, hvorfra man kunne se de flammende fabriksskorstene i Coketown, som farvede himlen rød. Hun blev stående der og så vist på dem, mens hun lyttede efter hans trin. De tabte sig hurtigt, som om de var glade ved at komme bort fra Stone

Lodge, og der stod hun endnu, efter at han var borte, og alt var blevet stille. Det syntes, som om hun først i ilden inde i huset og derpå i det blodrøde skær udenfor søgte at læse, hvilken slags stof den gamle tid, den ældste og længst etablerede af alle spindere ville væve af de tråde, den allerede havde tvundet sammen til en kvinde. Men dens fabrik er et hemmeligt sted, dens arbejde lydløst og dens arbejdere stumme.

15. Fader og datter

Skønt Gradgrind ikke var nogen Rolf Blåskæg, var hans værelse dog et sandt blåt gemak på grund af dets rigdom på parlamentsbøger. Hvad de kunne bevise – hvilket i almindelighed er alt, hvad det skal være – det beviste de her i en armé, der idelig forstærkedes med friske tropper. I dette fortryllede gemak blev de mest indviklede sociale spørgsmål opkastede, udregnede i nøjagtige summer og endelig afgjorte – når bare de, som de vedrørte, havde kunnet bringes til at indrømme dette. Hvis man kunne tænke sig et astronomisk observatorium indrettet uden vinduer, hvor astronomen sad og arrangerede det stjernefyldte univers alene ved hjælp af pen, blæk og papir, således havde Gradgrind i *sit* observatorium – og der gives mange, som ligner det – ikke nødig at kaste et blik på de ham omgivende myldrende myriader af menneskelige væsner, men kunne på en tavle afgøre alle deres skæbner og aftørre alle deres tårer med en eneste, snavset lille stump svamp.

Til dette observatorium, et alvorligt værelse med et ægte statistisk ur, der udmålte hvert sekund med et pendulslag, som lignede et slag på et ligkistelåg, gik altså Louisa til den fastsatte tid. Et vindue vendte ud mod Coketown, og da hun satte sig i nærheden af sin faders bord, så hun de høje skorstene og de lange røgstriber skummelt aftegne sig på den fjerne baggrund.

"Kære Louisa," sagde hendes fader, "som jeg forberedte dig på i aftes, må du skænke mig din alvorlige opmærksomhed under den samtale, vi nu skal have med hinanden. Du har fået en så god opdragelse og gør, Gud ske lov, denne opdragelse så megen

ære, at jeg nærer uindskrænket tillid til din forstand. Du lader dig ikke lede af øjeblikkelige tilskyndelser, du er ikke romantisk, du er vant til at undersøge enhver ting fra fornuftens og beregningens klare, lidenskabsløse synspunkt. Jeg ved, at du roligt vil overveje, hvad jeg nu står i færd med at meddele dig."

Han tøvede, som om han gerne havde set, at hun havde sagt noget. Men hun sagde ikke et ord.

"Kære Louisa, du er genstand for et ægteskabstilbud, som er blevet mig gjort."

Atter tøvede han, og atter svarede hun ikke et ord. Dette overraskede ham så meget, at han blidt gentog, "et ægteskabstilbud, min ven," hvortil hun uden mindste synlige bevægelse svarede:

"Det hører jeg, fader. Jeg er lutter opmærksomhed, forsikrer jeg dig."

"Nå," sagde Gradgrind med et smil efter at have sundet sig lidt, "du er endog mere lidenskabsløs, end jeg havde ventet, Louisa. Eller er du måske ikke så ganske uforberedt på den meddelelse, jeg har påtaget mig at gøre?"

"Det kan jeg ikke sige, fader, førend jeg har hørt den. Men forberedt eller ikke, ønsker jeg at høre den af dig. Jeg ønsker at høre dig udvikle den for mig."

Underligt nok var Gradgrind i dette øjeblik ikke nær så rolig, som hans datter. Han tog en papirkniv i hånden, vendte den, lagde den fra sig, tog den igen og måtte endog da se langs hen ad dens blad, mens han tænkte på, hvorledes han skulle fortsætte.

"Hvad du der siger, kære Louisa, er fuldkommen fornuftigt. Nu vel da, jeg har påtaget mig at underrette dig om, at – at, kort sagt, mr. Bounderby har tilkendegivet mig, at han i lang tid med særdeles stor glæde og interesse har iagttaget din fremgang og i lang tid har håbet, at det øjeblik til sidst ville komme, hvor han kunne tilbyde dig sin hånd. Dette øjeblik, som han i så lang tid og visselig med stor fasthed har imødeset, er nu kommet. Mr. Bounderby har gjort mig sit ægteskabstilbud og bedt mig om at meddele dig det og udtale hans håb om, at du vil tage det under velvillig overvejelse."

Stilhed. Det statistiske urs tikken lød hult. Den fjerne røg meget sort og tung.

"Fader," sagde Louisa, "tror du, at jeg elsker mr. Bounderby?"

Gradgrind blev i højeste grad befippet over dette uventede spørgsmål. "Ja, mit barn," svarede han, "det – det – kan jeg virkelig ikke sige noget om."

"Fader," vedblev Louisa, i ganske samme tone som før, "forlanger du, at jeg skal elske mr. Bounderby?"

"Kære Louisa, nej. Nej. Jeg forlanger intet."

"Fader, forlanger mr. Bounderby, at jeg skal elske ham?"

"Hør min ven, det er vanskeligt at svare på dit spørgsmål."

"Vanskeligt at svare på det med ja eller nej, fader?"

"Ja ganske vist, min ven, eftersom" – her var noget at demonstrere, og det gav ham hans fatning tilbage – "eftersom svaret afhænger så væsentligt, Louisa, af den betydning, hvori man bruger udtrykket. Mr. Bounderby er ikke så ubillig hverken mod dig eller mod sig selv at gøre krav på noget romantisk, fantastisk eller – jeg bruger synonymmer – sentimentalt. Mr. Bounderby ville kun til megen liden nytte have set dig vokse op

under sine øjne, når han i den grad kunne glemme, hvad der skyldes din gode forstand, ikke at tale om hans egen, at han kunne fri til dig af nogen sådan grund. Udtrykket selv er derfor måske – jeg påpeger kun dette for dig, min ven – noget urigtigt brugt."

"Hvad ville du råde mig til at bruge i stedet for det, fader?"

"Ja, kære Louisa," sagde Gradgrind nu fuldkommen fattet, "jeg vil råde dig, siden du spørger mig om det, til at overveje dette spørgsmål ene og alene som en håndgribelig kendsgerning. De uvidende og overspændte forkvakler den slags sager med intetsigende fantasier og andre tåbeligheder, som ingen steder har hjemme – men det er ingen kompliment til dig at sige, at du har bedre forstand. Hvad er nu de faktiske omstændigheder ved denne sag? Du er, vi vil sige med et rundt tal, tyve år; mr. Bounderby er, vi vil sige med et rundt tal, halvtreds. Der er en forskel mellem jeres livsalder, men mellem jeres formueomstændigheder og stillinger er der ingen; de passer tværtimod særdeles godt sammen. Der opstår da nu det spørgsmål, er denne ene forskel tilstrækkelig til at virke som en hindring for et sådant ægteskab? Ved overvejelse af dette spørgsmål er det ikke uvigtigt at tage ægteskabsstatistikken i England og Wales, for så vidt den hidtil er blevet tilvejebragt, med i regningen. Ved at undersøge talstørrelserne finder jeg, at en stor del af disse ægteskaber indgås mellem personer af højst forskellige aldre, og at den ældste af de kontraherende parter i over tre fjerdedele af disse tilfælde er brudgommen. Som et bevis på, i hvor stor udstrækning denne lov gælder, fortjener det at siges, at blandt de indfødte i de britiske besiddelser i Ostindien, ligesom også en stor del af Kina og blandt

kalmukkerne i Tartariet, afgiver de bedste sammenligninger, som de rejsende hidtil har skaffet os, lignende resultater. Den omtalte forskel ophører derfor næsten at være en forskel og forsvinder i virkeligheden så godt som ganske."

"Hvad råder du mig til, fader," spurgte Louisa, hvis rolige fatning ikke i mindste måde var blevet rokket af disse tilfredsstillende resultater, "at jeg skulle sætte i stedet for det ord, jeg nylig brugte? I stedet for det urigtige udtryk?"

"Louisa," svarede hendes fader, "det forekommer mig, at intet kan være simplere. Idet du holder dig strengt til kendsgerningen, bliver det faktiske spørgsmål, du straks gør dig selv dette: Forlanger mr. Bounderby, at jeg skal gifte mig med ham? Ja han gør. Det næste spørgsmål og det eneste, som da bliver tilbage, bliver da dette: Skal jeg gifte mig med ham? Jeg tror ikke, at noget kan være simplere end dette."

"Skal jeg gifte mig med ham?" gentog Louisa med roligt overlæg.

"Netop. Og som din fader, kære Louisa, er det mig en tilfredsstillelse at vide, at du til overvejelsen af dette spørgsmål ikke medbringer de livssyn og de livsvaner, der er så mange unge kvinder egne."

"Nej, fader," svarede hun, "det gør jeg ikke."

"Jeg vil nu lade dig selv dømme. Jeg har fremstillet denne sag således, som sådanne sager i almindelighed fremstilles imellem praktiske mennesker; jeg har fremstillet den således, som din moders og min sag i sin tid blev fremstillet. Det øvrige, kære Louisa, må du selv afgøre."

Lige fra begyndelsen af havde hun siddet og set vist på ham. Idet han nu lagde sig tilbage i sin lænestol og på sin side

fæstede sine dybtliggende øjne på hende, kunne han måske have opdaget et øjeblikks vaklen hos hende, som om hun følte sig tilskyndet til at kaste sig i hans favn og skænke ham sit hjertes indestængte fortrolighed. Men for at han kunne have opdaget dette, måtte han med ét spring være sprunget over de kunstige skranker, han i så mange år havde arbejdet på at opføre imellem sig selv og alle disse fine strenge i det menneskelige hjerte, der vil skuffe algebraens snedigste beregninger, indtil den sidste trompet, der nogen sinde vil gælde, blæser selve algebraen sønder og sammen. Disse skranker var for mange og for høje til et sådant spring. Han opdagede ikke denne vaklen, og med sit ubøjelige prosaiske og praktiske ansigt hærdede han hende atter, og øjeblikket for bort ned i forbigangenhedens umådelige dybder for at blandes med alle de forsømte lejligheder, der er druknede der.

Efter at hun havde fjernet sine øjne fra ham, sad hun så længe og så stiltiende hen mod byen, at han til sidst sagde: "Rådfører du dig med fabriksskorstenene i Coketown, Louisa?" "Der synes ikke at være andet der end tung og ensformig røg. Men når natten kommer, bryder ilden frem, fader!" svarede hun og vendte sig hurtigt om.

"Det ved jeg nok, Louisa. Men jeg fatter ikke, hvad denne ytring sigter til." For at lade ham vederfares retfærdighed, gjorde han det heller slet ikke.

Hun slog det hen med en let bevægelse med sin hånd og sagde, idet hun atter sammentrængte sin opmærksomhed på ham: "Det er ofte forekommet mig, fader, at livet er så grumme kort –" Dette var et emne, der lå så godt for ham, at han faldt hende i talen med de ord:

"Det er unægtelig kort, om det end er godtgjort, at den gennemsnitlige varighed af det menneskelige liv er tiltaget i de senere år. De forskellige livsforsikrings- og livrente-selskabers beregninger har, foruden andre talstørrelser, som ikke kan slå fejl, stadfæstet denne kendsgerning."

"Jeg taler om mit eget liv, fader."

"Ja så! Alligevel har jeg vel ikke nødvendig at gøre dig opmærksom på, Louisa, at det styres af de samme love, som gælder for livet i almindelighed."

"Så længe det varer, ville jeg dog gerne udføre det lidet, jeg kan, og det lidet, hvortil jeg er skikket. Men hvad gør det til sagen!"

Gradgrind syntes at have temmelig ondt ved at fatte de sidste ord, for han svarede: "Til sagen? Hvilken sag?"

"Mr. Bounderby," fortsatte hun i en rolig, ligefrem tone, uden at ænse dette, "vil have, at jeg skal gifte mig med ham. Det spørgsmål, jeg har at gøre mig selv, er altså: Skal jeg gifte mig med ham? Således er det jo, fader, er det ikke? Det har du jo sagt mig, fader, har du ikke?"

"Ganske vist."

"Lad det da ske. Når mr. Bounderby vil tage mig således, vil jeg også modtage hans tilbud. Sig ham, når du vil, fader, at dette er mit svar. Gentag det ord for ord, hvis du kan, da jeg gerne vil, at han skal vide, hvad jeg har sagt."

"Det er meget rigtigt," svarede hendes fader bifaldende, "at være fuldkommen nøjagtig. Jeg skal opfylde dit meget billige ønske. Har du noget ønske med hensyn til tiden for jeres bryllup, mit barn?"

"Nej, fader. Hvad gør det til sagen?"

Gradgrind havde skudt sin stol lidt nærmere hen til hende og grebet hendes hånd; men hendes gentagelse af disse ord syntes at skurre lidt i hans øren. Han tøvede noget for at se på hende og sagde derpå, mens han stadig holdt hende i hånden:

"Louisa, der er et spørgsmål, jeg ikke havde ment, det var nødvendigt at stille dig, fordi den deri tænkte mulighed forekom mig at ligge alt for fjern; men jeg bør dog måske stille det. Har du aldrig hemmeligt modtaget noget andet tilbud?"

"Fader," svarede hun næsten hånligt, "hvilket andet tilbud kunne der vel være blevet gjort mig? Hvem har jeg set? Hvor har jeg været? Hvad har mit hjerte lært?"

"Kære Louisa," svarede Gradgrind rolig og tilfredsstillet, "jeg fortjener, at du viser mig til rette. Jeg ønskede kun at opfylde min pligt."

"Hvad kender jeg, fader," sagde Louisa i sin rolige tone, "til lyster og tilbøjeligheder, til attråer og følelser, til hele den del af min natur, hvori sådanne dårskaber kunne være blevet nærede? Hvornår har jeg haft lejlighed til at slippe fri for problemer, der kan løses, og kendsgerninger, som kan tages og føles på?" Idet hun sagde dette, lukkede hun, sig selv uafvidende, hånden ligesom om en fast genstand og åbnede den langsomt igen, som om hun slap noget støv eller aske.

"Fuldkommen sandt, kære barn, fuldkommen sandt," indrømmede hendes i høj grad praktiske fader.

"Men hvorfor," vedblev hun, "stiller du mig så et så underligt spørgsmål? Den uskyldige, barnlige forelskelse, som jeg har hørt skal være så almindelig iblandt børn, har aldrig fundet vej til mit hjerte. Du har været så omhyggelig for mig, at jeg aldrig har haft hjerte som et barn. Du har oplært mig så godt, at jeg

aldrig har drømt som et barn. Du har lige fra min vugge indtil dette øjeblik handlet så klogt med mig, at jeg aldrig har kendt til barnetro eller barnefrygt."

Gradgrind blev ganske rørt over sit held og dette vidnesbyrd om det. "Kære Louisa," sagde han, "du lønner mig rigeligt for min omhu. Kys mig, mit kære barn."

Hans datter kyssede ham da, og mens han holdt hende i sin favn, sagde han: "Jeg kan nu forsikre dig, min kæledægge, at jeg er lykkelig ved at have hørt den fornuftige beslutning, du har taget. Mr. Bounderby er en udmærket mand, og den smule forskel, der kan være imellem jer, om der overhovedet findes nogen, bliver mere end opvejet ved den udvikling, din ånd har nået. Det har altid været mit formål at opdrage dig således, at du selv i din grønneste ungdom kunne være af hvilken som helst alder. Kys mig endnu en gang, Louisa, og lad os så gå ned til moder."

De gik altså ned i salen, hvor den højtagede dame, som der intet vrøvl var ved, lå og hvilede som sædvanlig, mens Sissy sad og syede ved siden af hende. Da de trådte ind, ytrede hun nogle svage tegn på tilbagevendende liv, og lidt efter viste det matte transparent sig i en siddende stilling.

"Kone," sagde hendes mand, der med nogen utålmodighed havde ventet på fuldbyrdsen af denne idræt, "tillad, at jeg forestiller mrs. Bounderby for dig."

"Å," sagde hun, "I er altså blevet enige om det! Nå, jeg vil da håbe, at du må have et godt helbred, Louisa; for begynder dit hoved at værke, så snart du er blevet gift, hvilket var tilfældet med mit, kan jeg ikke sige, at du er at misunde, skønt jeg ikke tvivler om, at du selv tror det, ligesom alle andre unge piger.

Imidlertid ønsker jeg dig til lykke, mit barn, og håber, at du vil gøre dig alle dine ologiske studier til nytte, ja, jeg gør såmænd! Jeg må give dig et lykønskingskys, Louisa, men rør ikke ved min højre skulder; der er noget, som er løbet ned ad den hele dagen. – Men nu," klynkede hun og ordnede sine sjaler efter denne kærlige ceremoni, "skal jeg altså til at pine og plage mig morgen, middag og aften med at finde på, hvad jeg skal kalde ham."

"Kone," sagde hendes mand højtideligt, "hvad mener du?"

"Hvad jeg skal kalde ham, når han er blevet gift med Louisa! Jeg må dog kalde ham noget. Det er umuligt," sagde hun med et blandet udtryk af høflighed og krænkelser, "stadig at tiltale ham uden at give ham et navn. Jeg kan ikke kalde ham Josias, for det navn er mig utåleligt. Du ville ikke selv vide noget af Joe, ved du nok. Skal jeg kalde min egen svigersøn mr.? Dog vel ikke, med mindre den tid er kommet, da jeg som en skrøbelig stakkel skal trædes i støvet af mine slægtninge. Hvad skal jeg altså kalde ham?"

Da ingen af de tilstedeværende havde noget råd at give i denne mærkelige forlegenhed, forlod mrs. Gradgrind for øjeblikket dette liv, efter at have føjet følgende kodicil til sine allerede udfærdigede talemåder:

"Med hensyn til brylluppet beder jeg kun Louisa – og jeg beder om det med en banken i mit bryst, der strækker sig lige ned til mine fodsåler – at det snart må finde sted; for ellers ved jeg, at det er en af de ting, hvorom jeg aldrig vil få det mindste at vide."

Da Gradgrind forestillede mrs. Bounderby, havde Sissy pludselig drejet hovedet og med undren, medlidenhed, sorg og

tvivl set hen på Louisa. Louisa havde mærket det og set det, uden at have set på hende. Fra dette øjeblik blev hun ligegyldig, kold og stolt overfor Sissy, holdt hende i afstand fra sig og var helt forandret over for hende.

16. Mand og kone

Det første, der gjorde Bounderby urolig, da han fik sin lykke at vide, var nødvendigheden af at sætte mrs. Sparsit ind i sagen. Han kunne ikke blive enig med sig selv om, hvorledes han skulle bære sig ad med det, og hvad følgerne af dette skridt ville blive. Om hun øjeblikkelig ville pakke sammen og rejse hen til lady Scadgers eller ligefrem vægre sig ved at vige pladsen; om hun ville klage eller skælde, græde eller rase; om hendes hjerte ville blive knust, eller spejlet blive slået i stykker – kunne Bounderby aldeles ikke forudse. Da det imidlertid måtte gøres, havde han intet andet valg end at gøre det, og efter at have prøvet på at skrive flere breve, som alle mislykkedes, besluttede han derfor at gøre det mundtligt.

På hjemvejen den aften, han havde valgt til dette vigtige skridt, iagttog han den forsigtighed at gå ind på et apotek og købe en flaske med den allerstærkeste salmiakspiritus. "Min sæl og salighed," sagde han, "finder hun på at falde i afmagt, vil jeg i det mindste tage huden af hendes næse!" Men uagtet han havde rustet sig således, trådte han dog ind i sit hus med en alt andet end modig mine og viste sig for genstanden for sine bange anelser som en hund, der ved, at den kommer lige fra spisekammeret.

"God aften, mr. Bounderby."

"God aften, frue, god aften." Han trak sin stol frem, og mrs. Sparsit skød sin tilbage, som om hun ville sige: "Kaminen er Deres, sir; det indrømmer jeg. Det tilkommer Dem at optage hele pladsen ved den, hvis De finder for godt."

"Rejs dog ikke til nordpolen, frue!" sagde Bounderby.

"Mange tak, sir," sagde mrs. Sparsit og vendte tilbage, men satte sig dog et stykke fra sin forrige plads.

Bounderby sad og så på hende, mens hun med spidsen af en stiv, spids saks i et eller andet uudgrundeligt, dekorativt øjemed prikkede huller i et stykke kammerdug, en operation, der i forbindelse med de buskede øjenbryn og den romerske næse temmelig levende fremkaldte forestillingen om en falk, der var i lag med en sej, lille fugls øjne. Hun var så ivrigt sysselsat, at der hengik flere minutter, før hun så op fra sit arbejde, men da hun gjorde det, udbad Bounderby sig hendes opmærksomhed ved et kast med hovedet.

"Mrs. Sparsit," sagde han, idet han stak hænderne i lommen og med sin højre overtydede sig om, at proppen i den lille flaske var klar til bruges, "jeg har ikke nødig at sige Dem, at De ikke alene er en født og båren dame, men også en forbandet fornuftig dame."

"Sir, dette er ganske vist ikke første gang, at De har gjort mig den ære at komme med lignende vidnesbyrd om Deres gode mening om mig."

"Mrs. Sparsit," sagde han, "jeg er i færd med at sætte Dem i forbavselse."

"Nej virkelig?" svarede hun spørgende og i den roligste tone af verden. Hun gik i almindelighed med halvhandsker og lagde nu sit arbejde fra sig og glattede på de omtalte halvhandsker.

"Jeg er i færd med at gifte mig med Tom Gradgrinds datter."

"Nej virkelig? Jeg håber, De må blive lykkelig, mr. Bounderby. Jeg håber sandelig, at De må blive lykkelig, sir!" Hun sagde dette med en så stor medlidenhed med ham, at Bounderby, langt mere betuttet, end om hun havde kastet sin syæske i

spejlet eller var faldet i afmagt på tæppet, proppede salmiakspiritussen tæt til i sin lomme og tænkte: "Pokker stå i det fruentimmer! Hvem kunne have gættet, at hun ville have taget det på den måde?"

"Jeg ønsker af mit ganske hjerte, sir," sagde hun med den største overlegenhed – hvorledes det nu var eller ikke, så syntes hun lige på stedet at have skaffet sig ret til herefter stadig at ynke ham – "at De i enhver henseende må blive ret lykkelig."

"Ja, frue," sagde Bounderby med en vis ærgrelse i sin tone, der var kendeligt afdæmpet, skønt mod hans vilje; "jeg takker Dem. Det håber jeg selv."

"Gør De virkelig?" svarede hun yderst venligt. "Dog, det er jo så naturligt, det er jo så naturligt."

Nu påfulgte en meget uhyggelig pause for Bounderbys vedkommende. Mrs. Sparsit tog igen roligt fat på sit arbejde og hostede en gang imellem sagte, på en måde, der vidnede om selvsikker kraft og overbærenhed.

"Nu vel, frue," vedblev Bounderby, "under disse omstændigheder kunne det næppe være behageligt for en person som Dem at blive her, uagtet De ville være meget velkommen?"

"Nej, Gud bevars, det kunne jeg på ingen måde tænke på!" Hun rystede på hovedet, stadig umådelig overlegen, og forandrede den sagte hosten lidt, idet hun nu hostede, som om profetiens ånd opsteg i hende, men dog helst måtte hostes ned igen.

"Imidlertid er der nogle værelser i banken, hvor det ville være en storartet ting at have en født og bårn dame som tilsynshavende; og hvis De samme lønningsvilkår –"

"Om forladelse, sir, De har været så god at love mig altid at ville bruge udtrykket, det årlige honorar."

"Godt, det årlige honorar. Hvis det samme årlige honorar ville tilfredsstille Dem der, så indser jeg ikke, at der er noget, som kan skille os ad, medmindre De selv måtte ønske det."

"Sir, dette tilbud ligner Dem så ganske, og hvis den stilling, jeg ville komme til at indtage i banken, er en sådan, at jeg kan modtage den uden at stige længere ned ad den sociale stige –"

"Det er den naturligtvis. Hvor kunne De ellers tro, at jeg ville byde en dame den, der har bevæget sig i det fine selskab. Ikke fordi jeg bryder mig om sådant selskab, ved De nok; men det gør De."

"Mr. Bounderby, De er meget hensynsfuld."

"De får Deres egne private værelser med lys, brændsel osv., Deres egen pige til Deres opvartning og en portner til at passe på huset, så at Deres stilling vil blive, hvad jeg vil tage mig den frihed at kalde meget behagelig."

"Det er tilstrækkeligt. Jeg bliver jo dog ikke fritaget for at spise nådsensbrød, fordi jeg opgiver min plads her;" hun burde hellere have sagt kalvebrissel, da denne lækre ret med en kraftig brun sauce var hendes yndlingsspise om aftenen; "men jeg modtager det hellere af Deres hånd end af nogen andens. Derfor modtager jeg Deres tilbud med taknemmelig og oprigtig påskønnelse af tidligere udvist velvilje. Og jeg håber," idet hun sluttede i en inderlig rørende tone, "jeg håber til Gud, at miss Gradgrind må blive alt, hvad De ønsker og fortjener."

Fra nu af kunne intet rokke hende ud af denne stilling. Det hjalp ikke, at Bounderby buldrede og brugte alle sine eksploderende midler for at hævde sin værdighed; hun var fast

opsat på at have medlidenhed med ham som et offer. Hun var høflig, forbindtlig, munter, forhåbningsfuld; men jo høfligere, forbindtligere, muntrere, forhåbningsfuldere eller i det hele taget jo mere eksemplarisk hun var, et des mere fortabt offer var han. Hun nærede en sådan medlidenhed med hans sørgelige skæbne, at hans store, røde ansigt gerne stod i en kold sved, når hun bare så på ham.

Imidlertid blev det bestemt, at brylluppet skulle gå for sig om et par måneder og Bounderby tog hver aften ud til Stone Lodge som erklæret brudgom. Ved disse lejligheder viste kærligheden sig i skikkelse af armbånd og lignende og fik ved enhver lejlighed i forlovelsesdagene et fabriksmæssigt præg. Der blev lavet kjoler, smykker, kager, handsker og ægtepagter, og et omfattende assortiment af kendsgerninger gjorde passende ære af kontrakten. Hele sagen var fra først til sidst en kendsgerning. Tidens genier opførte ingen af disse skønne danse, som tåbelige digtere har sunget om, og heller ikke gik urene hurtigere eller langsommere end til andre tider. Den uhyggelige, statistiske registrator i det Gradgrindske observatorium fødte og begravede tiden hvert sekund med den største regelmæssighed.

Dagen kom altså, ligesom alle andre dage kommer for folk, der kun har fornuften for øje, og i kirken med de røde træben viedes da Josias Bounderby fra Coketown til Louisa, ældste datter af Thomas Gradgrind, Esquire, fra Stone Lodge, parlamentsmedlem for denne valgkreds. Og da de var blevet forenede i det hellige ægteskab, tog de hjem til fornævnte Stone Lodge for at spise frokost.

Ved denne glædelige lejlighed var der en samling af dannede gæster, der vidste, hvad enhver ting, som de fik at spise og drikke, var lavet af, hvorledes den indførtes eller udførtes, i hvilke kvantiteter og i hvilke skibe, enten fremmede eller indenlandske, og alt sådan noget. Brudepigerne var lige ned til den lille Jane Gradgrind fra et intellektuelt synspunkt set passende livsledsagerinder for en matematisk vidunderdreng, og der var intet vrøvl ved nogen af selskabet.

Efter frokosten holdt brudgommen følgende tale:

"Mine damer og herrer, jeg er Josias Bounderby fra Coketown. Da De har gjort min kone og mig den ære at drikke vor skål, må jeg sagtens takke derfor, skønt De, da De alle kender mig og ved, hvem jeg er, og hvorfra jeg stammer, ikke vil vente Dem en tale af en mand, der er således indrettet, at han siger 'det er en lygtepæl', når han ser en lygtepæl, og 'det er en pumpe', når han ser en pumpe, og som ikke er til at overtale til at kalde en lygtepæl en pumpe eller en pumpe en lygtepæl eller nogen af dem en tandstikker. Vil De have en tale i dag, så er min ven og svigerfader, Tom Gradgrind, medlem af parlamentet, og De vil altså vide, hvor De kan få den. Jeg er ikke Deres mand. Ikke des mindre håber jeg, at De vil have mig undskyldt, om jeg føler mig lidt selvstændig, når jeg ser mig om ved dette bord i dag og husker på, hvor lidt jeg tænkte på at blive gift med Gradgrinds datter, mens jeg var en pjaltet gadedreng, der aldrig vaskede sit ansigt uden ved en pumpe, og det endda kun hver fjortende dag. Jeg håber derfor, at De vil synes godt om, at jeg føler mig selvstændig, hvis ikke, kan det også være det samme. Jeg føler mig alligevel selvstændig. Jeg har nu omtalt, at jeg i dag er blevet gift med Gradgrinds datter, og jeg er meget glad

derover. Det har længe været mit ønske at blive det. Jeg har iagttaget hende under hendes opvækst, og jeg tror, at hun er mig værdig, og tillige tror jeg – ærlig talt – at også jeg er hende værdig. Jeg takker Dem derfor på fælles vegne for den velvilje, De har vist os, og det bedste, jeg kan ønske den ugifte del af selskabet, er, at enhver ungkarl må finde en lige så god kone, som jeg har fundet, og at enhver pige må finde en lige så god mand, som min kone har fundet."

Kort efter dette foredrag kørte det lykkelige par til jernbanestationen, da de ville tage en bryllupstur til Lyon, for at Bounderby kunne få lejlighed til at se, hvorledes arbejderne opførte sig der, og om også de gjorde krav på at spise med guldskær. Da bruden i sin rejsedragt gik ned ad trappen, mødte hun Tom, der ventede på hende, ophidset enten af sine følelser eller af den spirituøse del af frokosten.

"Du er dog en knop af en tøs, det kan man kalde en søster, Louisa!" hviskede Tom.

Hun klyngede sig til ham, således som hun på denne dag burde have klynget sig til en langt bedre natur, og bragtes for første gang lidt ud af sin kolde fatning.

"Gamle Bounderby er færdig," sagde Tom. "Tiden er omme, far vel! Jeg skal nok passe på at tage imod jer, når I kommer tilbage. Nå, lille Louisa, er det nu ikke alt sammen aldeles storartet?"

Anden bog

Høst

1. Virkninger i banken

En solklar midsommerdag. Undertiden fandtes der selv i Coketown noget sådant.

Set i frastand i et sådant vejr lå Coketown indhyldet i sin egen tåge, der syntes at være uigennemtrængelig for solens stråler. Man vidste kun, at byen var der, fordi man vidste, at der ikke kunne være en sådan mørk plet i landskabet uden en by. Som en klat af sod og røg, der i en forvirret masse snart stræbte den ene, snart den anden vej, snart trængte sig op mod himlens hvælving, snart krøb mørk hen ad jorden, alt efter som vinden tiltog eller aftog eller forandrede sin retning; som et tæt, uformeligt miskmask med enkelte lysstriber, der ikke åbenbarede andet end masser af mørke, røbede Coketown sig selv i det fjerne, skønt ikke en eneste mursten af den kunne ses.

Det underlige var, at den overhovedet var der. Den var så ofte blevet ødelagt, at det var forbavsende, at den kunne tåle så mange rystelser. Aldrig har noget porcelæn været så skrøbeligt som det, hvoraf fabrikanterne i Coketown var gjort. Om man end tog nok så varsomt på dem, så gik de i stykker med en sådan lethed, at man måtte fatte mistanke om, at de i forvejen havde haft et knæk. De blev ødelagte, når de opfordredes til at lade arbejdernes børn gå i skole; de blev ødelagte, når der udnævntes synsmænd til at efterse deres fabrikker; de blev ødelagte, når sådanne synsmænd holdt det for tvivlsomt, om de også strengt taget havde ret til at lade deres maskiner hakke mennesker til plukfisk; det var aldeles ude med dem, når der faldt et vink om, at de måske ikke altid trængte til at lave fuldt så megen røg. Foruden Bounderbys guldske, som havde

almindelig gyldighed i Coketown, var en anden fremherskende fiktion meget yndet der. Den havde skikkelse af en trussel. Hver gang en Coketowner mente, at han var mishandlet – det vil sige, hver gang man ikke lod ham fuldstændig i fred og tænkte på at kræve ham til regnskab for følgerne af en eller anden af hans handlinger – kunne man være vis på, at han ville udstøde den frygtelige trussel, at han, "før ville kaste hele sin ejendom ud i Atlanterhavet." Dette havde mere end én gang så godt som skræmt livet af indenrigsministeren.

Alligevel var Coketownerne så patriotiske, at de endnu aldrig havde kastet deres ejendomme ud i Atlanterhavet, men tværtimod havde haft den godhed at passe forbistret godt på dem. Og dér lå nu byen i tågen og voksede og formerede sig.

Gaderne var hede og støvede denne sommerdag og solen så klar, at den endog skinnede igennem den tunge damp, der sank ned over Coketown, så at det var umuligt at holde øjnene fæstede på den. Fyrbødere dykkede fra lave, underjordiske døre op i fabriksgårdene og satte sig på dørtrin, bjælker og stakitter, mens de tørrede sig i de sværtede ansigter og så på kulbunkerne. Hele byen syntes at steges i olie. Overalt var der en kvælende lugt af varm olie. Dampmaskinerne glinsede af det; arbejdernes klæder var tilsølede af det; fabriksbygningerne svedte og dryppede af det gennem deres mange lofter. Atmosfæren i disse eventyrpaladser lignede samum-vindens ånde, og deres af hede vansmægtende indbyggere slæbte sig matte igennem ørkenen. Men ingen temperatur kunne gøre de tungsindige, vanvittige elefanter mere vanvittige eller mere fornuftige. Deres kedsommelige hoveder gik op og ned i samme takt, enten vejret var koldt eller varmt, fugtigt eller tørt,

smukt eller dårligt. Den afmålte bevægelse af deres skygger på væggene var, hvad Coketown havde at fremvise – i stedet for skyggerne af svajende grene; og i stedet for insekternes summen om sommeren kunne den hele året igennem, fra mandag morgen til lørdag aften, frembyde en evindelig snurren af aksler og hjul.

Søvngigt snurrede de alle på denne solklare dag og gjorde den forbipasserende endnu dorskere og hedere, når han kom forbi fabrikernes surrende mure. Markiser og vanding kølede hovedgaderne og butikkerne en smule; men fabrikkerne og gårdene og gyderne stegtes i en gloende hede. Nede på floden, der var sort og plumret af spildevandet fra farverierne, roede nogle drenge, der havde fri, i en læk båd, som efterlod sig et spor af fråde, mens den sneglede sig frem, hvert kast med åren frembragte en væmmelig stank. Så velgørende solen end ellers er, imod Coketown var den mindre kærlig end den stærkeste frost og hjemsøgte sjældent noget af dens tættere kvarterer uden at avle mere død end liv. Således bliver selv himlens øje et ondt øje, når uduelige eller urenlige hænder lægger sig imellem det og de ting, som det ser ned på for at velsigne.

Mrs. Sparsit sad i sit eftermiddagsværelse i banken på skyggesiden af den steghede gade. Kontortiden var forbi, og på den tid af dagen plejede hun gerne, når det var varmt i vejret, at gøre et direktionsværelse oven over kontoret den ære at opholde sig der. Hendes egen private dagligstue lå en etage højere, og ved vinduet i dette udkigstårn stod hun hver morgen rede til, når Bounderby gik over gaden, at sende ham den deltagende hilsen, et offer har krav på. Han havde nu været gift et år, men

hun havde intet øjeblik sluppet ham ud af sin urokkelige medlidenhed.

Banken gjorde ikke i nogen måde vold på byens gavnlige ensformighed. Den var kun ét rødt, grundmuret hus til med sorte vinduesskodder udvendig, grønne jalousier indvendig, en sort gadedør oven for to hvide trappetrin, en messingdørplade og et messingpunktum til låsegreb. Den var dobbelt så stor som Bounderbys hus, ligesom andre huse var fra dobbelt til seks gange så små; i alle andre henseender var den nøjagtig efter mønstret.

Mrs. Sparsit følte, at hun, når hun ved aftenstid indfandt sig blandt pultene og skrivematerialerne, udbredte en kvindelig, for ikke tillige at sige aristokratisk gratie over kontoret. Siddende ved vinduet med sit sytøj eller sine filérapparater havde hun en selvtilfreds følelse af, at hun ved sin fornemme holdning forædlede stedets strenge, forretningsmæssige præg. Med denne bevidsthed om sin interessante karakter holdt mrs. Sparsit sig i visse måder for bankens fe; byfolkene derimod, som var blevet opmærksomme på hende, når de gik forbi, holdt hende for bankens drage, der rugede over grubens skatte.

Hvilke disse skatte var, vidste mrs. Sparsit lige så lidt som de. Guld- og sølvmønter, kostbare papirer, hemmeligheder, som, hvis de udbredtes, ville bringe en vis ubestemt ulykke over visse ubestemte personer – i almindelighed dog personer, som hun ikke kunne lide – var hovedposterne i hendes tankefortegnelse over dem. I øvrigt vidste hun, at hun efter kontortiden herskede uindskrænket over alt kontorbohavet og over et aflåset, jernbeslået værelse med tre låse for, mod hvis dør portneren hver aften lagde sit hoved på en feltseng, der forsvandt ved

hanegal. Endvidere var hun selvherskerinde over visse hvælvinger nede i kælderen, der var afsondrede fra samkvemmet med den tyvagtige verden ved hjælp af skarpe pigge, og over levningerne fra dagens løbende forretninger, såsom blækklatter, opslidte penne, oblat-stumper og papirstykker, der var revet så små, at mrs. Sparsit aldrig kunne dechifrere noget interessant ud af dem, når hun prøvede på det. Endelig var hun vogterske af et lille rustkammer med huggerter og karabiner, der hang i en truende række over en af kaminhylderne i kontoret, samt over den ærværdige tradition, som er uadskillelig fra ethvert forretningssted, der gør krav på at holdes for rigt – nemlig en række brandspande – kar, der i påkommende tilfælde ikke er til nogen praktisk nytte, men som viser sig at have en næsten lige så god moralsk indflydelse på de fleste iagttagere som massive guld og sølvbarrer.

En døv tjenestepige og portneren fuldstændiggjorde hendes rige. Den døve tjenestepige sagdes at være rig, og blandt de lavere klasser i Coketown havde det i flere år almindelig heddet, at hun ville blive myrdet en nat for sine penges skyld, når banken var lukket. Ja, man mente overalt, at hun længe havde været hjemfalden til sin skæbne og for længe siden burde være kommet af dage; men hun havde hængt ved sit liv og sin kondition med en upassende sejhed, som var skyld i megen forargelse og ærgrelse.

Mrs. Sparsits te var nylig blevet sat foran hende på et lille næsvist bord med tre affekterede ben, som hun efter kontortiden altid lod sætte hen for enden af det alvorlige, med skind overtrukne, lange direktionsbord, som indtog midten af

værelset. Portneren satte tebakken på det og slog sine knoer mod panden som en slags hyldest.

"Tak, Bitzer," sagde hun.

"Selv tak, frue," svarede portneren. Det var ham, der som dreng i sin tid havde defineret en hest for pigen nr. tyve.

"Er alt lukket, Bitzer?" spurgte hun.

"Alt er lukket, frue."

"Og hvad nyt er der i dag?" vedblev mrs. Sparsit, idet hun skænkede sin te. "Er der noget?"

"Nej, jeg kan ikke sige, at jeg har hørt noget videre mærkeligt nyt. Vore folk er noget slet kram; men det er desværre da ikke noget nyt."

"Hvad tager de urolige uslinger sig nu for?"

"Altid det samme. De rotter sig sammen, indgår foreninger og forpligter sig til at hjælpe hinanden."

"Det er meget beklageligt, at de forenede fabriksherrer tillader sådanne klasseforbindelser."

"Ja, det er det."

"Da de selv er forenede, burde de alle som én modsætte sig, at nogen tog en mand i arbejde, som var trådt ind i en sådan forening."

"Det har de også gjort; men det vil ikke rigtig gå."

"Jeg giver mig ikke ud for at forstå mig på disse ting, da det har været min lod oprindelig at færdes i en helt anden sfære, ligesom også min afdøde mand som en Powler stod helt uden for den slags uenigheder; men det ved jeg, at disse mennesker bør kues, og at det er på den høje tid, at det sker, og det én gang for alle."

"Ja, frue," svarede Bitzer med den dybeste ærbødighed for hendes orakelmæssige autoritet. "De kunne sandelig ikke fremsætte det tydeligere, frue."

Da dette var den sædvanlige tid, på hvilken han fik sig en lille fortrolig passiar med mrs. Sparsit, og da han allerede havde fængslet hendes opmærksomhed og set, at hun var i færd med at ville spørge ham om noget, lod han, som om han ordnede linealerne, blækhusene osv., mens hun drak sin te og så gennem det åbne vindue ud på gaden.

"Har det været en travl dag, Bitzer?" spurgte hun.

"Å nej, ikke så meget travl, omtrent som sædvanlig, mylady." En gang imellem indflikkede han et "mylady" i stedet for frue, ligesom en uvilkårlig indrømmelse til mrs. Sparsits personlige værdighed og krav på ærbødighed.

"Kontoristerne," sagde hun, idet hun omhyggeligt viftede en usynlig krumme smørrebrød bort fra sin venstre halvhandske, "er naturligvis pålidelige, punktlige og flittige?"

"Å ja, så temmelig; med den sædvanlige undtagelse."

Han havde den smukke stilling som almindelig spion og angiver der i huset og fik for denne frivillige tjeneste, foruden sin ugeløn, en gave til jul. Han var blevet en overordentlig opvakt, forsigtig og snild ung mand, der kunne være vis på at gøre sin lykke i verden. Hans sind var så vel reguleret, at han hverken kendte til lidenskaber eller følelser. Ethvert af hans skridt var resultatet af den nøjagtigste og koldblodigste beregning, og det var ikke uden grund, at mrs. Sparsit plejede at sige om ham, at hun ikke havde kendt nogen ung mand med så faste grundsætninger som han. Da han efter sin faders død havde opdaget, at hans moder var forsørgelsesberettiget i

Coketown, havde denne udmærkede unge økonom hævdet denne ret for hende med en sådan principfasthed, at hun siden stadig havde været indespærret i arbejds huset. Det må indrømmes, at han tilstod hende et halvt pund te om året, hvilket var en svaghed af ham, først fordi alle gaver uundgåeligt bringer modtageren ind under begrebet fattiglem, og dernæst fordi den eneste fornuftige måde, hvorpå han burde have givet sig af med denne vare, ville have været at købe den så billigt og sælge den så dyrt, som det ville være ham muligt – eftersom det klart er godtgjort af alle filosoffer, at dette omfatter alle et menneskes pligter – ikke en enkelt af dem, men alle til hobe.

"Så temmelig, frue; med den sædvanlige undtagelse," sagde Bitzer.

"Ah-h!" sagde mrs. Sparsit, og rystede på hovedet over tekoppen, idet hun tog sig en dygtig slurk.

"Mr. Thomas, frue; jeg har kun en dårlig tro til ham; jeg holder slet ikke af hans måde at være på."

"Bitzer," sagde mrs. Sparsit med stærkt eftertryk, "husker du, hvad jeg har sagt dig om navne?"

"Om forladelse. Det er rigtigt, De ikke holder af, at man nævner navne, det er også bedst at undgå det."

"Husk vel på, at jeg har en betroet plads her," sagde mrs. Sparsit majestætisk. "Jeg har en ansvarsfuld stilling her hos mr. Bounderby. Hvor usandsynligt både Bounderby og jeg selv for år tilbage end ville have holdt det, at han nogen sinde skulle blive min velynder og yde mig et årligt honorar, kan jeg dog ikke andet end se ham i dette lys. Af mr. Bounderby har jeg modtaget enhver påskønnelse af min stilling i samfundet og enhver indrømmelse af min byrd, som jeg på nogen måde

kunne vente, og mere, langt mere. Derfor vil jeg også være min velynder samvittighedsfuld tro. Og jeg mener ikke, jeg vil ikke mene, jeg kan ikke mene," sagde hun med et omfattende forråd af æresfølelse og moralitet, "at jeg ville være samvittighedsfuld tro, hvis jeg tillod, at der under dette tag blev nævnt navne, som desværre – ja desværre, det er der ikke mindste tvivl om – står i forbindelse med hans eget."

Bitzer pressede atter sine knoer mod sin pande og bad atter om forladelse.

"Nej, Bitzer," vedblev hun, "siger du en person, vil jeg høre på dig; siger du mr. Thomas, må du undskylde mig."

"Med den sædvanlige undtagelse af en person, frue," sagde Bitzer, idet han gjorde omkring.

"Ah-h!" mrs. Sparsit gentog udråbet, rystede atter på hovedet over sin tekop og tog igen en dygtig slurk, som om hun atter ville optage samtalen på det punkt, hvor den var blevet afbrudt.

"Den omtalte person," sagde Bitzer, "har aldrig været, som han burde være, lige siden han kom her i huset. Han er en udsvævende, ødsel dagdriver. Han fortjener ikke saltet til sit brød, og han ville heller ikke få det, når han ikke havde en ven og slægtning ved hove."

"Ah-h!" sagde mrs. Sparsit med en ny tungsindig hovedrysten.

"Jeg vil kun håbe, at hans ven ikke vil sætte ham i stand til at blive ved, som han har begyndt. Ellers, frue, ved vi, af hvis lomme *de* penge kommer."

"Ah," sukkede mrs. Sparsit med en tredje tungsindig hovedrysten.

"Han er at beklage, frue. Den person, jeg sidst har hentydet til, er at beklage, frue."

"Ja, Bitzer. Jeg har altid beklaget denne forbindelse, altid."

"Med hensyn til den først nævnte person," sagde Bitzer, idet han dæmpede sin stemme og kom nærmere, "da er han lige så letsindig som nogen af folkene her i byen. Og De ved, hvor letsindige de er. De er en ophøjet dame, men De ved, hvor letsindige de er!"

"De ville gøre vel i at tage dig til mønster, Bitzer."

"Tak, frue. Men siden De udtrykkelig nævner mig, så se engang på mig. Jeg har allerede lagt mig lidt op. Den gave, jeg får til jul, rører jeg aldrig; ja, jeg bruger ikke engang hele min løn, skønt den ikke er stor. Hvorfor kan de ikke bære sig ad, ligesom jeg har gjort, frue? Hvad den ene kan gøre, kan den anden også."

Dette var atter en af Coketowns fiktioner. Enhver kapitalist, der havde ejet en sixpence til at begynde med og havde slået sig op til tresindstyve tusinde pund, faldt altid i forundring over, at de tresindstyve tusinde nærmeste arbejdere ikke hver med en sixpence slog sig op til tresindstyve tusinde pund, og bebrejdede dem mere eller mindre hver især, at de ikke gjorde det lille kunststykke. "Hvad jeg gjorde, kan du også gøre. Hvorfor går du ikke hen og gør det?"

"Og hvad det vil sige, at de savner adspredelse, så er det ikke andet end noget vrøvl. Jeg trænger ikke til adspredelser; det har jeg aldrig gjort, og det vil jeg aldrig gøre; jeg holder ikke af dem. Og hvad deres forenings-sammenslutninger angår, hvor mange iblandt dem er der så ikke, som ved at passe på og angive de andre, nu og da kunne skaffe sig en lille ekstrafortjeneste enten

i penge eller i velvilje og således forbedre deres udkomme? Hvorfor forbedrer de det da ikke? Det er det første, som en fornuftig mand bør tænke på, og dog er det det, som de påstår, at de mangler."

"Påstår, at de mangler!" sagde mrs. Sparsit.

"Man hører dem jo stadig indtil væmmelse tale om deres koner og børn. Men se engang til mig, frue. Jeg har jo hverken kone eller børn. Hvorfor går de hen og gifter sig?"

"Fordi de er så letsindige."

"Ja, det er tingen. Var de mere tænksomme og mindre letsindige, hvad ville de så gøre? Så ville de sige, *så længe jeg har min familie under min hat, har jeg kun én at føde, og det er den person, jeg helst vil føde.*"

"Ganske rigtigt," indrømmede mrs. Sparsit, idet hun spiste en bolle.

"Mange tak, frue," sagde Bitzer og pressede igen sine knoer mod sin pande til tak, fordi han hædredes med mrs. Sparsits lærerige konversation. "Ønsker De lidt mere varmt vand, eller er der ellers noget, jeg skal hente Dem?"

"Nej, ikke for øjeblikket, Bitzer."

"Mange tak. Jeg vil nødig forstyrre Dem i Deres måltider, især Deres te, da jeg ved, hvor stor pris De sætter på den," sagde Bitzer, idet han strakte halsen lidt for at kunne se ud på gaden fra det sted, hvor han stod, "men i de sidste par minutter har en herre set herop og er gået over gaden, som om han ville banke på. Det er sikkert ham, der nu banker."

Han gik hen til vinduet, og efter at have set ud og taget hovedet til sig igen stadfæstede han denne ytring med et: "Ja, frue. Ønsker De, at denne herre skal komme ind?"

"Jeg ved ikke, hvem det kan være," sagde hun, idet hun tørrede sig om munden.

"Det er åbenbart en fremmed."

"Hvad en fremmed kan ville i banken på denne tid af aftenen, medmindre han kommer i et forretningsærinde, til hvilket han kommer for sildigt, ved jeg ikke," sagde mrs. Sparsit; "men mr. Bounderby har betroet mig en post her, og den vil jeg ikke svigte. Er det en del af den forpligtelse, jeg har påtaget mig, at se ham, vil jeg se ham. Gør, som du synes bedst, Bitzer."

Her gentog den fremmede, aldeles uvidende om mrs. Sparsits højsindede ord, sin banken så lydeligt, at portneren skyndte sig ned for at lukke døren op, mens mrs. Sparsit skyndte sig forsigtigt at skjule sit lille bord med tilbehør i et hjørneskab og ilede ovenpå for i fornødent fald at kunne vise sig med så meget større værdighed.

"Med forlov, frue, den fremmede herre ønsker at tale med Dem," sagde Bitzer med sit øje ved mrs. Sparsits nøglehul. Mrs. Sparsit, der havde nyttet mellemtiden til at rette på sin kappe, gik derfor igen ned med sine klassiske træk og trådte ind i direktionstværelset, som om hun havde været en romersk matrone, der var gået uden for stadsmuren for at underhandle med en fjendtlig feltherre.

Den fremmede, der var gået hen til vinduet og stod og så ligegyldigt ud af det, blev så lidt afficeret af dette imponerende indtog, som noget menneske kunne blive det. Han stod og fløjtede med den største kulde, med hatten endnu på hovedet og med et vist udtryk af mathed, der hidrørte dels fra den overdrevne sommervarme og dels fra overdreven fornemhed. for man kunne med et halvt øje se, at han var en fuldendt

gentleman, dannet efter tidens mønster, ked af alt, og med lige så lidt tro på noget som Lucifer.

"De ønsker nok at tale med mig?" sagde mrs. Sparsit.

"Om forladelse," sagde han, idet han vendte sig om og tog hatten af. "Jeg beder Dem undskylde."

"Hm!" tænkte mrs. Sparsit, idet hun gjorde en statelig bøjning. "Fem og tredive, ser godt ud, god figur, smukke tænder, god stemme, god opdragelse, godt klædt, sorte hår, kække øjne," hvilket hun alt sammen opdagede på sin kvindelige måde – ligesom sultanen, der stak hovedet i vandspanden – alene ved at gøre et kniks og rette sig igen.

"Behag at tage plads," sagde hun.

"Jeg takker. Tillad mig." han satte en stol hen til hende, men blev stående og støttede sig skødesløst til bordet. "Jeg lod min tjener blive nede på stationen for at passe på mit tøj – der var en uhyre mængde rejsende og en masse gods i pakkvognene – mens jeg selv gik omkring og så mig lidt om. Et højst underligt sted. Tør jeg spørge, om det altid er så sort som nu?"

"I almindelighed meget sortere," svarede mrs. Sparsit ligefrem.

"Er det muligt! Undskyld, men De er vist ikke født her?"

"Nej. Det var engang mit held eller mit uheld, ligesom man vil tage det – førend jeg blev enke – at bevæge mig i en helt anden kreds. Min mand var på mødrene side en Powler."

"Jeg beder Dem meget om forladelse," sagde den fremmede. "Var en –"

Mrs. Sparsit gentog: "En Powler."

"Af familien Powler," sagde den fremmede efter at have tænkt sig et øjeblik om. Mrs. Sparsit nikkede. Den fremmede så lidt

mere træt ud end før.

"De må vel kede Dem frygteligt her?" var den slutning, han udledte af meddelelsen.

"Jeg er en slave af forholdene," sagde mrs. Sparsit, "og har for længe siden lempet mig efter mit livs styrende magt."

"Højst filosofisk," svarede den fremmede, "og højst eksemplarisk og rosværdigt, og –"

Da det næppe syntes ham umagen værd at fuldende sætningen, legede han træt med sin urkæde.

"Tør jeg være så fri at spørge Dem," sagde mrs. Sparsit, "hvad jeg skylder den ære –"

"De har ret," sagde den fremmede. "Jeg takker Dem meget, fordi De husker mig derpå. Jeg har et anbefalingsbrev med til mr. Bounderby. På min vandring omkring i denne overordentlig sorte by, mens jeg ventede på, at min middagsmad skulle blive færdig på hotellet, spurgte jeg en karl, som jeg mødte – en af arbejdsfolkene, der så ud, som om han havde taget sig et douchebad af noget fnugget, som jeg tror må være det rå materiale –"

Mrs. Sparsit bøjede hovedet.

"- rå materiale – hvor bankier Bounderby boede, hvorpå han, uden tvivl vildledt af ordet bankier, viste mig hen til banken. Men formodentlig bor mr. Bounderby ikke i den bygning, hvori jeg har den ære at afgive denne forklaring?"

"Nej, det gør han ikke."

"Mange tak. Det var og er heller ikke min hensigt at aflevere brevet nu. Men idet jeg drev hen til banken for at slå tiden ihjel og var så heldig ved dette vindue," mod hvilket han mat slog ud med hånden og derpå gjorde et let buk, "at lægge mærke til en

dame af et så ualmindeligt og behageligt ydre, fandt jeg, at jeg ikke kunne gøre noget bedre end at tage mig den frihed at spørge denne dame, hvor bankier Bounderby da bor, hvilket jeg altså drister mig til at gøre med mange undskyldninger for min påtrængenhed."

Det ligegyldige og indolente i hans væsen opvejedes i mrs. Sparsits tanker tilstrækkeligt af et vist flot galanteri, som tillige var en kompliment til hende. I dette øjeblik sad han for eksempel så godt som på bordet, men bøjede sig ikke des mindre over mod hende, som om han indrømmede noget tiltrækkende ved hende, der gjorde hende fortryllende – på hendes måde.

"Banker, ved jeg, er altid mistroiske og må ifølge deres natur være det," sagde den fremmede, hvis lette og flydende tale både var behagelig og gjorde indtryk af noget langt mere fornuftigt og vittigt, end den indeholdt – "jeg tillader mig derfor at sige, at mit brev – her er det – er fra parlamentsmedlemmet for dette sted – Gradgrind – hvem jeg har haft den fornøjelse at lære at kende i London."

Mrs. Sparsit genkendte hånden, ytrede, at en sådan stadfæstelse var aldeles unødvendig, og meddelte Bounderbys adresse med alle fornødne oplysninger og anvisninger.

"Tusind tak," sagde den fremmede. "De kender naturligvis godt bankieren?"

"Ja," svarede mrs. Sparsit, "jeg har kendt ham i ti år i min nuværende afhængige stilling."

"Det er jo en hel evighed! Han er nok gift med Gradgrinds datter?"

"Ja," sagde hun, idet hun pludselig klemte munden sammen, "han har den ære."

"Denne dame er nok en hel filosof, har jeg hørt?"

"Så, er hun virkelig?"

"Undskyld min påtrængende nysgerrighed," vedblev den fremmede, idet han lod et bønfoldende blik glide hen over mrs. Sparsits øjenbryn; "men De kender familien og kender verden. Jeg står i færd med at lære familien at kende og får måske meget med den at gøre. Er denne dame så slem at komme i lag med? Hendes fader giver hende ord for at være et så forfærdelig skarpt hoved, at jeg brænder aflængsel efter at få noget mere at vide. Er hun aldeles utilgængelig? Overvættes, modbydelig klog? Jeg ser af Deres meget talende smil, at De mener nej. De har gydt balsam i min urolige sjæl. Og nu alderen. Fyrretyve? Fem og tredive?"

Mrs. Sparsit lo ganske højt. "Et barn," sagde hun. "Ikke tyve, da hun blev gift."

"Jeg giver Dem mit æresord på, mrs. Powler," svarede den fremmede, idet han løsrev sig fra bordet, "at jeg aldrig i mit liv er blevet så forbavset!"

Det syntes virkelig at gøre indtryk på ham, for så vidt det overhovedet var muligt, at noget kunne gøre det. Han så et hel kvart minut på mrs. Sparsit og syntes i al denne tid at være ganske overvældet af overraskelse. "Jeg forsikrer Dem, mrs. Powler," sagde han derpå, helt overvældet, "at faderens væsen forberedte mig på en uhyggelig og forstenet modenhed, men jeg takker Dem for, at De har rettet en så tåbelig vildfarelse. Undskyld min påtrængenhed. Mange tak. Far vel!"

Han gik bukkende bort, og skjult bag vinduesgardinet så mrs. Sparsit ham slentre ned ad gaden på den skyggefulde side af denne, iagttaget af hele byen.

"Hvad synes du om den herre, Bitzer?" spurgte hun portneren, da han kom ind for at tage bort.

"Øder en hel del penge på sin påklædning, frue."

"Man må indrømme, at den er meget smagfuld."

"Ja, hvis det ellers er noget, som det er værd at give penge ud til. Og desuden," vedblev Bitzer, mens han polerede bordet, "ser han mig ud til at spille."

"Det er umoralsk at spille."

"Det er dumt, fordi udsigten til at vinde altid er imod spilleren."

Enten det nu var heden, som hindrede mrs. Sparsit i at arbejde, eller det var, fordi hendes hånd var træt, nok er det, hun arbejdede ikke den aften. Hun sad ved vinduet, da solen begyndte at dale ned bag røgen; hun sad der, da røgen blev gloende rød, da farven forsvandt fra den, da mørket syntes at stige langsomt op af jorden og snige sig opad, op til tagryggene, op til himlen. Uden lys i stuen sad hun ved vinduet med hænderne i skødet, uden at tænke synderligt på aftenens lyde: Drengenes hujen, hundenes gøen, de forbigåendes trin og stemmer, de skingrende gaderåb, trætoflernes klapren på stenbroen, da det var deres tid til at gå forbi, lukningen af butikkernes skodder. Først da portneren meldte, at hendes natlige kalvebrissel var færdig, vakttes hun af sine drømmerier og gik ovenpå med sine tykke, sorte øjenbryn – der imidlertid var blevet ganske krusede af hendes tanker, så at de trængte til at blive strøget ud med et strygejern.

"Å, din tåbe!" sagde hun, da hun sad ene ved sit aftensmåltid.
Hvem hun mente dermed, sagde hun ikke; men hun kan næppe
have ment kalvebrisen.

2. James Harthouse

Det Gradgrindske samfunds medlemmer trængte altid til hjælp til at myrde gratierne. De gik omkring for at hverve rekrutter, og hvor kunne de lettere finde sådanne end blandt de fine gentlemen, der har opdaget, at ingenting er noget værd, og derfor er lige oplagt til alle ting.

Desuden var de sunde ånder, der havde nået dette ophøjede standpunkt, tiltrækkende for mange af den Gradgrindske skole. De kunne godt lide fine gentlemen; de lod rigtignok, som om de ikke gjorde det, men de gjorde det alligevel. De udtømte deres kræfter for at efterligne dem; de talte affekteret ligesom de og uddelte med en enerveret mine de små, skimlede brokker statsøkonomi, hvormed de trakteredede deres disciple. Aldrig før havde man her på jorden set en så vidunderlig uægte race som den, der således frembragtes.

Blandt de fine gentlemen, som ikke regulært hørte til den Gradgrindske skole, var der én af god familie og et endnu bedre ydre, forbundet med et lykkeligt lune, som havde gjort umådelig lykke i Underhuset, da han en gang underholdt dette med sin – og direktionens – mening om et uheld, som havde fundet sted på en jernbane, hvorved fem af de pålideligste funktionærer man nogen sinde havde kendt, tjenende under de liberaleste bestyrere, man havde hørt tale om, og understøttede af de sindrigste mekaniske hjælpemidler, der nogen sinde var opfundet, på én gang havde taget livet af fem mennesker og såret to og tredive, et ulykkeligt tilfælde, uden hvilket det hele system ville have været aldeles ufuldstændigt. Blandt de dræbte var en ko og blandt de adsplittede, ureklamerede genstande en

fruentimmerkappe. Og det ærede medlem havde i den grad moret huset – der havde en fin sans for det komiske – ved at sætte kappen på koen, at det ikke ville høre tale om en alvorlig hentydning til en offentlig undersøgelse og under bifaldsråb og latter lod jernbanen gå af med sejren.

Denne herre havde en yngre broder af et endnu bedre ydre end han selv; han havde forsøgt livet som fændrik ved dragonerne, men fundet det kedsommeligt; derpå havde han forsøgt det i en engelsk gesandts følge i udlandet, og fundet det kedsommeligt; var derefter drevet til Jerusalem og havde kedet sig der og havde endelig sejlet omkring verden i en yacht og havde kedet sig overalt. Til ham sagde dette ærede og spøgefulde medlem en dag broderligt: "Der er gode udsigter blandt praktikerne, Jem; de trænger til folk. Det undrer mig, at du ikke lægger dig efter statistik." Jem, der blev slået af det ny i denne tanke, var lige så villig til at lægge sig efter statistik som efter alt andet og lagde sig altså derefter. Han forberedte sig ved hjælp af et par "blå bøger", og hans broder bragte sagen på bane blandt praktikerne og sagde: "Vil I besætte en eller anden ledig plads i huset med en brav fyr, som kan holde en forbandet god tale for jer, så henvend jer til min broder Jem; for han er en mand for jer." Efter nogle forsøg i offentlige møder udtalte Gradgrind og en rådsforsamling af politiske vismænd deres tilfredshed med Jem, og det vedtoges at sende ham ned til Coketown, for at han kunne blive kendt der og i omegnen. Dette var indledningen til det brev, Jem den foregående aften havde vist mrs. Sparsit, og som Bounderby nu holdt i sin hånd med den udskrift: "Josias Bounderby, Esquire, bankier, Coketown. James Harthouse, Esquire. Thomas Gradgrind."

En time efter modtagelsen af denne depeche og James Harthouses kort satte Bounderby sin hat på og gik ned til hotellet, hvor han fandt James Harthouse i færd med at se ud af vinduet i en så mistrøstig sindsstemning, som om han allerede halvejs havde besluttet at "lægge sig efter" noget andet.

"Mit navn," sagde hans gæst, "er Josias Bounderby fra Coketown."

James Harthouse var overordentlig lykkelig – skønt han langt fra så ud til det – ved at opnå en så længe ventet fornøjelse.

"Coketown," sagde Bounderby, idet han rolig tog en stol, "hører ikke til den slags steder, De er vant til. Med Deres tilladelse – eller også uden den, for jeg er en mand, der taler rent ud af posen - vil jeg derfor fortælle Dem noget om den, før vi går videre."

Det ville være Harthouse særdeles kært.

"Det skal De ikke være så vis på," sagde Bounderby, "jeg lover Dem det ikke. Først og fremmest ser De røg. Den er mad og drikke for os og den sundeste ting i verden i enhver henseende og navnlig for lungerne. Hører De til dem, der forlanger, at vi skal "fortære" den, er jeg uenig med dem. Vi har ingen lyst til at slide bunden i vore dampkedler hurtigere op, end vi nu gør, af hensyn til den sentimentale sludder, der nu går i svang i Storbritannien og Irland."

For at vise, at han var fuldstændig med, svarede Harthouse: "Jeg forsikrer Dem, at jeg af min inderste overbevisning er ganske og aldeles af samme tænke måde som De."

"Det glæder mig at høre," sagde Bounderby. "De har upåtvivlelig hørt en del snak om arbejdet i vore fabrikker, ikke sandt? Meget vel. Jeg vil sige Dem, hvorledes sagen er. Det er

det behageligste arbejde, der gives, det er den letteste slags arbejde, der gives, og det er den slags arbejde, der bliver bedst betalt af alt. Ja, hvad mere er, vi kan ikke indføre flere forbedringer i selve fabriksbygningerne, medmindre vi vil lægge tyrkiske tæpper på gulvene, og det har vi ikke i sinde at gøre."

"Fuldkommen rigtigt!"

"Og nu endelig vore arbejdere; der gives ikke én arbejder her i byen, mand, kvinde eller barn, som ikke har det samme mål her i livet, og dette mål er at spise skildpaddesuppe og dyresteg med en guldske; men ingen af dem – ikke en eneste – vil nogen sinde komme til at spise skildpaddesuppe og dyresteg med en guldske. Så nu kender De stedet."

Harthouse forsikrede, at han var blevet i høj grad opbygget af denne sammen trængte fremstilling af spørgsmålet: Coketown.

"Ser De," svarede Bounderby, "det er mig det kæreste straks at komme til en ren og klar forståelse med en mand, i særdeleshed en offentlig mand, når jeg skal gøre hans bekendtskab. Jeg har endnu en ting at sige Dem, mr. Harthouse, førend jeg forsikrer Dem om, med hvilken fornøjelse jeg efter ringe evne skal gøre min ven Tom Gradgrinds anbefalingsbrev fyldest. De er en mand af god familie. Bild Dem intet øjeblik ind, at jeg er en mand af god familie. Jeg er kommet af det værste snavs – af samfundets usleste bærmé."

Kunne noget have højnet Jems interesse for Bounderby, ville det netop have været denne omstændighed. I det mindste sagde han det.

"Se nu," sagde Bounderby, "kan vi give hinanden hånden på lige vilkår. Jeg siger lige vilkår, fordi jeg er lige så stolt som De,

uagtet jeg bedre end noget andet menneske kender dybden af den rendesten, hvoraf jeg selv har hævet mig op. Efter at jeg nu på tilbørlig måde har hævdet min uafhængighed, kan jeg spørge Dem, hvorledes De har det, og jeg håber, at De har det nogenlunde vel."

Fuldkommen vel, takket være Coketowns sunde luft, gav Harthouse ham at forstå, idet de rakte hinanden hånden. Bounderby modtog med velbehag dette svar.

"De ved måske," sagde han, "eller ved måske ikke, at jeg er gift med Tom Gradgrinds datter. Har De intet bedre at gøre end at gå op ad gaden med mig, skal det være mig kært at forestille Dem for Tom Gradgrinds datter."

"Mr. Bounderby," sagde Jem, "De forekommer mit kæreste ønske."

De gik uden flere ord, og Bounderby lodsede sin ny ven, der dannede en stærk modsætning til ham, til den røde, grundmurede bygning med de sorte skodder udvendig, de grønnealousier indvendig og den sorte gadedør oven for de to hvide trappetrin. I denne boligs dagligstue indfandt sig kort efter det mærkværdigste fruentimmer, James Harthouse nogen sinde havde set. Det var en ganske ny følelse at iagttage hende: Hun var så tvungen og dog så ligegyldig; så tilbageholden og dog så opmærksom; så kold og stolt og dog så kendelig undselig over sin mands skrydende ydmyghed, som hun hver gang gøs tilbage, som om hver ny prøve på den var et snit eller et slag. Af ansigt var hun ikke mindre mærkværdig end af væsen. Hendes træk var smukke, men der var lagt et sådant bånd på deres naturlige bevægelse, at det syntes umuligt at gætte sig til deres egentlige udtryk. Aldeles ligegyldig, som hun var, fuldkommen

fattet, aldrig forlegen og aldrig ugenert, mens hendes sjæl tilsyneladende var ganske ene med sig selv midt i deres selskab – kunne det ikke nytte endnu foreløbig at "lægge sig efter" at fatte dette fruentimmer; for hun trodsede enhver gætning.

Fra husets frue kastede den fremmede et blik på huset selv. Der var intet stumt tegn på en kvinde i denne stue; ingen smagfuld lille prydelser, intet, om end nok så ringe fantastisk lille arrangement røbede nogetsteds hendes indflydelse. Trist og udfordrende, pralende og rigt stirrede værelset på de tilstedeværende uden at mildnes eller oplives af det mindste spor af en kvindes nærværelse. Som Bounderby stod midt iblandt sine husguder, således indtog disse ubarmhjertige guddomme deres plads rundt omkring ham, de var hinanden fuldkommen værdige.

"Dette," sagde Bounderby, "er min hustru, Tom Gradgrinds ældste datter. Louisa, mr. James Harthouse! Mr. Harthouse har svoret til din faders fane. Om han end ikke med det første skulle blive din faders kaldsfælle, tror jeg dog, at vi snart vil få at høre, at han er kommet i forbindelse med en af vore nabobyer. De ser, mr. Harthouse, at min kone er yngre end jeg. Jeg ved ikke, hvad det var, hun så hos mig, og som fik hende til at tage mig; men noget må hun sagtens have set hos mig, da hun sikkert ellers ikke havde taget mig. Hun har en masse kostbare kundskaber både i politik og i andre retninger, og trænger De til at udvide Deres kundskaber i nogen henseende, ville jeg have ondt ved at anbefale Dem til en bedre rådgiver end Louisa Bounderby."

Til en elskværdigere rådgiver eller nogen, af hvem han lettere kunne lære noget, kunne Harthouse aldrig blive anbefalet.

"Og," sagde hans vært, "giver De Dem af med komplimenter, vil De gøre gode forretninger her; for De vil ingen konkurrenter finde. Jeg har aldrig givet mig af med at lære komplimenter, og jeg giver mig ikke ud for at forstå mig på den kunst at sige dem. Oprigtig talt, så foragter jeg den. Men Deres opdragelse er forskellig fra min; jeg har fået min opdragelse i livets skole. De er en gentleman, og det giver jeg mig ikke ud for at være. Jeg er Josias Bounderby fra Coketown, og det er mig nok. Men skønt jeg ikke lader mig påvirke af fornem fødsel eller fine manerer, er det dog måske tilfældet med min hustru. Hun har ikke mine fortrin – mangler vil De måske kalde dem, men jeg kalder dem fortrin – og derfor vil De rimeligvis ikke se Deres talenter spildte."

"Mr. Bounderby," sagde Jem, idet han med et smil vendte sig om mod damen, "er et ædelt dyr i en forholdsvis naturlig tilstand og fri for det seletøj, hvori et konventionelt udgangssøg som jeg trækker."

"De viser min mand megen ære," svarede hun roligt; "det er ikke mere end naturligt."

Han var blevet bragt i en ydmygende klemme af en gentleman at være, der havde set så meget af verden, og tænkte: "Hvorledes skal jeg tage dette?"

"Efter min mands ytringer at dømme må jeg tro, at De agter at hellige Dem Deres fædrelands tjeneste. De har besluttet," sagde Louisa, der endnu stod foran ham på det samme sted, hvor hun hele tiden havde stået, stadig lige mærkværdig ved den påfaldende modsætning mellem hendes fatning og hendes øjensynlige generthed – "at vise nationen vejen ud af alle dens forlegenheder."

"Mrs. Bounderby," svarede han leende, "på min ære, nej. Jeg vil ikke prale over for Dem. Jeg har set en smule hist og her; jeg har fundet det alt sammen aldeles uden værd, således som alle andre, men som kun de færreste vil tilstå det, og jeg lægger mig efter Deres højtærede faders meninger – ærlig talt, fordi alle meninger er mig lige gode, og jeg lige så gerne kan støtte dem som alle andre."

"Har De da selv ingen mening?" spurgte Louisa.

"Jeg har ikke så meget som den ringeste interesse for noget. Jeg lægger ikke mindste vægt på nogen som helst mening, forsikrer jeg Dem. Udbyttet af de forskellige kedelige erfaringer, jeg har gjort, er den overbevisning – hvis overbevisning ikke er et alt for stærkt ord for den vage opfattelse, jeg har af denne sag – at den ene slags meninger vil gøre lige så megen gavn og lige så megen skade som den anden. Der er en kendt engelsk familie, der har det fortræffelige, italienske valgsprog: *Hvad der skal ske, det sker*. Det er den eneste sandhed, man ikke kan komme udenom!"

Denne snedigt påtagne ærlighed – en last, der er så farlig, så fordærvelig og så almindelig – syntes, så forekom det ham, ligesom at gøre et godt indtryk på hende. Han forfulgte denne fordel ved i sin spøgefulde tone – en tone, hvori hun kunne lægge hvilken mening, hun selv ville – at tilføje: "Det parti, der kan skaffe de bedste beviser til veje af en række enere, tiere, hundreder, tusinder, forekommer mig at skaffe den bedste morskab og at åbne en mand de bedste udsigter. Jeg er det lige så hengiven, som om jeg troede på det, og er villig til at virke for det i samme omfang, som om jeg troede på det. Og hvad kunne jeg vel gøre mere, hvis jeg virkelig troede på det?"

"De er en ejendommelig politiker," sagde Louisa.

"Undskyld mig; jeg har ikke engang den fortjeneste. Vi ville være det største parti i staten, forsikrer jeg Dem, hvis vi alle trådte ud af de rækker, vi har valgt os, og blev mønstrede på én gang."

Bounderby, der havde svævet i fare for at briste af tavshed, tog nu ordet for at foreslå, at middagsmåltidet skulle udsættes til klokken halv syv, mens han førte mr. Harthouse omkring på en runde af visitter hos de stemmeberettigede og formående notabiliteter i Coketown og omegn. Ved en forstandig viden, hentet fra de blå bøger, kom James Harthouse fra dette med glans, skønt ikke uden et overordentligt tillæg af kedsommelighed.

Om aftenen så han, at bordet var dækket til fire; men de satte sig kun tre til det. Det var en passende lejlighed for Bounderby til at udbrede sig over smagen af det stykke stegt ål, som han i en alder af otte år havde købt sig på gaden for en halv penny, samt om det mindre gode, særlig til støvets dæmpelse bestemte vand, hvormed han havde skyllet måltidet ned. Disse fortællinger svarede Jem på ved nu og da i en mat tone at udbryde i et: "Mageløst!" og de ville sandsynligvis have bestemt ham til igen at lægge sig efter Jerusalem, og det i morgen den dag, hvis han havde været mindre nysgerrig overfor Louisa.

"Er der intet," tænkte han, som han iagttog hende, mens hun sad dér for bordenden, hvor hendes ungdommelige, lille og smækre, men meget graciøse skikkelse tog sig lige så smuk som fremmed ud på den plads, "er der intet, som kan gøre indtryk på dette ansigt?"

Jo, ved Jupiter, det var der, og der kom det i en uventet skikkelse! Tom viste sig. Hun blev helt forandret, da døren gik op; et strålende smil udbredte sig over hendes åsyn.

Et dejligt smil. James Harthouse havde måske ikke lagt så meget mærke til det, hvis han ikke så længe havde undret sig over hendes lidenskabsløse ansigt. Hun rakte sin hånd frem – en smuk, lille og blød hånd – og hendes fingre sluttede sig om hendes broders, som om hun havde villet føre dem til sine læber.

"Hvad for noget?" tænkte gæsten. "Denne hvalp er altså det eneste, hun bryder sig om. Ja så, ja så."

Hvalpen blev forestillet og tog en stol. Betegnelsen var ikke smigrende, men ikke ufortjent.

"Da jeg var på din alder, unge Tom," sagde Bounderby, "var jeg punktlig; ellers fik jeg ingen middagsmad."

"Da De var på min alder," sagde Tom, "skulle De ikke gøre en urigtig kontokurant om igen og bagefter klæde Dem på."

"Bryd dig bare ikke om det!"

"Nu vel da," brummede Tom, "De kunne jo have ladet være at begynde med mig."

"Mrs. Bounderby," sagde Harthouse, der meget godt havde hørt dette dæmpede ordskifte, "Deres broders ansigt forekommer mig så kendt. Vi har måske mødt hinanden i udlandet, eller jeg har set ham i en eller anden offentlig skole?"

"Nej," svarede hun helt oplivet, "han har endnu ikke været udenlands og er blevet opdraget herhjemme. Jeg fortæller mr. Harthouse, at han ikke kan have set dig i udlandet."

"Det er ikke så vel," sagde Tom.

Der var lidt nok ved ham, som kunne opklare hendes ansigt; for han var en tvær, ung fyr og frastødende i sit væsen, endog mod hende. Så meget større måtte ensomheden i hendes hjerte have været og trangen til at have nogen, hun kunne skænke det. "Ikke desto mindre er denne hvalp den eneste, hun nogen sinde har brudt sig om," tænkte James Harthouse; "ikke desto mindre."

Hverken i sin søsters nærværelse, eller efter at hun havde forladt værelset, gjorde hvalpen sig umage for at skjule sin foragt for Bounderby, når han kunne give den luft ved at vrænge mund eller lukke det ene øje, uden at denne uafhængige mand mærkede det. Uden at svare på disse telegrafiske meddelelser, viste Harthouse ham dog i aftenens løb megen opmærksomhed og fik ham i udmærket humør, og da han til sidst brød op for at vende tilbage til sit hotel og ikke rigtig vidste, om han kunne finde derhen i mørke, tilbød hvalpen øjeblikkelig at være hans vejviser og gik med ham for at ledsage ham derhen.

3. Hvalpen

Det er højst mærkeligt, hvorledes en ung mand, der var blevet opdraget under en uafbrudt, unaturlig tvang, kunne være en hykler; men dette var unægtelig tilfældet med Tom. Det er højst sælsomt, hvorledes en ung mand, der aldrig havde været overladt til sig selv fem minutter i rad, til sidst kunne være ude af stand til at råde sig selv; men således gik det Tom. Det er aldeles uforklarligt, hvorledes en ung mand, hvis fantasi var blevet stranguleret i vuggen, endnu kunne hjemsøges af dens genfærd i skikkelse af lave, sanselige lyster; men et sådant uhyre var uimodsigelig Tom.

"Ryger De?" spurgte James Harthouse, da de kom til hotellet.

"Det skulle jeg mene."

Han kunne ikke andet end byde Tom op med, og Tom kunne ikke andet end gå op med, og ved hjælp af den kølende drik, der ikke var så svag som kold, og en bedre tobak end den, der var at få til købs der på stedet, kom Tom snart i en overordentlig fri og velbehagelig stemning i sin ende af sofaen og blev stadig mere oplagt til at beundre sin ny ven i den anden ende af den.

Tom blæste tobaksrøgen fra sig, efter at han havde røget lidt, og tog sin ven nærmere i øjesyn. "Han synes ikke at bryde sig synderligt om sin påklædning, og dog sidder klæderne så godt på ham," tænkte Tom. "Hvor han dog er en flot fyr!"

James Harthouse, der tilfældigvis opfangede Toms blik, ytrede, at han ikke drak noget, og fyldte hans glas med sin egen, skadesløse hånd.

"Mange tak," sagde Tom, "mange tak. Nå, mr. Harthouse, jeg håber, De har fået en tilstrækkelig dosis af gamle Bounderby i

aften." Da Tom sagde dette, lukkede han det ene øje og så polisk ud over sit glas på sin vært.

"En rigtig flink mand!" svarede James Harthouse.

"Synes De virkelig det!" sagde Tom og lukkede atter det ene øje.

James Harthouse smilede, og idet han rejste sig op fra sin ende af sofaen og stillede sig med ryggen mod kaminhylden, så at han stod foran det tomme ildsted lige over for Tom, sagde han:

"Hvad De dog er for en grinagtig svoger!"

"Hvad gamle Bounderby dog er for en grinagtig svoger, mener De vel?" sagde Tom.

"De er noget spydig, Tom."

Der var noget så behageligt i at være så fortrolig med sådan en vest, i at blive kaldt Tom af sådan en stemme, i så snart at være kommet på en så utvungen fod med sådan et par bakkenbarter, at Tom var ualmindelig fornøjet med sig selv.

"Å jeg bryder mig ikke det ringeste om gamle Bounderby," sagde han, "hvis det er det, De mener. Jeg har altid kaldt gamle Bounderby ved det samme navn, når jeg har talt om ham, og altid tænkt om ham på samme måde. Jeg har ikke i sinde at begynde at blive høflig nu overfor gamle Bounderby. Det ville være noget vel sent."

"Mig skal De ikke bryde Dem om," svarede James, "men tag Dem i agt, når hans kone er til stede."

"Hans kone?" sagde Tom. "Min søster Louisa? Jo vist!" og han lo og nød lidt mere af den kølende drik.

James Harthouse blev stående i samme magelige stilling, mens han på sin utvungne måde røg sin cigar og så fornøjet

ned på hvalpen, som om han vidste med sig selv, at han som en slags indtagende dæmon kun havde nødig at nærme sig ham for at få ham til at give sig i hans vold med hud og hår, når det skulle være. Det lod virkelig til, at hvalpen bukkede under for denne indflydelse. Han så sleskt på sin ven; han så beundrende på ham; han så dristigt på ham og lagde det ene ben op på sofaen.

"Min søster Louisa?" sagde Tom. "Hun brød sig ikke noget om gamle Bounderby."

"De taler i imperfektum, Tom," svarede James Harthouse, idet han strøg asken af cigaren med sin lillefinger. "Nu er vi i præsens."

"Verbum neutrum – ikke at bryde sig om. Første person singularis præsens indikativ: Jeg bryder mig ikke om; anden person singularis: Du bryder dig ikke om; tredje person singularis: Hun bryder sig ikke om," svarede Tom.

"Godt, meget vittigt!" sagde hans ven. "Skønt De ikke mener det."

"Jo vist mener jeg det. På min ære! De vil vel ikke bilde mig ind, at De virkelig tror, at min søster bryder sig noget om gamle Bounderby?"

"Kære ven," svarede den anden, "hvad må jeg tro, når jeg ser et par ægtefolk leve enigt og lykkeligt med hinanden?"

Tom havde imidlertid fået begge benene op på sofaen. Havde hans andet ben ikke allerede ligget der, da han blev kaldt "kære ven", ville han have lagt det derop på dette store stadium af samtalen. Da han nu indså nødvendigheden af at gøre noget, strakte han sig endnu længere, og idet han med baghovedet hvilede på enden af sofaen og dampede med en umådelig

påtagen skødesløshed, vendte han sit simple ansigt og sine ikke alt for ædru øjne op mod det ansigt, der skuede så ligegyldigt og dog så almægtigt ned på ham.

"De kender vor gamle, mr. Harthouse," sagde han, "og derfor kan det ikke undre Dem, at Louisa giftede sig med gamle Bounderby. Hun havde aldrig haft nogen tilbeder, og den gamle friede for gamle Bounderby, og så tog hun ham."

"Meget lydigt af Deres interessante søster," sagde James Harthouse.

"Ja, men hun havde ikke været så lydig, og det var ikke kommet så let i stand," svarede hvalpen, "hvis jeg ikke havde været."

Fristeren lattede kun på øjenlågene, og hvalpen nødtes til at gå videre.

"Jeg overtalte hende," sagde han med et opbyggeligt udtryk at overlegenhed. "Jeg var blevet puttet ind i gamle Bounderbys bank – hvor jeg aldrig har haft lyst til at være – og vidste, at jeg ville komme på det sorte bræt der, hvis hun gav gamle Bounderby en kurv; derfor meddelte jeg hende mine ønsker, og hun gik ind på dem. Det var meget flinkt af hende, var det ikke?"

"Det var fortryllende, Tom."

"Ikke fordi det var så vigtigt for hende, som det var for mig," vedblev Tom koldblodigt, "eftersom min frihed og tilfredshed og måske også min lykke i fremtiden afhang af det; og hun havde ingen anden tilbeder, og at blive hjemme var det samme som at blive i fængsel, især når jeg var borte. Det var ikke således, at hun gav slip på en anden tilbeder for gamle Bounderbys skyld; men det var alligevel smukt af hende."

"Det var i højeste grad rosværdigt. Og hun finder sig så roligt deri."

"Å," svarede Tom med en hånlig beskyttermine, "hun er et rigtigt fruentimmer. Et fruentimmer finder sig i alt. Hun har nu engang levet sig ind i dette liv, og hun er lige glad; det passer lige så godt for hende som så meget andet. Og desuden, skønt Louisa er et fruentimmer, er hun dog ikke noget almindeligt fruentimmer. Hun kan lukke sig inde med sig selv og tænke – således som jeg så ofte har set hende sidde og se på ilden – en hel time i træk."

"Ja så," sagde Harthouse og dampede roligt væk; "hun har altså hjælpemidler i sig selv?"

"Ikke så mange, som De måske tror; for den gamle har proppet hende med alle slags tørre knokler og savspåner. Det er nu hans system."

"Han har måske dannet sin datter efter sit eget mønster?"

"Sin datter? Ja, og alle andre med. Mig har han dannet på samme måde."

"Umuligt."

"Jo, han har," sagde Tom og rystede på hovedet. "Jeg tror, mr. Harthouse, jeg var så dum som en hest og kendte ikke mere til livet, end en østers gør, da jeg forlod mit hjem og kom til gamle Bounderby."

"Nej, Tom, det kan jeg næppe tro. Det er kun Deres spøg."

"På ære," sagde hvalpen, "det er mit alvor, forsikrer jeg Dem!" Han røg en lille tid med megen værdighed og tilføjede derpå i en uhyre selvtilfreds tone: "Siden har jeg jo rigtignok samlet mig en smule erfaring, det vil jeg ikke nægte. Men det kan jeg takke mig selv for, det skylder jeg ikke min gamle."

"Og Deres åndrige søster?"

"Min åndrige søster er omtrent, som hun altid har været. Hun plejede at beklage sig for mig over, at hun ikke havde noget af alt det at holde sig til, som unge fruentimmer i almindelighed har, og jeg tror, at det samme er tilfældet med hende nu. Men det bryder hun sig ikke om," tilføjede han kløgtigt og dampede atter væk på sin cigar. "Fruentimmer kommer altid ud af det enten på den ene eller den anden måde."

"Da jeg i går aftes forespurgte mig i banken om Bounderbys adresse, traf jeg en gammel dame der, som syntes at nære megen beundring for Deres søster," sagde James Harthouse, idet han kastede den sidste lille stump af sin nu udrøgede cigar fra sig.

"Mutter Sparsit!" sagde Tom. "Hvad for noget, har De allerede set hende?"

Hans ven nikkede. Tom tog cigaren af munden for med så meget større udtryk at lukke det ene øje, der nu var blevet temmelig uregerligt, og slog sig flere gange på næsen med fingeren.

"Mutter Sparsits følelse for Louisa er mere end beundring, tror jeg," sagde han. "Sig hellere kærlighed og hengivenhed. Mutter Sparsit satte ikke sine garn ud for Bounderby, mens han var ungkarl, å nej!"

Disse var de sidste ord, som hvalpen udtalte, førend han blev grebet af en svimmel døsigthed, der fulgtes af fuldstændig forglemmelse. Af denne tilstand vakttes han ved en ubehagelig drøm om, at han blev purret op med en støvle, mens en stemme sagde: "Hejda, det er sildigt. De må gå."

"Nå, ja," sagde han og kravlede op af sofaen, "jeg må nok lige så godt tage afsked med Dem. Det er en meget god tobak, De har, men den er for let."

"Ja vist, den er for let," svarede hans vært.

"Den er – den er latterlig let," sagde Tom. "Hvor er døren? God nat!"

Han havde en underlig drøm om, at han af en opvarter blev ført gennem en tåge, som, efter at have voldt ham en del bryderi, opløste sig i hovedgaden, hvor han blev alene. Han fandt derpå temmelig let hjem, skønt endnu ikke ganske fri for indtrykket af sin ny vens nærværelse og indflydelse, som om han dvælede et eller andet sted i luften i den samme skødesløse stilling og iagttog ham med det samme blik.

Hvalpen kom hjem og gik i seng. Havde han haft mindste forestilling om, hvad han havde gjort den aften, og været mindre hvalp og mere broder, ville han have gjort omkring undervejs og være gået ned til den ildelugtende, grumsede flod, have lagt sig til hvile i den og for stedse tilhyllet sit hoved med dens skidne bølger.

4. Mennesker og brødre

"O, mine venner, Coketowns underkuede arbejdere! O, mine venner og landsmænd, slaver af en jernhård og knusende despotisme! O, mine venner og lidelsesbrødre, mine medarbejdere og medmennesker! Jeg siger jer, at den time er kommet, da vi må slutte os sammen som en forenet magt og knuse de undertrykkere, der så længe har levet højt af at plyndre vore familier, af vort ansigts sved, af vore hænders arbejde, af vore seners styrke, af menneskehedens herlige, himmelbårne rettigheder og af broderlighedens hellige og evige privilegier."

"Bravo! Hør, hør, hør! Hurra!" og andre råb opløftedes af mange stemmer fra forskellige kanter i den propfulde og kvælende beklumrede store sal, hvor taleren, der stod oppe på en forhøjning, afleverede disse og alle de andre bombastiske tirader, han havde ved hånden. Han havde deklameret sig op til kogepunktet og var lige så hæs, som han var hed. Ved at skråle med sine lungers hele kraft under et flimrende gasblus, knytte næverne, rynke brynene, presse tænderne sammen og slå ud med armene havde han udmattet sig i den grad, at han nu nødtes til at holde inde og forlange et glas vand.

Mens han stod der og søgte at køle sit glødende ansigt med sin drik vand, var sammenligningen mellem ham og den skare af opmærksomme ansigter, der var rettede mod ham, i højeste måde ufordelagtig for ham. Efter naturens vidnesbyrd stod han kun såre lidet over massen, når fraregnes det stillads, på hvilket han havde taget plads. I mange andre væsentlige henseender stod han langt under den. Han var ikke så ærlig, ikke så

mandig, ikke så godmodig; i stedet for dens enfold satte han snedighed og lidenskabelighed i stedet for dens sikre, sunde sans. Dårligt bygget, som han var, højskuldret, med en lav pande og træk, der af vane havde et tvært udtryk, dannede han, selv i sit fine tøj, en højst ufordelagtig modsætning til de fleste af hans tilhørere i deres simple arbejdsklæder. Så sælsomt som det altid er at iagttage en hvilken som helst forsamling, der er i færd med ydmygt at bøje sig for en eller anden selvtilfreds, kedsommelig taler, adelig eller borgerlig, der i reglen står så langt under den forsamling, han taler til, at intet menneskeligt middel kan hæve ham op fra hans tomheds pøl til forsamlingens eget åndelige standpunkt, var det mere end almindelig sælsomt, ja i høj grad rørende at se denne skare alvorlige ansigter, hvis redelighed i det væsentlige ingen uhildet, erfaren iagttager kunne drage i tvivl, revet med af en sådan fører.

Bravo! Hør, hør! Hurra! Den ivrige opmærksomhed og spænding, der ytrede sig i alle disse ansigter, gjorde dem til et højst interessant skue. Der var ingen ligegyldighed, ingen træthed, ingen ørkesløs nysgerrighed; ingen af de mange afskygninger af sløvhed, der ses i alle andre forsamlinger, var et eneste øjeblik synlig her. At enhver følte, at hans kår enten i den ene eller den anden retning var slettere, end de burde være; at enhver holdt det for magtpåliggende for sig at forene sig med de øvrige for at forbedre disse kår; at enhver følte, at hans eneste håb afhang af, at han sluttede sig til sine staldbrødre, og at den hele hob mente det ærligt, oprigtigt og alvorligt med denne tro, hvad enten den nu var rigtig eller urigtig – dengang desværre urigtig – det måtte have været lige så tydeligt for

enhver, der ville se, hvad der foregik her, som de nøgne bjælker under loftet eller de kalkede vægge. Heller ikke ville en sådan tilskuer have kunnet undgå at føle med sig selv, at disse mennesker netop ved deres forblindelse åbenbarede store evner, der egnede sig til at nyttes til de bedste og skønneste formål, og at det – i kraft af almengyldige, fikse og færdige grundsætninger – at ville påstå, at de skejede ud uden grund, var det samme som at påstå, at der kan være røg uden ild, død uden fødsel, høst uden udsæd, noget eller alt frembragt af intet.

Da taleren havde forfrisket sig, tørrede han flere gange sin rynkede pande med sit sammenlagte lommetørklæde og sammentrængte derpå alle sine genoplivede kræfter i et bittert og spottende hånsml.

"Men o, mine venner og brødre! Mænd og englændere, Coketowns underkuede arbejdere! Hvad skal vi sige om det menneske – om den arbejder – at jeg skal være nødt til således at skamskænde dette stolte navn – der, skønt praktisk og nøje kendt med de forurettelser og forulempelser, der er tilføjet jer, i, dette lands krænkede marv og styrke, og skønt han har hørt jer med en ædel majestætisk enstemmighed, der vil bringe tyranner til at skælve, beslutte at yde bidrag til det forenede tribunals pengemidler og rette jer efter de af denne forening udstedte bestemmelser, hvilke disse end måtte være – hvad, spørger jeg, vil I sige om den arbejder, da jeg dog må indrømme ham dette hædersnavn, der i et sådant øjeblik forlader sin post og sælger sin fane; der i et sådant øjeblik bliver en kryster, en nidding og forræder; der i et sådant øjeblik ikke skammer sig ved at gøre jer den feje og ydmyge tilståelse, at han vil holde sig

for sig selv og *ikke* være en af dem, der har forenet sig i den hellige kamp for frihed og ret?"

I dette punkt var forsamlingen uenig. Der var nogle, der brummede og hyssede, men flertallets æresfølelse var for stærk til at lade en mand blive dømt uhørt. "Er De også sikker i Deres sag, Slackbridge? Op med ham! Lad os høre ham!" Dette og mere sagdes på mange kanter. Endelig råbte en kraftig stemme: "Er manden her? Er manden her, Slackbridge, så lad os høre ham selv i stedet for Dem," hvilket modtoges med almindeligt bifald.

Slackbridge, det var talerens navn, så sig om med et knusende smil, udstrakte sin højre hånd så langt, hans arm kunne nå – således som alle Slackbridger har for skik – for at dæmpe det oprørte hav og ventede, til det blev fuldkommen stille.

"O, mine venner og medmennesker!" sagde han da og rystede med heftig foragt på hovedet. "Det undrer mig ikke, at I, arbejdets underkuede sønner, ikke vil tro på et sådant menneskes tilværelse. Men den, som solgte sin førstefødselsret for en ret linser, var til, og Judas Iskariot var til, og denne mand er til!"

Her opstod en kortvarig trængsel og forvirring i nærheden af forhøjningen, som endte med, at manden selv stod ved siden af taleren foran forsamlingen. Han var bleg og lidt bevæget, og især røbede hans læber det; men han stod rolig med sin venstre hånd på hagen, ventende på at blive hørt. Der var en ordstyrer, som ledede forhandlingerne, og denne brugte nu sin myndighed.

"Mine venner," sagde han, "i kraft af min stilling som ordstyrer opfordrer jeg vor ven Slackbridge, der måske er lidt vel varm i denne sag, til at sætte sig ned, mens denne mand, Stephen Blackpool, bliver hørt. I kender alle denne mand, Stephen Blackpool. I kender alle sammen både hans sørgelige skæbne og hans gode navn."

Dermed gav ordstyreren ham et trofast håndtryk og satte sig ned. Slackbridge satte sig ligeledes og tørrede sin hede pande.

"Mine venner," begyndte Stephen midt under et havblik, "jeg har hørt, hvad der er blevet sagt om mig, og rimeligvis kan jeg ikke gendrive det. Men jeg vil hellere, at I skal høre sandheden om mig af min egen mund end af noget andet menneskes, skønt jeg aldrig har kunnet tale i en stor forsamling uden at blive forvirret."

Slackbridge rystede på hovedet, som om han i sin ærgrelse ville ryste det af.

"Jeg er den eneste arbejder i Bounderbys fabrik, som ikke vil rette sig efter de foreslåede bestemmelser. Jeg kan ikke rette mig efter dem. Jeg tvivler om, mine venner, at de vil blive jer til gavn; de vil snarere blive jer til skade."

Slackbridge smilede, lagde armene over kors og rynkede spydigt panden.

"Men det er ikke så meget derfor, at jeg holder mig tilbage. Var det det hele, ville jeg følge med jer andre. Men jeg har mine grunde – mine egne, ser I – som afholder mig derfra, ikke alene nu, men altid – altid – hele mit liv igennem!"

Slackbridge sprang op og stillede sig ved siden af ham, idet han fnyste og skar tænder. "O, mine venner, var det ikke det, jeg sagde jer? O, mine landsmænd, var det ikke det, jeg advarede

jer om? Og hvorledes klæder denne feje opførsel en mand, som vides at være ramt hårdt af uretfærdige love? I englændere, jeg spørger jer, hvorledes klæder denne lumpenhed en af jeres midte, som således samtykker i sin egen og jeres undergang og i jeres børns og børnebørns?"

Der hørtes nogle bifaldråb og nogle mishagsytringer mod manden; men de fleste af de tilstedeværende holdt sig rolige. De så på Stephens udtærede ansigt, som de naturlige følelser, det røbede, gjorde endnu mere rørende, og i deres hjerters godmodighed blev de mere nedslagne end opbragte.

"Det er denne ordførers håndværk at tale," sagde Stephen; "derfor bliver han betalt, og den gerning forstår han sig på. Lad ham bare blive ved den. Han skal ikke bryde sig om, hvad jeg har at bære på. Det kommer ikke ham ved. Det kommer ingen ved undtagen mig selv."

Der lå en sømmelighed, for ikke at sige værdighed, i disse ord, som gjorde tilhørerne endnu roligere og opmærksommere. Den samme kraftige stemme råbte: "Slackbridge, lad manden komme til orde og hold din mund!" Derpå blev der vidunderligt stille i salen.

"Brødre," sagde Stephen, hvis dæmpede stemme man tydeligt hørte, "og kammerater – for det er I for mig, om jeg end ikke tror, I er det for denne ordfører her – jeg har kun ét ord at sige, og jeg kunne ikke sige mere, om jeg så skulle tale til dages ende. Jeg kender godt alt, hvad der forestår mig. Jeg ved godt, at I har besluttet ikke at ville have mere at gøre med en mand, som ikke er med jer i denne sag. Jeg ved godt, at hvis jeg lå og vansmægtede på en landevej, ville I mene det rigtigt at gå mig

forbi som en fremmed og uvedkommende. Men min skæbne må jeg bære, som jeg kan bedst."

"Tænk dig om, Stephen Blackpool," sagde ordstyreren, idet han rejste sig. "Tænk dig vel om, min ven, førend du bliver skyet af alle dine gamle venner."

Der lød en almindelig mumlen, der gik ud på det samme, skønt ingen sagde noget bestemt ord. Hvert øje var fæstet på Stephens ansigt. Hvis han angrede sin beslutning, ville han lette alles sind for en stor byrde. Han så sig om og vidste, at det var tilfældet. Ikke et gran af vrede mod dem var der i hans hjerte; han kendte dem til bunds, således som kun deres arbejdsfælle kunne kende dem, og vidste, hvad der lå bag deres svagheder og vildfarelser.

"Jeg har overvejet alt, men jeg kan ikke gå med. Jeg må følge den vej, der ligger for mig. Jeg må tage afsked med jer alle sammen."

Han bragte dem en slags hilsen ved at løfte armene i vejret og blev stående i denne stilling uden at tale, indtil de langsomt sank ned igen.

"Mangt et venligt ord har nogle af dem, jeg ser her, talt med mig; mangt et ansigt ser jeg her, som jeg så første gang, mens jeg endnu var ung og lettere om hjertet end nu. Jeg har aldrig haft noget udestående med nogen af mine lige, siden jeg blev født, og Gud er mit vidne, at jeg heller ikke nu har noget udestående med dem, som jeg selv er skyld i. De kalder mig en forræder og alt sådan noget – det er Dem, jeg mener," sagde han til Slackbridge, "men det er lettere sagt end bevist; lad det derfor være."

Han var allerede gået et par skridt for at komme ned af forhøjningen, men huskede i det samme på noget, han ikke havde sagt, og vendte derfor om igen.

"Kanske," sagde han, idet han langsomt drejede sit furede ansigt om mod forsamlingen, ligesom for at henvende sig til hver enkelt af de tilstedeværende, både de nærmeste og de fjerneste, "kanske vil der, når dette spørgsmål er blevet forhandlet og afgjort, blive truet med at stoppe arbejdet, hvis jeg får lov til at arbejde iblandt jer. Jeg håber, jeg må dø, førend den tid kommer, og jeg vil arbejde ensomt imellem jer, medmindre den kommer – ja, det vil jeg, mine venner, ikke for at trodse jer, men for at leve. Jeg har ikke andet end mit arbejde at leve af, og hvor skal jeg ty hen, jeg, som har arbejdet i Coketown, siden jeg ikke var højere end som så? Jeg beklager mig ikke over at blive skudt til side, over fra nu af at være et skumpelskud og blive overset; men jeg håber at få lov til at arbejde i fred. Har jeg overhovedet nogen ret, mine venner, tror jeg, at det er denne."

Ikke et ord blev der talt, ikke en lyd hørtes der i bygningen med undtagelse af den sagte støj, som hidrørte fra, at man ned langs midten af forsamlingen gik til side for at gøre plads for en mand, som de alle havde forpligtet sig til ikke mere at have omgang med. Uden at se på nogen og gående sin gang med en beskeden fasthed, der ingen fordringer gjorde og ikke søgte noget, forlod gamle Stephen skuepladsen med alle sine sorger tyngende på sit hoved. Derpå gav Slackbridge, der under hans udgang havde holdt sin oratoriske arm udstrakt, som om han med uendelig omhu og en vidunderlig moralsk magt tøjlede mængdens heftige lidenskaber, sig i færd med at løfte dens

stemning. Havde ikke romeren Brutus, o, mine britiske landsmænd, dømt sin søn til døden, og havde ikke de spartanske mødre, o, mine snart sejrige venner, drevet deres flygtende sønner mod odden af deres fjenders sværd? Var det da ikke en hellig pligt for Coketowns mænd, med forfædrene bag ved sig, en beundrende verden omkring sig og en efterslægt foran sig, at udjage forræderne fra de telte, de havde opslået i en hellig og Gud velbehagelig sag? Himlens vinde svarede ja og bar dette ja mod øst og vest, mod syd og nord. Og derfor et trefoldigt hurra for det forenede tribunal!

Slackbridge gjorde tjeneste som fløjmand og angav takten. Hele den store masse af tvivlende ansigter – lidt slagne af samvittigheden – opklaredes af lyden og istemte råbet. Den private følelse måtte vige for den fælles sag. Hurra! Taget rungede endnu af råbet, da forsamlingen skiltes ad.

Således kom Stephen Blackpool snart til at føre det mest afsondrede liv af alle, ensomhedens liv iblandt en velkendt kreds. Den fremmede i landet, som i ti tusinde ansigter søger svar i et blik og aldrig finder det, er i et opmuntrende selskab i sammenligning med den, som hver dag går forbi ti bortvendte ansigter, der fordom var venners. Denne erfaring skulle nu Stephen gøre i ethvert af sit livs vågne øjeblikke, ved sit arbejde, på sin vej til og fra dette, i sin dør, ved sit vindue, overalt. Efter fælles aftale skyede de endog den side af gaden, hvor han plejede at gå, og overlod den til ham alene blandt alle arbejderne.

I mange år havde han været en tavs, stille mand, der kun sjældent omgikkes andre og i almindelighed søgte selskab i sine egne tanker. Han havde aldrig følt styrken af dette savn i sit

hjerter; for ofte var det blevet afhjulpet ved et nik, et blik, et ord, og en uhyre trøst var ved sådanne små midler blevet gydt dråbevis i det. Men det var endog vanskeligere, end han havde troet det muligt, i sin egen sjæl at adskille den omstændighed, at alle ens kammerater havde forladt en, fra en ugrundet følelse af skam og vanære. De fire første dage af hans lidelser var så lange og tunge, at han begyndte at ræddes for den udsigt, der åbnede sig for ham. Ikke alene så han ikke noget til Rachel i denne tid, men han undgik endog enhver lejlighed til at se hende; for skønt han vidste, at forbuddet formelt ikke strakte sig til de kvinder, der arbejdede i fabrikkerne, mærkede han dog, at nogle af dem, som han kendte, var blevet anderledes imod ham. Han var derfor bange for at henvende sig til de andre, ligesom han ængstedes ved tanken om, at de kunne udstrække forbuddet til Rachel, hvis hun blev set i selskab med ham. Han havde således været ganske ene i de fire dage og ikke talt med nogen, da han en aften, han gik fra arbejde, blev tiltalt på gaden af en ung mand med en meget lys hudfarve.

"Deres navn er jo Blackpool, er det ikke?" sagde den unge mand.

Stephen rødmede ved at mærke, at han havde hatten i hånden af taknemmelighed, fordi der blev talt til ham, eller fordi det skete så pludseligt eller måske på grund af begge dele. Han lod, som om han rettede noget på foeret, og svarede ja.

"Er De ikke den mand, de har sat i band?" spurgte Bitzer, som var den omtalte lyse unge mand.

Stephen svarede igen ja.

"Det tænkte jeg nok, for det så ud, som om de alle sammen holdt sig borte fra Dem. Mr. Bounderby ønsker at tale med

Dem. De ved jo, hvor hans hus er."

Stephen svarede igen ja.

"Vil De så ikke være så god at gå lige derhen?" sagde Bitzer.

"Man venter Dem, og De har kun nødig at sige tjeneren, hvem De er. Jeg hører til banken, og vil De derfor gå lige derhen uden mig, sparer De mig en unyttig gang."

Stephen, hvis vej havde ført i den modsatte retning, vendte om og gik pligtskyldigt til kæmpen Bounderbys røde, grundmurede borg.

5. Mennesker og herrer

"Nå, Stephen," sagde Bounderby i sin opblæste tone, "hvad er det, jeg hører? Hvad har disse jordens pestbylder gjort dig? Kom indenfor og tal rent ud af posen."

Det var ind i dagligstuen, han således blev budt. Et tebord stod dækket, og Bounderbys unge kone, hendes broder og en herre fra London var til stede. For disse gjorde Stephen sit buk, idet han lukkede døren og blev stående i nærheden af den med hatten i hånden.

"Det er den mand, jeg har talt til Dem om, Harthouse," sagde Bounderby. Herren, han henvendte sig til, og som sad i sofaen og talte med mrs. Bounderby, rejste sig op og sagde i en ligegyldig tone: "Ja så!" og slentrede hen til kamintæppet, hvor Bounderby stod.

"Nå," sagde Bounderby, "snak så væk!"

Efter de fire dage, han havde tilbragt, klang denne tiltale råt og skurrende i Stephens øre. Foruden at sære hans forpinte hjerte, syntes den også at tyde på, at han virkelig var den egentlige rømningsmand, han havde fået skyld for at være.

"Hvad er det, sir," sagde Stephen, "som De ønskede at tale med mig om?"

"Ih, det har jeg jo allerede sagt dig," svarede Bounderby; "tal ud af skægget som en mand, siden du er en mand, og fortæl os noget om dig selv og denne hersens forening."

"Undskyld," sagde Stephen, "det har jeg ingenting at sige om."

Bounderby, der altid mere eller mindre lignede blæsten, begyndte, da han her fandt noget for sig, straks at blæse op.

"Se engang her, Harthouse," sagde han, "her ser De et eksemplar af dem. Denne mand har været her én gang før, og da advarede jeg denne mand mod de fremmede forførere, som altid er på færde – og som burde hænges, hvor de træffes – og jeg sagde denne mand, at han var på afveje. Men skulle De nu tro det: Uagtet de har brændemærket ham således, er han dog en sådan slave af dem, at han er bange for at lukke munden op om dem?"

"Jeg sagde, at jeg ingenting havde at sige, men det var ikke, fordi jeg var bange for at lukke munden op."

"Du sagde... ah! jeg ved godt, hvad du sagde, og mere til; jeg ved, hvad du mener, ser du. Det er ikke altid et og det samme, men som oftest noget helt forskelligt. Du må hellere straks sige os, at denne karl, denne Slackbridge ikke er her i byen og ophidser folket til at gøre mytteri, og at han ikke er en rigtig, ægte folkefører, det vil sige, en fordømt skurk. Det måtte du hellere straks sige os; du kan ikke narre mig. Du har lyst til at tale således; hvorfor gør du det da ikke?"

"Det gør mig lige så ondt som Dem, sir, når folkenes førere er slette," sagde Stephen og rystede på hovedet. "De tager dem, som tilbyder sig. Det er måske ikke den mindste af deres ulykker, at de ingen bedre kan få."

Blæsten begyndte at blive til storm.

"Nå, hvad siger De til det, mr. Harthouse?" sagde Bounderby. "Finder De det ikke temmelig stærkt? De siger vist ved Dem selv, at det er en net prøve på det, Deres venner har at gøre med; men det er intet! De skal høre mig stille denne mand et andet spørgsmål. Med forlov, mr. Blackpool" – "blæsten tiltog hurtig i heftighed" – "tør jeg tage mig den frihed at spørge Dem om,

hvoraf det kommer, at De har vægret Dem ved at gå ind i denne forening?"

"Hvoraf det kommer?"

"Ja," sagde Bounderby med sine tommelfingre i sine kjoleærmer, idet han kastede med nakken og blinkede fortroligt til væggen lige overfor, "hvoraf kommer det?"

"Det vil jeg helst være fri for at tale om; men siden De spørger, og jeg nødig vil være uhøflig, så vil jeg svare, at jeg har givet et løfte."

"Ikke til mig," sagde Bounderby. – Stormbyger med forræderisk havblik.

"Nej, sir, ikke til Dem."

"Og har intet hensyn til mig det mindste dermed at gøre," sagde Bounderby til væggen. "Havde talen blot været om Josias Bounderby fra Coketown, var du vist uden videre omstændigheder gået ind i foreningen."

"Ja vel, sir, det er sandt nok."

"Skønt han ved," sagde Bounderby, der nu blæste en hel storm, "at det er en flok kæltringer og oprørere, for hvem endog deportation er for nådig en straf! Nå, mr. Harthouse, De har tumlet Dem en del om i verden. Har De nogetsteds set mage til dette menneske uden for dette velsignede land?" og med en finger, der dirrede af vrede, udpegede Bounderby ham til eftersyn.

"Nej, frue," sagde Stephen, idet han kraftigt protesterede imod de ord, der var blevet brugt, og instinktivt henvendte sig til Louisa efter at have kastet et blik på hendes ansigt, "ikke oprørere og heller ikke kæltringer. Ikke noget af den slags, frue, slet ikke. De har ikke været gode imod mig, det ved og føler jeg.

Men der er ikke en halv snes iblandt dem – en halv snes? Ikke fem, som ikke tror, at de har gjort deres pligt imod de andre og sig selv. Gud forbyde, at jeg, der har kendt disse mennesker hele mit liv igennem, jeg, der har spist og drukket med dem og siddet hos dem og arbejdet med dem og været gode venner med dem, skulle undlade at holde med dem i, hvad der er sandt, lad dem så have gjort mig, hvad det skal være!"

Han talte med sin stillings og karakters djærve alvor, der måske forhøjedes af en stolt bevidsthed om, at han var sine staldbrødre tro trods al deres mistillid; men han mindedes til fulde, hvor han var, og hævdede ikke engang sin stemme.

"Nej, frue, nej. De er ærlige mod hinanden, trofaste og kærlige mod hinanden, endog i døden. Er der fattige iblandt dem, er der syge iblandt dem, er der sorg iblandt dem af en af de mange årsager, der fører sorgen til fattigmands dør, så vil de være gode mod hinanden, kærlige, fulde af trøst, kristelige mod hinanden. Vær vis på det, frue. De ville før lade sig rive i stumper, før de ville være anderledes."

"Kort sagt," sagde Bounderby, "det er, fordi de er så fulde af dyder, at de har smidt dig på døren. Bliv ved, mens du er i gang, herud med det!"

"Hvoraf det kommer sig, frue," vedblev Stephen, der endnu syntes at finde et naturligt tilflugtssted i Louisas ansigt, "at det, der er bedst hos folk af min race, synes at volde os de fleste ubehageligheder, bryderier og ulykker, det ved jeg ikke. Men således er det. Det ved jeg lige så vist, som jeg ved, at himlen er over mig der bag ved røgen. Og vi er også tålmodige og vil i almindelighed gerne gøre, hvad ret er. Jeg tror ikke, at hele skylden er vor."

"Hør nu, min ven," sagde Bounderby, som Stephen, hvor uvidende han end selv var om det, ikke kunne have gjort mere vred end han var blevet over disse stadige svar uden om ham, "hvis du vil gøre mig den ære et halvt minut at høre efter, hvad jeg siger, kunne jeg nok have lyst til at sige dig et par ord. Du sagde nylig, at du intet havde at sige os om denne sag. Er du også ganske vis herpå, førend vi går videre?"

"Ja, sir, det er jeg."

"Her er en herre fra London til stede," Bounderby pegede bagud med sin tommelfinger på Harthouse, "en parlamentsherre. Jeg kunne nok have lyst til, at han skulle høre en kort samtale mellem dig og mig i stedet for at få indholdet gengivet – for jeg ved overmåde godt forud, hvorledes den vil blive, ingen ved det bedre end jeg; læg vel mærke til det! – i stedet for at få det gengivet af min mund."

Stephen bøjede hovedet for den fremmede fra London og syntes at blive noget mere urolig end sædvanlig. Han vendte uvilkårligt sine øjne mod sit tidligere tilflugtssted; men ved et blik fra denne side – udtryksfuldt, skønt kort – fæstede han dem på Bounderbys ansigt.

"Nå, hvad klager du så over?" spurgte Bounderby.

"Jeg er ikke kommet her for at klage," mindede Stephen ham om. "Jeg kom, fordi jeg fik bud om at gøre det."

"Hvad," sagde Bounderby, idet han lagde armene over kors, "klager da I folk i almindelighed over?"

Stephen så et øjeblik ligesom lidt rådvild på ham og syntes derpå at tage sin beslutning.

"Jeg har aldrig været god til at tale om det, skønt jeg har følt min del deraf. Vi ligger i ét roderi. Se Dem om i byen – så rig

som den er – og se de mangfoldige mennesker, der er kommet til verden for at væve og karte og spinde sig til det daglige brød, alle på en og samme måde lige fra vuggen til graven. Se, hvorledes vi lever, og hvor vi lever, og i hvilket antal og i hvilken ensformighed; og se, hvorledes maskinerne stadig går, og hvorledes de aldrig bringer os nærmere til noget fjernt mål – døden alene undtaget. Se, hvorledes I tænker om os og skriver om os og taler om os og sender jeres deputationer om os til ministrene, og hvorledes I altid har ret, og vi altid uret og aldrig har haft den mindste fornuft i os, lige siden vi blev født. Se, hvorledes dette er vokset og vokset og er blevet større og større, bredere og bredere, hårdere og hårdere fra år til år og fra slægt til slægt. Hvem kan se på det, uden at han må tilstå, at det er ét roderi?"

"Naturligvis," sagde Bounderby. "Men vil du nu ikke sige denne herre, hvorledes du ville bære dig ad med at bringe dette roderi, som du holder af at kalde det, i orden?"

"Det ved jeg ikke, det kan man ikke forlange af mig. Det er ikke mig, der skal sørge for det; det er deres sag, der står over mig og over os alle sammen. Hvad tager de sig for, når de ikke tænker på dét?"

"Jeg skal i hvert tilfælde sige dig noget om det," svarede Bounderby. "Vi vil statuere et eksempel på en halv snes Slackbridger. Vi vil anklage disse skurke for majestætsforbrydelse og få dem sendt til straffekolonierne."

Stephen rystede alvorligt på hovedet.

"Sig ikke, at vi ikke vil gøre det, mand," sagde Bounderby, der nu blæste en orkan; "for det vil vi, kan jeg fortælle dig."

"Om De så tog hundrede Slackbridger," svarede Stephen med den absolutte visheds rolige tillid – "lige så mange og ti gange så mange til som der er – og syede dem hver i sin sæk og kastede dem ud i det dybeste hav, der var til, førend det tørre land blev skabt, så ville roderiet ligefuldt blive det samme. Fremmede forførere! Har vi ikke lige så langt tilbage, som vi kan huske, hørt tale om de fremmede forførere? Det er ikke fra dem, ulykken kommer. Det er ikke med dem, den begynder. Jeg ynder dem ikke – jeg har ingen grund til at ynde dem – men det er unyttigt og håbløst at tage dem fra deres håndtering i stedet for at tage deres håndtering fra dem. Alt, hvad der nu står for mine øjne her i denne stue, var her, førend jeg kom, og vil være her, når jeg er gået. Sæt dette ur om bord i et skib og send det til Norfolk Island, og tiden vil gå ligefuldt for det. Og således er det med Slackbridge."

Idet han et øjeblik vendte tilbage til sit tidligere tilflugtssted, lagde han mærke til en advarende bevægelse af hendes øjne hen mod døren. Men han havde ikke talt af sin egen fri vilje og følte i sit hjerte, at det ville være en ædel hævn for den uretfærdige behandling, han havde lidt, at være trofast til det sidste imod dem, der havde forskudt ham. Han standsede for at udtale, hvad der endnu lå ham på sinde.

"Med min ringe lærdom og på min simple måde kan jeg ikke sige denne herre, hvad der kan råde bod på dette roderi – skønt der nok gives de arbejdere her i byen med bedre evner end jeg, der kunne sige det – men jeg kan sige ham, hvad jeg ved: At der aldrig kan rådes bod på det. Den stærke hånd vil aldrig kunne det. Sejr og triumf vil aldrig kunne gøre det. At være enig om, at den ene part idelig og altid og imod naturen skal have ret, og

den anden idelig og altid og imod naturen skal have uret, vil ikke kunne gøre det. Og at lade tingene gå deres egen gang, vil heller ikke kunne gøre det. Lad tusinder og tusinder skøtte sig selv, alle stillede under samme livsvilkår og alle i det samme roderi, så bliver de som én, og de vil blive den anden, og der vil være en sort, ufremkommelig verden imellem jer, netop lige så længe eller lige så kort, som en sådan elendighed kan vare. Aldrig at nærme sig med venlighed og tålmodighed og opmuntrende ord til de folk, hvis mange ulykker har draget så tæt sammen, og som opmuntrer hinanden i deres nød med det, de selv trænger mest til, således som den fremmede herre efter min ringe mening vist ikke på sine rejser har set folk gøre det bedre – det vil ikke kunne gøre det, førend solen bliver til is. Og sidst af alt, at taksere dem til en så eller så stor kraft og stille dem op, som om de var tal i et regnestykke eller maskiner uden kærlighed og følelser, uden minder og tilbøjeligheder, uden sjæle, som kan trættes, og uden sjæle, som kan håbe; at behandle dem, så længe alt går sin rolige gang, som om de slet ikke havde noget af alt dette, men, så snart noget går galt, at bebrejde dem, at de ingen menneskelig følelse viser i deres forhold til deres overmænd – det vil ikke kunne gøre det, førend Guds værk går til grunde."

Stephen stod med den åbne dør i hånden og ventede på at høre, om der var mere, man ville ham.

"Tøv et øjeblik," sagde Bounderby, der var overordentlig rød i hovedet, "jeg sagde dig, da du forrige gang var her med en klage, at du gjorde bedst i at tænke dig om og lade det fare. Og jeg sagde dig også, hvis du kan huske det, at jeg godt vidste, at du tænkte på guldskeen."

"Nej, den tænkte jeg sandelig slet ikke på."

"Det er nu blevet mig klart, at du hører til den slags fyre, der altid har noget at klage over. Og du går omkring og udsår det og bjerger din høst. Det er den håndtering, du driver, min ven."

Stephen rystede på hovedet med den stumme forsikring, at han havde andet at gøre for at friste livet.

"Du er sådan en trættekær, arrig, umedgørlig knurrepotte," sagde Bounderby, "at ikke engang din egen forening, de mennesker, der kender dig bedst, vil have noget med dig at gøre. Jeg havde aldrig troet, at disse karle kunne have ret i nogen ting; men jeg vil sige dig noget, jeg er til en forandring for så vidt enig med dem, at jeg heller ikke længere vil have noget med dig at gøre."

Stephen vendte hurtigt sine øjne op mod hans ansigt.

"Du kan gøre det arbejde færdigt, du har begyndt på, og så gå et andet sted hen."

"De ved alt for godt, sir," sagde Stephen med vægt, "at når jeg ikke kan få arbejde hos Dem, kan jeg ikke få det noget andet sted."

Svaret var: "Jeg ved, hvad jeg ved, og du ved, hvad du ved. Mere har jeg ikke at sige om det."

Stephen så atter hen på Louisa; men hendes øjne mødte ikke længere hans; han gik derfor med et suk, og idet han hviskede ved sig selv: "Gud hjælpe os alle i denne verden!"

6. Forsvundet

Det var ved at blive mørkt, da Stephen gik ud fra Bounderbys hus. Han traskede hurtigt hen ad gaden, uden at se sig til nogen af siderne, men pludselig hørte han fodtrin bag ved sig, og da han vendte sig om, så han Rachel i selskab med den underlige gamle kone, han havde mødt ved sit tidligere besøg i det samme hus.

"Å, kære Rachel! – men hvad, morlille, er De i selskab med hende?"

"Ja, det forundrer Dem nok, men det er da også med grund," svarede den gamle kone. "Ja, her er jeg igen, som De ser."

"Men hvorledes har De mødt Rachel?" spurgte Stephen, mens han gik imellem dem, idet han lempede sine skridt efter deres og så fra den ene til den anden.

"Å, jeg mødte denne gode pige, omtrent ligesom jeg mødte Dem," svarede den gamle kone muntert. "Mit besøg er i år blevet noget senere end ellers; for jeg har lidt en del af kortåndethed, og derfor opsatte jeg det, til vejret blev smukt og varmt. Af samme grund gør jeg ikke hele rejsen på én dag, men deler den i to og ligger natten over i gæstgivergården nede ved jernbanen – et pænt, renligt hus – og rejser så tilbage med toget i morgen tidlig kl. 6. Nå, men hvad kommer alt dette denne gode pige ved, mener De vel? Det skal jeg sige Dem. Jeg havde hørt, at Bounderby var blevet gift. Jeg havde læst det i avisen, hvor det tog sig storartet ud, ja, ligefrem mageløst," den gamle kone dvælede med en underlig begejstring derved, "og så fik jeg lyst til at se hans kone, som jeg dog endnu ikke har fået at se, for, kan De tænke Dem, siden middag har hun slet ikke vist sig

udenfor huset. For altså ikke straks at opgive ævred, drev jeg endnu lidt om her i nærheden og kom derved et par gange forbi denne gode pige. Da hun havde sådan et venligt ansigt, talte jeg til hende, og hun talte igen til mig, og nu kan De selv fortælle Dem resten, og en del kortere, end jeg kan det, tør jeg nok sige."

Atter måtte Stephen overvinde en instinktmæssig tilbøjelighed til ikke at kunne lide denne gamle kone, skønt hendes væsen var så ærligt og ligefremt, som det vel kunne være. Med en venlighed, der var lige så naturlig for ham, som han vidste, at den var det for Rachel, gik han ind på det emne, der interesserede hende så meget på hendes gamle dage.

"Ja, morlille," sagde han, "jeg har set damen, og hun var ung og smuk. Hun havde et par dejlige, sorte, tankefulde øjne og et stille væsen, Rachel, som jeg aldrig før har set mage til."

"Ung og smuk, ja!" udbrød den gamle kone ganske henrykt. "Så frisk som en rose! Den lykkelige kone!"

"Ja, morlille, det er hun vel sagtens," sagde Stephen med et tvivlende blik på Rachel.

"Det er hun vel sagtens? Det må hun være; hun er jo Deres herres kone," svarede den gamle kone.

Stephen nikkede. "Skønt herren," sagde han med et blik på Rachel, "ikke længere er min herre. Alt er forbi mellem ham og mig."

"Har du forladt hans arbejde, Stephen?" spurgte Rachel ængsteligt og hurtigt.

"Ja, Rachel," svarede han, "enten jeg har forladt hans arbejde, eller hans arbejde har forladt mig, så kommer det ud på et og det samme. Hans arbejde og jeg har ikke mere med hinanden at gøre. Det var vel også lige så godt – måske det allerbedste,

tænkte jeg netop ved mig selv, da du kom bag på mig før. Det ville have voldt det ene bryderi efter det andet, hvis jeg var blevet her. Det er måske godt for mange, at jeg går; det er måske godt for mig selv; men i hvert tilfælde må det nu ske. Jeg må vende ansigtet bort fra Coketown og prøve lykken et andet sted ved at begynde forfra."

"Hvor vil du gå hen, Stephen?"

"Det ved jeg ikke i aften," sagde han, idet han tog hatten af og glattede sit tynde hår med sin flade hånd. "Men jeg rejser ikke i aften, Rachel, og heller ikke i morgen. Det er ikke så let en sag at sige, hvorhen jeg skal vende mig; men jeg finder vel nok på det."

Også heri understøttedes han af sin uegennyttige tænkemåde. Førend han endnu havde lukket Bounderbys dør, havde han tænkt på, at det i det mindste var godt for hende, at han var nødt til at tage bort, da det ville fritage hende for at blive ugleset, fordi hun ikke trak sig tilbage fra ham. Skønt det ville koste ham en bitter smerte at forlade hende, og skønt han ikke kunne tænke sig noget sted, hvor forbandelsen ikke ville forfølge ham, var det måske næsten en lettelse at blive fordrevet fra de sidste fire dages kvaler, selv om det var for at gå ukendte plager og sorger i møde.

Det var sandhed, da han sagde: "Jeg er lettere om hjertet derved, Rachel, end jeg ville have troet."

Det var ikke hendes opgave at gøre hans byrde tungere, og hun svarede med sit trøstende smil, mens de alle tre blev ved at gå videre.

Alderdommen møder, især når den gør sig umage for at være selvstændig og livlig, megen opmærksomhed blandt de fattige.

Den gamle kone var så beskeden og nøjsom og tog sig sine skrøbeligheder så let, skønt de var taget til siden hendes forrige sammenkomst med Stephen, at de begge fattede godhed for hende. Hun var alt for livlig til at tillade, at de gik langsommere for hendes skyld, men var meget taknemlig, fordi de ville tale med hende; hun ville selv gerne tale. Da de kom til deres kvarter af byen, var hun derfor muntrere og snaksommere end før. "Gå op med på mit fattige kammer, morlille," sagde Stephen, "og drik en kop te. Så går Rachel også med, og siden skal jeg følge Dem ned til gæstgivergården. Det vil måske vare længe, Rachel, førend jeg igen kan være sammen med dig."

De samtykkede, og alle tre gik nu ind i det hus, hvor han boede. Da de drejede ind i den smalle gade, skottede Stephen op til sit vindue med en rædsel, der altid greb ham, inden han trådte ind i sit øde hjem; men vinduet stod åbent, således som han havde forladt det, og der var ingen indenfor. Hans onde ånd var for flere måneder siden draget bort igen, og siden havde han ikke hørt noget til hende. De eneste spor af hendes sidste besøg var, at de rørlige genstande i hans værelse var blevet færre og færre og hårene på hans hoved mere grå.

Han tændte et lys, dækkede sit lille tebord, fik varmt vand nede og hentede lidt te og sukker, et brød og noget smør fra det nærmeste udsalg. Brødet var nybagt og sprødt på skorpen, smørret friskt og sukkeret naturligtvis hugget melis til stadfæstelse af de Coketownske magnaters stadige råben på, at disse mennesker levede som prinser. Rachel lavede teen – et så talrigt selskab gjorde det nødvendigt at låne en kop – og gæsten lod sig den smage godt. Det var det første glimt af selskabelighed, som værten i mange dage havde set. Også han,

for hvem verden lå som en nøgen hede, glædede sig ved måltidet – atter en stadfæstelse af magnaternes påstand om den fuldkomne mangel på beregning hos disse mennesker.

"Jeg har endnu ikke tænkt på at spørge om Deres navn, morlille," sagde Stephen.

Den gamle kone præsenterede sig som mrs. Pegler.

"Enke, formodentlig?" sagde Stephen.

"Ak, i mange lange år!" Hendes mand – en af de bedste, der nogen sinde havde levet – var allerede død, da Stephen blev født.

"Det var en stor sorg at miste så god en mand," sagde Stephen, "har De børn?"

Mrs. Peglers overkop klingrede mod underkoppen, hun sad med den i hånden, og røbede derved en vis nervøsitet. "Nej," sagde hun. "Ikke mere, ikke mere."

"De er døde, Stephen," ytrede Rachel sagte.

"Det gør mig ondt, at jeg har talt om det," sagde Stephen. "Jeg burde have tænkt på, at jeg kunne komme til at røre ved et ømt sted. Det var ret en skam af mig."

Mens han undskyldte sig, klingrede den gamles kop mere og mere. "Jeg havde en søn," sagde hun med en underlig bevægelse og uden nogen af sorgens sædvanlige ytringer, "og det gik ham godt, vidunderligt godt. Men lad os ikke tale mere om ham. Han er –" idet hun satte koppen fra sig, bevægede hun sine hænder, som om hun ville have tilføjet: "død!" derpå sagde hun højt: "Jeg har mistet ham."

Førend Stephen endnu havde glemt, at han havde gjort den gamle kone så sorgfuld, kom hans værtinde humpende op ad den smalle trappe og kaldte ham hen til døren, hvor hun

hviskede ham noget i døren. Mrs. Pegler var ingenlunde døv; for hun opfangede ethvert ord, lige som det blev udtalt.

"Boulderby!" udbrød hun med dæmpet stemme og fo'r op fra bordet. "Å, skjul mig! Lad mig for alt i verden ikke blive set. Lad ham ikke komme herop, førend jeg er sluppet bort. Nej, nej!" Hun skælvede og var i det største sindsoprør, stillede sig bag ved Rachel, mens denne søgte at berolige hende, og syntes ikke at vide, hvad hun tog sig for.

"Men så hør dog, morlille," sagde Stephen forbavset; "det er jo ikke Boulderby, det er hans kone, og hende kan De dog ikke være bange for, siden det ikke er en time siden, De var så forhippet på at få hende at se."

"Men er De også vis på, at det er fruene og ikke herren?" spurgte hun stadig skælvende.

"Ja, ganske vis."

"Nå, så tal ikke til mig, og bryd Dem ikke det mindste om mig," sagde den gamle kone. "Lad mig sidde ene for mig selv her i krogen."

Stephen nikkede og så på Rachel for at søge en forklaring, som hun var aldeles ude af stand til at give ham, tog lyset, gik ned ad trappen og kom et øjeblik efter tilbage og lyste Louisa ind i værelset. Hun ledsagedes af hvalpen.

Rachel havde rejst sig op og stod afsides med sit sjal og sin hat i hånden, da Stephen, der selv var ganske forbavset over dette besøg, satte lyset på bordet. Derpå blev også han stående og støttede sin knyttede hånd på bordet, mens han ventede på, at man skulle tale til ham.

For første gang i sit liv var Louisa i en af de Coketownske arbejderes boliger; for første gang i sit liv ansigt til ansigt med

noget, der stod i forbindelse med disse individer. Hun kendte til deres tilværelse i hundrede- og tusindvis. Hun vidste, hvilket arbejdsudbytte et givet antal af dem kunne frembringe på en given tid. Hun kendte dem således, som de skarevis gik fra og til deres reder ligesom myrer eller skarnbasser. Men fra sine bøger kendte hun uendelig meget mere til de arbejdende insekters end til disse arbejdende mænds og kvinders levemåde.

Noget, der kunne arbejde så og så længe og fik så og så meget i betaling og intet videre havde at kræve; noget, der ufejlbarlig måtte stå i forhold til lovene for produktion og efterspørgsel; noget, der gjorde sig skyldig imod disse love og bragte sig selv i forlegenhed; noget, der kom lidt i knibe, når hveden var dyr, og som forspiste sig, når hveden var billig; noget, der tiltog i det og det procentforhold og ydede det og det procentkvantum forbrydelser og det og det procentkvantum pauperisme; noget en gros, hvoraf der frembragtes uhyre formuer; noget, der undertiden hævdede sig som et hav og var skyld i skade og ødelæggelse – for det meste for sig selv – og derpå atter lagde sig; det var, hvad hun vidste om de Coketownske arbejdere. Men hun havde næppe tænkt mere på at opløse dem i enere end på at opløse havet selv i de dråber, det indeholder.

Hun blev stående lidt og så sig om i stuen. Fra de få stole, de få bøger, de simple skilderier og sengen kastede hun et blik på de to kvinder og på Stephen.

"Jeg er kommet for at tale med Dem om, hvad der nylig er foregået. Jeg ville gerne vise Dem en eller anden tjeneste, hvis De ikke har noget imod det. Er det Deres kone?"

Rachel løftede sine øjne, der tydeligt nok svarede nej, og sænkede dem derpå igen.

"Jeg husker," sagde Louisa, rødmende over sin fejltagelse, "jeg husker nu, at jeg har hørt tale om Deres huslige sorger, skønt jeg dengang ikke lagde mærke til enkelthederne. Da det ikke var min hensigt at stille et spørgsmål, som kunne såre nogen her, så vær overbevist om, at det er, fordi jeg ikke ved, hvorledes jeg skal tale til Dem."

Ligesom Stephen for ganske kort siden instinktmæssigt havde henvendt sig til hende, således henvendte hun sig nu instinktmæssigt til Rachel. Hendes tone var kort og afmålt, men stammende og frygtsom.

"Han har vel sagt Dem, hvad der er forefaldet imellem ham og min mand? De må være den første, han er tyet til, tænker jeg."

"Jeg har hørt, hvorledes det endte, unge dame," sagde Rachel.

"Vil det gå således, at han vil blive forkastet overalt, fordi han er blevet forkastet af én arbejdsherre? Således forekom det mig, at han sagde."

"Udsigterne er meget små, unge dame – så godt som ingen – for den mand, der får et dårligt navn iblandt dem."

"Hvad forstår De ved at få et dårligt navn?"

"At få navn af et uroligt hoved."

"Han bliver altså ofret såvel på grund af sin egen klasses som på grund af den anden klasses fordomme? Er disse to klasser da så skarpt adskilte i denne by, at der ikke er nogen plads imellem dem for en skikkelig arbejder?"

Rachel rystede stiltiende på hovedet.

"Han blev mistænkt af sine kammerater," sagde Louisa, "fordi han havde givet et løfte om ikke at forene sig med dem. Jeg tror, at det må have været Dem, som han har givet dette løfte. Tør jeg spørge Dem, hvorfor han gav det?"

Rachel brast i gråd. "Jeg forlangte det ikke af ham, den stakkel. Jeg bad ham for hans egen skyld at undgå at tage del i spektakler, idet jeg mindst tænkte på, at jeg derved skulle bringe ham i ulemage. Men jeg ved, at han før ville dø hundrede gange, end han ville bryde sit ord. Det ved jeg alt for godt om ham."

Stephen, der var blevet stående rolig og opmærksom i sin sædvanlige, tankefulde stilling, med hånden om hagen, talte nu med mindre fast stemme end sædvanlig.

"Ingen undtagen jeg selv kan vide, hvor højt jeg agter og ærer og elsker Rachel, og af hvilken grund. Da jeg gav hende dette løfte, sagde jeg hende, som sandt var, at hun var mit livs engel. Det var et højtideligt løfte, og jeg gav det for evigt."

Louisa vendte hovedet om mod ham og bøjede det med en agtelse, der var ny hos hende. Hun så fra ham hen på Rachel, og hendes træk formildedes. "Hvad vil De gøre?" spurgte hun ham. Og hendes stemme var blevet blidere.

"Å, frue," sagde Stephen med et smil for at gøre så lidt væsen af det som muligt, "når jeg har gjort mit arbejde færdigt, må jeg forlade denne egn og prøve lykken i en anden. I medgang eller modgang kan et menneske ikke gøre mere end stræbe; man udretter ingenting uden at stræbe – undtagen når man lægger sig til at dø."

"Hvorledes vil De rejse?"

"Til fods, gode frue, til fods."

Louisa rødmede, og en pung kom til syne i hendes hånd. Man kunne høre en banknote rasle, idet hun foldede den ud og lagde den på bordet. "Vil De ikke sige ham, Rachel – for De forstår at gøre det uden at fornærme ham – at denne hører ham til for at hjælpe ham af sted? Vil De bede ham at tage mod den?"

"Det kan jeg ikke, unge dame," svarede hun og vendte hovedet til siden. "Gud velsigne Dem, fordi De tænker med sådan en godhed på den stakkels fyr. Men det er hans sag at kende sit hjerte og vide, hvad det siger ham at være ret."

Louisas ansigt udtrykte på én gang vantro, forskrækkelse og levende deltagelse, så denne mand, der ejede så megen selvbeherskelse, og som under den forrige sammenkomst havde været så ligefrem, nu for et øjeblik tabte sin fatning og holdt hænderne for ansigtet. Hun strakte sine ud imod ham, som om hun ville have rørt ved ham, men tog sig i det og blev stående stille.

"Ikke engang Rachel," sagde Stephen, da han atter havde taget hånden fra ansigtet, "kunne ved noget ord have gjort et sådant tilbud venligere. For at vise, at jeg ikke er et urimeligt og utaknemligt menneske, vil jeg tage imod to pund. Jeg vil låne dem for at betale dem tilbage. Det arbejde, som sætter mig i stand til at vise min evige taknemlighed for denne handling, vil være det kæreste arbejde, jeg nogen sinde har haft."

Hun skyndte sig at tage banknoten tilbage og lægge den langt mindre sum, han havde nævnt, i stedet. Han var ikke fin, smuk eller malerisk i nogen retning, og dog lå der i den måde, hvorpå han modtog den og udtalte sin tak, en anstand, som lord Chesterfield ikke kunne have lært sin søn på et århundrede.

Hidtil havde Tom siddet på sengen og temmelig ligegyldig dinglet med det ene ben og pattet på sin stokkeknep; men da han nu så, at hans søster var klar til at gå, rejste han sig temmelig hastigt op og sagde et par ord.

"Bliv lidt, Louisa; jeg ville gerne tale et øjeblik med ham, førend vi går. Der falder mig noget ind. Vil De gå ud på trappen, Blackpool, skal jeg sige Dem det. De skal ikke tage lys med, menneske!" Tom blev påfaldende ærgerlig over at se ham gå hen til skabet efter et. "Det er aldeles overflødigt."

Stephen gik udenfor med ham, og Tom lukkede stuedøren efter sig og holdt fast på låsegrebet.

"Hør," hviskede han, "jeg tror, jeg kan gøre Dem en tjeneste. Spørg mig ikke om, hvad det er; for det bliver måske ikke til noget. Men det kan ikke skade, at jeg prøver derpå."

Hans ånde slog mod Stephens øre som en luende ild, så hed var den.

"Det var jo vor portner fra banken," sagde Tom, "som bragte Dem det bud i eftermiddag? Jeg kalder ham vor portner, fordi også jeg hører til banken."

Stephen tænkte: "Hvor han har hastværk!" Han talte så forvirret.

"Nå," sagde Tom, "så hør da! Hvornår vil De rejse?"

"I dag er det mandag," sagde Stephen og tænkte sig om. "Å, vel på fredag eller lørdag."

"På fredag eller lørdag? Så hør da! Jeg er ikke vis på, om jeg kan vise Dem den tjeneste, jeg ønsker at vise Dem – det er min søster, ved De nok, der er inde i Deres stue – men jeg kan måske blive i stand til det, og bliver jeg ikke i stand til det, er der ingen skade sket. De kan jo nok kende vor portner igen?"

"Ja vist," svarede Stephen.

"Meget vel. Når De en aftenstund, førend De rejser bort, forlader Deres arbejde, vil De så ikke drive en times tid rundt ved banken? De må lade, som om det er rent tilfældigt, De går dér, hvis han skulle se Dem; for jeg siger ikke noget til ham om at tale til Dem, medmindre jeg ved, at jeg kan vise Dem den tjeneste, jeg ønsker at vise Dem, men ellers ikke. Har De nu forstået mig?"

Han havde i mørket boret en finger ind i et af knaphullerne i Stephens frakke og snoede nu på en besynderlig måde denne del af klædningsstykket ganske tæt sammen.

"Ja, jeg forstår Dem meget godt," sagde Stephen.

"Nu vel da, så glem ikke, hvad jeg har sagt, og tag ikke fejl. Mens vi går hjem, skal jeg sige min søster, hvad jeg har i sinde, og hun vil synes om det, ved jeg. Men er De også ganske vis på, at De har forstået mig rigtigt? Godt. – Kom så kun, Louisa!"

Han skød døren op, idet han kaldte på hende, men gik hverken ind i stuen igen eller ventede på at blive lyst ned ad den smalle trappe. Han var allerede kommet ned ad den, da hun begyndte at gå, og stod ude på gaden, førend hun tog hans arm.

Mrs. Pegler blev siddende i sin krog, indtil broderen og søsteren var gået og Stephen kommet tilbage med lyset. Hun var fuld af beundring for mrs. Bounderby og græd, den ubegribelige gamle kone, "fordi hun var så sød." Men alligevel var hun så ængstelig for, at genstanden for hendes beundring ved et eller andet tilfælde skulle vende tilbage eller nogen anden indfinde sig, at det for den aften var forbi med hendes munterhed. Det var desuden sent for folk, som stod tidligt op og havde strengt arbejde, og selskabet brød derfor op, og

Stephen og Rachel fulgte deres gådefulde bekendt ned til gæstgivergården, hvor de skiltes fra hende.

De fulgtes ad tilbage til hjørnet af den gade, hvor Rachel boede, og jo nærmere de kom den, des tavsere blev de. Da de var kommet til det mørke hjørne, hvor deres ikke hyppige sammenkomster altid endte, blev de stående, stadig tavse, som om de begge var bange for at tale.

"Jeg skal gøre mig umage for at få dig at se én gang endnu, Rachel, førend jeg rejser, men hvis ikke –"

"Det gør du ikke, Stephen, det ved jeg. Det er bedst, at vi er åbenhjertige mod hinanden."

"Du har altid ret. Det er både ærligere og bedre. Jeg synes, Rachel, at da der kun er et par dage tilbage, er det bedst for dig, at du ikke bliver set sammen med mig. Det kunne bringe dig i forlegenhed til ingen nytte."

"Det er ikke derfor, Stephen, at jeg bryder mig om det. Men du husker vor gamle aftale; det er for dens skyld."

"Godt, godt," sagde han. "Det er i hvert tilfælde det bedste."

"Men du skriver jo til mig og fortæller mig alt, hvad der hændes dig, Stephen?"

"Ja. Og nu har jeg ikke andet at sige, end Gud være med dig, Gud velsigne dig, Gud takke og lønne dig!"

"Gid han også vil velsigne dig, Stephen, på alle dine vandringer og omsider skænke dig fred og ro!"

"Jeg sagde dig, min ven," sagde Stephen Blackpool, "den aften, at jeg aldrig ville kunne se eller tænke på noget, som gik mig nær, uden at du, som er så meget bedre end jeg, skulle stå ved siden af det. Nu står du ved siden af det. Du får mig til at se det med bedre øjne. Gud velsigne dig. God nat, far vel!"

Det var kun en hastig afsked i den simple gade, og dog var den et helligt minde for disse to simple mennesker. I praktiske statsøkonomer, benrædte af skolelærere, kendsgerningskommissærer, fornemme og verdenstrætte vantroende, opremsere af mangfoldige små ormædte trosbekendelser, de fattige vil I altid have med jer. Dyrk, mens det endnu er tid, af alle kræfter fantasiens og følelsens skønheder hos dem, for at de kan smykke deres liv, der så højlig trænger til at smykkes; for ellers vil i samme øjeblik, som I triumferer over, at romantikken er jaget aldeles ud af deres sjæle, og de og en nøgen tilværelse står ansigt til ansigt med hinanden, virkeligheden forvandle sig til en varulv og gøre ende på jer!

Stephen arbejdede den næste dag og den næste, uden at opmuntres af et ord fra nogen og skyet, ligesom før, hvor han gik og stod. Ved slutningen af den anden dag så han land; ved slutningen af den tredje var hans væv tom.

Begge de to første aftener havde han opholdt sig over en time på gaden uden for banken, uden at der var hændt ham noget, enten godt eller ondt. For ikke på sin side at forsømme noget af aftalen, besluttede han den tredje og sidste aften at vente fulde to timer.

Der sad nu den dame, som engang havde holdt hus for Bounderby, ved vinduet på første sal, således som han tidligere havde set hende, og der så han også portneren, der snart talte med hende, snart så ud over det bræt nedenfor, hvorpå ordet "**Bank**" stod skrevet, og snart kom ud i døren og blev stående på trappen for at trække frisk luft. Den første gang, han kom ud, troede Stephen, at det måske var for at se efter ham, og gik tæt

forbi ham; men portneren kastede kun overfladisk sine blinkende øjne på ham og sagde intet.

To timer var en lang tid at vente i efter en lang dags arbejde. Stephen satte sig på en gadedørstrappe, støttede sig op til en væg under en brobue, vandrede frem og tilbage, lyttede efter kirkeklokken, standsede og så på nogle børn, som legede ude på gaden. De fleste af os har jo i reglen et eller andet formål at gå efter, så en slet og ret driver tager sig altid påfaldende ud, og han føler det selv. Efter den første times forløb begyndte endog Stephen at få en ubehagelig følelse af, at han for tiden var en mistænkelig person.

Derpå kom lygtetænderen, og helt ned gennem den lange gade brød to rækker lys frem, som sammenblandes og tabte sig i det fjerne. Mrs. Sparsit lukkede vinduet på første sal, slog jalousiet ned og gik ovenpå. Straks efter viste et lys sig i ruden oven over døren og derefter gik det forbi de to vinduer på trappegangen. Lidt efter rørte den ene flig af jalousiet på anden sal sig, som om mrs. Sparsits øje var der, og ligeledes den anden, som om portnerens øje var på den side. Men alligevel fik Stephen intet tegn. Meget lettet, da de to timer omsider var gået, gik han sin vej med hurtige skridt ligesom for at opveje, at han havde måttet drive så længe.

Han havde endnu kun tilbage at tage afsked med sin værtinde inden han lagde sig på sin midlertidige seng på gulvet; for hans bylt var allerede pakket og alt færdigt til afrejsen. Han agtede at være ude af byen meget tidligt, endnu førend arbejderne begyndte at røre sig i gaderne.

Dagen var næppe gryet, da han gik, med et afskedsblik på sit værelse, og med sorg tænkte på, om han nogen sinde mere ville

få det at se. Byen var aldeles øde, som om indbyggerne hellere havde villet forlade den end have noget samkvem med ham. Alting så så mat ud i denne time. Selv den opstående sol dannede kun en bleg ørken på himlen, der lignede et trist hav.

Forbi det sted, hvor Rachel boede, skønt det ikke lå på hans vej; gennem gaderne med de røde murstenshuse; forbi de store, tavse fabrikker, der endnu ikke rystede af dagens larm; forbi jernbanen, hvor signallygterne blegnede for den tiltagende dag; forbi det halvt nedrevne, halvt opbyggede kvarter omkring jernbanen; forbi spredt liggende, røde landsteder, hvor den tilrøgede vedbend var overstrøet med et skident pulver, ligesom en urenlig tobakssnuser; langs med fodstier, der lå fulde af kulstøv og forbi mange, mange slags vederstyggeligheder kom Stephen op på åsen af bakken og så sig tilbage.

Dagens lys skinnede da strålende ned på byen, og klokkerne begyndte at ringe til morgenarbejdet. På køkkenskorstenene var der endnu ikke gjort ild, og de høje fabriksskorstene havde himlen for sig selv. Som de udspyede deres giftige dunster, ville de ikke være længe om at skjule den, men for en halv times tid var nogle af de mange ruder forgyldte og viste igennem et røgsværtet glas indbyggerne i Coketown en evig formørket sol.

Hvor det var underligt at vende sig fra skorstenene ud mod fuglene. Hvor det var underligt at få landevejsstøv på sine fødder i stedet for kulgrus. Hvor det var underligt at være blevet så gammel som han og dog at begynde denne sommermorgen som en dreng! Med disse tanker i sin sjæl og sin bylt under armen skred Stephen med opmærksomt åsyn hen ad landevejen. Og træerne hvælvende sig over ham og hviskede til

ham, at han havde ladet et trofast og elskende hjerte blive tilbage.

7. Krudt

At James Harthouse "lagde sig efter" det parti, han havde valgt sig, begyndte snart at bære frugter. Ved hjælp af lidt mere privat manuduktion hos de politiske vismænd, en lille smule mere fornem ligegyldighed for samfundet i almindelighed og en tålelig brug af den påtagne kedelighed i uredelighed, den brugbareste og mest yndede af de polerede dødssynder, blev han snart holdt for meget lovende. At han ikke plagedes af nogen dyb alvor, var et vigtigt punkt i hans favør, der satte ham i stand til at slutte sig til de tørre realister med samme anstand, som om han fra fødslen af havde hørt til deres race, ligesom det satte ham i stand til at kaste alle andre racer over bord som åbenbare hyklere.

"Som ingen af os tror på, bedste mrs. Bounderby, og som ikke tror på sig selv. Den eneste forskel mellem os og dyrkerne af dyd, velgørenhed eller menneskekærlighed – navnet har intet at sige – er den, at vi ved, at det alt sammen er noget meningsløst tøj, og siger det, hvorimod de ved det lige så godt, men aldrig vil sige det."

Hvorfor skulle hun vredes over denne gentagelse af, hvad hun var så vant til, eller lade sig advare af den? Den var jo ikke hendes faders grundsætninger og hendes ungdomsopdragelse så ulig, at hun skulle studse over den. Hvor var den store forskel imellem de to skoler, når enhver af dem lænkebandt hende til den materielle virkelighed og ikke indgød hende tro på noget som helst andet? Hvad kunne James Harthouse tilintetgøre i hendes sjæl af det, som Thomas Gradgrind havde opelsket der i dens uskyldighedstilstand?

Det var endog så meget des værre for hende, som en kæmpende tilbøjelighed til at tro på en mere omfattende og ophøjet menneskelighed, der var nedlagt i hendes sjæl, førend hendes i høj grad praktiske fader begyndte at danne den, idelig brødes med tvivl og forbitrelse; med tvivl, fordi denne higen havde ligget så brak i hendes ungdom; med forbitrelse på grund af den uret, der var blevet hende tilføjet, hvis denne tilbøjelighed virkelig hviskede hende noget om sandheden. For en således sønderreven og delt, til selvundertrykkelse så længe vant natur kom Harthouse-filosofien som en lettelse og retfærdiggørelse. Var alt hult og uværdigt, havde hun intet forfejlet og intet ofret. Hvad gjorde det til sagen, havde hun sagt til sin fader, dengang han foreslog hende hendes nuværende mand. Hvad gjorde det til sagen, sagde hun endnu. Med en hånlig selvtilid spurgte hun sig selv, hvad nogen ting gjorde til sagen – og gik videre.

Mod hvad? Skridt for skridt, fremad og nedad, mod et eller andet mål, men så gradvis, at hun troede om sig selv, at hun stod stille. Harthouse hverken tænkte på eller brød sig om, hvorhen han stræbte. Han havde ingen klar plan for øje; ingen energisk lumpenhed forstyrrede hans magelighed. Han morede sig for tiden så meget, som det sømmede sig for en så fin herre, ja måske endog mere, end det ville være foreneligt med hans anseelse at tilstå. Kort efter sit komme skrev han løselig til sin broder, det ærede og skæmtefulde medlem, "at Bounderbyerne var nok så fornøjelige", samt at den kvindelige Bounderby i stedet for at være den Medusa, han havde forestillet sig, var ung og sjældent smuk. Siden skrev han ikke mere om dem, men tilbragte det meste af sin fritid i deres hus. Han kom der meget

på sine udflugter og besøg på Coketown-egnen og fandt megen opmuntring hos Bounderby. Det lå ganske i Bounderbys vindige væsen at prale for hele verden af, at han ikke brød sig det ringeste om disse fornemme folk; men hvis hans kone, Tom Gradgrinds datter, gjorde det, var omgangen med dem hende hjertelig vel undt.

James Harthouse begyndte at tænke på, at det ville have nyhedens interesse, hvis det ansigt, der havde forandret sig så smukt for hvalpens skyld, også ville forandre sig for hans.

Han var hurtig nok til at iagttage, havde en god hukommelse og glemte ikke et ord af broderens åbenbareiser. Han flettede dem sammen med alt, hvad han så af søsteren, og begyndte at forstå hende. Den bedre og dybere del af hendes karakter lå ganske vist uden for hans opfattelsesevnes område; for det går med naturen som med havet: Dyb svarer til dyb; men resten begyndte han snart at læse med sagkyndigt øje.

Bounderby havde købt et hus med jorder, der lå omtrent tre mil fra byen og en god fjerdingvej fra en jernbane, der på mange buer strakte sig gennem en vild, af forladte kulgruber undergravet egn, hvor flammende skorstene om natten oplyste de sorte maskiner ved grubemundingerne. Denne egn, som efterhånden fik et blidere præg, jo mere den nærmede sig Bounderbys tilflugtssted, forvandlede sig der til et landligt sceneri, om foråret forgyldt af gyvel og hvidt som sne af hvidtjørn og hele sommeren overskygget af løvrige skove. Banken havde opsagt et prioritetslån, der var blevet optaget i denne smukt liggende ejendom af en af Coketowns magnater, som, fast besluttet på at skyde en nærmere genvej end almindelig til en uhyre formue, havde sat omtrent to hundrede

tusinde pund til ved spekulationer. Sådanne uheld ramte undertiden de mest ansete familier i Coketown, skønt fallenterne ikke stod i mindste forbindelse med de letsindige klasser.

Det var en stor tilfredsstillelse for Bounderby at bo i denne hyggelige lille ejendom og dyrke kål i blomsterhaven med søgt ydmyghed. Det var ham en fryd at bo på kasernemaner imellem det elegante bohavede, og om det så var malerierne, hånede han dem med sin oprindelse. "Jeg har hørt," kunne han sige til en gæst, "at Nickits, den forrige ejermand, gav seks hundrede pund for det søstykke der. Men for at være ærlig; ser jeg i hele mit liv syv gange på det, à hundrede pund pr. gang, vil det også være store ting. Nej min sandten! Jeg glemmer ikke, at jeg er Josias Bounderby fra Coketown. I mange, mange år var de eneste skilderier, jeg ejede eller kunne have skaffet mig, hvis jeg ikke ville have stjålet dem, de billeder, der forestillede en mand, som barberede sig i en støvle, og som sad på de blanksværteflasker, som jeg var så glad ved at bruge, når jeg pudsede støvler, og som jeg solgte for en farthing stykket og sagde tak til, når de var tomme!"

På samme måde talte han til Harthouse.

"Harthouse, De har et par heste hernede. Send kun bud efter et halvt dusin til, hvis De vil; vi skal nok få plads til dem. Her er staldrum til tolv heste, og lyver man ikke Nickits på, holdt han det fulde antal, et helt dusin. Som dreng gik denne mand i latinskolen i Westminster som kongelig gratist, mens jeg hovedsagelig levede af levninger og sov i torvekurve. Selv om jeg havde lyst til at holde et dusin heste – hvilket jeg ikke har, da én er nok til mig – ville jeg dog ikke kunne tåle at se dem i deres

båse her og tænke på, hvorledes mit eget logi plejede at være. Jeg ville ikke kunne se på dem uden at tage dem ud. Men således går det her i verden. De ser dette sted; De ved, hvad det er for et sted, ved, at der ikke gives en mere komplet ejendom af samme størrelse her i landet eller andetsteds, og her, lige midt i den, som en orm i en nød, sidder Josias Bounderby, mens Nickits, som en mand i går fortalte mig i mit kontor, mens Nickits, der plejede at spille med i de latinske komedier, som opførtes i skolen i Westminster for landets overdommere og adel, der applauderede ham, til de blev sorte i ansigtet, nu i dette minut sidder og suger på lappen oppe på en femte sal i en mørk baggade i Antwerpen."

I dette ensomme opholdssteds løvrige skygger på de lange, lumre sommerdage var det, at Harthouse begyndte at ransage det ansigt, der havde sat ham i forundring, da han første gang så det, og forsøge på, om det ville forandre sig for hans skyld.

"Mrs. Bounderby, jeg holder det for en højst lykkelig hændelse, at jeg træffer Dem ene her. Jeg har i nogen tid meget ønsket at tale med Dem."

Det var ikke ved noget vidunderligt tilfælde, at han traf hende, da hun på denne tid af dagen altid var alene, og stedet var et af hendes yndlingssteder. Det var en bar plet i en mørk skov, hvor der lå nogle fældede træer, og hvor hun kunne sidde og se på det nedfaldne løv fra det foregående år, ligesom hun hjemme havde set på den nedfaldne aske. Han satte sig ved siden af hende, idet han kastede et blik på hendes ansigt.

"Deres broder, min unge ven Tom –"

Rødmen i hendes kinder forstærkedes, og med et forventningsfuldt blik vendte hun sig om mod ham. "Aldrig i

mit liv," tænkte han, "har jeg set noget så vidunderligt og fængslende, som når disse træk oplives!" Hans ansigt røbede hans tanker – måske uden at røbe ham, for det kunne jo være i overensstemmelse med dets instruks, at det gjorde det.

"Tilgiv mig. Ytringen af deres søsterlige deltagelse er så skøn – Tom burde være meget stolt af den – jeg ved, at dette er uundskyldeligt, men jeg er nødt til at beundre det."

"Fordi De lader Dem lede af øjeblikkets indskydelser," svarede hun roligt.

"Nej, mrs. Bounderby; De ved, at jeg ikke forstiller mig for Dem. De ved, at jeg er en lav natur, rede til at sælge mig selv til enhver tid for en rimelig sum og aldeles ude af stand til at spille en kælen hyrde."

"Jeg venter på," svarede hun, "at høre, hvad mere De har at sige mig om min broder."

"De er streng imod mig, og jeg fortjener det. De skal have vanskeligt ved at finde et dårligere subjekt end jeg, med undtagelse af, at jeg ikke er falsk. Men De forbavsede og overrumplede mig, så at jeg kom bort fra mit emne, Deres broder. Jeg interesserer mig for ham."

"Interesserer De Dem for noget, mr. Harthouse?" spurgte hun halvt vantro, halvt taknemlig.

"Havde De spurgt mig, da jeg første gang kom hertil, ville jeg have sagt nej. Nu må jeg, selv om jeg derved skulle udsætte mig for at pådrage mig skinnen af forstillelse og med god grund vække Deres vantro, svare ja."

Hun gjorde en let bevægelse, som om hun ville tale, men ikke kunde; omsider sagde hun: "Mr. Harthouse, jeg vil tro, at De interesserer Dem for min broder."

"Jeg takker Dem og gør krav på at fortjene denne tiltro. De ved, hvor lidt jeg gør krav på; men så vidt går dog min fordring. De har gjort så meget for ham og har ham så kær; hele deres liv vidner om en så fortryllende selvforglemmelse for hans skyld – atter må jeg bede Dem om tilgivelse – jeg kommer for langt fra emnet. Jeg interesserer mig for ham for hans egen skyld."

Hun havde gjort den lettest mulige bevægelse, som om hun hastigt ville have rejst sig for at gå. I samme øjeblik gav han sine ord en anden retning, og hun blev. "Mr. Bounderby," vedblev han i en flygtigere tone og dog med en synlig anstrengelse for at påtage sig den, der endog var mere udtryksfuld end den tone, han havde givet slip på, "det er ikke nogen uoprettelig forseelse af et ungt menneske i deres broders alder, om han er letsindig, tankeløs og ødsel – skejer lidt ud, som man kalder det. Er han således?"

"Ja."

"Tillad mig at være åbenhjertig. Tror De, han spiller?"

"Jeg tror, at han indlader sig på væddemål," og da Harthouse tøvede, som om dette ikke var hendes hele svar, tilføjede hun:

"Jeg ved det."

"Han taber naturligvis?"

"Ja."

"Det gør enhver, som indlader sig på væddemål. Tør jeg tænke mig sandsynligheden af, at De undertiden forsyner ham med penge til den slags ting?"

Hun sad og så nedad; men ved dette spørgsmål løftede hun sine øjne med et forskende og lidt vredt udtryk.

"Anklag mig ikke for påtrængende nysgerrighed, bedste mrs. Bounderby. Jeg tænkte, at Tom med tiden kunne komme i en

eller anden forlegenhed, og ønskede at række ham en hjælpende hånd fra mine syndige erfaringers dyb – skal jeg atter sige for hans skyld? Er det nødvendigt?"

Hun syntes at ville svare, men det blev ikke til noget.

"For ærligt at tilstå alt, hvad der er faldet mig ind," sagde James Harthouse, idet han atter med det samme skin af anstrengelse gled over i sin flygtigere tone, "vil jeg meddele Dem min tvivl om, at han har været synderlig heldigt stillet, min tvivl om – tilgiv min ligefremhed – at nogen stor fortrolighed har været til stede imellem ham og hans brave fader."

"Jeg anser det ikke for sandsynligt," sagde Louisa og rødmede ved mindet om, hvorledes hun selv i så henseende havde været faren.

"Eller mellem ham – jeg tør håbe, at De fuldkommen fatter min mening – og hans højtagtede svoger."

Hun rødmede endnu stærkere og blussede, da hun i en sagtere tone svarede: "Heller ikke dette anser jeg for sandsynligt."

"Mrs. Bounderby," sagde Harthouse efter en kort pause, "tør jeg trænge mig dybere ind i Deres fortrolighed? Har Tom lånt nogen større sum af Dem?"

"De vil indse, mr. Harthouse," svarede hun efter nogen vaklen – hun havde under samtalen været mere eller mindre urolig og ængstelig, men havde dog i det hele taget vedligeholdt sin fattede holdning – "De vil indse, at når jeg siger Dem, hvad De så indtrængende beder om at få at vide, sker det ikke for at beklage mig eller af vrede. Jeg ville aldrig beklage mig, og hvad jeg har gjort, fortryder jeg ikke i mindste måde."

"Hvor kæk!" tænkte James Harthouse.

"Da jeg blev gift, fik jeg at vide, at min broder allerede dengang var i en stor gæld, stor for ham, mener jeg, stor nok til at nøde mig til at sælge nogle smykker. Det var intet offer. Jeg solgte dem meget villigt. Jeg satte ingen pris på dem. De var aldeles uden værd for mig." Enten læste hun i hans ansigt, at han vidste, eller også frygtede hun i sin samvittighed for, at han vidste, at hun talte om nogle foræringer fra hendes mand; for hun tav og rødmede atter. Havde han ikke vidst det før, ville han have vidst det nu, selv om han havde været langt enfoldigere, end han var.

"Siden har jeg til forskellige tider overladt min broder de penge, jeg kunne undvære, de penge, kort sagt, jeg har haft til min rådighed. Da jeg i tillid til den interesse, De siger, De nærer for ham, nu én gang har betroet mig til Dem, vil jeg ikke gøre det halvt. Efter at De er kommet her på besøg, er han kommet i forlegenhed for en sum af hundrede pund; men den har jeg ikke været i stand til at overlade ham. Jeg har været urolig for de følger, denne forlegenhed kunne få for ham; men jeg har tiet med disse hemmeligheder indtil nu, da jeg betror Dem til Deres ære. Jeg har ikke betroet mig til nogen, fordi – De sagde selv nylig min grund." Hun holdt pludselig inde.

Snarrådig, som han var, greb han her en lejlighed til at vise hende – lidt forklædt – hendes eget billede af broderen:

"Skønt jeg er et syndigt verdensbarn, mrs. Bounderby, føler jeg, det forsikrer jeg Dem, den største interesse for alt, hvad De siger. Det er mig umuligt at være streng mod Deres broder. Jeg fatter og deler fuldtud det kloge hensyn, hvormed De ser på hans vildfarelser. Med al mulig agtelse for både mr. Gradgrind

og mr. Bounderby forekommer det mig dog ikke, at hans opdragelse har været heldig. Opdraget uden kendskab til det samfund, hvori han skal spille en rolle, styrter han sig selv i disse yderligheder fra andre og ganske modsatte yderligheder, der i lang tid – upåtvivlelig i den bedste hensigt – er blevet ham påtvunget. Mr. Bounderbys djærve, engelske selvstændighed indbyder ikke – det er vi enige om – hvor smukt et karaktertræk den også er, til fortrolighed. Turde jeg tillade mig den ytring, at den mest af alt mangler den fine følelse, som en vildfarende yngling, en misforstået karakter og vildledte evner ville ty til for at søge trøst og vejledning, ville det kun være i overensstemmelse med mit eget syn på sagen."

Mens hun sad og så lige ud for sig hen over det skiftende lys på græsset og ind i den mørke skov på den anden side, læste han i hendes ansigt, hvorledes hun meget godt forstod hans særdeles tydelige ord. "Man må tage alt muligt hensyn til forholdene," vedblev han; "men jeg finder én stor fejl hos Tom, som jeg ikke kan tilgive og for hvilken jeg må kræve ham strengt til regnskab."

Louisa vendte sine øjne mod hans ansigt og spurgte ham, hvad det var for en fejl.

"Måske," svarede han, "har jeg allerede sagt nok. Det havde måske i det hele taget været bedre, hvis ingen hentydning til den var undsluppet mig."

"De gør mig urolig, mr. Harthouse. Å, sig mig det."

"For at fri Dem for unødigt frygt og på grund af den fortrolighed, der er opstået mellem os med hensyn til Deres broder, og som jeg sætter over alt i verden, adlyder jeg. Jeg kan ikke tilgive, at han ikke med ethvert af sine ord og blik, enhver

af sine gerninger mere påskønner sin bedste venindes kærlighed, hengivenhed, uegennyttighed og opofrelse. Så vidt jeg er i stand til at se, lønner han hende kun dårligt derfor. Det, hun har gjort for ham, fortjener hans trofaste kærlighed og taknemmelighed, ikke hans nykker og gnavenhed. Hvor letsindig jeg også er, mrs. Bounderby, er jeg det dog ikke så meget, at jeg kan være blind for denne fejl hos Deres broder eller tilbøjelig til at tage den som en ringe forseelse."

Skoven løb rundt for hende; for hendes øjne strømede over af tårer, der steg op fra en dyb, længe skjult kilde, og hendes hjerte opfyldtes af en stikkende smerte, der ingen lindring fandt i dem.

"Mine ønsker, mr. Bounderby, går, kort sagt, væsentligst ud på at forbedre Deres broder i denne henseende. Mit nøjere kendskab til hans forhold og mine råd og min vejledning – der ikke vil være ganske uden værd, håber jeg, da de kommer fra en, der – desværre – er en døgenigt efter en langt større målestok – vil skaffe mig nogen indflydelse hos ham, og den skal visselig blive brugt i dette øjemed. Jeg har sagt nok og mere end nok. Det ser ud, som om jeg ville agere en slags brav fyr; men det har på ære ikke i fjerneste måde været min hensigt, og jeg tilstår, at jeg i virkeligheden er alt andet. Men derhenne mellem træerne," tilføjede han efter at have løftet øjnene op og set sig om, for hidtil havde han nøje iagttaget hende, "står Deres broder selv; han er uden tvivl netop kommet. Da han synes at ville drive herhen ad, er det måske lige så godt at gå ham i møde. Han har i den sidste tid været så tavs og modfalden. Hans broderlige samvittighed er måske blevet rørt – hvis der gives noget, som

hedder samvittigheden; for jeg hører på ære alt for ofte tale om den til at kunne tro på den."

Han hjalp hende op, og hun tog hans arm, og de gik hen for at møde hvalpen. Han slog tankeløst til grenene, mens han drev af sted, eller bøjede sig ondskabsfuldt ned for at rive mosset af træerne med sin stok. Da de overraskede ham mens han var således sysselsat, fo'r han sammen og skiftede farve.

"Halløj!" stammede han, "jeg vidste ikke af, at I var her."

"Hvis navn, Tom," sagde Harthouse, idet han lagde hånden på hans skulder og drejede ham om, så at de alle tre gik hen mod huset, "har De været ved at skære i træerne?"

"Hvis navn?" svarede Tom. "Å, De mener hvilken piges navn?"

"De ser mig nok ud, som om De har været i færd med at skære en eller anden skønheds navn i barken."

"Nej, det skal vi dog ikke have noget af, medmindre en eller anden skønhed med en knusende formue, som hun selv var herre over, ville forgabe sig i mig, og for den sags skyld måtte hun gerne være lige så styg, som hun var rig, uden at hun derfor skulle være bange for at miste mig. Jeg skulle med fornøjelse skære hendes navn så tit, hun ville have det."

"Jeg er bange for, at De er egennyttig, Tom."

"Egennyttig? Hvem er ikke egennyttig? Spørg min søster."

"Vil du dermed sige, at jeg har denne skrøbelighed, Tom?" sagde Louisa, uden for øvrigt, som det lod, at lægge mærke til hans misfornøjelse og ondskabsfuldhed.

"Du ved bedst selv, Louisa, om du har følt dig truffen," svarede hendes broder tvært.

"Tom er menneskefjendsk i dag, således som de fleste bliver, når verden går dem imod," sagde Harthouse. "Tro ham ikke,

mrs. Bounderby; han ved det bedre. Hvis han ikke er skikkelig, skal jeg meddele Dem nogle af hans udtalelser om Dem under fire øjne."

"I hvert tilfælde, mr. Harthouse," sagde Tom, der formildedes noget af sin beundring for sin velynder, men dog rystede gnavent på hovedet, "kan De ikke sige hende, at jeg nogen sinde har rost hende for at være egennyttig, jeg har måske rost hende for at være det modsatte, og det ville jeg atter gøre, hvis jeg fik god grund til det. Men lad nu det fare; det kan umuligt interessere Dem, og jeg har andet at tænke på."

De gik hen til huset, hvor Louisa slap sin gæsts arm og gik ind. Han blev stående og så efter hende, mens hun gik op ad trappen og ind i skyggen af døren, hvorpå han atter lagde sin hånd på hendes broders skulder og med et fortroligt nik opfordrede ham til en spadseretur i haven. "Hør, Tom, jeg har et par ord at sige Dem, min ven."

De var blevet stående mellem et vildnis af roser – det hørte med til Bounderbys ydmyghed at forsømme Nickits roser – og Tom havde sat sig på kanten af en terrasse og plukkede knopper af og rev dem i stykker, mens hans mægtige dæmon bøjede sig forover; han havde sat sin ene fod op på terrassen og stod således, at han kunne hvile sin krop på den arm, han støttede med sit knæ. De kunne netop ses fra hendes vinduer. Måske så hun dem.

"Hvad er der i vejen, Tom?"

"Å, mr. Harthouse," sagde Tom med et suk, "jeg er slemt i forlegenhed og nær ved at ærgre livet af mig."

"Ja, gode ven, det er jeg med."

"De! De ser jo ud som uafhængigheden selv. Jeg er i en frygtelig knibe, mr. Harthouse. De kan ikke tænke Dem, i hvilken stilling jeg er kommet – en stilling, min søster kunne have friet mig ud af, hvis hun havde villet."

Han gav sig til at bide i rosenknopperne og rive dem ud mellem tænderne på sig med en hånd, der rystede som en svagelig oldings. Efter et eneste, gennemtrængende blik på ham faldt hans ledsager tilbage i sin mest nonchalante ligegyldighed.

"Tom, De er urimelig. De forlanger for meget af Deres søster. De har fået penge af hende, det kan De ikke nægte."

"Nu vel, det vil jeg heller ikke. Hvor skulle jeg ellers få dem fra? Gamle Bounderby går jo stadig og praler af, at han levede af to pence om måneden eller noget lignende, da han var i min alder. Min fader kører mig i stramme tøjler, som han kalder det, og det har han gjort, lige fra jeg var et lille barn, og min moder, hun har jo aldrig noget, hun kan kalde sit, undtagen sine skrøbeligheder. Hvad skal et menneske som jeg gøre for at komme til penge, og hvor skal jeg henvende mig for at få dem undtagen hos min søster?"

Han var næsten grædefærdig og sønderrev rosenknopperne i dusinvis. Harthouse greb ham overtalende i frakken.

"Men, min kære Tom, når Deres søster nu ingen penge har..."

"Ingen har? Jeg siger jo ikke, at hun har dem. Jeg har måske forlangt flere, end hun havde. Men så burde hun skaffe dem. Og hun kunne skaffe dem. Efter alt, hvad jeg har fortalt Dem, kan det ikke nytte, om jeg ville lade, som om jeg holdt noget hemmeligt for Dem. De ved jo, at hun ikke tog gamle Bounderby hverken for sin egen eller for hans skyld, men kun

for min. Hvorfor søger hun da ikke at skaffe det, jeg trænger til, hos ham? Hun behøver jo ikke at sige, hvad hun vil bruge pengene til; det er hun for klog til; hun kunne godt lokke dem fra ham, hvis hun ville. Hvorfor vil hun da ikke, når jeg siger hende, hvor vigtigt det er for mig? Men nej. Der sidder hun ved siden af ham så kold som en sten, i stedet for at gøre sig behagelig og med lethed få fingre i dem. Jeg ved ikke, hvad De vil kalde dette, men jeg kalder det en unaturlig opførsel."

Lige neden for terrassen på den anden side af den lå en lille dam, som James Harthouse havde den allerstørste lyst til at kaste Thomas Gradgrind jun. ud i, ligesom de forurettede mænd i Coketown truede med at kaste deres ejendele ud i Atlanterhavet. Men han blev dog stående i sin utvungne stilling, og der fløj intet andet ud over stenrækværket end de sammenhobede rosenknopper, der nu flød omkring som en lille svømmende ø.

"Min kære Tom," sagde Harthouse, "lad mig engang prøve på at være Deres bankier."

"For Guds skyld," sagde Tom pludselig, "nævn ikke ordet bankier!" Han så meget bleg ud i modsætning til roserne. Meget bleg.

Som en fuldkommen velopdragen mand, der var vant til at færdes i det bedste selskab, blev Harthouse ikke overrasket – han kunne lige så let være blevet rørt – men løftede kun øjenlågene lidt mere i vejret, som om de hævedes af et svagt skær af nysgerrighed, uagtet det stred lige så meget imod hans skoles forskrifter at blive nysgerrig, som det stred imod Gradgrind-universitetets lærdomme.

"Hvor meget trænger De til for øjeblikket? Tre tal? Frem med det! Sig, hvor meget det er?"

"Mr. Harthouse," svarede Tom, som nu virkelig græd, hvilket, hvor ynkelig han end tog sig ud, dog klædte ham bedre, end når han spillede den fornærmede; "det er for sent; pengene er mig nu til ingen nytte. Jeg måtte have haft dem tidligere, hvis jeg skulle haft gavn af dem. Men jeg takker Dem meget. De er en oprigtig ven."

En oprigtig ven! "Hvalp, hvalp," tænkte Harthouse, "hvor du dog er et æsel!"

"Og jeg opfatter Deres tilbud som en stor godhed," sagde Tom og greb hans hånd, "en stor godhed, mr. Harthouse."

"Nå, en gang kan det måske komme Dem bedre til nytte. Og vil De betro Dem til mig, min gode ven, når De er kommet rigtig i fedtefadet, kan jeg måske bedre finde på råd til at hjælpe Dem ud af det, end De selv kan."

"Tak, skal De have," sagde Tom, idet han rystede tungsindigt på hovedet og tyggede på rosenknopperne. "Jeg ville ønske, at jeg havde kendt Dem før."

"Ser De, Tom," sagde Harthouse, idet han selv kastede et par roser ud som en landtunge til øen, der svømmede ind mod bredden, som om den ønskede at forene sig med fastlandet; "De fleste af os tænker kun på os selv, og jeg har det i den retning ligesom resten af mine medskabninger. Jeg er nu desperat opsat på" – det flegmatiske i hans desperation var aldeles tropisk – "at De forsoner Dem med Deres søster, hvilket De bør gøre, og at De viser Dem som en kærlig og venlig broder, hvilket De bør være."

"Det skal jeg, mr. Harthouse."

"Intet øjeblik er så godt som det nuværende, Tom. Gør det straks."

"Det vil jeg, og min søster Louisa skal komme til at sande det."

"Og efter at have sluttet denne akkord, Tom," sagde Harthouse, idet han atter slog ham på skulderen med en mine, som måtte få ham til at tro – hvilket han også gjorde, stakkels tåbe – at dette vilkår pålagdes ham af ren, skær godmodighed, for at han ikke skulle trykkes alt for meget af sin taknemmelighedsgæld, "vil vi rive os løs fra hinanden, til vi skal spise."

Da Tom viste sig til middag, var hans ydre livligt, skønt hans sind var tungt nok, og han indfandt sig, før Bounderby var kommet ind. "Jeg mente ikke noget ondt med det, Louisa," sagde han, idet han rakte hende hånden og kyssede hende. "Jeg ved, at du holder af mig, og du ved, at jeg holder af dig."

Efter dette var der den dag et smil på Louisas ansigt for én til. Ak, for én til!

"Så meget mindre er hvalpen den eneste, hun bryder sig om," tænkte James Harthouse, idet han vendte om på, hvad han havde tænkt den første dag, han havde set hendes smukke ansigt; "så meget mindre, så meget mindre!"

8. Eksplosion

Den næste morgen var alt for smuk en morgen til søvn, og James Harthouse stod tidligt op og satte sig ved det livlige karnapvindue i sit påklædningsværelse og røg den sjældne tobak, der havde udøvet en så gavnlig indflydelse på hans unge ven. Hvilende i solskinnet, omgivet af vellugten fra sin østerlandske pibe og af den drømmende røg, som tabte sig i den af sommerduft opfyldte luft, opregnede han sine fordele, ligesom en ørkesløs, heldig spiller eftertæller sin gevinst. I dette øjeblik hvilede han sig slet ikke, med liv og sjæl hengav han sig virkelig til denne sysselsættelse.

Han havde tilvejebragt en hemmelig forståelse med hende, fra hvilken hendes mand var udelukket. Han havde tilvejebragt en forståelse med hende, som ligefrem drejede sig om hendes ligegyldighed for hendes mand og om manglen af ethvert åndeligt slægtskab imellem dem. Han havde snedigt, men tydeligt vist hende, at han kendte hendes hjerte i dets inderste, fineste lønkroge; han var kommet hende så nær gennem dets ømmeste følelser; han havde sat sig i forbindelse med denne følelse, og den skranke, bag hvilken hun levede, var smeltet bort. Alt sammen meget kuriøst og meget tilfredsstillende!

Og dog nærede han ikke, ikke engang nu, for alvor noget slet forsæt. Både i offentlig og privat henseende ville det have været langt bedre for hans tidsalder, om han og den legion, hvortil han hørte, havde været forsættligt onde i stedet for ligegyldige og tankeløse. Det er på de drivende isbjerge, som føres hid og did af strømmen, at skibene strander.

Når Djævelen går omkring som en brølende løve, går han omkring i en skikkelse, som kun få andre end vilde og jægere finder tiltrækkende. Men når han er studset, ferniseret og poleret efter moden, når han er ked af lasten såvel som af dyden, læns på svovl såvel som på velsignelse, da er han den sande djævel.

James Harthouse lå altså mageligt i vinduet og røg, mens han efterregnede de skridt, han havde taget på den vej, hvor han tilfældigvis færdedes. Det mål, hvortil den førte, lå tydelig nok for ham; men han plagede sig ikke med udregninger om det. Hvad der skulle ske, ville ske!

Da han skulle køre temmelig langt den dag – for et stykke vej derfra var der en offentlig forsamling, hvor han ville få en tålelig god lejlighed til at træde i skranken for Gradgrindmændene – klædte han sig tidligt på og gik ned for at spise frokost. Han længtes efter at se, om hun havde forandret sig siden den foregående aften. Nej. Han kunne begynde, hvor han havde sluppet. Der viste sig atter et udtryk af interesse for ham.

Han kom igennem dagen så meget, eller så lidt, til sin egen tilfredshed, som det var at vente under de trættende omstændigheder, og kom kørende tilbage klokken seks. Imellem portnerboligen og huset gjorde vejen et sving på omtrent en kilometer, og mens han kørte fod for fod hen ad den jævne grusgang, der fordum havde tilhørt Nickits, kom Bounderby farende ud af buskadset med en sådan heftighed, at hesten blev ganske bange.

"Harthouse!" råbte Bounderby. "Har De hørt det?"

"Hvilket?" sagde Harthouse, idet han beroligede sin hest og ved sig selv opsendte alt andet end de bedste ønsker for

Bounderby.

"Så har De ikke hørt det!"

"Jeg har hørt *Dem*, og det har dyret med. Ellers har jeg ikke hørt noget."

Rød og hed plantede Bounderby sig midt på vejen foran hestens hoved for at lade sin bombe springe med så meget større virkning.

"Der er blevet stjålet i banken!"

"Det er da ikke Deres alvor?"

"I nat. På en oprørende måde. Ved hjælp af en falsk nøgle."

"Meget?"

I sin ivrighed efter at gøre så meget væsen af begivenheden som muligt syntes Bounderby at føle sig virkelig krænket ved at måtte svare: "Å, ikke så særdeles meget. Men det kunne let være blevet tilfældet."

"Hvor meget er det da?"

"Å, summen er, siden De endelig vil vide det, ikke mere end halvandethundrede pund. Men det er ikke summen, det er kendsgerningen. Det er den kendsgerning, at der er sket et tyveri, der er kernepunktet. Det undrer mig, at De ikke indser det."

"Kære Bounderby," sagde James, idet han steg ud og gav tømmen til sin tjener, "jeg indser det helt vel og er så overvældet, som De vel kan ønske, at jeg skal være, af det syn, der frembyder sig for mine tanker. Ikke des mindre håber jeg, at det må være mig tilladt at ønske Dem til lykke med – hvilket jeg gør af mit ganske hjerte, forsikrer jeg Dem – at De ikke har lidt et større tab."

"Tak," sagde Bounderby i en kort, unådig tone. "Men jeg vil sige Dem noget. Det kunne lige så gerne have været tyve tusinde pund."

"Det kunne det vist."

"Kunne det vist? Min sandten kunne det så!" sagde Bounderby med diverse truende nik og hovedrystninger. "Det kunne have været to gange tyve tusinde. Ingen kan sige, hvor meget det ville være blevet, hvis fyrene ikke var blevet forstyrret."

Imidlertid var Louisa kommet til sammen med mrs. Sparsit og Bitzer.

"Tom Gradgrinds datter dér ved så noget nær, hvor meget det kunne være blevet, hvis De ikke ved det," larmede Bounderby. "Faldt om, sir, som om hun var skudt, da jeg fortalte hende det! Aldrig set hende bære sig således ad før. Gør hende ære, må jeg sige."

Hun så endnu bleg og mat ud. James Harthouse bød hende armen og spurgte, mens de ganske langsomt gik videre, hvorledes tyveriet var blevet udført.

"Det skal jeg fortælle Dem," sagde Bounderby, idet han arrig gav mrs. Sparsit sin arm. "Havde De ikke været så overordentlig forhippet på at erfare summens størrelse, havde jeg for længe siden fortalt Dem det. De kender jo denne dame – for hun er en dame – mrs. Sparsit?"

"Jeg har allerede haft den ære –"

"Meget vel. Og denne unge mand, Bitzer, ham så De jo ved den samme lejlighed?" Harthouse bøjede hovedet, og Bitzer knugede knoerne mod sin pande.

"Meget vel. De bor i banken. De ved måske, at de bor i banken. Meget vel. Efter kontortiden i går eftermiddags blev alting sat til side som sædvanlig. I det jernkammer, uden for hvilket denne fyr sover, var der – ja, det kan nu være det samme hvor meget. I den lille pengekasse i unge Toms lukaf, den pengekasse, der bruges til småudgifter, var der et hundrede og halvtredsindstyve og nogle pund."

"Et hundrede og fire og halvtredsindstyve pund, syv shillings og én penny," sagde Bitzer.

"Stille!" udbrød Bounderby og blev stående for at vende sig om imod ham. "Lad os være fri for dine afbrydelser. Er det ikke nok, at man skal bestjæles, mens du snorker for at pleje din magelighed? Skal man oven i købet høre på dine rettelser med fire pund, syv shillings og én penny? Da jeg var i din alder, snorkede jeg ikke, kan jeg fortælle dig. Jeg fik ikke mad nok til at snorke efter og havde aldrig set fire pund, syv shillings og én penny – nej, du kan tro nej."

Bitzer knugede atter knoerne mod panden på en slesk, måde, idet det sidstanførte eksempel på Bounderbys moralske afholdenhed øjeblikkelig syntes at gøre et på én gang slående og nedslående indtryk på ham.

"Et hundrede og halvtredsindstyve og nogle pund," vedblev Bounderby. "Denne sum lukkede unge Tom inde i sin kasse, som vel ikke just er meget stærk; men det gør nu intet til sagen. Alting efterlodes i bedste orden. Midt om natten, mens denne unge fyr snorkede – mrs. Sparsit, De siger jo, at De hørte ham snorke, frue?"

"Sir," svarede mrs. Sparsit, "jeg kan ikke sige, at jeg udtrykkelig hørte ham snorke, og kan derfor ikke afgive nogen

forklaring her, men om vinteraftnerne, når han er faldet i søvn ved sit bord, har jeg hørt ham, hvad jeg hellere ville kalde ralle som en, der er ved at kvæles. Ved sådanne lejligheder har jeg hørt ham frembringe lyd af en lignende natur som den, man undertiden kan høre i nürnbergere. Ikke som om jeg," sagde mrs. Sparsit med ophøjet bevidsthed om at afgive en højtidelig forklaring, "ville rette nogen beskyldning mod hans moralske karakter. Det være langt fra. Jeg har altid anset Bitzer for et ungt menneske med de hæderligste grundsætninger, og det tillader jeg mig at aflægge vidnesbyrd om."

"Nu vel," svarede den forbitrede Bounderby, "mens han snorkede eller rallede eller frembragte lyde som et nürnbergere, mens han – kort sagt, sov – kom nogle karle – om de tidligere havde skjult sig i huset eller ikke, må endnu først oplyses – på en eller anden måde ind til unge Toms kasse, sprængte den og bortførte indholdet. Da de så blev forstyrret, absenterede de sig og lukkede sig ud ad hoveddøren, som de igen lukkede i lås – for den var lukket i lås, og nøglen lå under mrs. Sparsits hovedpude – med en falsk nøgle, som er blevet fundet i dag omtrent klokken tolv ude på gaden i nærheden af banken. Der sker ikke anskrig, førend denne krabat, Bitzer, står op i morges og begynder at lukke op og gøre rent i kontorerne. Da opdager han ved at ville se til Toms kasse, at låget står på klem, og at låsen er sprængt og pengene borte."

"Men det er sandt, hvor er Tom?" spurgte Harthouse og så sig om.

"Han har været sysselsat med at hjælpe politiet," svarede Bounderby, "og er blevet nede i banken. Jeg ville ønske, at disse karle havde forsøgt på at bestjæle mig, da jeg var på hans alder.

De ville have sat penge til, hvis De havde vovet så meget som atten pence på den spekulation, det kan jeg fortælle Dem."

"Er der nogen mistænkt?"

"Mistænkt? Det skulle jeg mene. Nej," sagde Bounderby og slap mrs. Sparsits arm for at tørre sin glødende pande, "Josias Bounderby fra Coketown er ikke den mand, der bliver bestjålet, uden at nogen er mistænkt. Nej tak!"

Turde mr. Harthouse spørge, hvem der da var mistænkt?

"Det skal jeg sige Dem," svarede Bounderby, idet han standsede for at vende sig om mod dem alle sammen. "Det må ikke omtales – det må ikke omtales på noget sted, for at kæltringerne – der er en hel bande – kan blive så meget des tryggere. Derfor være det sagt i fortrolighed."

Bounderby tørrede atter sin pande. "Hvad ville De sige til," her eksploderede han voldsomt, "sige til, at en arbejder var med i spillet?"

"Dog vel ikke vor ven Blackpot, vil jeg håbe?" sagde Harthouse ligegyldigt.

"Sig –pool, i stedet for –pot, sir," svarede Bounderby, "så har De manden."

Med mat stemme udtalte Louisa nogle tvivlende og forundrede ord.

"Ja vist, jeg ved det nok!" sagde Bounderby, som straks fængede ved lyden. "Jeg ved det. Det er jeg jo så vant til. Jeg kender det alt sammen. De er de braveste mennesker i verden, er disse karle, og et godt mundlæder har de fået. Det eneste, de trænger til, er at få deres rettigheder forklaret. Men jeg vil sige dig noget. Vis mig en misfornøjet arbejder, og jeg skal vise dig et menneske, der er skikket til alt ondt, lige meget hvad det er."

Endnu en af de yndede Coketownske fiktioner, der med nogen møje var blevet udsprede, og som visse folk virkelig troede på.

"Men jeg kender disse krabater," sagde Bounderby. "Jeg kan læse i dem, ligesom i en bog. Mrs. Sparsit, jeg beråber mig på Dem. Hvilken advarsel gav jeg denne karl, da han første gang satte sin fod i mit hus i det udtrykkelige øjemed at bringe i erfaring, hvorledes han skulle træde religionen i støvet og kuldkaste statskirken? Hvad fornemme forbindelser angår, står De på samme trin som aristokratiet, mrs. Sparsit. Sagde jeg, eller sagde jeg ikke til den karl: 'Du kan ikke skjule sandheden for mig; du hører ikke til de folk, jeg ynder; det vil aldrig gå dig godt?'"

"Ganske vist, sir," svarede mrs. Sparsit, "gav De ham en sådan formaning på en højst indtrængende måde."

"Da han forargede Dem, frue," sagde Bounderby, "da han stødte Deres følelse?"

"Ja, sir," svarede mrs. Sparsit og rystede fromt på hovedet, "det gjorde han rigtignok, skønt jeg jo nok vil indrømme, at min følelse kan være mere ømtålelig i den retning – mere tåbelig, hvis man vil foretrække dette udtryk – end den ville have været, hvis jeg altid havde indtaget min nuværende stilling."

Bristefærdig af stolthed, stirrede Bounderby på mr. Harthouse, som om han ville sige: "Jeg er dette fruentimmers ejerman, og hun er Deres opmærksomhed værdig, skulle jeg tro." Derpå fortsatte han sin tale.

"De vil mindes, Harthouse, hvad jeg sagde til ham, dengang De så ham. Jeg gjorde ingen omstændigheder med ham. Jeg tager altid bladet fra munden, når jeg taler med den slags folk;

for jeg kender dem. Nu vel da, sir. Tre dage senere forsvandt han; gik sin vej, ingen vidste hvorhen, ligesom min moder gjorde i min barndom, kun med den forskel, at han, om muligt, er et endnu slettere subjekt, end min moder var. Hvad gjorde han, førend han gik sin vej? Hvad siger De –" ved ethvert lille ophold gav Bounderby sin hat, som han holdt i hånden, et slag i pulden, som om den havde været en tamburin – "til, at han er blevet set holde udkig med banken den ene aften efter den anden. – At han luskede om der – efter at det var blevet mørkt? – At det faldt mrs. Sparsit ind – At han ikke kunne luske således om i nogen god hensigt? – At hun henledte Bitzers opmærksomhed på ham, at de begge holdt øje med ham? – Og at det i dag ved nærmere undersøgelse har vist sig – at han ligeledes er blevet set af naboerne?" Da Bounderby havde nået denne klimaks, satte han, ligesom en østerlandsk danser, sin tamburin på hovedet.

"Det er unægtelig mistænkeligt," sagde James Harthouse.

"Det skulle jeg mene, sir," sagde Bounderby med et udfordrende nik, "det skulle jeg mene. Men der er flere med i det, blandt andre en gammel kone. Man hører aldrig noget til sådanne ting, førend ulykken er sket; man finder alle slags mangler ved stalddøren, efter at hesten er stjålet. Nu kommer der en gammel kone for dagen, en gammel kone, som lader til en gang imellem at være fløjet herind i byen på et kosterkaft. Hun holder øje med stedet en hel dag igennem, førend denne karl tager fat, og samme aften, som De så ham, sniger hun sig bort med ham og holder råd med ham – formodentlig for at aflægge rapport efter at have forladt sin post; gid Fanden havde hende."

Der havde været en sådan person til stede i kammeret den aften, og hun havde søgt at undgå at blive set, tænkte Louisa.

"Men der er flere endnu, efter det vi allerede ved," sagde Bounderby med mange hemmelighedsfulde nik. "De må have den godhed at tie stille dermed og ikke omtale det til nogen. Det vil måske tage tid, men vi skal nok få fat på dem. Det er god politik for øjeblikket at give dem spillerum, og derfor er der intet til hinder."

"De vil naturligvis blive straffet efter lovens yderste strenghed, som det hedder i plakaterne," svarede James Harthouse, "og det er ikke mere end løn som forskyldt. Folk, som lægger sig efter banker, må bære følgerne; var der ingen følger, ville vi alle lægge os efter banker." Han havde blidt taget parasollen fra Louisa og slået den op for hende, og hun gik under dens skygge, uagtet solen ikke skinnede.

"For øjeblikket, Louisa Bounderby," sagde hendes mand, "må der drages omsorg for mrs. Sparsit. Mrs. Sparsits nerver er blevet rystede ved denne begivenhed, og hun skal blive her et par dage. Sørg derfor godt for hende."

"Jeg takker Dem særdeles, sir," sagde den beskedne dame, "men De må endelig ikke gøre Dem ulejlighed for min skyld. Jeg gør ikke store fordringer."

Det viste sig snart, at hvis mrs. Sparsit havde nogen fejl i denne retning, så var det den, at hun var så overdreven ligegyldig for sig selv og så omhyggelig for andre, at hun blev til en plage. Da hun var blevet ført op på sit værelse, var hun så frygtelig taknemmelig for dets bekvemmelighed, at man næsten måtte formode, at hun ville have foretrukket at tilbringe natten på rullen nede i vaskekælderen. Ganske vist var Powlerne

og Scadgerserne vant til pragt, "men det er min pligt at minde om," plejede mrs. Sparsit gerne med ophøjet anstand at ytre, især når nogen af tjenestefolkene var til stede, "at hvad jeg var, er jeg ikke mere. Ja," sagde hun, "kunne jeg helt udslette mindet om, at min mand var en Powler, eller at jeg selv er i slægt med familien Scadgers, eller kunne jeg endog omstyrte denne kendsgerning og forvandle mig til en person af simpel byrd og med ganske almindelige forbindelser, ville jeg med glæde gøre det. Under de bestående forhold ville jeg holde det for rigtigt at gøre det." Den samme eremitagtige åndstilstand foranledigede hende til ved bordet at give afkald på de mere sammensatte retter og på vin, og da Bounderby til sidst formelig befalede hende at nyde noget af det, sagde hun: "De er alt for god, sir," og afveg fra den højtideligt og offentligt udtalte beslutning, "at ville vente på et ganske almindeligt stykke lammesteg." Ligeledes gjorde hun mangfoldige undskyldninger, fordi hun ønskede salt, og i en elskværdig erkendelse af sin forpligtelse til i videste omfang at stadfæste mr. Bounderbys udsagn om hendes nerver, lagde hun sig undertiden tilbage og græd i stilhed, ved hvilke lejligheder en tåre af store dimensioner, lig en krystalørenlok, kunne ses – eller rettere, *måtte* ses, for den gjorde krav på opmærksomhed – glide ned ad hendes romerske næse. Men mrs. Sparsits hovedopgave både først og sidst var at beklage Bounderby. Undertiden kunne hun ved at se på ham uvilkårligt komme til at ryste på hovedet, som om hun havde sagt: "Ak, stakkels Yorick!" Og når hun havde ladet sig forlede til sådanne ytringer af rørelse, kunne hun fremtvinge en lystighed og et øjeblik blive munter og sige: "Det glæder mig at se, at De endnu er ved godt humør, sir!" og syntes at anse det for en

nådig tilskikkelse, at Bounderby bar sin skæbne, som han gjorde. Én særhed, for hvilken hun mange gange bad om forladelse, fandt hun det overordentlig vanskeligt at overvinde. Hun havde en forunderlig tilbøjelighed til at kalde mrs. Bounderby miss Gradgrind og gav vist en tre eller fire snese gange efter for den i årenes løb. Denne gentagne fejltagelse fremkaldte en beskeden forvirring hos mrs. Sparsit; men, sagde hun, det syntes hende så naturligt at sige miss Gradgrind, hvorimod hun næsten fandt det umuligt at overbevise sig om, at den unge dame, hun havde haft den lykke at kende fra barn af, virkelig kunne være mrs. Bounderby. Det var en anden ejendommelighed ved dette mærkelige tilfælde, at jo mere hun tænkte derpå, des umuligere forekom det hende. "De var så forskellige," sagde hun, "i så meget."

I dagligstuen gennemgik Bounderby efter bordet tyverisagen, forhørte vidnerne, optegnede deres forklaringer, fandt de mistænkte personer skyldige og dømte dem til lovens strengeste straf. Da dette var gjort, blev Bitzer sendt til byen med pålæg om at opfordre Tom til at tage hjem med posttoget.

Da der var kommet lys, mumlede mrs. Sparsit: "Vær ikke så modfalden, sir. Lad mig se Dem munter, således som jeg før plejede." Bounderby, på hvem disse opmuntringer var begyndt at have den virkning, at de gjorde ham sentimental på en plump, studeagtig måde, sukkede ligesom et eller andet stort havuhyre. "Jeg kan ikke tåle at se Dem således, sir," sagde mrs. Sparsit. "Prøv et parti backgammon, som De før plejede, mens jeg havde den ære at bo under Deres tag."

"Jeg har ikke spillet backgammon siden, frue," sagde Bounderby.

"Nej, sir," sagde mrs. Sparsit deltagende, "det ved jeg, at De ikke har. Jeg husker, at dette spil ikke har noget tiltrækkende for miss Gradgrind, men jeg vil være lykkelig, hvis De vil nedlade Dem til et parti med mig."

De spillede ved et vindue, som vendte ud mod haven. Aftenen var smuk, ikke måneklar, men varm og duftende. Louisa og Harthouse gik ude i haven, hvor deres stemmer kunne høres i stilheden, skønt ikke hvad de sagde. Fra sin plads ved backgammonbrættet anstrengte mrs. Sparsit idelig sine øjne for at gennemtrænge skyggerne udenfor. "Hvad er der på færde, frue?" sagde Bounderby. "Det er ikke for min egen skyld," svarede mrs. Sparsit; "jeg er kun bange for, at miss Gradgrind skal forkøle sig."

"Hun bliver aldrig forkølet," sagde Bounderby.

"Virkelig, sir?" sagde mrs. Sparsit og fik et anfald af krillerhoste.

Da tiden nærmede sig, at man skulle i seng, drak Bounderby et glas vand. "Hvad for noget, sir?" sagde mrs. Sparsit. "Ikke Deres varme sherry med citronskal og muskatnød?"

"Å, jeg er kommet rent af vane med det nu, frue," sagde Bounderby.

"Så meget des værre, sir," svarede mrs. Sparsit; "De kommer ud af alle deres gode, gamle vaner. Frisk mod, sir! Hvis miss Gradgrind tillader det, vil jeg lave det til til Dem, som jeg så ofte har gjort."

Da miss Gradgrind med glæde tillod mrs. Sparsit at gøre, hvad hun ville, lavede denne opmærksomme dame drikken til og rakte Bounderby den. "Den vil gøre Dem godt, sir; den vil varme Deres hjerte. Det er sådan noget, De trænger til, og som

De burde nyde, sir." Og da Bounderby sagde: "Deres sundhed, frue," svarede hun med megen følelse: "Mange tak, sir. Det samme ønsker jeg Dem og al mulig lykke." Til sidst sagde hun ham meget rørende godnat, og Bounderby gik i seng med en tungsindig bevidsthed om at være gået glip af noget ømt, skønt han ikke, om det så skulle have kostet hans liv, kunne have nævnt, hvad det var.

Længe efter at Louisa havde klædt sig af og lagt sig, vågede hun og ventede på, at hendes broder skulle komme hjem. Dette, vidste hun, kunne næppe ske før en time efter midnat, men i den landlige stilhed, som intet mindre end beroligede hendes ængstelige tanker, gik tiden så langsomt. Til sidst, da stilheden og mørket i flere timer havde syntes at tiltage, hørte hun portklokken. Hun blev til mode, som om hun ville være glad ved, at den havde ringet til daggry; men den hørte op, og dens sidste vibrerende tone blev svagere og svagere, og alt var igen dødsstille.

Hun ventede endnu et kvarter, så vidt hun kunne skønne. Derpå stod hun op, tog en kåbe på og gik ud af sit værelse i mørket og ovenpå til sin broders værelse. Da hans dør var lukket, åbnede hun den sagte og talte til ham, idet hun med lydløse fjed nærmede sig hans seng.

Hun knælede ved siden af den, lagde sin arm om hans hals og trak hans ansigt hen til sit. Hun mærkede, at han kun lod, som om han sov, men sagde ikke noget til ham.

Lidt efter fo'r han op, som om han først nu vågnede, og spurgte, hvem det var, og hvad der var på færde. "Tom, har du ikke noget at sige mig? Har du nogen sinde i dit liv elsket mig, og holder du noget skjult for alle andre, så sig mig det."

"Jeg ved ikke, hvad du mener, Louisa; du må have drømt."

"Min kære broder," her lagde hun sit hoved på hans pude, og hendes hår bølgede ud over ham, som om hun ville skjule ham for alle andre undtagen for hende selv, "er der intet, du har at sige mig? Er der intet, du kan sige mig, hvis du vil? Du kan ikke sige mig noget, som vil forandre mig. Å Tom, sig mig sandheden!"

"Jeg ved ikke, hvad du mener, Louisa."

"Således som du ligger der alene i den triste nat, kære broder, skal du også ligge et eller andet sted en nat, hvor endog jeg, hvis jeg da lever, vil have forladt dig. Således som jeg ligger her ved siden af dig, med bare fødder, upåklædt, ukendelig i mørket, således skal jeg også ligge gennem hele min opløsnings lange nat, indtil jeg er blevet til støv. Tænk på det, og sig mig nu sandheden, Tom!"

"Hvad er det, du vil vide?"

"Du kan –" i sin kærligheds fylde lagde hun ham til sin barm, som om han havde været et barn – "være overbevist om, at jeg ingen bebrejdelser skal gøre dig. Du kan være overbevist om, at jeg skal vise mig medlidende og trofast imod dig. Du kan være overbevist om, at jeg vil frelse dig, hvad det så vil koste. Å, Tom, har du intet at sige mig? Hvisk det sagte til mig. Sig alene *ja*, og jeg vil forstå dig."

Hun lagde sit øre til hans læber, men han var hårdnakket tavs.

"Ikke et ord, Tom?"

"Hvorledes kan jeg sige ja, eller hvorledes kan jeg sige nej, når jeg ikke ved, hvad du mener? Du er en god, kærlig pige, Louisa,

der fortjente at have en bedre broder, end jeg er, begynder jeg at tro. Mere har jeg ikke at sige. Gå i seng, gå i seng!"

"Du er træt," hviskede hun kort efter i sin sædvanlige tone.

"Ja, jeg er meget træt."

"Du har også haft så travlt og så mange ubehageligheder i dag. Er der gjort flere opdagelser?"

"Kun de, du har hørt omtale af – ham."

"Tom, har du sagt til nogen, at vi besøgte de mennesker og så de tre sammen?"

"Nej. Bad du mig ikke udtrykkelig at tie dermed, dengang du fik mig til at gå derhen med dig?"

"Jo, men da vidste jeg ikke, hvad der ville ske."

"Jeg ikke heller. Hvordan kunne jeg det?"

Han kom meget rask med denne ytring.

"Bør jeg, efter hvad der er sket," sagde hans søster, mens hun stod ved hans seng – hun havde lidt efter lidt trukket sig noget tilbage og rejst sig op – "sige, at jeg var på dette besøg? Skal jeg sige det? Må jeg sige det?"

"Du gode Gud," svarede hendes broder, "ellers plejer du jo ikke at spørge mig til råds. Sig, hvad du vil. Beholder du det hos dig selv, vil jeg også beholde det hos mig selv. Åbenbarer du det nu, så er den sag forbi."

Det var for mørkt, til at den ene kunne se den andens ansigt, men begge syntes at være meget opmærksomme og at betænke sig, førend de talte.

"Tror du, Tom, at den mand, jeg gav pengene, virkelig er indviklet i denne forbrydelse?"

"Det ved jeg ikke. Jeg indser ikke, hvorfor han ikke skulle være det."

"Han forekom mig at være en ærlig mand."

"En anden kan forekomme dig uærlig og dog ikke være det."

Der blev et ophold; for han havde betænkt sig og tav nu.

"Kort sagt," fortsatte Tom, som om han havde taget sit parti, "hvis du endelig vil vide det, så var jeg så langt fra at være aldeles sikker på ham, at jeg tog ham udenfor for under fire øjne at sige ham, at jeg fandt, han burde prise sig lykkelig ved at have fået en sådan gave af min søster, og at jeg håbede, han ville gøre god brug af den. Du vil huske, at jeg tog ham udenfor. Jeg siger ikke noget imod manden; han kan være et meget skikkeligt menneske, efter hvad jeg ved om ham, og jeg vil håbe, at han er det."

"Blev han fornærmet over, hvad du sagde?"

"Nej, han tog det ganske godt op og var høflig nok. Hvor er du, Louisa?" Han satte sig over ende i sengen og kyssede hende.

"God nat, kære søster, god nat!"

"Har du intet mere at sige mig?"

"Nej. Hvad skulle det være? Vil du have, at jeg skulle lyve for dig?"

"Mindst i nat af alle nætter i dit liv, Tom, så mange og så lykkelige, som jeg håber, at de må blive."

"Tak, kære Louisa, jeg er så træt, at jeg tror, jeg kunne sige, hvad det skulle være, bare for at få lov til at sove. Gå i seng, gå i seng!"

Efter endnu en gang at have kysset hende vendte han sig om, trak tæppet over hovedet og lå så stille, som om den tid allerede var kommet, som hun så højtideligt havde mindet ham om. Hun blev stående et øjeblik ved sengen, førend hun langsomt gik bort. Ved døren standsede hun, så sig tilbage, da hun havde

åbnet den, og spurgte ham, om han havde kaldt på hende? Men han lå stille, og hun lukkede sagte døren og vendte tilbage til sit værelse.

Da så den elendige dreng forsigtigt i vejret og listede sig, da han mærkede, at hun var borte, ud af sengen, lukkede døren i lås og kastede sig igen på sit leje, hvor han sled sig i håret, idet han snart græd af arrigskab, snart tænkte på hende med en trodsig kærlighed, mens han hadefuldt, men uden anger bandede sig selv og ikke mindre hadefuldt og uden nytte bandede alt det gode i verden.

Tredje bog

Henlæggelse

9. Den sidste efterretning

Mens mrs. Sparsit lå bi for i Bounderbys tilflugtssted igen at styrke sine nerver, holdt hun nat og dag så skarpt udkig under sine coriolanske øjenbryn, at hendes øjne, hvis det ikke havde været for hendes sagtmødige væsen, ligesom et par fyrtårne på en farlig kyst måtte kunne have advaret enhver forsigtig sømand mod det bratte fjeld, hendes romerske næse, og den mørke og klippefulde egn i dens nærmeste nærhed. Skønt det var vanskeligt at tro, at det var andet end en formalitet, når hun om aftenen trak sig tilbage for at søge hvile – så lysvågne var disse hendes klassiske øjne, og så umuligt syntes det, at hendes strenge næse kunne give efter for nogen som helst slappende indflydelse – så var dog den måde, hvorpå hun sad og glattede sine ukomfortable for ikke at sige skrubbede halvhandsker – der var forfærdiget af et køligt stof, ligesom et flueskab – eller, med foden i sin bomuldsgarns stigbøjle, vandrede hen til ukendte egne, så himmelsk ophøjet, at de fleste iagttagere ville have set sig nødsaget til at holde hende for en due, der ved en af naturens luner var blevet iført en jordisk skikkelse, mindende dem en fugl af den krumnæbbede art.

Hun var et mærkværdigt fruentimmer til at luske rundt i huset. Hvorledes hun kom fra etage til etage, var en gåde, som det var umuligt at løse. En i og for sig så velanstændig og tilmed så fornemt beslægtet dame kunne ikke mistænkes for, at hun lod sig falde ud over eller glide ned ad rækværket på trapperne, og dog fremkaldte hendes overordentlige bevægelighed en så vild idé. En anden mærkelighed ved mrs. Sparsit var den, at hun aldrig var forjaget eller forpustet. Hun kunne med den

mest rivende fart skyde ned fra loftet til forstuen og var dog i det øjeblik, hun indfandt sig der, i fuldkommen besiddelse af sit vejr og sin værdighed. Heller aldrig så noget menneskeligt øje hende gå med raske skridt.

Hun viste sig yderst venlig mod mr. Harthouse og havde kort efter sit komme adskillige fornøjelige samtaler med ham. En morgen før frokosten gjorde hun sit statelige kniks for ham nede i haven.

"Det forekommer mig, som om det først var i går, sir," sagde mrs. Sparsit, "at jeg havde den ære at modtage Dem i banken, hvor De havde den godhed at ønske at blive gjort bekendt med mr. Bounderbys adresse."

"En omstændighed, der ikke vil kunne glemmes af mig, om det så var i århundreder," sagde Harthouse, idet han med den skødesløseste mine af verden bøjede hovedet for mrs. Sparsit.

"Vi lever i en underlig verden, sir," sagde mrs. Sparsit.

"Jeg har ved et sammentræf, hvoraf jeg er stolt, haft den ære at fremkomme med en ytring af samme indhold, om end ikke så epigrammatisk udtrykt."

"En underlig verden, må jeg sige, sir," fortsatte mrs. Sparsit efter at have svaret på complimenten med en sænkning af sine mørke øjenbryn, der ikke var slet så blid i sit udtryk, som hendes stemmes sødt klingende toner, "med hensyn til de fortrolige bekendtskaber, man stifter med individer, om hvilke man kort i forvejen var aldeles uvidende. Jeg husker, sir, at De ved den lejlighed gik så vidt, at De sagde, at De var formelig bange for miss Gradgrind."

"Deres hukommelse viser mig en større ære, end min ringhed fortjener. Jeg benyttede Deres velvillige vink til at overvinde

min frygtsomhed, og det er overflødigt at tilføje, at de var fuldkommen nøjagtige. Mrs. Sparsits talent for – ja, kort sagt, for alt, hvortil der kræves nøjagtighed – i forbindelse med hendes karakterstyrke – og familiedyder – er udviklet i en alt for udpræget grad, til at den mindste tvivl kan opstå om det." Han var nær ved at falde i søvn over denne artighed; så lang tid tog det ham at komme fra den, og så vidt vandrede hans tanker omkring, mens han udtalte den.

"Fandt De miss Gradgrind – jeg kan virkelig ikke kalde hende mrs. Bounderby; det er højst latterligt af mig – så ungdommelig, som jeg skildrede hende?" spurgte mrs. Sparsit sødt.

"De tegnede hendes portræt til fuldkommenhed," sagde Harthouse; "De skildrede hende lyslevende."

"Meget indtagende, ikke sandt, sir?" sagde mrs. Sparsit, idet hun lod sine halvhandsker vikle sig langsomt om hinanden.

"I høj grad."

"Man plejede at mene," sagde mrs. Sparsit, "at miss Gradgrind manglede liv; men jeg tilstår, at hun forekommer mig at have forbedret sig betydeligt og påfaldende i den henseende. Ja, men der kommer jo mr. Bounderby!" udbrød mrs. Sparsit og nikkede mangfoldige gange, som om hun ikke havde talt om eller tænkt på nogen anden. "Hvorledes har De det i dag, sir? Å, lad os endelig se Dem munter, sir!"

Nu var disse idelige forsøg på at mildne hans sorg og lette hans byrde begyndt at gøre den virkning, at Bounderby viste sig blødere end sædvanlig mod mr. Sparsit og hårdere end sædvanlig mod de fleste andre mennesker, lige fra hans kone og nedefter, og da mrs. Sparsit nu med tvungen munterhed sagde:

"De længes efter Deres frokost, sir, men jeg er vis på, at miss Gradgrind snart vil være her for at indtage sin plads ved bordet," svarede Bounderby: "Skulle jeg vente, til min kone ville tage sig af mig, tror jeg, at De ret godt ved, at jeg ville komme til at vente til dommedag, og jeg vil derfor ulejlige Dem med at sørge for teen."

Mrs. Sparsit indvilligede og satte sig på sin gamle plads ved bordet.

Dette gjorde atter den fortræffelige kone uhyre sentimental. Og hun viste sig så ydmyg, at hun, da Louisa kom ind, rejste sig op med den forsikring, at hun under de nuværende forhold ikke kunne tænke på at blive siddende på denne plads, hvor ofte hun end havde haft den ære at tilberede Bounderbys frokost, førend mrs. Gradgrind – hun bad om forladelse, hun ville have sagt miss Bounderby – hun håbede, man ville undskylde hende, men hun kunne virkelig endnu ikke komme rigtig af sted med det, skønt hun jo ikke tvivlede om, at det med tiden nok ville lykkes hende – havde indtaget sin nuværende plads. Det var kun, sagde hun, fordi miss Gradgrind kom lidt sent, og fordi mr. Bounderbys tid var så overordentlig kostbar, og hun fra tidligere tider vidste, hvor overordentlig vigtigt det var for ham straks at få frokost, at hun havde taget sig den frihed at opfylde hans forlangende; hans vilje havde jo så længe været en lov for hende.

"Nej, bliv hvor De er, frue," sagde Bounderby, "bliv, hvor De er! Jeg tror, at mrs. Bounderby meget gerne er fri for den ulejlighed."

"Tal ikke således, sir," sagde mrs. Sparsit næsten med strengthed; "det er jo meget uvenligt mod mrs. Bounderby, og

når De er uvenlig, er De ikke Dem selv, sir."

"Vær De kun ganske rolig, frue. Du finder dig jo nok i det, Louisa, ikke sandt?" sagde Bounderby i en buldrende tone til sin kone.

"Jo naturligvis. Det har intet at sige. Hvorfor skulle det genere mig?"

"Hvorfor skulle det genere nogen, mrs. Sparsit?" brusede Bounderby op, i følelsen af at der var tilføjet ham en krænkelse. "De lægger alt for stor vægt på sådanne ting, frue. De kommer min sandten til at forandre nogle af deres meninger her. De er gammeldags, frue. De er langt tilbage for den tid, som Tom Gradgrinds børn tilhører."

"Men hvad fejler dig dog?" spurgte Louisa med kold forundring. "Hvad har dog gjort dig så vred?"

"Vred?" gentog Bounderby. "Tror du måske, at jeg ikke, hvis noget havde gjort mig vred, ville sige, hvad det var, og fordre det rettet? Jeg er en ligefrem mand, skulle jeg mene; jeg går ikke ad bagtrapper."

"Jeg tror ikke, at nogen har haft grund til at holde dig for alt for undselig eller fintfølende," svarede Louisa roligt; "det har jeg hverken som barn eller som kone nogen sinde bebrejdet dig. Jeg ved kun ikke, hvad du vil?"

"Vil?" svarede Bounderby. "Intet. Ved du ikke, Louisa, at jeg, Josias Bounderby fra Coketown, ellers ville sige det?"

Idet han slog i bordet, så tekopperne klirrede, så hun på ham med en stolt rødme i sine kinder, der var en ny forandring, tænkte Harthouse. "Du er ufattelig i dag," sagde Louisa. "Men gør dig ikke ulejlighed med en forklaring. Jeg er ikke nysgerrig efter at høre, hvad du mener. Hvad gør det til sagen?"

Der blev ikke talt mere om dette emne, og Harthouse begyndte snart at tale lystigt op om ligegyldige ting. Men fra denne dag af bragte den Sparsitske indflydelse Louisa og James Harthouse nærmere sammen og styrkede den farlige fjernelse fra hendes mand og fortrolighed til en anden, hvori hun så umærkeligt var blevet hildet, at hun ikke ville kunne rede sig ud af den igen, selv om hun også skulle prøve. Men om hun prøvede eller ikke, lå skjult i hendes eget lukkede hjerte.

Mrs. Sparsit var blevet så rørt ved denne lejlighed, at hun, da hun efter frokosten havde rakt Bounderby hans hat og derpå var blevet ene med ham i forstuen, trykkede et kyskys på hans hånd og mumlede: "Min velgører!" og trak sig tilbage, overvældet af sorg. Og dog er det en uomstødelig kendsgerning, at fem minutter efter at han havde forladt huset med den selv samme hat på hovedet, truede Scadgernes selv samme, med Powlerne besvogrede ætling med sin højre halvhandske ad hans portræt, vrængede hånligt med munden ad dette kunstværk og sagde: "Løn som forskyldt, din nathue, og det glæder mig!"

Ikke længe efter, at Bounderby var gået, kom Bitzer. Han var kommet med et tog, der var faret brusende og raslende hen over den lange række buer, som gennemskar den vilde egn med dens fordums og nuværende kulgruber. Han kom som ilbud fra Stone Lodge, med en hastig skrevet billet, der underrettede Louisa om, at mrs. Gradgrind var blevet meget syg. Hun havde aldrig været rask, så længe hendes datter havde kendt hende; men i de sidste få dage var det blevet værre med hende. Om natten var hendes kræfter aftaget mere og mere, og hun var nu så nær ved at være død, som hendes indskrænkede evne til at

komme i nogen tilstand, der tydede på en skygge af en hensigt om at komme ud af den, tilstedte.

Ledsaget af budbringeren, en passende farveløs tjener ved dødens dør, når mrs. Gradgrind bankede på den, rumlede Louisa til Coketown og hvirvledes ind i dens rygende gab. Hun afskedigede sendebuddet og kørte til sit gamle hjem.

Efter sit bryllup havde hun kun sjældent været der. Hendes fader sigtede i almindelighed sin parlamentariske askedynges i London – uden at han fandt ret mange kostbarheder imellem affaldet – og sled stadig i det på den nationale losseplads. Hendes moder havde snarere holdt det for en plage end det modsatte, at nogen besøgte hende; til omgang med unge mennesker følte Louisa sig aldeles uskikket; til Sissy havde hun ikke oftere nedladt sig siden den aften, da den omvandrende gøglers barn havde løftet sine øjne i vejret for at se på Bounderbys tilkommende hustru. Der var intet, som havde fristet hende til at tage derhen, og hun havde kun sjældent gjort det.

Da hun nærmede sig sit fordums hjem, ytrede heller ingen af et gammelt hjemms bedste indskydelser sig hos hende. Barndommens drømme; dens fantastiske eventyr; dens dårende, skønne, rørende, umulige udsmykninger af yderverdenen – som det gør den unge så godt at tro på, den voksne så godt at mindes; for da bliver det ringeste til en stor kærlighed i hjertet, hvor de små børn med deres rene hænder dyrker og passer en have midt mellem denne verdens stenede veje, i hvilken det ville være bedre for alle Adams børn, om de oftere solede sig, enfoldige og tillidsfulde og uden verdensklogskab – hvad havde hun med alt det at gøre? Hvad

havde hun med barndommens minder at gøre? Minderne om de fortryllede veje, på hvilke barndommen færdes, minderne om den første gang, vi ser fornuften gennem fantasiens blide lys, og i den ser en velgørende guddom, der bøjer sig for guddomme, lige så store som den selv? Hvad havde hun med den barndommens fantasi at gøre, der ikke er et barskt, grusomt og koldt afgudsbillede, hvis ofre er bundet på hænder og fødder, mens det i sin plumpe, umælende skikkelse står og stirrer uden at se og uden at kunne bevæges, undtagen af så og så mange forud udregnede tons løftekraft? – Hendes minder om hjemmet og barndommen var minder om udtørringen af ethvert væld, enhver kilde i hendes unge hjerte, når de havde været i færd med at trænge frem. De gyldne vande var ikke der. De flød for at frugtbar gøre et land, hvor der sankes druer af torne og figen af tidsler.

Med en slags tung, forhærdet sorg i sindet gik hun ind i huset til sin moders værelse. Siden hun havde forladt hjemmet, havde Sissy levet med den øvrige familie, som om hun havde hørt til den. Sissy sad ved siden af hendes moder, og hendes søster Jane, der nu var ti eller tolv år gammel, var inde i værelset.

Det kostede megen møje at få mrs. Gradgrind til at fatte, at hendes ældste barn var der. Af gammel vane lå hun, understøttet af puder, på en sofa og så meget i sin sædvanlige stilling, som det havde været muligt at anbringe hende, så hjælpeløs hun var. Hun havde vægret sig ved at gå til sengs; for gjorde hun det, havde hun sagt, ville hun aldrig mere få noget at vide.

Hendes matte stemme lød imellem hendes bylt af sjaler, som om den kom langt borte fra, og lyden af en anden stemme, der talte til hende, var så længe om at nå hendes øren, at hun for den sags skyld lige så gerne kunne have ligget nede på bunden af en brønd. Den stakkels dame var sandheden nærmere, end hun nogen sinde havde været, hvilket havde meget at sige.

Louisa havde siddet nogle minutter ved siden af hende og flere gange talt til hende, førend hun fik klarhed over, hvem det var. Men da syntes hun også pludselig at fatte det.

"Nå, mit barn," sagde hun, "jeg vil håbe, at du føler dig tilfreds. Det var alt sammen din faders skyld. Han havde nu engang sat sig det i hovedet og måtte bedst forstå det."

"Det er om dig, moder, jeg ønsker at høre tale, ikke om mig."

"Ønsker du at høre noget om mig, mit barn? Det er noget nyt, at du ønsker at høre noget om mig. Jeg er slet ikke vel, Louisa; så mat og svimmel."

"Har du smerter, kære moder?"

"Det forekommer mig, at der er en smerte et sted her i stuen; men jeg kan ikke nøjagtig sige, om det er mig, der føler den."

Efter denne sælsomme tale blev hun liggende nogen tid uden at sige noget. Louisa, der holdt hendes hånd, kunne intet mærke til pulsen; men da hun kyssede hånden, kunne hun se en svag, tynd livstråd i urolig bevægelse.

"Du ser så sjældent din søster," sagde hun. "Hun kommer til at ligne dig. Gid du ville se på hende. Bring hende herhen, Sissy."

Hun kom og lagde sin hånd i sin søsters. Louisa havde lagt mærke til, at hun havde haft sin arm om Sissys hals, og hun følte forskellen i denne tilnærmelse.

"Ser du ligheden, Louisa?"

"Ja, moder. Jeg synes også, at hun ligner mig. Men –"

"Hvad? Ja, det har jeg altid sagt," udbrød mrs. Gradgrind med uventet livlighed. "Og det minder mig om, at jeg ønsker at tale med dig, mit barn. Sissy, lad os være ene et øjeblik, min gode pige."

Louisa havde sluppet hånden; havde syntes, at hendes søsters ansigt var bedre og lysere, end hendes eget nogen sinde havde været; havde, ikke uden at der selv på dette sted og i denne time var opsteget en følelse af nag hos hende, i det set noget af den samme blidhed, som fandtes i det andet ansigt der i værelset, det yndige ansigt med de tillidsfulde øjne, og som det yppige, sorte hår gjorde blegere, end deltagelse og vågen havde gjort det.

Da Louisa var blevet ene med sin moder, så hun hende ligge med en rædsom ro i sit ansigt, ligesom et menneske, der driver om på en stor vandflade og, efter at have opgivet enhver modstand, finder sig i at blive revet bort af strømmen. Atter førte hun skyggen af en hånd til sine læber og kaldte hende til sig.

"Du ville tale med mig, moder."

"Hvad? Ja, det er sandt. Du ved, at din fader nu næsten altid er borte, og derfor må jeg skrive til ham om det."

"Om hvilket, moder? Anstreng dig ikke. Hvorom?"

"Du husker vist, mit barn, at hver gang jeg har spurgt om en eller anden ting, har jeg aldrig fået rigtig svar, og derfor er jeg også for længe siden holdt op med at spørge om noget."

"Jeg kan godt høre dig, moder." Men det var kun ved at anstrenge sit øre og tillige opmærksomt at iagttage moderens

læber, at hun kunne bringe disse svage og afbrudte lyde i nogen indbyrdes forbindelse.

"Du lærte en hel del, Louisa, og det gjorde din broder med. Alle slags ologier fra morgen til aften. Er der endnu nogen ologi af nogen som helst slags tilbage, som ikke er blevet slidt i pjalter her i huset, kan jeg kun sige, at jeg håber aldrig at skulle få dens navn at høre."

"Jeg kan godt høre dig, moder, hvis du har kræfter til at blive ved." Dette sagde hun for at forebygge, at hun skulle svæve bort.

"Men der er noget – dog ingen ologi – som din fader har forsømt eller glemt. Jeg ved ikke, hvad det er. Jeg har ofte siddet med Sissy i nærheden af mig og tænkt derpå. Jeg kan ikke komme på, hvad det er; men det kan måske din fader. Det gør mig så urolig. Jeg vil skrive til ham, at han for Guds skyld må se til at komme efter, hvad det er. Giv mig en pen."

Selv evnen til at være urolig var borte, undtagen for det stakkels hoved, som netop kunne vende sig fra den ene side til den anden.

Hun indbildte sig imidlertid, at hendes ønske var blevet opfyldt, og at den pen, hun ikke ville have kunnet holde, var i hendes hånd. Det gør kun lidt til sagen, hvilke vidunderligt meningsløse figurer hun begyndte at tegne på sit tæppe. Hånden stod snart stille imellem dem; det lys, der altid havde været mat og uklart bag det svage transparent, gik ud, og endelig dukkede mrs. Gradgrind op af den skygge, hvori mennesket vandrer og anstrenger sig uden nytte, og blev lige så højtidelig som patriarkerne og de vise.

10. Mrs. Sparsits trappegang

Da mrs. Sparsits nerver var længe om at genvinde deres styrke, opholdt den brave kone sig nogle uger i Bounderbys tilflugtssted, hvor hun, trods sin på en sømmelig viden om hendes forandrede stilling støttede anakoretiske sindsstemning, med ædel fasthed fandt sig i, hvad man kunne kalde at vade i kløver og nære sig af landets fedme. Under hele denne ferie var mrs. Sparsit et mønster på konsekvens, idet hun vedblev at ytre en sådan medlidenhed over for Bounderby, lige op i hans øjne, som der sjældent ytres over for noget menneske, mens hun med hån og bitterhed kaldte hans portræt en nathue lige i *dets* øjne.

Efter at Bounderby havde sat i sit let eksploderende hoved, at mrs. Sparsit var en så ophøjet kvinde, at hun måtte have mærket, at han, trods sine fortjenester, havde haft denne uklare modgang at bære på – for han var endnu ikke blevet enig med sig selv om, hvad den egentlig var – og endvidere, at Louisa ville have gjort indvendinger imod, at hun var en stadig gæst, hvis det havde kunnet forenes med hans storhed, at hun gjorde indvendinger mod noget, han fandt for godt at afgøre, ønskede han ikke at tabe mrs. Sparsit af syne. Da hendes nerver derfor igen var blevet strammede så meget op, at hun atter var i stand til at nyde kalvebrisler i ensomhed, sagde han dagen før hendes afrejse ved middagsbordet til hende: "Jeg vil sige Dem noget, frue; så længe vejret er godt, skal De komme herud om lørdagen og blive til om mandagen," hvortil mrs. Sparsit, skønt hun ikke hørte til den muhamedanske trosbekendelse, svarede: "At høre er at adlyde."

Vel var nu mrs. Sparsit ikke nogen poetisk kvinde; men hun undfangede dog en tanke i skikkelse af et allegorisk indfald den megen passen på Louisa og stadige holden øje med hendes uigennemtrængelige væsen, hvilket hvæssede og skærpede mrs. Sparsits skarpsindighed, havde så at sige givet hendes inspiration et godt skub fremad. I ånden oprejste hun en mægtig trappe med en mørk afgrund af skændsel og undergang forneden, og ad denne trappe så hun fra dag til dag og fra time til time Louisa gå ned.

Det blev mrs. Sparsits livsopgave at se op ad trappen og iagttage Louisa komme ned ad den, undertiden langsomt, undertiden hurtigt, undertiden flere trin i ét spring, undertiden standsende, men aldrig vendende sig om. Havde hun kun en eneste gang vendt sig om, var mrs. Sparsit måske død af sorg og ærgrelse over det.

Hun var stadig blevet ved at gå nedad lige til den dag og på den dag, da Bounderby udstedte ovennævnte ugentlige indbydelse. Mrs. Sparsit var i godt humør og oplagt til samtale.

"Med tilladelse," sagde hun, "hvis jeg tør være så fri at stille et spørgsmål om noget, hvori De viser Dem tilbageholdende – hvilket rigtignok er dristigt af mig, da jeg alt for godt ved, at De har en grund til alt, hvad De gør – har De fået oplysninger om tyveriet?"

"Nej, frue, endnu ikke, og som forholdene er, ventede jeg det heller ikke endnu. Rom blev ikke bygget på én dag."

"Meget sandt," sagde hun og rystede på hovedet.

"Og heller ikke på otte dage, frue."

"Nej, deri har De ret," svarede hun med blidt vemod.

"På samme måde kan jeg vente, forstår De nok. Kunne Romulus og Remus vente, kan Josias Bounderby det også, skønt de var bedre farne i deres ungdom end jeg. De havde en ulvinde til amme; jeg kun en ulvinde til bedstemoder. Hun gav ikke mælk, hun gav spark og stød. Hun var i den henseende så god som nogen ko."

"Ah!" sukkede mrs. Sparsit og gøs.

"Nej, frue, jeg har ikke hørt videre om det. Sagen er imidlertid i gode hænder, og den unge Tom, der for tiden hænger ganske godt i på kontoret – noget nyt hos ham; han har ikke fået den dressur, jeg fik – hjælper til. Min formaning er: Hold jer rolige og lad det se ud, som om det er gået i glemmebogen. Gør, hvad I vil i stilhed, men lad jer ikke mærke med, hvad I har for; ellers vil et halvt hundrede af dem stikke hovederne sammen og bringe denne fyr, der har smurt haser, i sikkerhed. Holder I jer rolige, vil tyvene lidt efter lidt blive dristigere, og så får vi nok fat på dem."

"Meget skarpsindigt, må jeg sige," sagde mrs. Sparsit. "Meget interessant. Den gamle kone, De omtalte –"

"Den gamle kone, jeg omtalte, frue," sagde Bounderby uden videre omsvøb, da der ikke var noget at prale af, "er ikke blevet pågrebet; men hun kan gøre sin ed på, at hun vil blive det, hvis det kan være nogen tilfredsstillelse for den gamle satan. Imidlertid er det min mening, hvis De spørger mig om den, at jo mindre der tales om det, des bedre."

Samme aften skuede mrs. Sparsit fra sit kammervindue, mens hun hvilede sig efter indpakningens anstrengelser, hen mod sin store trappe og så stadig Louisa gå ned ad den.

Hun sad ved siden af Harthouse i et lysthus i haven og talte ganske sagte. Han stod og bøjede sig over hende, mens de hviskede sammen, og hans ansigt rørte næsten ved hendes hår. "Om ikke helt!" sagde mrs. Sparsit og anstrengte sine falkeøjne til det yderste. Hun var alt for langt borte til at kunne høre et ord af deres samtale eller blot til at vide, at de talte sagte, undtagen efter deres stillinger at dømme; men hvad de sagde, var dette:

"Husker De manden, mr. Harthouse?"

"Å ja, fuldkommen!"

"Hans ansigt, hans væsen, og hvad han sagde?"

"Fuldkommen. Og en uendelig kedelig person forekom han mig at være; langtrukken, prosaisk i allerhøjeste grad. Det var meget snildt af ham at tale i den ydmyge og dydsirede stil. Jeg forsikrer Dem, at jeg dengang tænkte: Du gør for meget ud af det, gode ven."

"Det er faldet mig meget vanskeligt at fatte slette tanker om denne mand."

"Kære Louisa – som Tom siger," hvilket han aldrig sagde, "ved De noget godt om denne fyr?"

"Nej, det gør jeg rigtignok ikke."

"Eller om nogen anden person af hans klasse?"

"Hvorledes skulle jeg det," svarede hun med mere af sit tidligere væsen, end han i længere tid havde set hos hende, "da jeg ikke kender det mindste til nogen af dem?"

"Bedste mrs. Bounderby, nedlad Dem da til at høre en beskeden fremstilling af Deres hengivne ven, der kender noget til de forskellige arter af sine fortræffelige medmennesker – for fortræffelige er de, det tvivler jeg slet ikke om, trods sådanne

små skrøbeligheder som den, altid at hjælpe sig til, hvad de kan få fingre i. Denne fyr snakker; nu vel, enhver kan snakke. Hans foregivne moralitet fortjener kun et øjeblikks opmærksomhed som en højst mistænkelig omstændighed. Alle slags vindbøjtler, lige fra Underhuset til forbedringshuset, prædiker moral, undtagen folk af vor klasse; det er virkelig denne undtagelse, der gør folk af vor klasse så fornøjelige. De så og hørte selv, hvorledes det gik til. En simpel mand blev bidt meget kort af af min højtagtede ven mr. Bounderby, der, som vi ved, ikke har den delikatesse, som alene kunne have forsonet med en så streng adfærd. Den simple mand blev fornærmet, opirret, forlod knurrende huset, mødte en eller anden, der foreslog ham at tage en aktie i en vis bankspekulation, gik ind, stak noget i sin lomme, hvori der ikke tidligere havde været noget, og lettede sit sind overordentligt. Han måtte virkelig have været en ualmindelig i stedet for en ganske almindelig mand, hvis han ikke havde nyttet en så god lejlighed. Eller måske har han selv undfanget planen til det hele, hvis han har haft forstand nok til det; det er lige så sandsynligt."

"Jeg føler det næsten som noget slet hos mig selv," svarede Louisa efter at have siddet noget i dybe tanker, "at jeg kan være så villig til at give Dem ret og føle mig så lettet i mit hjerte ved det, De siger."

"Jeg siger kun, hvad der er rimeligt; intet værre. Jeg har mere end én gang talt om det med min ven Tom – jeg står naturligvis stadig på den fortroligste fod med Tom – og han er ganske af min mening, ligesom jeg af hans. Vil De spadseres?"

De gik bort imellem hækkene, der begyndte at blive utydelige i tusmørket – hun støttede sig på hans arm og tænkte kun lidet

på, at hun gik længere og længere ned ad mrs. Sparsits trappe.

Nat og dag lod mrs. Sparsit den stå. Når Louisa var kommet ned til det nederste af den og forsvundet i afgrunden, kunne den styrte sammen over hende, hvis den ville; men indtil da skulle den blive stående for mrs. Sparsits øjne. Og altid var Louisa på den og gled længere og længere ned ad den.

Mrs. Sparsit så James Harthouse komme og gå og hørte tale om ham hist og her; hun så forandringerne i det ansigt, han altid studerede; også hun lagde på en prik mærke til, hvorledes og hvornår det formørkedes, hvorledes og hvornår det opklaredes; hun holdt sine store øjne vidt åbne uden mindste gnist af medynk eller medfølelse, kun opfyldt af én interesse, den interesse at se hende mere og mere nærme sig foden af denne kæmpetrappe, uden at nogen strakte hånden ud for at standse hende.

Med al sin ærbødighed for Bounderby, i modsætning til hans portræt, nærede mrs. Sparsit ikke den fjerneste tanke om at afbryde nedgangen. Ivrig efter at se den tilendebragt, og dog tålmodig, ventede hun på det sidste fald, ligesom på sine forhåbningers høst. I spændt forventning holdt hun sit årvågne blik stift fæstet på trappen, og det var kun sjældent, at hun så meget som truede mørkt med sin højre halvhandske – med hånden inden i den – ad den nedstigende skikkelse.

11. Dybere og dybere

Stadig, stadig vedblev skikkelsen at gå ned ad den store trappe, idet den, ligesom en vægt i dybt vand, sank stadig dybere mod den sorte afgrund.

Da Gradgrind var blevet underrettet om sin kones død, havde han taget en udflugt fra London og begravet hende på en forretningsmæssig måde. Derpå vendte han i en fart tilbage til den nationale askedynge og begyndte at sigte efter de forskellige ting, han gerne ville have fat i, og at kaste støvet i øjnene på folk, som gerne ville have fat i forskellige andre ting, kort sagt, han tog igen fat på sine parlamentariske forretninger. Imidlertid holdt mrs. Sparsit vagt uden at blinke. Skønt hele ugen igennem adskilt fra sin trappe ved den jernvej, der skilte Coketown fra landstedet, vedligeholdte hun dog sin katteagtige iagttagelse af Louisa ved hjælp af hendes mand, hendes broder, James Harthouse, udskrifterne på breve og pakker, kort sagt, alt levende og livløst, der et øjeblik kom i nærheden af trappen. "Deres fod er på det sidste trin, mylady," sagde mrs. Sparsit, idet hun tiltalte den nedstigende skikkelse ved hjælp af en truende halvhandske, "og al Deres kunst skal ikke blænde mig."

Men hvad enten det nu var kunst eller natur, den oprindelige stamme i Louisas karakter eller de indpodninger, omstændighederne havde udført på denne, så trodsede hendes mærkelige tilbageholdenhed mrs. Sparsits skarpsindighed, mens den på samme tid ansporede den. Der gaves øjeblikke, hvor James Harthouse ikke var sikker på hende, hvor han ikke kunne læse i det ansigt, han så længe havde iagttaget, og hvor

den ensomme kvinde var en større gåde for ham end nogen verdensdame med en ring af drabanter til sin hjælp.

Således gik tiden, indtil det traf sig, at Bounderby kaldtes bort af forretninger, som gjorde hans nærværelse nødvendig på et andet sted i tre, fire dage. Det var en fredag, da han meddelte mrs. Sparsit dette i banken, idet han tilføjede: "Men De tager alligevel ud på landet i morgen. De tager derud, aldeles som om jeg var der. Det må ingen forskel gøre for Dem."

"Undskyld," svarede mrs. Sparsit i en bebrejdende tone, "det må De ikke sige. Deres fraværelse vil gøre en umådelig forskel for mig, hvilket jeg tror, De meget godt ved."

"Nu vel, frue, så må De se at komme så godt ud af det, som De kan, i min fraværelse," sagde Bounderby, ikke utilfreds.

"Mr. Bounderby," svarede mrs. Sparsit, "Deres vilje er mig en lov; ellers kunne jeg måske have lyst til at modsætte mig Deres venlige befalinger, da jeg ikke er vis på om det vil være miss Gradgrind fuldt så behageligt at modtage mig, som det altid er for Deres egen rundhændede gæstfrihed. Men tal ikke mere om det. Jeg tager derud efter Deres indbydelse."

"Men når jeg indbyder Dem til mit hus, frue," sagde Bounderby og spilede sine øjne op, "skulle jeg dog håbe, at De ikke trænger til nogen anden indbydelse."

"Nej, ganske vist, det håber jeg heller ikke. Men tal ikke mere om det. Gid jeg snart måtte se Dem glad igen!"

"Hvad mener De med det, frue," buldrede Bounderby.

"Der var i gamle dage en spændstighed over Dem, som jeg desværre nu savner. Vær livsglad!"

Påvirket af denne vanskelige opfordring, der understøttedes af hendes medlidende øje, kunne Bounderby kun klø sig i

hovedet på en valen og latterlig måde og bagefter på afstand hævde sin værdighed ved hele formiddagen at skælde ud på de småfolk, han havde forretninger med.

"Bitzer," sagde mrs. Sparsit samme eftermiddag, da hendes velynder var rejst, og banken var ved at skulle lukkes, "gå hen til den unge mr. Thomas og spørg ham, om han ikke vil komme herop og tage til takke med en lammekotelet og et glas ostindisk ale?" Den unge mr. Thomas, der i almindelighed var rede til, hvad det skulle være i den retning, gav et nådigt svar og fulgte det lige i hælene. "Mr. Thomas," sagde mrs. Sparsit, "da denne simple ret netop stod på bordet, troede jeg, at den måske kunne friste Dem."

"Mange tak, mrs. Sparsit," sagde hvalpen og gav sig tungsindigt i lag med maden.

"Hvorledes har mr. Harthouse det, mr. Tom?" spurgte mrs. Sparsit.

"Å, han har det godt nok."

"Hvor mon han er for tiden?" spurgte mrs. Sparsit i en let konversationstone efter i ånden at have ønsket hvalpen furierne i vold, fordi han var så umeddelsom.

"Han er på jagt i Yorkshire. Han sendte i går Louisa en kurv med vildt, halvt så stor som en kirke."

"Det er en mand," sagde mrs. Sparsit sødt, "som man kan vædde på forstår at skyde."

"Storartet skytte," sagde Tom.

Han havde i lang tid haft den vane at skule; men denne ejendommelighed var for nylig tiltaget i en sådan grad, at han aldrig holdt øjnene fæstede tre sekunder i træk på noget ansigt,

og mrs. Sparsit havde derfor rigelig lejlighed til at iagttage hans minespil, når hun havde lyst.

"Mr. Harthouse har en høj stjerne hos mig," sagde hun, "som han da har hos de fleste. Tør vi vente snart at se ham igen, mr. Tom?"

"Ja, jeg venter at se ham i morgen."

"Det var godt nyt!" udbrød mrs. Sparsit huldsaligt.

"Jeg har aftalt at mødes med ham på banegården her om aftenen, og bagefter skal jeg nok spise med ham, tror jeg. Han kommer ikke ud til Nickits' de første otte dage eller så, da han skal andetsteds hen. I det mindste siger han det; men det skulle ikke undre mig, om han blev her søndag over og tog en lille udflugt derhen."

"Derved kommer jeg til at tænke på noget," sagde mrs. Sparsit. "Vil De huske at udrette et ærinde for mig hos Deres søster, hvis jeg må ulejlige Dem med det?"

"Ja, jeg skal se ad," svarede den ubehøvlede hvalp, "hvis det ikke er for vidtløftigt."

"Det er blot at bringe hende min ærbødige kompliment," sagde mrs. Sparsit, "og tilføje, at jeg frygter for ikke at kunne plage hende med mit selskab i denne uge, da jeg endnu er lidt nervøs og måske har bedst af ensomhed."

"Å, er det det hele? Det ville ikke gøre stort til sagen, om jeg glemte det, da Louisa rimeligvis ikke tænker på Dem, når hun ikke ser Dem."

Efter at have betalt sin aftenmad med denne kønne artighed hensank han i en gnaven tavshed, indtil der ikke var mere tilbage af den ostindiske ale, hvorpå han sagde: "Ja, mrs. Sparsit, nu må jeg af sted!" og dermed gik han.

Den næste dag, lørdag, sad mrs. Sparsit hele dagen igennem ved sit vindue for at se kunderne komme og gå, holde øje med postbudene, iagttage den almindelige færdsel på gaden, gennemgå mange ting i sine tanker, men frem for alt holde øje med sin trappe. Da aftenen kom, tog hun hat og sjal på og gik i stilhed ud, idet hun havde sine grunde til hemmeligt at holde sig i nærheden af banegården, hvor et passagertog skulle indtræffe fra Yorkshire, og til hellere at kigge ind i den omkring piller og hjørner og gennem vinduerne i ventesalene end at vise sig åbenlyst på dens grund.

Tom var til stede og drev omkring, indtil det ventede banetog kom; men det bragte ingen Harthouse. Tom tøvede, indtil mængden havde spredt sig, og travlheden var forbi, hvorpå han gennemså en opslået liste over togene og rådførte sig med dragerne. Da det var gjort, slentrede han bort, blev stående på gaden og så op og ned ad den, tog sin hat af og satte den på igen og gabede og strakte sig og ytrede alle de kendetegn på dødelig kedsomhed, der kunne ventes af et menneske, som endnu skulle vente en time og fyrretyve minutter, førend det næste tog kom.

"Det er en list for at holde ham af vejen," sagde mrs. Sparsit, idet hun fo'r bort fra det matte kontorvindue, hvorfra hun sidst havde iagttaget ham. "Harthouse er nu hos hans søster!"

Dette var et inspireret øjeblikks indskydelse, og af sted skød hun med den yderste hurtighed for at forfølge den videre. Den banegård, hvorfra togene gik til landstedet, lå i den modsatte ende af byen, og tiden var kort og vejen lang; men hun var så hurtig til at få fat i en tom droske, så hurtig til at fare ud af den, tage sine penge frem, snappe sin billet og smutte ind i

jernbanevognen, at hun førtes hen over de buer, der hvælvende sig over strækningen af fordums og nuværende kulgruber, som om hun var blevet grebet af en skypumpe og hvirvlet af sted.

Ubevægelig i luften, men dog stadig nær, lige så tydelig for hendes sjæls mørke øjne, som de elektriske tråde, der afstregede et kæmpestort stykke nodepapir på aftenhimlen, var det for hendes legemes mørke øjne, så mrs. Sparsit på hele vejen sin trappe med den nedadstigende skikkelse, der nu var ganske nær ved det nederste trin lige på randen af afgrunden.

En skyfuld septemberaften lige ved nattens frembrud så under sit sænkede øjelåg mrs. Sparsit smutte ud af toget, gå fra den lille banegårds trappe ud på en stenet vej og fra denne ind i en grøn allé, hvor hun skjultes af grene og blade. Et par sildige fugle, som kvidrede søvnigt i deres reder, en flagermus, der krydsede tungt forbi hende, og det bløde støv, der var som fløj at træde på, og som hendes egne skridt hvirvlede op, var alt, hvad mrs. Sparsit hørte eller så, indtil hun ganske sagte lukkede en port.

Idet hun holdt sig inde i buskadset, gik hun op mod huset og rundt omkring det og kiggede mellem bladene ind ad de nederste vinduer. De fleste af dem stod åbne, som de gerne gjorde, når det var så varmt; men endnu var der ikke tændt lys, og alt var stille. Med ikke større held undersøgte hun haven. Så faldt skoven hende ind og hun sneg sig hen til den, uden at ænse det lange græs og tornebuskene, ormene, sneglene og tudserne og alle de kryb, der er til. Spejdende forsigtigt frem foran sig med sine sorte øjne og sin høgenæse, trængte hun varsomt gennem den tætte underskov, så opsat på sit formål, at

hun rimeligvis havde gjort det samme, om skoven havde været en skov af øgler.

Tys!

De mindre fugle kunne gerne være dumpet ned fra deres reder, fortryllede af mrs. Sparsits øjnes tindren i mørket, da hun blev stående og lyttede.

Tæt ved hørtes dæmpede stemmer, hans stemme og hendes. Denne aftale havde virkelig været en list for at holde broderen borte! De var derhenne ved det fældede træ.

Hun bukkede sig dybt ned mellem det duggede græs og nærmede sig dem endnu mere. Hun rejste sig op og stillede sig bag ved et træ, ligesom Robinson Crusoe i sit baghold mod de vilde, så tæt ved dem, at hun med et spring, og det ikke noget langt spring, kunne have rørt ved dem begge. Han havde indfundet sig hemmeligt og havde ikke vist sig i huset. Han var kommet til hest og måtte være redet over de tilstødende marker; for hans hest stod bundet ude på engen på den anden side af gærdet nogle få skridt derfra.

"Min inderligt elskede," sagde han, "hvad skulle jeg gøre? Hvor kunne jeg blive borte, når jeg vidste, at De var ene?"

"Ja, hæng du bare med hovedet, hvis det kan gøre dig mere tillokkende. Jeg ved ikke, hvad man ser i dig, når du holder det i vejret," tænkte mrs. Sparsit; "men du aner ikke, min inderligt elskede, hvis øjne der vogter på dig."

At hun hang med hovedet, var sandt nok. Hun bad, hun befalede ham at gå, men vendte hverken sit ansigt imod ham eller løftede det op. Og dog var det mærkeligt, at hun sad lige så stille, som den elskværdige kvinde i bagholdet i hvert tidsrum af hendes liv havde set hende sidde. Hendes hænder hvilede inden

i hinanden ligesom en billedstøttes, og selv den tone, hvori hun talte, røbede ikke hastværk.

"Kære barn," sagde Harthouse; mrs. Sparsit så med henrykkelse, at hans arm omslyngede hende; "vil De ikke tåle mit selskab et øjeblik?"

"Ikke her."

"Hvor da, Louisa?"

"Ikke her."

"Men vi har så lidt tid og så meget at tale om, og jeg er kommet så langvejs fra og er Dem så hengiven og så ulykkelig. Aldrig har en slave på én gang været så opofrende og er blevet så mishandlet af sin herskerinde. At have ventet Deres solvarme velkomst, og så modtages på denne iskolde måde, det er hjerteskrærende."

"Skal jeg gentage, at De må lade mig ene her?"

"Men vi må mødes, dyrebare Louisa. Hvor skal vi mødes?"

De fo'r bange op. Også lurersken fo'r op, slået af sin samvittighed, angst for, at der fandtes endnu en lurker mellem træerne. Men det var kun regnen, der begyndte at falde i tunge dråber.

"Skal jeg om nogle minutter ride op til huset i den troskyldige forudsætning, at dets herre er hjemme og vil blive henrykt ved at se mig?"

"Nej."

"Deres grusomme befalinger skal blive adlydt, skønt jeg er det ulykkeligste menneske i verden; jeg tror, at jeg kun har været ufølsom for alle andre kvinder for at synke ned for den dejligste, den mest fortryllende og den mest herskesyges

fødde. Dyrebare Louisa, jeg kan hverken selv gå eller lade Dem gå, så længe De så grusomt misbruger Deres magt."

Mrs. Sparsit så ham holde hende tilbage med sin omslyngede arm og hørte med sine grådige øren, at han sagde hende, hvor højt han elskede hende, og at hun var det mål, for hvilket han satte alt, hvad han havde i livet, på spil. Alt det, hvorefter han i den senere tid havde stræbt, var blevet værdiløst ved siden af hende; den sejr, han allerede så godt som havde i sin hånd, kastede han bort som det støv, den var i sammenligning med hende. Dens forfølgelse, når den holdt ham i nærheden af hende, dens opgivelse, når den rev ham bort fra hende, flugt, når hun delte den, tavshed, når hun befalede det, enhver skæbne, alt var ham ligegyldigt, når hun kun var ham tro, ham, den mand, der havde set, hvor tilsidesat hun var, hvem hun ved deres første sammenkomst havde indgydt en beundring og deltagelse, hvortil han ikke havde troet sig i stand, hvem hun havde skænket sin tillid, og som elskede og tilbad hende. I de to belurede hastværk, i hvirvlen af mrs. Sparsits egen tilfredsstillede ondskab, under frygten for at blive opdaget af den tiltagende larm af regnens plasken mellem bladene og det optrækkende tordenvejr blev alt dette og mere gemt i tankerne til senere brug, men omgivet af en sådan tågering af utydelighed og forvirring, at da han omsider klatrede over gærdet og trak sin hest bort, vidste hun ikke med sikkerhed, hvor og når de skulle mødes, men kun, at de havde sagt, at det skulle ske samme nat.

Den ene af dem var imidlertid blevet i hendes nærhed i mørket, og så længe hun fulgte denne enes spor, kunne hun

ikke tage fejl. "Min inderligt elskede," tænkte mrs. Sparsit, "du drømmer mindst om, hvor godt der bliver passet på dig."

Mrs. Sparsit så hende forlade skoven og gå ind i huset. Hvad skulle hun nu foretage sig? Det øste vande ned; mrs. Sparsits hvide strømper havde fået mange slags farver, hvoriblandt grønt var den fremherskende; hendes sko var fulde af skarpe småsten; insektlarverne hang i selvgjorte køjer ned ad forskellige dele af hendes kjole; små bække flød ned fra hendes hat og romerske næse. I denne tilstand stod hun skjult af det tykke buskads og tænkte på, hvad hun nu skulle foretage sig.

Se, da kommer Louisa, i en hast indpakket og tilhyllet, ud fra huset og sniger sig bort. Hun lader sig bortføre! Hun falder ned fra det allernederste trin og opsluges af afgrunden!

Ligegyldig for regnen, med hurtige, faste skridt, bøjede hun ind i en sidegang jævnsides kørevejen. I kort afstand fulgte mrs. Sparsit efter hende i skyggen af træerne; det var ingen let sag at holde en skikkelse i sigte, der gik rask gennem det tykke mørke.

Da hun blev stående for uden larm at lukke sideporten, blev mrs. Sparsit ligeledes stående. Da hun gik videre, gik mrs. Sparsit ligeledes videre. Hun fulgte den vej, ad hvilken mrs. Sparsit var kommet, bøjede ud fra den grønne allé, gik over den stenede landevej og steg op ad trætrappen til jernbanen. Et tog til Coketown ville straks komme igennem, vidste mrs. Sparsit, og derfor måtte hun tro, at Coketown var hendes første bestemmelsessted.

I mrs. Sparsits udmattede og gennemblødte tilstand var ingen omfattende anstalter nødvendige for at gøre hende ukendelig, hvorfor hun blev stående i læ af banegården, lagde sit sjal i ny folder og trak det op over sin hat. Således forklædt,

frygtede hun ikke for at blive genkendt, da hun fulgte bagefter op ad trappen til jernbanen og betalte sine penge i det lille kontor. Louisa sad og ventede i et hjørne. Mrs. Sparsit sad og ventede i et andet. Begge lyttede efter tordenen, som buldrede, og regnen, som skyllede fra taget ned på brystværnet oven for buerne. Nogle lygter var regnet eller blæst ud, og de kunne derfor begge tydeligt se, hvorledes lynene slyngede sig i zigzag langs hen med jernbaneskinnerne.

Et rystelsesanfald, der overfaldt banegården og efterhånden gik over til en hjertesygdom, varslede togets komme; ild og damp og røg og rødt lys; en susen, et brag, en klokke og et råb; Louisa steg ind i en vogn, mrs. Sparsit ind i en anden; og den lille banegård var atter en øde plet i tordenvejret.

Skønt tænderne klaprede i munden på mrs. Sparsit af fugtighed og kulde, jublede hun dog umådeligt. Skikkelsen var styrtet ned ad skrænten, og selv var hun til mode, som om hun klædte liget. Kunne hun, der havde været så virksom for at bringe begravelsestriumfen i stand, gøre mindre end juble? "Hun vil være i Coketown længe før han," tænkte mrs. Sparsit, "om også hans hest er aldrig så god. Hvor vil hun vente på ham? Og hvor vil de gå hen sammen? Tålmodighed. Vi får at se."

Den frygtelige regn afstedkom en uendelig forvirring, da toget holdt ved sit bestemmelsessted. Tagrender, rendestene og kloakker var gået over deres bredder, og hele gader stod under vand. Så såre mrs. Sparsit var kommet ned, fæstede hun sine urolige øjne på de ventende drosker, der var stærkt efterspurgt. "Hun sætter sig op i en," tænkte hun, "og vil være borte, førend jeg kan komme bagefter i en anden. Om jeg også

skal udsætte mig for at blive kørt over, må jeg se nummeret og høre, hvor hun befaler kusken at køre hen."

Men mrs. Sparsit tog fejl. Louisa satte sig ikke op i nogen droske og var borte. De sorte øjne, der havde iagttaget den jernbanevogn, hvori hun var kørt, fæstede sig et øjeblik for sent på den. Da døren ikke blev lukket op i flere minutter, gik mrs. Sparsit flere gange forbi den, mærkede ikke noget, så ind og fandt den tom. Gennemvåd, med fødderne sjaskende og slubrende i skoene ved hvert skridt; med et udslæt af regn på sit ansigt, med en hat, der lignede en overmoden figen, med alle sine klæder ødelagt, med fugtige pletter af enhver knap, ethvert bånd, enhver hægte, hun havde på sig, aftegnede på hendes fornemt beslægtede ryg, med et stillestående, grønt overtræk på sit ydre, i almindelighed af samme slags som det, der samler sig på gamle havegærder i fugtige egne, var der intet andet tilbage for mrs. Sparsit end at briste i bitter gråd og sige: "Jeg har forfejlet hende!"

12. Nådestødet

Efter at have underholdt sig med en mængde larmende småfægtninger mellem sig selv indbyrdes havde de nationale skraldemænd spredt sig for en tid, og Gradgrind var nu kommet hjem i ferien.

Han sad og skrev i værelset med det uhyggelige statistiske ur og beviste uden al tvivl noget – i hovedsagen sandsynligvis, at den barmhjertige samaritan havde været en slet statsøkonom. Larmen af regnen forstyrrede ham ikke synderligt, men vakte dog hans opmærksomhed så meget, at den undertiden fik ham til at løfte hovedet op, næsten som om han diskuterede med elementerne. Når det tordnede meget stærkt, så han ud over Coketown og tænkte på, at lynilden kunne slå ned i nogle af de høje skorstene.

Tordenen drøuede i det fjerne, og regnen skyllede ned som en syndflod, da døren til hans værelse gik op. Han så uden om lampen, der stod på bordet, og opdagede med forbavselse sin ældste datter.

"Louisa!"

"Fader, jeg må tale med dig."

"Hvad er der på færde? Hvor du ser underlig ud! Og, du gode Gud," sagde Gradgrind, der blev mere og mere forundret, "er du kommet hertil i dette uvejr?"

Hun lagde hænderne på sine klæder, som om hun næppe havde mærket det. "Ja." Derpå lod hun sin hættekåbe falde, hvor den ville, og stod og så på ham, så farveløs, så forpjusket, så trodsig og så fortvivlet, at han blev bange for hende.

"Hvad er det? Jeg bønfaller dig, Louisa, sig mig, hvad er der på færde?"

Hun sank ned i en lænestol foran ham og lagde sin kolde hånd på hans arm.

"Fader, du har opdraget mig fra min vugge."

"Ja, Louisa."

"Jeg forbander den time, hvori jeg fødtes til en sådan skæbne."

Han så på hende, fuld af tvivl og frygt, idet han meningsløst gentog: "Forbander den time?"

"Hvor kunne du give mig livet og røve fra mig alle de uvurderlige goder, der hæver det op fra en tilstand af levende død? Hvor er min sjæls nådegaver? Hvor er mit hjertes følelser? Hvad har du gjort, åh, hvad har du gjort, fader, med den have, der engang skulle have blomstret i denne store ørken her?"

Hun slog sig med begge hænder for brystet.

"Havde den nogen sinde været her, ville selv dens aske have kunnet frelse mig fra den tomhed, hvori hele mit liv synker hen. Det var ikke min hensigt at sige dette; men, fader, husker du dengang, da vi sidst talte sammen i dette værelse?"

Han havde været så aldeles uforberedt på, hvad han nu havde hørt, at det kun var med møje, han kunne svare ja.

"Hvad der kommer over mine læber nu, ville være kommet over dem dengang, hvis du havde ydet mig et øjeblikks hjælp. – Jeg bebrejder dig intet, fader. Hvad du ikke har opfostret hos mig, har du heller aldrig opfostret hos dig selv! Men, åh, gid du havde gjort det for længe siden, eller gid du havde forsømt mig, hvor langt bedre og langt lykkeligere ville jeg da ikke nu have været!"

Ved at måtte høre dette efter al sin omsorg bøjede han sit hoved ned på sin hånd og sukkede højt.

"Fader, hvis du, da vi sidst var sammen her, havde vidst, hvad endog jeg frygtede for, mens jeg kæmpede imod det, således som det fra min barndom havde været min opgave at kæmpe imod enhver naturlig tilskyndelse, der opsteg i mit hjerte, fader, hvis du havde vidst, at der i mit bryst ulmede tilbøjeligheder, lidenskaber, svagheder, der var i stand til at udvikles i hele deres styrke, trodsende alle menneskers beregninger og lige så ukendt for deres regnekunst, som deres skaber er det – ville du så have givet mig til den mand, som jeg nu ved, at jeg hader?"

"Nej. Nej, mit stakkels barn!"

"Ville du have fordømt mig til den frost og kulde, der har forhærdet og ødelagt mig? Ville du have røvet mig – uden at berige nogen – kun for at gøre denne verden fattigere – mit livs ulegemlige del, min tros vår og sommer, min tilflugt mod, hvad der er urent og slet i den virkelighed, der omgiver mig, min skole, i hvilken jeg kunne have lært at blive ydmygere og tillidsfuldere og håbe i min lille kreds at kunne gøre den bedre?"

"Nej. Nej, Louisa."

"Og dog, fader, ville jeg, hvis jeg havde været starblind, hvis jeg havde famlet mig frem ved følelsens sans og haft lov til, mens jeg lærte tingenes skikkelse og overflade at kende, at øve min fantasi så godt jeg da kunne – ja så ville jeg dog have været en million gang klogere, lykkeligere, kærligere, tilfredsere, uskyldigere og menneskeligere i god forstand, end jeg er det med de øjne, jeg nu har. Hør nu, hvad jeg er kommet for at sige."

Han flyttede sig for at støtte hende med sin arm, og da hun rejste sig for at støtte sig til ham, stod de tæt ved hinanden, hun med den ene hånd på hans skulder, mens hun så ham stift ind i ansigtet.

"Med en sult og tørst over mig, fader, som aldrig noget øjeblik er blevet tilfredsstillet, med en brændende higen efter en eller anden egn, hvor regler og tal og definitioner ikke var aldeles enerådende, er jeg vokset op og har kæmpet mig frem hver tomme af min vej. Jeg vidste aldrig, at du var ulykkelig, mit barn. Jeg vidste det altid, fader. Under denne kamp har jeg bortstødt og knust min bedre engel, så at den næsten er blevet en djævel. Det, jeg lærte, opfyldte mig med tvivl, vantro, foragt, længsel efter det, jeg ikke lærte; og det har været min sørgelige trøst at tænke, at livet snart ville være forbi, og at intet i det kunne være en kamps smerte og arbejde værd."

"Og du er så ung, Louisa!" sagde han medlidende.

"Og jeg er så ung. Og i denne stemning, fader – for jeg viser dig nu, uden frygt og forstillelse, min sædvanlige sløvede sjælstilstand, således som jeg kender den – foreslog du mig min mand. Jeg tog ham. Jeg har aldrig for ham eller dig ladet, som om jeg elskede ham. Jeg vidste, at du og han vidste, at jeg ikke gjorde det. Jeg var ikke aldeles ligegyldig derved; for jeg nærede håb om at kunne glæde og gavne Tom. Jeg gjorde denne tankeløse udvej til noget sværmerisk og har efterhånden fået at vide, hvor tankeløs den var. Men Tom havde været genstanden for al den smule ømhed, der er i mit liv; måske blev han det, fordi jeg så godt forstod at ynke ham. Nu gør det kun lidt til sagen, undtagen for så vidt det kan stemme dig til at se med større overbærenhed på hans vildfarelser."

Mens hendes fader holdt hende i sin arm, lagde hun sin anden arm på hans skulder og fortsatte, idet hun stadig så ham stift ind i ansigtet:

"Da jeg uigenkaldeligt var blevet gift, gjorde min sjæl oprør mod dette bånd, den gamle kamp kaldtes atter til live, og den blev heftigere på grund af alle de årsager til ulighed, som hidrørte fra vore to naturer, og som ingen almindelige love nogen sinde kan styre eller forklare mig, førend de kan vise anatomen, hvor han skal jage sin kniv ind i min sjæls hemmeligheder."

"Louisa!" udbrød han bønfoldende; for han huskede alt for godt, hvad der var foregået ved deres tidligere sammenkomst.

"Jeg bebrejder dig intet, fader, jeg klager ikke. Jeg er her i et andet øjemed."

"Hvad kan jeg gøre for dig, barn? Bed mig om, hvad du vil."

"Nu kommer jeg til det. Da førte tilfældet et nyt bekendtskab på min vej, fader; en mand af en slags, hvorom jeg ingen erfaring havde; kendt med verden; munter, dannet og utvungen; fri for fordringer, og som åbent udtalte den ringeagt for alt, som jeg var halvt bange for at nære i løndom; næsten øjeblikkelig, skønt jeg ikke ved hvorledes, lod han mig føle, at han forstod mig og læste mine tanker. Jeg kunne ikke se, om han var slettere end jeg. Der syntes at være et nært slægtskab imellem os. Jeg undrede mig kun over, at han, der ellers ikke brød sig om noget, kunne finde det umagen værd at bryde sig så meget om mig."

"Om dig, Louisa!"

Hendes fader havde nær instinktmæssigt sluppet hende, hvis han ikke havde mærket, at hendes kræfter var ved at forlade

hende, og havde set en vild, fortærende ild i de øjne, som så så stift på ham.

"Jeg siger intet om hans påskud til at gøre krav på min fortrolighed. Det gør kun lidt til sagen, hvorledes han vandt den. Han vandt den, fader. Hvad du ved om mit ægteskabs historie, vidste han snart lige så godt."

Hendes faders ansigt var askegråt, og han holdt hende i begge sine arme.

"Noget værre har jeg ikke gjort, jeg har ikke vanæret dig. Men spørger du mig, om jeg har elsket ham eller elsker ham, svarer jeg dig rent ud, at det kan godt være. Jeg ved det ikke!"

Pludselig tog hun sine hænder fra hans skuldre og pressede dem mod sin side, mens de længe undertrykte følelser brød frem i hendes ansigt, der ikke mere lignede sig selv; men hendes ranke, oprejste skikkelse viste, at hun var fast bestemt på med den sidste kraft at fuldende, hvad hun havde at sige.

"I aften har han i min mands fravær været hos mig og tilstået mig sin kærlighed. I dette minut venter han mig; for på anden måde kunne jeg ikke fri mig for hans nærværelse. Jeg ved ikke, om jeg er sorgfuld; jeg ved ikke, om jeg skammer mig; jeg ved ikke, om jeg er nedværdiget i min egen agtelse. Alt, hvad jeg ved, er, at din filosofi og lærdom ikke kan frelse mig. Hertil fader, har du nu bragt mig. Frels mig nu ved et andet middel!"

Han holdt i tide endnu stærkere fast på hende for at hindre hende i at synke om på gulvet; men med en frygtelig stemme råbte hun: "Jeg dør, hvis du holder på mig! Lad mig falde!" og han lagde hende ned og så sit hjertes stolthed og sit systems triumf ligge som en sanseløs genstand for sine fødder.

1. Endnu en nødvendig ting

Louisa vågnede op af en døs og fæstede mat sine øjne på sit gamle værelse. I begyndelsen forekom det hende, som om alt det, der var hændt efter de dage, da disse genstande var hende så velkendte, ikke var andet end skyggebilleder i en drøm, men efterhånden som genstandene stod tydeligere for hendes blik, stod også tildragelserne klarere i hendes hukommelse.

Hun kunne næppe røre hovedet for smerte og tunghed, hendes øjne var stramme og ømme, og hun var meget mat. En underlig, sløv ligegyldighed havde overvældet hende i den grad, at hendes lille søsters tilstedeværelse i nogen tid slet ikke tiltrak sig hendes opmærksomhed. Endnu efter at deres øjne havde mødtes, og søsteren havde nærmet sig sengen, lå Louisa nogle minutter og så stiltiende på hende og tillod, at hun frygtsomt holdt hendes modstandsløse hånd, førend hun spurgte:

"Hvornår blev jeg bragt herind?"

"I aftes, Louisa."

"Hvem bragte mig herind?"

"Sissy, tror jeg."

"Hvorfor tror du det?"

"Fordi jeg fandt hende her i morges. Hun kom ikke til min seng for at vække mig, som hun ellers altid gør, og derfor gik jeg for at finde hende. Hun var heller ikke på sit eget kammer, og jeg søgte hende overalt i huset, indtil jeg fandt hende her, hvor hun plejede dig og kølede dit hoved. Vil du se fader? Sissy sagde, at jeg skulle lade ham vide, når du vågnede."

"Hvilket strålende ansigt du har, Jane!" sagde Louisa, da hendes unge søster – stadig frygtsom – bukkede sig ned for at

kysse hende.

"Har jeg? Det glæder mig ret, at du synes det. Jeg er vis på, at det er Sissys skyld."

Den arm, Louisa var begyndt at slynge om hendes hals, løsnede sig igen. "Du kan godt kalde på fader, hvis du vil," sagde hun og tilføjede derpå, idet hun et øjeblik standsede hende: "Er det dig, der har gjort mit værelse så hyggeligt og venligt, at det ligesom byder mig velkommen?"

"Å nej, Louisa; det var gjort, før jeg kom. Det var –"

Louisa vendte sig om på sit leje og ville ikke høre mere. Da hendes søster var gået, vendte hun atter hovedet om og lå med ansigtet mod døren, indtil den gik op, og hendes fader trådte ind. Han så så udmattet og ulykkelig ud; hans hånd, der ellers plejede at være så rolig, skælvede inden i hendes. Han satte sig ved sengen og spurgte hende kærligt, hvorledes hun havde det, og indprentede nødvendigheden af, at hun holdt sig ganske rolig, efter at hun den foregående aften havde været så rystet og udsat for det onde vejr. Han talte i en dæmpet og urolig tone, der var helt forskellig fra hans sædvanlige bydende røst, og manglede ofte ord.

"Min dyrebare Louisa, min stakkels datter!" Han blev her så overvældet, at han tav rent stille. Endnu en gang prøvede han på at tale.

"Mit ulykkelige barn!" Det faldt ham så vanskeligt at komme videre, at han atter måtte tage tilløb.

"Jeg ville forgæves søge at skildre dig, hvor rystet jeg har været og endnu er det af det, der så pludselig åbenbarede sig for mig i aftes. Den grundvold, hvorpå jeg står, er ikke længere fast under mine fødder. Den eneste støtte, hvortil jeg hældede mig,

og hvis styrke det syntes og endnu stedse synes umuligt at drage i tvivl, er pludselig forsvundet. Jeg er lamslået af disse opdagelser. Jeg har ingen egenkærlige tanker ved det, jeg siger; men jeg føler, at det, der så pludselig åbenbarede sig for mig i aftes, har været et hårdt slag for mig."

Hun kunne ingen trøst yde ham her. Hun havde set sit hele liv strande på klippen.

"Jeg vil ikke sige, at det havde været bedre for os begge, bedre for din og for min sindsro, om du ved et eller andet heldigt tilfælde for længere tid tilbage havde bragt mig ud af min vildfarelse; for jeg indrømmer, at det ikke har hørt til mit system at opfordre til nogen fortrolighed af den natur. Jeg har selv fæstet lid til mit – mit system og strengt gennemført det og må nu bære ansvaret for, at det er slået fejl. Jeg bønfaller dig kun om at være overbevist om, min kæledægge, at jeg har troet at handle rigtigt."

Han sagde dette med inderlighed, og det må også indrømmes, at han havde talt sandt. Ved at måle bundløse dybder med sin usle, lille alen og rave hen over universet med sine rustne, stivbenede passere havde han troet at gøre noget stort. Inden for området af sit korte tøjrsdrag var han tumlet omkring og havde tilintetgjort tilværelsens blomster med større ærlighed i sindet end mange af de skvadronerende personligheder, med hvilke han holdt omgang.

"Jeg er fuldt og fast overtydet om, hvad du siger, fader. Jeg ved, at jeg har været din kæledægge. Jeg ved, at du havde til hensigt at gøre mig lykkelig. Jeg har aldrig gjort dig bebrejdelser og skal aldrig gøre det."

Han greb hendes udstrakte hånd og holdt den inden i sin.

"Jeg har siddet oppe hele natten ved mit bord og atter og atter grublet over det, der desværre er foregået imellem os, mit barn. Når jeg tænker på din karakter; når jeg tænker på, at det, jeg kun har kendt i timer, af dig er blevet holdt skjult i år; når jeg tænker på, under hvilket umiddelbart tryk det omsider er blevet dig fravristet, kommer jeg til den slutning, at jeg ikke kan andet end tvivle om mig selv."

Han kunne gerne have tilføjet: Og mere om mig selv end om noget som helst andet, da han så det ansigt, der nu iagttog ham, og han tilføjede det måske også i virkeligheden, idet han blidt strøg hendes opløste hår fra hendes pande med sin hånd. Sådanne små handlinger var, hvor ringe de end kan være hos ethvert andet menneske, højst usædvanlige hos ham, og hans datter optog dem, som om de havde været ord, der udtrykte den dybeste sønderknuselse.

"Men," sagde Gradgrind langsomt og tøvende, ligesom med en knugende viden om sin hjælpeløshed, "finder jeg grund til at tvivle om mig selv med hensyn til fortiden, burde jeg også mistvivle om mig selv med hensyn til nutiden og fremtiden, og for at tale rent ud med dig, gør jeg det også. Jeg er langt fra at være sikker på nu, hvilken anden tro jeg end i går ved denne tid nærede, at jeg er værdig til den tillid, du nærer til mig. Jeg ved ikke, hvorledes jeg skal fyldestgøre den appel, du er kommet hjem for at rette til mig. Jeg har ikke det rigtige instinkt – forudsat, at det er en sådan egenskab, der behøves – til at hjælpe og trøste dig."

Hun havde vendt sig om på sit leje og lå med ansigtet på sin arm, så at han ikke kunne se det. Hele hendes heftighed og lidenskabelighed havde tabt sig; men skønt blødgjort, fældede

hun dog ingen tårer. Hendes fader var ikke blevet så forandret i nogen henseende, at det ville have glædet ham at se hende græde.

"Nogle mener," vedblev han, stadig tøvende, "at der både gives en hovedets og en hjertets visdom. Jeg har ikke delt denne mening; men jeg stoler, som sagt, ikke mere på mig selv. Jeg har troet, at hovedet var det ene fornødne. Det er det måske ikke. Hvor tør jeg i dag vove at påstå, at det er det! Skulle den anden slags visdom være det, jeg har forsømt, og være det instinkt, som der nu behøves –"

Han ytrede dette tvivlende, som om han selv endnu var halvt uvillig til at indrømme det. Hun svarede ham ikke, mens hun, endnu halvt påklædt, lå på sin seng omtrent således, som han aftenen i forvejen havde set hende ligge på gulvet i hans værelse.

"Louisa," sagde han, og atter hvilede hans hånd på hendes hår, "jeg har i den sidste tid ofte været borte herfra, og skønt din søsters opdragelse er blevet ledet i overensstemmelse med – med systemet," han syntes stadig kun såre nødig at bringe dette ord over sine læber, "er den dog nødvendigvis blevet modificeret ved daglige påvirkninger, der for hendes vedkommende er begyndt i en tidlig alder. Tror du – jeg spørger dig uvidende og ydmygt om det, min datter – at det har været til hendes bedste?"

"Fader," svarede hun uden at røre sig, "er der i hendes unge bryst blevet vakt nogen harmoni, som var stum i mit, indtil den forvandlede til dissonans, da lad hende takke Gud og følge sin lykkeligere bane; det er den største velsignelse for hende, hvis hun undgår min."

"Åh, mit barn," sagde han modfalden, "det gør mig ulykkelig at se dig således! Hvad nytter det mig, at du intet bebrejder mig, når jeg må gøre mig selv de bitreste bebrejdelser?" Han bøjede sit hoved og talte sagte til hende. "Jeg har en anelse om, at der alene af kærlighed og taknemmelighed langsomt er blevet frembragt en forandring rundt omkring mig her i huset; at det, hovedet havde ladet ugjort og ikke kunne udrette, har hjertet måske i stilhed udvirket. Kan det være muligt?" Hun svarede ham ikke.

"Jeg er ikke for stolt til at tro det, Louisa. Hvor kunne jeg være hovmodig, når jeg ser dig således foran mig? Kan det være muligt? Er det således, mit barn?"

Han så endnu en gang på hende og forlod derpå værelset uden at sige mere. Han havde ikke været længe borte, før hun hørte lette fjed tæt ved døren og mærkede, at nogen stod ved siden af hende.

Hun løftede ikke hovedet op. En indestængt forbitrelse over, at hun skulle blive set i sin nød, og at det uvilkaarlige blik, der havde harmet hende så stærkt, skulle gå således i opfyldelse, ulmede i hende som en ødelæggende ild. Alle stærkt indestængte kræfter sprænger og tilintetgør. Luften, der ville være sund for jorden, vandet, der ville frugtbargøre den, varmen, der ville modne den, sønderriver den, når de holdes fængslede. Således var det også nu i hendes bryst; de stærkeste egenskaber, hun havde, og som så længe havde været vendt mod hinanden indbyrdes, blev til en dyng af forhærdelse, der rejste sig mod en ven.

Det var godt, at en blød hånd blev lagt på hendes hals, og at hun fattede, at man troede, at hun var faldet i søvn. Den

deltagende hånd havde intet krav på hendes harme. Den kunne derfor blive liggende der; den kunne blive liggende!

Og den blev liggende der og kaldte en skare blidere tanker til live, og hun lå stille. Efterhånden som hun formildedes af stilheden og tanken om at blive således iagttaget, trængte nogle tårer sig frem i hendes øjne. Ansigtet rørte ved hendes, og hun følte, at også på dette var der tårer, og at hun var årsagen til dem.

Da Louisa lod som om hun vågnede, og rejste sig op, trak Sissy sig tilbage og stod i nærheden af sengen.

"Jeg håber ikke, jeg har forstyrret Dem. Jeg er kommet for at spørge, om De tillader, at jeg bliver hos Dem?"

"Hvorfor skulle du blive hos mig? Min søster ville savne dig. For hende er du alt."

"Er jeg?" svarede Sissy og rystede på hovedet. "Da ville jeg dog så gerne også være noget for dem, hvis jeg kunne."

"Hvilket?" spurgte Louisa næsten barskt.

"Hvad De mest trænger til, hvis jeg kunne være det. I hvert tilfælde ville jeg gerne prøve på at komme det så nær, jeg kunne, og hvor langt derfra det end vil blive, vil jeg dog aldrig blive træt af at prøve. Tillader De mig det?"

"Min fader har sendt dig for at spørge mig."

"Nej, slet ikke. Han sagde til mig, at jeg nu gerne kunne gå ind; men han sendte mig ud af stuen i morges – eller i det mindste –" Hun tøvede og tav.

"I det mindste hvilket?" spurgte Louisa, hvis forskende øjne var fæstede på hende.

"Jeg fandt selv, at det var bedst, at jeg blev sendt bort, da jeg slet ikke var vis på, at De ville synes om at se mig her."

"Har jeg da altid hadet dig så stærkt?"

"Det vil jeg ikke håbe; for jeg har altid elsket Dem og ønsket, at De skulle vide det. Men De blev lidt anderledes imod mig, kort før De tog hjemmefra, uden at det dog undrede mig. De kunne så meget og jeg så lidt, og det var så naturligt på mange måder, da De skulle bort til andre venner, så at jeg intet havde at klage over, og jeg følte mig heller slet ikke krænket."

Rødmen i hendes ansigt blev stærkere, mens hun beskedent og hastigt sagde dette. Louisa fattede det kærlige foregivende, og hendes hjerte gjorde hende bebrejdelser.

"Vil De give mig lov?" sagde Sissy, der nu havde fået mod til at lade sin hånd nærme sig den hals, som umærkeligt bøjede sig imod hende.

Idet Louisa greb den hånd, som i det næste øjeblik ville have klappet hendes kind, beholdt hun den inden i en af sine og sagde:

"Først må jeg spørge dig, Sissy, om du ved, hvordan jeg er? Jeg er så stolt og forhærdet, så forvirret og fortvivlet, så hadefuld og uretfærdig mod enhver og mod mig selv, at alt forekommer mig stormfuldt, mørkt og ondt. Skræmmer dette dig ikke tilbage?"

"Nej!"

"Jeg er så ulykkelig, og alt, hvad der kunne have gjort mig til det modsatte, ligger så øde, at om jeg lige til denne time havde mistet min forstand og, i stedet for at være så lærd, som du holder mig for, først skulle begynde at lære de simpleste sandheder at kende, kunne jeg ikke savne en vejviser til fred, tilfredshed, ære, alt det gode, hvorfor jeg er så aldeles blottet, mere, end jeg gør. Skræmmer dette dig ikke tilbage?"

"Nej!"

I sin trofaste, uskyldige hengivenhed og sin inderlige kærligheds fylde skinnede den fordum forladte pige som et skønt lys i den andens mørke.

Louisa løftede hånden op, for at den kunne omslynge hendes hals og der forene sig med sin mage. Hun sank på knæ og så, idet hun klyngede sig til den omvandrende gøglers barn, næsten med ærefrygt op til hende.

"Tilgiv mig, beklag mig, hjælp mig! Hav medynk med min store nød og lad mig lægge mit hoved til et hjerte, der elsker mig!"

"O, lad det hvile der!" udbrød Sissy. "Lad det hvile der, kære, kære –."

2. Højest latterligt

James Harthouse tilbragte en hel nat og en dag i en sådan uro, at verden med sit bedste glas for øjet næppe i dette vanvittige mellemrum ville have genkendt ham som det højtærede og spøjefulde medlems broder Jem. Han var ligefrem rystet. Han talte flere gange i kraftudtryk, der mindede om den simple hob. Han gik ud og ind på en ufattelig måde, ligesom et menneske uden mål og med. Han red som en landevejsrøver. Han fandt, kort sagt, situationen så rædsomt kedelig, at han glemte at finde sig i kedsomheden på den af autoriteterne foreskrevne måde.

Efter at være redet til Coketown i vild karriere midt under uvejret, blev han oppe hele natten, ringede fra tid til anden rasende med sin klokke, gav den vagthavende portner skyld for den forbrydelse at tilbageholde breve eller budskaber, der ufejlbarligt måtte være blevet ham overgivet, og krævede dem på stedet udleveret. Da daggryet, morgenen, dagen var kommet uden at have bragt hverken brev eller bud, tog han ud til landstedet. Der hed det sig, at Bounderby var fraværende og mrs. Bounderby i byen. Var pludselig den foregående aften taget til byen. Vidstes ikke engang at være taget bort, førend der var kommet bud om, at hendes tilbagekomst ikke kunne ventes med det første.

Under disse omstændigheder var der intet andet for ham at gøre end at følge efter hende til byen. Han nåede huset inde i byen. Mrs. Bounderby var der ikke. Han så indenfor i banken. Bounderby var borte, og mrs. Sparsit var borte. Mrs. Sparsit

borte? Hvem kunne så pludselig være kommet i trang for denne drages selskab?

"Ja, det ved jeg ikke," sagde Tom, der havde sine egne grunde til at være urolig. "Hun tog bort i morges ved daggry. Hun er altid så fuld af hemmeligheder; jeg hader hende, og jeg hader også denne hvide slyngel; han går og glør på en med sine blinkende øjne."

"Hvor var De i aftes, Tom?"

"Hvor jeg var i aftes? Nå, det må jeg sige! Jeg ventede på Dem, til det begyndte at øse ned, som jeg aldrig før har set det. Hvor jeg var? Hvor var De selv, mener De nok."

"Jeg blev hindret i at komme – opholdt."

"Opholdt!" mumlede Tom. "Det var vi to om. Jeg opholdtes af at vente på Dem, indtil jeg var gået glip af alle banetogene undtagen posttoget. Det havde været et fornøjeligt stykke arbejde at tage af sted med det i et sådant vejr og derpå spadserer hjem gennem en sø. Jeg blev nødt til at sove i byen."

"Hvor?"

"Hvor? Ih, i min egen seng hjemme hos Bounderby."

"Så De Deres søster?"

"Hvor pokker," sagde Tom og gjorde store øjne, "kunne jeg se min søster, når hun var tre mile borte?"

Idet Harthouse forbandede disse affejende svar fra den unge person, for hvem han var så trofast en ven, gjorde han ende på denne samtale med så få ceremonier, som det vel var tænkeligt, og drøftede for hundrede gang med sig selv, hvad alt dette skulle sige. Kun én ting var ham klar, og det var den, at hvad enten hun var i byen eller ikke, hvad enten han havde opført sig for overilet imod hende, som det var så vanskeligt at fatte, eller

om hun havde tabt modet, eller om de var opdaget, eller om der var indtruffet en eller anden, for øjeblikket ufattelig fejltagelse eller hindring, måtte han blive og byde sin skæbne trods.

Hotellet, hvor han boede, når han var fordømt til at opholde sig i dette sorte hul, var den marterpæl, hvortil han var bundet.

Med hensyn til alt andet, så – hvad der skulle ske, ville ske.

"Hvad enten jeg derfor skal afvente et fjendtligt budskab, et stævnemøde, en angergiven forestilling eller en nævekamp med min ven Bounderby – noget, som under tingenes nuværende tilstand kunne være lige så rimeligt som alt andet – vil jeg spise til middag," sagde James Harthouse. "Han er stor og stærk og har altså fordelen på sin side, og skulle det komme til håndgribeligheder imellem os, er det lige så godt at holde sine kræfter oppe."

Han ringede derfor på klokken, kastede sig skødesløst på en sofa og indkrævede: "Noget at spise klokken seks, og deriblandt en bøf," hvorpå han søgte at få mellemtiden til at gå så godt, han kunne. Men dette var ikke så overmåde godt; for han var stadig i den største vildrede, og alt som timerne gik, uden at nogen forklaring frembød sig, voksede hans spænding med renters rente.

Imidlertid tog han sig tingene så koldblodigt som det stod i den menneskelige naturs magt, og morede sig mere end én gang med den spøgefulde forestilling om at holde kræfterne oppe. "Det kunne ikke være så galt," gabede han, "at give opvarteren fem shillings og brydes med ham." En anden gang faldt det ham ind: "eller også kunne man jo leje en karl på tretten-fjorten lispund for et par timer." Men disse indfald havde dog ingen videre væsentlig indflydelse hverken på

eftermiddagen eller på hans spænding, for sandt at sige havde han meget ondt ved at få bugt med begge dele.

Det var umuligt, endog før måltidet, at bare sig for at gå omkring i mønstret af tæppet, se ud ad vinduet, lytte ved døren efter fodtrin og af og til blive hed i hovedet, når skridt nærmede sig værelset. Men efter måltidet, da dagen gik over til tusmørke og tusmørket til aften, uden at han endnu havde fået nogen meddelelse, begyndte det, som han udtrykte sig, at blive "ligesom den hellige inkquisition og langsomme pinsler." Sin overbevisning tro, at ligegyldighed var den ægte dannelses kendemærke – den eneste overbevisning, han nærede – benyttede han denne krise til at bestille lys og en avis.

Han havde allerede i en halv time forgæves anstrengt sig for at læse denne avis, da opvarteren trådte ind og i en på én gang hemmelighedsfuld og undskyldende tone sagde:

"Om forladelse, sir. Deres nærværelse ønskes."

En uklar forestilling om, at det netop var disse ord, som politiet brugte til den fine pøbel, bragte Harthouse til med opfarende indignation at spørge opvarteren, hvad Fanden han mente med hans "nærværelse"?

"Om forladelse, sir. En ung dame her udenfor ønsker at se dem."

"Her udenfor? Hvor?"

"Uden for døren!"

Idet han ønskede opvarteren den ovennævnte personlighed i vold som en dumrian, der i særlig grad egnede sig til at være genstand for et sådant ønske, ilede Harthouse ud på gangen. En ung kvinde, som han aldrig før havde set, stod derude. Hun var simpelt klædt, meget rolig og meget smuk. Da han havde ført

hende ind i værelset og sat en stol hen til hende, så han ved skinnet af lysene, at hun endog var smukkere, end han straks havde troet. Hendes ansigt var uskyldigt og ungdommeligt og dets udtryk sjældent indtagende. Hun var ikke bange for ham eller på anden måde forlegen, men syntes at være ganske opfyldt af grunden til sit besøg og for dettes skyld at have tilsidesat ethvert hensyn til sig selv.

"Jeg taler med mr. Harthouse?" sagde hun, da de var blevet ene.

"Med mr. Harthouse. – Og," tilføjede han i tankerne, "De taler med ham med de mest tillidsfulde øjne, jeg nogen sinde har set, og den mest indtrængende – skønt rolige – stemme, jeg nogen sinde har hørt."

"Om jeg end ikke ved – og jeg ved det ikke," sagde Sissy, "hvad Deres ære gør Dem til pligt i andre henseender" – blodet steg virkelig op i hans kinder, da hun begyndte med disse ord – "er jeg dog sikker på at turde stole så meget på den, at De vil holde mit besøg hemmeligt og ikke tale om, hvad jeg er i færd med at sige. Jeg vil stole på den, hvis De vil sige mig, at jeg for så vidt kan sætte min lid –"

"Det kan De, forsikrer jeg Dem."

"Jeg er ung, som De ser; jeg er alene, som De ser. Idet jeg henvender mig til Dem, følger jeg intet andet råd, ingen anden opmuntring end mit eget håb."

"Men dette er meget levende," tænkte han, idet han fulgte hendes opadvendte blik. "Det er en meget sær indledning," tænkte han endvidere. "Jeg ser ikke, hvor vi vil komme hen."

"Jeg tror," sagde Sissy, "at De allerede har gættet, hvem jeg netop har forladt?"

"Jeg har i de sidste fire og tyve timer, der er forekommet mig som lige så mange år, været i den største uro og ængstelse for en dames skyld. Det håb, jeg er blevet opmuntret til at nære om, at De kommer fra denne dame, skuffer mig ikke, må jeg tro."

"Jeg forlod hende for en time siden."

"Hvor?"

"Hjemme hos hendes fader."

Trods Harthouses koldblodighed blev hans ansigt længere og hans uro større. "Så ved jeg rigtignok ikke," tænkte han, "hvor vi vil komme hen."

"Hun tog derhen i aftes. Hun kom dertil i stærk bevægelse og lå hele natten uden samling. Jeg opholder mig i hendes faders hus og har været hos hende hele dagen. De kan være overtydet om, at De aldrig mere vil få hende at se, så længe De lever."

Harthouse trak vejret dybt, og har et menneske nogen sinde været i den stilling, at han ikke har vidst, hvad han skulle sige, gjorde han den over enhver tvivl hævdede opdagelse, at dette nu var tilfældet med ham. Den barnlige enfold, hvormed hans gæst talte, hendes tilbageholdende frygtløshed, hendes sanddruhed, som skyede ethvert kunstgreb, hendes fuldkomne selvforglemmelse under hendes alvorlige, rolige fastholden ved det, hun var kommet for, alt dette, i forening med hendes tillid til hans så villigt givne løfte, hvilket i og for sig gjorde ham skamfuld, frembød noget, som han ikke fattede, og imod hvilket han så godt vidste, at ethvert af hans sædvanlige våben ville være afmægtigt, at han ikke kunne finde et eneste ord til undsætning.

Omsider sagde han:

"En så overraskende, så tillidsfuld meddelelse, overbragt af sådanne læber, er virkelig i højeste grad nedslående. Må det være mig tilladt at spørge, om det er blevet pålagt Dem af den dame, om hvem vi taler, at bringe mig dette budskab med disse håbløse ord?"

"Jeg har intet pålæg modtaget af hende."

"Den druknende griber efter et halmstrå. Uden at undervurdere Deres dømmekraft, og uden at ville drage Deres oprigtighed i tvivl, beder jeg Dem undskylde mig, når jeg siger, at jeg klynger mig til den tro, at der endnu er håb om, at jeg ikke er dømt til evig bandlysning fra denne dames nærværelse."

"Det er der ikke det mindste håb om. Mit første øjemed med at komme her er at forsikre Dem, at De må tro, at der ikke er mere håb om, at De oftere vil komme til at tale med hende, end der ville have været, hvis hun var død, da hun kom hjem i aften."

"Må tro? Men hvis jeg nu ikke kan det – eller hvis jeg på grund af den menneskelige naturs svaghed skulle være genstridig og ikke ville det –"

"Så er det dog sandt; der er intet håb."

Harthouse så på hende med et vantro smil på sine læber; men hun ænsede ham ikke, og smilet var ganske spildt.

Han bed sig i læben og tav et øjeblik.

"Nu vel," sagde han endelig, "skulle det efter tilbørlig overvejelse fra min side desværre vise sig, at jeg virkelig er bragt i en så sørgelig stilling, vil jeg ikke være denne dames forfølger. Men De sagde jo, at De ikke havde noget hverv fra hende?"

"Jeg har kun det hverv, som min kærlighed til hende og hendes kærlighed til mig pålægger mig. Jeg har ikke nogen anden pligt end den, der hidrører fra, at jeg har været hos

hende, efter at hun kom hjem, og at hun har skænket mig sin tillid. Jeg har ingen anden yderligere pligt end den, der hidrører fra, at jeg kender noget til hendes karakter og hendes ægteskab. Mr. Harthouse, den pligt, synes jeg også, at De havde!"

Den varme, hvormed denne bebrejdelse blev fremført, rørte ham i den hulhed, hvor hans hjerte skulle have været – i den rede af vindæg, hvor himlens fugle ville have bygget, hvis de ikke var blevet fløjtet bort.

"Jeg hører ikke til de moralske mennesker," sagde han, "og giver mig ikke ud derfor. Jeg er så umoralsk, som nogen vel kan være. Men på den anden side, med hensyn til, at jeg har styrtet den dame, der er emnet for nærværende samtale, i ulykke eller kompromitteret hende i nogen henseende eller forløbet mig ved at røbe følelser for hende, der ikke ganske kan forenes med – rent ud sagt – den huslige arne, eller draget nytte af, at hendes fader er en maskine, hendes broder en hvalp og hendes mand en bjørn, må det være mig tilladt at forsikre Dem, at jeg ingen slette hensigter har haft, men er gledet fra det ene trin til det andet med en så forbandet fart, at jeg ikke havde den fjerneste forestilling om, at mit synderegister var halvt så langt, førend jeg begyndte at blade det igennem, hvorimod jeg nu ser, at det virkelig indeholder flere bind."

Skønt han sagde alt dette i sin sædvanlige letsindige tone, syntes denne tone dog for denne gang at være en forsættlig poleren af en styg overflade. Han tav et øjeblik og vedblev derpå med en mere fattet mine, skønt med spor af harme og ærgrelse, der ikke lod sig polere ud:

"Efter hvad der nylig er blevet sagt mig på en måde, som jeg finder det umuligt at drage i tvivl – jeg kender næppe nogen

anden kilde, hvorfra jeg så gerne ville have taget det for gode varer – føler jeg, at det er min pligt at sige Dem, hvem den tillid, De har omtalt, er blevet vist, at jeg ikke kan vægre mig ved at forudsætte den om end uventede mulighed, at jeg ikke oftere vil få denne dame at se. Jeg alene er at dadle, fordi det er kommet dertil – og – og jeg kan ikke sige," tilføjede han lidt forlegen for en almindelig slutningstirade, "at jeg nærer noget sangvinsk håb om nogen sinde at blive et moralsk menneske, eller at jeg overhovedet tror på moralske mennesker."

Sissys ansigt viste tydeligt, at hendes appel til ham ikke var endt.

"De nævnte," fortsatte han, da hun atter løftede sine øjne op mod ham, "Deres første øjemed. Tør jeg deraf slutte, at De endnu har et andet på hjerte?"

"Ja."

"Vil de gøre mig den ære at meddele mig det?"

"Mr. Harthouse," svarede Sissy med en blanding af blidhed og fasthed, som gjorde det af med ham, og med en ukunstlet tillid til, at han måtte gøre, hvad hun forlangte, som helt bragte ham fra koncepterne, "den eneste oprejsning, De er i stand til at give hende, er, at De straks og for stedse tager bort herfra. Jeg er fuldt og fast overtydet om, at De ikke på nogen måde kan råde bod på den uret og ulykke, hvori De er skyld. Jeg er fuldt og fast overtydet om, at dette er den eneste oprejsning, som det endnu står i Deres magt at yde. Jeg siger ikke, at det er meget, eller at det er nok; men det er noget, og det er nødvendigt. Derfor beder jeg Dem om, skønt uden anden fuldmagt end den, jeg har fortalt Dem om, og uden at nogen anden end De og jeg er

vidende om det, at De vil forlade dette sted i aften med det løfte aldrig at vende tilbage hertil."

Havde hun fået nogen indflydelse på ham ved andet end sin faste tro på det sande og rigtige i, hvad hun sagde; havde hun skjult den mindste tvivl eller usikkerhed, eller selv i den bedste hensigt næret nogen tilbageholdenhed; havde hun røbet eller følt det svageste spor af modtagelighed for hans spot, hans forbavselse eller nogen indvending, han kunne fremføre, ville han på dette punkt være gået af med sejren. Men han kunne lige så let have forandret en klar himmel ved at se forundret på den, som han kunne gøre noget indtryk på hende.

"Men ved De også," spurgte han aldeles fra det, "hvor stort et offer det er, De forlanger? De ved måske ikke, at jeg er her i et slags offentligt ærinde, der i og for sig kan være absurd nok; men som jeg nu engang har påtaget mig, og som man tror, at jeg interesserer mig ganske umådeligt for? Det ved De måske ikke; men jeg forsikrer Dem, at det er sandt."

Det gjorde intet indtryk på Sissy, det være nu sandt eller ikke sandt.

"Og desuden," sagde Harthouse, idet han tvivlrådig gik et par gange op og ned ad gulvet, "er det så uendelig latterligt. Man ville jo gøre sig til spot for alverden, om man, efter at have gået her og smisket for disse karle, trak sig tilbage på en så ufattelig måde."

"Jeg er fuldt og fast overtydet om, at det er den eneste oprejsning, som det står i Deres magt at give," gentog Sissy. "Jeg tror det fuldt og fast, ellers var jeg ikke kommet her."

Han så på hendes ansigt og gik atter op og ned ad gulvet. "På ære, jeg ved ikke, hvad jeg skal gøre. Det er så uendelig

latterligt!"

Nu blev det hans tur til at bede om tavshed.

"Skulle jeg gøre noget så latterligt," sagde han, idet han pludselig blev stående og støttede sig til kaminhylden, "kunne det kun ske under løfte om den ubrødeligste tavshed."

"Jeg vil stole på Dem, og De kan stole på mig."

At han stod og støttede sig til kaminhylden, mindede ham om den aften med hvalpen. Det var den selv samme kaminhylde, og hvorledes det nu var eller ikke, så forekom det ham, som om det var ham, der i aften var hvalpen. Han kunne ingen vej komme.

"Jeg tror ikke, at en mand nogen sinde har været i en latterligere stilling," sagde han efter at have set i vejret og ned på gulvet og smilet og gået frem og tilbage igen. "Men jeg ser ingen anden udvej. Hvad der skal ske, vil ske. Og dette skal ske, tænker jeg. Jeg må tage bort, tror jeg – kort sagt, jeg lover det."

Sissy rejste sig. Hun undrede sig ikke over udfaldet, men det glædede hende, og hendes ansigt strålede.

"Tillad mig at sige," vedblev James Harthouse, "at jeg tvivler om, at nogen anden ambassadør eller ambassadrice kunne have henvendt sig til mig med det samme held. Jeg må ikke alene indrømme, at jeg er i en højst latterlig stilling, men også, at jeg er slået på alle punkter. Vil De tilstå mig det privilegium at kunne erindre min fjendes navn?"

"Mit navn?" sagde ambassadricen.

"Det eneste navn, jeg i aften ville sætte pris på at lære at kende."

"Sissy Jupe."

"Tilgiv mig min nysgerrighed i skilsmissens øjeblik. I slægt med familien?"

"Jeg er kun en fattig pige. Jeg blev skilt fra min fader – han var ikke andet end en omvandrende gøgler – og af medlidenhed optaget i mr. Gradgrinds hus, hvor jeg siden stadig har opholdt mig."

Hun var borte.

"Det manglede der kun i at gøre nederlaget fuldstændigt," sagde Harthouse, idet han med et resigneret udtryk sank ned på sofaen efter at have stået et øjeblik som naglet til gulvet.

"Nederlaget er nu fuldbragt. Kun en fattig pige – kun en omvandrende gøgler – kun James Harthouse gjort til et nul – kun James Harthouse gjort sig skyldig i en pyramidalsk vandgang."

Den pyramidalske vandgang bragte ham på den tanke at rejse op ad Nilen. Øjeblikkelig greb han en pen og skrev, med passende hieroglyffer, følgende til sin broder:

Kære Jack!

Alting forbi i Coketown. Led og ked af stedet, jeg vil lægge mig efter kameler.

Din hengivne

Jem.

Han ringede.

"Lad min tjener komme herop."

"Han er gået i seng, sir."

"Så sig til ham, at han skal stå op og pakke ind."

Han skrev endnu to andre billetter, den ene til Bounderby for at underrette ham om, at han forlod egnen, og hvor han ville være at finde i de første fjorten dage; den anden til Gradgrind med et lignende indhold. Næsten lige så snart som blækket i udskrifterne var tørt, havde han lagt Coketowns høje skorstene bag sig og sad nu i en jernbanevogn, der fo'r larmende og gnistrende hen over det mørke landskab.

Moralske mennesker vil måske tro, at James Harthouse senere udledte nogle uhyggelige tanker fra dette hurtige tilbageslag, som en af hans få handlinger, der bødede på noget af, hvad han ellers havde foretaget sig, som et vidnesbyrd for ham selv om, at han var sluppet fra en meget slem historie. Men dette var ingenlunde tilfældet. En hemmelig følelse at være blevet overvundet og gjort latterlig – en frygt for, hvad andre folk, der lagde sig efter lignende ting, ville sige på hans bekostning, når de hørte det – trykkede ham således, at det, der noget nær var den bedste episode i hans liv, var det, han mindst af alt ville have vedkendt sig, og det eneste, hvorover han skammede sig for sig selv.

3. Meget bestemt

Uagtet den utrættelige mrs. Sparsit havde fået en så voldsom forkølelse, at hendes stemme var blevet reduceret til en hvisken, og hendes statelige skikkelse så radbrækket af idelige nysninger, at den syntes at svæve i fare for at skilles ad, gjorde hun ufortrødent jagt på sin velynder, indtil hun traf ham i hovedstaden, hvor hun, styrende majestætisk ind på ham i hans hotel i St. James' Street, lod de brandbare stoffer, hvormed hun var ladet, eksplodere. Efter at have fuldført sit hverv med en uendelig nydelse sank den højsindede kvinde derpå i afmagt på Bounderbys kjolekrave.

Det første, han foretog sig, var at ryste hende af sig og lade hende ligge på gulvet, hvor hun gennemgik forskellige lidelsesstadier. Det næste, han gjorde, var at bruge kraftige oplivelsesmidler, såsom at dreje patientens tommelfingre, banke hende i hænderne, vande hendes ansigt rigeligt og proppe hende salt i munden. Da disse opmærksomheder havde bragt hende til live igen, fik han hende i en fart sat ind i en jernbanevogn uden at tilbyde hende andre forfriskninger og bragte hende mere død end levende tilbage til Coketown.

Som en klassisk ruin set, var mrs. Sparsit ved sit komme til rejsens mål et interessant skue; men fra ethvert andet synspunkt var omfanget af den skade, hun imidlertid havde lidt, overordentligt og svækkede hendes krav på beundring. Aldeles ligegyldig for slitagen på hendes klæder og helbred og hård som diamant mod hendes rørende nysninger, stoppede Bounderby hende øjeblikkelig i en karet og kørte hende til Stone Lodge.

"Nå, Tom Gradgrind," sagde han, idet han sent om aftenen trængte ind i sin svigerfaders værelse, "her er en dame – mrs. Sparsit – De kender jo nok mrs. Sparsit? – som har noget at sige Dem, der vil gøre Dem målløs."

"Har De ikke fået mit brev?" udbrød Gradgrind, forbavset over dette syn.

"Deres brev?" skrålede Bounderby. "Det nuværende øjeblik er intet øjeblik for breve. Ingen må tale til Josias Bounderby fra Coketown om breve, når han er i den tilstand, han nu er i."

"Bounderby," sagde Gradgrind roligt tilrettevisende, "jeg taler om et ganske særligt brev, jeg har skrevet til Dem om Louisa."

"Tom Gradgrind," svarede Bounderby og slog flere gange heftigt med sin flade hånd i bordet, "jeg taler om et ganske særligt bud, der er kommet til mig om Louisa. Mrs. Sparsit, træd frem, frue!"

Men da denne ulykkelige dame nu prøvede på at aflægge sit vidnesbyrd uden mindste stemme og med smertefulde fagter, der tydede på halsbetændelse, blev hun så irriterende og fik så mange trækninger i sit ansigt, at Bounderby, ude af stand til at holde det ud, tog hende ved armen og rystede hende.

"Kan De ikke få det frem, frue," sagde han, "så lad mig komme frem med det. Dette er intet øjeblik for en dame, om hun også er nok så højt på strå, til at være aldeles uforståelig og til at se ud, som om hun sank flintestene. Tom Gradgrind, mrs. Sparsit var for kort siden tilfældigvis kommet i en situation, hvor hun blev ørevidne til en samtale uden for huset mellem Deres datter og Deres fortræffelige ven, James Harthouse."

"Virkelig?" sagde Gradgrind.

"Ja virkelig!" råbte Bounderby. "Og under denne samtale –"

"Det er overflødigt at gentage dens indhold, Bounderby. Jeg ved, hvad der foregik."

"Gør De? Måske ved De da også," sagde Bounderby og stirrede af alle kræfter på sin rolige og blide svigerfader, "hvor Deres datter er for øjeblikket?"

"Ja, bestemt. Hun er her."

"Her?"

"Min kære Bounderby, jeg må indtrængende bede Dem afholde Dem fra disse højrøstede udbrud. Louisa er her. Så snart hun kunne løsrive sig fra den sammenkomst med den person, De har nævnt, og som jeg inderligt beklager at have indført i Deres hus, ilede hun herhen for at søge beskyttelse. Jeg havde selv ikke været ret mange timer hjemme, da jeg modtog hende her – her i dette værelse. Hun skyndte sig med jernbanen til byen, løb fra byen herhen under et rasende uvejr og fremstillede sig halvt afsindig for mig. Siden er hun naturligvis blevet her. For Deres egen og hendes skyld beder jeg Dem være mere rolig."

Bounderby stirrede nogle øjeblikke rundt i alle mulige retninger, undtagen i retning af mrs. Sparsit, hvorpå han, idet han pludselig vendte sig om mod lady Scadgers' niece, sagde til denne elendige kvinde:

"Nå, frue, det vil være os kært at høre enhver lille undskyldning, De måtte have at fremføre, fordi De er rejst rundt i landet som kurer uden anden bagage end en røverhistorie!"

"Mine nerver," hviskede mrs. Sparsit, "er for øjeblikket alt for rystede; og mit helbred er blevet alt for svækket i Deres tjeneste, til at jeg kan gøre mere end tage min tilflugt til tårer."

Hvilket hun også gjorde.

"Godt, frue," sagde Bounderby, "uden at stille Dem noget spørgsmål, som ikke med sømmelighed kunne gøres en dame af god familie, har jeg kun at tilføje, at der er én ting til, hvortil det forekommer mig, at De kunne tage deres tilflugt, nemlig en vogn. Og da den vogn, hvori vi kom hertil, endnu holder uden for døren, tillader De vel, at jeg følger Dem ned til den, for at De kan køre hjem til banken. Det bedste, De da kan gøre, vil være, at De stikker Deres fødder i så varmt vand, De kan tåle, og at De går i seng og drikker et glas skoldende hed cognac med smør i." Med disse ord rakte han den grædende dame sin højre hånd og førte hende ned til det omtalte køretøj, mens hun undervejs gav sig luft i mange klagende nysninger. Kort efter kom han alene tilbage.

"Nå, Tom Gradgrind," sagde han, "da jeg kunne se på Deres ansigt, at De ønskede at tale med mig, så er jeg her igen. Men jeg siger Dem rent ud, at jeg ikke er i godt humør, for jeg synes slet ikke om denne sag, selv således som den nu står, og finder ikke, at jeg på nogen måde er blevet behandlet så opmærksomt og ærbødigt af Deres datter, som Josias Bounderby fra Coketown burde behandles af sin kone. De har Deres mening, det tør jeg nok sige; og jeg har min, det ved jeg. Agter De at sige mig noget i aften, som strider imod denne oprigtige ytring, må De hellere lade det være."

Da Gradgrind var så mild, gjorde Bounderby sig, vel at mærke, al mulig umage for at hærde sig på alle kanter. Således var nu engang hans elskværdige natur.

"Kære Bounderby," begyndte Gradgrind.

"Undskyld, jeg holder ikke af at være alt for kær. Dette til en begyndelse. Når jeg begynder at blive en mand kær, lægger jeg i almindelighed mærke til, at det er hans hensigt at narre mig. Jeg taler ikke høfligt til Dem; men jeg er, som De ved, heller ikke høflig. Ynder De høflighed, ved De jo, hvor De kan finde den. De har jo Deres fine venner, og De kan opvarte dem med så meget af den artikel, som De ønsker. Selv fører jeg den ikke på lager."

"Boulderby," indvendte Gradgrind, "vi er alle udsat for at tage fejl –"

"Da troede jeg dog ikke, at De kunne tage fejl," afbrød Boulderby ham.

"Det har jeg måske selv ikke troet. Men vi er alle udsat for at tage fejl, og jeg ville påskønne Deres fine følelse og være meget taknemmelig, hvis De ville skåne mig for disse hentydninger til Harthouse. Jeg skal under vor samtale ikke bringe ham i forbindelse med Dem; hold derfor også op at knytte ham til mig."

"Jeg har jo ikke nævnt hans navn."

"Godt, godt," svarede Gradgrind med et tålmodigt, ja endog ydmygt udtryk. Og derpå sad han lidt og grundede.

"Boulderby, jeg har grund til at tvivle om, at vi nogen sinde rigtigt har forstået Louisa."

"Hvad mener De med vi?"

"Lad mig da sige jeg," svarede han på dette råt udslyngede spørgsmål; "jeg tvivler om, at jeg nogen sinde har forstået Louisa. Jeg tvivler om, at jeg har opdraget hende på den rigtige måde."

"Der traf De det," svarede Bounderby. "Deri er jeg enig med Dem. Har De endelig fundet ud af det? Opdragelse! Jeg skal sige Dem, hvad opdragelse er – at blive kastet ud på gaden og blive sat på smal kost undtagen med hensyn til hug. Det er det, jeg kalder opdragelse."

"Jeg tænker, at Deres sunde forstand vil indse," indvendte Gradgrind i al ydmyghed, "at hvilke fortjenester et sådant system end kan have, vil det dog være vanskeligt at bruge det i dets almindelighed over for pigebørn."

"Det indser jeg aldeles ikke," svarede den hårdnakkede Bounderby.

"Nå," sukkede Gradgrind, "det vil vi ikke undersøge nærmere. Jeg forsikrer Dem, at jeg ikke ønsker at diskutere. Jeg søger at råde bod på, hvad der ikke er, som det skulle være, og håber, at De vil hjælpe mig på bedste måde; for jeg er meget ulykkelig."

"Endnu forstår jeg Dem ikke," sagde Bounderby med trodsig halsstarrighed, "og vil derfor intet love."

"I løbet af nogle få timer, kære Bounderby," vedblev Gradgrind i den samme nedtrykte, forsonlige tone, "synes jeg selv, at jeg er blevet bedre kendt med Louisas karakter end i alle de foregående år. Denne indsigt er blevet mig påtvunget på en smertefuld måde, og opdagelsen er ikke min. Jeg tror – det vil undre Dem at høre mig sige dette, Bounderby – jeg tror, at der findes egenskaber hos Louisa, som – som er blevet slemt forsømt og – og en lille smule ødelagte. – Jeg – jeg ville gerne udtale for Dem, at – at hvis De velvilligt ville hjælpe mig i et forsøg på i nogen tid at overlade hende til hendes bedre natur – og ved ømhed og hensynsfuldhed opmuntre den til at udvikle sig selv – ville – ville det være til lykke for os alle. Louisa,"

vedblev han, idet han skyggede for ansigtet med sin hånd, "har altid været min kæledægge."

Den buldrende Bounderby blev så rød i hovedet ved at høre disse ord, at han syntes at være og sandsynligvis også var nær ved at få et apoplektisk tilfælde. Han overvandt imidlertid sin forbitrelse og sagde:

"De kunne ønske at beholde hende her i nogen tid?"

"Det – det var min hensigt at foreslå Dem, kære Bounderby, at De skulle tillade Louisa at blive her på et besøg og plejes af Sissy – jeg mener naturligvis Cecilia Jupe, der forstår hende, og til hvem hun har tillid."

"Af alt dette indser jeg, Tom Gradgrind," sagde Bounderby, idet han rejste sig med hænderne i lommen, "at De er af den mening, at Louisa Bounderby og jeg ikke passer rigtig for hinanden, som man kalder det."

"Jeg er bange for, at Louisa for øjeblikket i det hele taget ikke passer til de forhold, hvori jeg har ført hende ind," lød hendes faders sorgfulde svar.

"Hør nu engang, Tom Gradgrind," sagde den glørøde Bounderby og stillede sig lige over for ham med benene langt fra hinanden, hænderne dybere i lommen og håret strittende, så at det lignede en hømark, hvor hans harme rasede som et uvejr, "De har nu sagt, hvad De havde at sige; lad nu også mig sige min mening. Jeg er en Coketowner. Jeg er Josias Bounderby fra Coketown. Jeg kender murstenene i denne by, og jeg kender arbejdet i denne by, og jeg kender skorstenene i denne by, og jeg kender røgen i denne by, og jeg kender folkene i denne by. Jeg kender det alt sammen meget godt. Det er noget virkeligt. Snakker en mand til mig om indbildte egenskaber, siger jeg

altid til denne mand, hvem han så er, at jeg ved, hvad han mener. Han mener skildpaddesuppe og dyresteg med en guldskæ og ønsker at komme til at køre i karet med seks heste for. Det er det, Deres datter ønsker. Da De har den mening, at hun bør have, hvad hun ønsker, råder jeg Dem til at skaffe hende det, for af mig får hun det s'gu ikke, Tom Gradgrind,"

"Boulderby, jeg havde håbet, at De efter min bøn ville have talt i en anden tone."

"Vent lidt, De har jo sagt, hvad De havde at sige. Jeg lod Dem tale ud; lad De nu også mig tale ud. Gør Dem ikke til et eksempel på urimelighed og inkonsekvens; for hvor ondt det også gør mig at se Tom Gradgrind bragt i hans nuværende stilling, ville det dog gøre mig dobbelt ondt at se ham synke så dybt. De giver mig altså at forstå, at der er en slags mangel på forståelse imellem Deres datter og mig. Til svar herpå vil jeg lade Dem vide, at der unægtelig er en høj grad af mangel på forståelse, som kan udtrykkes ved, at Deres datter ikke tilbørligt skønner på sin mands fortjenester og ikke er gennemtrængt af en sådan opfattelse af den ære, der er overgået hende ved hendes forbindelse med ham, som hun burde være, så sandt jeg lever! Det er tydelig talt, skulle jeg mene."

"Boulderby," indvendte Gradgrind, "det er urimeligt."

"Er det? Det glæder mig at høre Dem sige det; for når Tom Gradgrind med sit ny syn på tingene fortæller mig, at det, jeg siger, er urimeligt, er jeg overtydet om, at det engang må have været forbandet fornuftigt. Med Deres tilladelse vil jeg nu gå videre. De kender min oprindelse og ved, at jeg i en række år af mit liv ikke havde brug for et skohorn, eftersom jeg ingen sko

havde. Og alligevel gives der – De kan nu tro det eller ikke, ligesom de vil – damer – fødte damer, som hører til familier – familier – der så godt som tilbeder det støv, jeg træder på."

Han affyrede dette ligesom en raket mod sin svigerfaders hoved.

"Derimod er Deres datter," vedblev Bounderby, "langt fra at være nogen født dame, som De selv ved. Ikke, fordi jeg giver så meget som en pris tobak for sådanne ting; det ved De alt for vel, at jeg ikke gør; men således er det nu engang, og De, Tom Gradgrind, kan ikke forandre det. Hvorfor siger jeg dette?"

"Næppe," ytrede Gradgrind med dæmpet stemme, "for at skåne mig, er jeg bange for."

"Hør mig til ende," sagde Bounderby, "og lad være at falde mig i talen, indtil turen kommer til Dem. Jeg siger dette, fordi meget fornemme fruentimmere er faldet i forbavselse over at se, hvorledes Deres datter har opført sig og har været vidne til hendes ufornuftighed. De har ikke kunnet fatte, at jeg har kunnet tåle det. Og jeg kan heller ikke selv fatte det nu og vil ikke tåle det."

"Bounderby, jo mindre vi taler om dette i aften, des bedre, synes jeg."

"Tværtimod, jo mere vi taler om det, des bedre, synes jeg. Det vil sige, indtil jeg har sagt alt, hvad jeg agter at sige; så er det mig ligegyldigt, hvor snart vi holder op. Jeg kommer nu til et spørgsmål, som måske kan forkorte sagen. Hvad mener De med det forslag, De netop stillede mig?"

"Hvad jeg mener, Bounderby?"

"Med Deres forslag om besøget," sagde Bounderby med et ubøjeligt kast med hømarken.

"Jeg mener, at jeg håber, at De måske kan lade Dem overtale til i al venskabelighed at indrømme Louisa nogen tid til ro og eftertanke her, hvilket måske kan fremkalde en gradvis forbedring til det bedre i mange henseender."

"Til en afdæmpning af den efter Deres mening manglende forståelse?"

"Hvis De endelig vil have det fremsat på den måde!"

"Hvorledes er De kommet på disse tanker?" spurgte Bounderby.

"Jeg har allerede sagt, at jeg er bange for, at Louisa ikke er blevet forstået. Er det for meget forlangt, at De, Bounderby, der er så meget ældre end hun, skulle hjælpe med til at prøve på at bringe hende på den rette vej? De har påtaget Dem et stort ansvar med hende; i medgang og modgang, i –"

Bounderby ærgrede sig måske over denne gentagelse af hans egne ord til Stephen Blackpool, men afbrød citatet med et forbitret udbrud.

"Hør," sagde han, "det har De ikke nodig at foreholde mig. Jeg ved lige så godt som De, hvorfor jeg tog hende. Bryd De Dem bare ikke om, hvad jeg tog hende for; det bliver min sag."

"Jeg ville kun sige, at vi alle, De selv ikke engang undtaget, mere eller mindre kan have taget fejl, og at nogen eftergivenesshed fra Deres side af hensyn til det ansvar, De har påtaget Dem, ikke alene ville være en sand kærlighedsgerning, men måske en gæld, De skyldte Louisa."

"Jeg er af en anden mening," buldrede Bounderby; "jeg vil nu gøre ende på denne sag i overensstemmelse med min egen opfattelse. Jeg har ikke lyst til at skændes med Dem om det, Tom Gradgrind; for sandt at sige, tror jeg, at det ikke ville være

min stilling værdig at indlade mig i et skænderi om sligt. Deres fine ven kan rejse, hvorhen han lyster. Støder jeg på ham, vil jeg sige ham min mening; støder jeg ikke på ham, lader jeg det være, da det ikke vil være umagen værd for mig at gøre det. Med hensyn til Deres datter, som jeg gjorde til Louisa Bounderby, og som jeg havde gjort bedre i at lade vedblive at være Louisa Gradgrind, så vil jeg gå ud fra, at hvis hun ikke er kommet hjem til i morgen middag klokken tolv, foretrækker hun at blive borte, og jeg skal da sende hendes klæder osv. herover, hvor De så for fremtiden kan sørge for hende. Hvad jeg vil sige til folk i almindelighed om den mangel på forståelse, der har ledet mig til dette skridt, vil være dette: Jeg er Josias Bounderby, og jeg har fået min opdragelse; hun er Tom Gradgrinds datter, og hun har fået sin opdragelse, og de to heste ville ikke gå i spænd sammen. Alle kender mig som en noget ualmindelig mand, tror jeg nok; og folk vil snart indse, at det også måtte være en noget ualmindelig kvinde, som i længden kunne vedblive at holde sig på højde med mig."

"Lad mig bede Dem tænke dem vel om, Bounderby, førend De tager en sådan beslutning."

"Når jeg tager en beslutning, så tager jeg den," sagde Bounderby og kastede hatten på hovedet, "og hvad jeg gør, gør jeg straks. Jeg ville undre mig over, at Tom Gradgrind henvendte en sådan ytring til Josias Bounderby fra Coketown, som han kender så godt, hvis jeg kunne undres over noget, som Tom Gradgrind gjorde, efter at han har ladet sig smitte af sådan noget sentimentalt humbug. Jeg har nu meddelt Dem min beslutning, og mere har jeg ikke at sige. God nat!"

Dermed gik Bounderby hjem og i seng. Fem minutter over klokken tolv næste dag lod han mrs. Bounderbys ejendele omhyggeligt pakke ind og sendte dem til Tom Gradgrind; indrykkede en kundgørelse i bladene om, at hans landsted var at få til købs underhånden og begyndte atter at leve som ungkarl.

4. Tabt

Tyveriet i banken var ikke tidligere gået i glemme hos dens chef og ophørte heller ikke nu at indtage en fremragende plads i hans opmærksomhed. For på en pralende måde at godtgøre sin raskhed og virkelyst som en mærkelig mand, en mand, der havde været sin egen lykkes smed og var et mere beundringsværdigt kommercielt vidunder end selve Venus, idet han var steget op af skarnet i stedet for af havet, gjorde han sig umage for at vise, hvor lidt hans huslige sager dæmpede hans forretningsiver. Som følge deraf udfoldede han endog en endnu større travlhed end sædvanlig i de første uger af sit fornyede ungkarleliv og gjorde hver dag en sådan ståhej med at fortsætte sin eftersporing af tyveriet, at de folk, der havde med det at gøre næsten ønskede, at det aldrig var sket.

Desuden kunne de ingen vej komme med det og havde tabt sporet. Uagtet de lige siden sagens opkomst havde holdt sig så rolige, at de fleste virkelig troede, at den var blevet opgiven som håbløs, var der dog intet nyt indtruffet. Ingen deri indviklet mand eller kvinde tog i rette tid mod til sig eller gjorde noget selvforrådende skridt, og endnu mærkeligere var det, at man intet hørte til Stephen Blackpool ligesom også den mystiske gamle kone vedblev at være et mysterium.

Da det var kommet så vidt, og da der ikke viste sig noget tegn til, at man ville komme videre, blev udfaldet af Bounderbys undersøgelser, at han satte sig for at vove et dristigt kup. Han opsatte en plakat, hvori han udlovede tyve pund for pågribelsen af Stephen Blackpool, der var mistænkt for delagtighed i det i banken i Coketown den og den nat forøvede tyveri; den omtalte

Stephen Blackpool beskrev han så nøjagtigt, han kunne, med hans påklædning, hudfarve, væsen og omtrentlige højde og fortalte, hvorledes han havde forladt byen, og i hvilken retning han sidst var blevet set, hvorpå han lod det hele trykke med store, sorte bogstaver på et vældigt ark papir og fik disse plakater slået op på murene midt om natten, for at de på én gang kunne falde hele befolkningen i øjnene; klokkerne i fabrikkerne måtte den morgen ringe af alle kræfter for at sprede de klynger af arbejdere, der i det sendrægtige daggry havde samlet sig omkring plakaterne og slugte dem med grådige øjne. Ikke mindst grådige var deres øjne, som ikke kunne læse. Mens disse mennesker lyttede efter den venskabelige stemme, der læste højt for dem – der var altid en eller anden rede til at hjælpe dem – stirrede de på de meget sigende skrifttegn med en uklar ærefrygt og ærbødighed, der ville have været halvt latterlige, hvis noget udslag af hobens uvidenhed nogen sinde kunne være andet end truende og ildevarslende. Mange øren og øjne havde flere timer efter travlt med disse plakater mellem surrende tene, raslende væve og snurrende hjul, og da arbejderne senere igen kom ud i gaderne, var der stadig lige så mange læsere som før.

Desuden skulle den delegerede, Slackbridge, samme aften holde en tale for sine tilhørere; og Slackbridge havde fået et eksemplar af plakaten i trykkeriet og taget den med i lommen. O, mine venner og landsmænd, Coketowns underkuede arbejdere, o, mine medbrødre og medarbejdere og medborgere og medmennesker, hvilken støj blev der ikke, da Slackbridge udfoldede, hvad han kaldte "dette domfældende dokument," og holdt det i vejret, for at arbejdersamfundet kunne skue og

forbande det! "O, mine medmennesker, se, hvad en forræder i hine store ånders lejr, der er indrullerede i samdrægtighedens hellige tjeneste, er i stand til! O, mine i støvet nedstyrtede venner, I, hvis nakke bøjes af tyranners gnavende åg, I, hvis sammensunkne legemer despotismens jernfod tramper ned i den jord, hen ad hvilken jeres undertrykkere gerne så jer krybe på jeres bug hele jeres liv igennem, ligesom slangen i haven – o, mine brødre, og hvorfor skal jeg som mand ikke også tilføje: Mine søstre? Hvad siger I om Stephen Blackpool, lidt rundrygget og omtrent fem fod og syv tommer høj, således som han beskrives i dette fornedrende og modbydelige dokument, dette skammelige opslag, denne fordærvelige plakat, denne afskyelige kundgørelse? Og med hvilken knusende majestæt vil I ikke anklage den øgle, der har bragt denne plet og skændsel over den guddommelige æt, som lykkeligvis har forstødt ham for stedse? Ja, mine landsmænd, lykkeligvis forstødt ham og sendt ham bort! For I husker, hvorledes jeg, ansigt til ansigt og fod imod fod, forfulgte ham gennem alle hans snedige krogveje; I husker, hvorledes han snoede og vred sig, søgte udflugter og kløvede ord, indtil jeg, da han ikke længere havde en tommes grund at klynge sig til, slyngede ham ud fra vor midte som en genstand, der fortjente at udpeges af foragstens udødelige finger og brændes og svides af den hævnende ild i enhver fri og tænkende sjæl! Og nu, mine venner – mine arbejdende venner; for jeg er glad og stolt over dette brændemærke – mine venner, hvis hårde, men ærlige lejer redes under slid og slæb; hvis sparsomt fyldte, men uafhængige gryder koger under nød og møje, nu, mine venner, siger jeg, hvilket navn har denne lumpne skurk har fortjent nu, da han, med masken revet af sit

ansigt, står for os i hele sin medfødte hæslighed som en – hvad? En tyv, en røver, en bandlyst flygtning, på hvis hoved der er udsat en pris; en pestbyld og et sår på den Coketownske arbejders ædle navn! Derfor, mine brødre, i en hellig pagt, hvorunder jeres børn og endnu ufødte børnebørn har sat deres spæde hænder og segl, foreslår jeg jer på det for jeres vel altid årvågne, for jeres bedste altid ivrige, forenede tribunals vegne, at denne forsamling vedtager: At da Stephen Blackpool, den i denne plakat omtalte væver, allerede tidligere er blevet højtideligt udstødt af det Coketownske arbejdersamfund, er dette ikke blevet plettet af hans misgerninger og kan ikke som klasse rammes af nogen bebrejdelse for hans uredelige handlinger!"

Således sluttede Slackbridge, idet han skar tænder og svedte i en umådelig grad. Nogle få alvorlige stemmer råbte: "Nej!" og et par snese modtog med "hør! hør!" denne advarsel fra en af tilhørerne: "De bliver for varm, Slackbridge; tag ikke så glubsk på vej!" men disse var kun som dværge mod en hel hær; det store flertal optog Slackbridges ord som et evangelium og råbte tre gange hurra for ham, mens han sad og pustede på en søgt måde.

Disse mænd og kvinder færdedes nu ude i gaderne og gik roligt til deres hjem, da Sissy, der nogle minutter i forvejen var blevet kaldt ud fra Louisa, igen kom ind til hende.

"Hvem er det?" spurgte Louisa.

"Det er mr. Bounderby," sagde Sissy, halvt bange for at nævne dette navn, "og Deres broder, mr. Tom, og en ung pige, som siger, at hun hedder Rachel, og at De kender hende."

"Hvad vil De, kære Sissy?"

"De ønsker at se Dem. Rachel har grædt og synes at være vred."

"Fader," sagde Louisa; for han var til stede; "af en grund, som vil forklare sig af sig selv, kan jeg ikke undslå mig for at tage imod dem. Skal de komme herind?" Da han sagde ja, gik Sissy ud efter dem og kom straks efter ind med dem. Tom kom sidst og blev stående i den mørkeste del af stuen tæt ved døren.

"Mrs. Bounderby," sagde hendes mand med et koldt nik, idet han trådte ind, "jeg forstyrrer Dem dog vel ikke, vil jeg håbe? Øjeblikket er ikke det mest passende, men her er en ung pige, som har meddelt oplysninger, der gør mit besøg nødvendigt. Og da Deres søn, Tom Gradgrind, den unge Tom, af en eller anden grund hårdnakket vægrer sig ved at sige det allermindste, enten godt eller ondt, om disse oplysninger, er jeg nødt til at konfrontere hende med Deres datter."

"De har set mig én gang før, unge dame," sagde Rachel, der stod foran Louisa. Tom hostede.

"De har set mig én gang før, unge dame," gentog Rachel, da Louisa ikke svarede. Tom hostede atter. "Ja, det har jeg."

Rachel vendte stolt sine øjne mod Bounderby og sagde: "Vil De da ikke sige, unge dame, hvor det var, og hvem der var til stede?"

"Den aften, da Stephen Blackpool var blevet afskediget, gik jeg hen til det hus, hvor han boede, og der så jeg Dem. Han var der også; og en gammel kone, der ikke talte, og som jeg næppe kunne se, stod i en mørk krog. Min broder ledsagede mig."

"Hvorfor kunne De ikke straks sige dette, unge Tom?" spurgte Bounderby.

"Jeg havde lovet min søster at tie." Dette indrømmede Louisa. "Og desuden," sagde hvalpen bittært, "fortæller hun sin historie så fortræffeligt og fuldstændigt, at jeg ikke har nødig at tage ordene af munden på hende! Hav den godhed at sige, unge dame," vedblev Rachel, "hvorfor De i en ond time kom til Stephen den aften?"

"Jeg følte medlidenhed med ham," sagde Louisa med stærkere rødme i sine kinder, "og ville gerne vide, hvad han agtede at tage sig for, og ønskede at tilbyde ham hjælp."

"Tak, frue," sagde Bounderby; "meget smigrende og venligt."

"Tilbød De ham," spurgte Rachel, "en banknote?"

"Ja; men han afslog den og ville kun modtage to pund i guld." Rachel vendte atter sine øjne mod Bounderby.

"Ja vist!" sagde Bounderby. "Spørger De, om Deres latterlige og utrolige forklaring var sand eller ikke, er jeg nødt til at indrømme, at den er blevet stadfæstet."

"Unge dame," sagde Rachel, "Stephen Blackpool kaldes nu offentligt på tryk en tyv overalt her i byen og overalt! Der er blevet holdt et møde i aften, hvor han er blevet omtalt på den samme skammelige måde. Stephen, den ærligste, bedste, mest trofaste mand!" Hendes harme overvældede hende, og hun tav hulkende.

"Det gør mig meget, meget ondt," sagde Louisa.

"Unge dame," svarede Rachel, "det vil jeg håbe, men jeg ved det ikke! Jeg kan ikke sige, hvad De måske har gjort! De og Deres lige kender os ikke, bryder sig ikke om os, hører ikke til os. Jeg ved ikke, hvorfor De kom den aften. Jeg kan ikke sige, om De ikke kom i en eller anden hensigt uden at tænke på, i hvilken ulejlighed De bragte sådan en ringe mand. Dengang sagde jeg:

Gud velsigne Dem, fordi De kom, og jeg sagde det af mit ganske hjerte; for De syntes at have ondt af ham, men nu ved jeg det ikke!"

Louisa kunne ikke bebrejde hende denne uretfærdige mistanke; hun var så tro mod sin mening om manden og så ulykkelig.

"Og når jeg tænker på," sagde Rachel trods sin hulken, "at den stakkels mand var så taknemmelig og troede, at De mente ham det så godt; når jeg tænker på, at han holdt hånden for sit sorgfulde ansigt for at skjule de tårer, De kaldte frem der – så håber jeg, at dette gør Dem ondt, og det ikke af nogen slet grund; men jeg ved det ikke."

"De er en rar en," brummede hvalpen, der bevægede sig urolig i sin mørke krog, "at komme her med disse dejlige beskyldninger! De burde sparkes ud, fordi De ikke ved, hvorledes De skal opføre Dem. Det havde De fortjent!"

Hun svarede intet, og hendes dæmpede gråd var den eneste lyd, som hørtes, indtil Bounderby talte.

"Nå," sagde han, "De ved, hvad De har lovet at gøre; det var bedre, at De huskede på det i stedet for at føre al denne faddersladder."

"Ja," svarede Rachel og tørrede sine øjne, "det er mig meget imod, at nogen her skulle se mig således, og det skal heller ikke ske oftere. Unge dame, da jeg havde læst, hvad der er blevet trykt om Stephen – og hvori der er lige så lidt sandt, som om det var blevet trykt om Dem – gik jeg lige hen til banken for at sige, at jeg vidste, hvor Stephen var, og for at give løfte om, at han sikkert skulle være her om to dage. Jeg kunne ikke dengang få mr. Bounderby i tale, og Deres broder viste mig bort. Jeg

søgte at finde Dem; men De var ikke til at finde, og jeg gik derfor tilbage til mit arbejde. Så snart jeg i aften var kommet ud af fabrikken, skyndte jeg mig at få at vide, hvad der blev sagt om Stephen – for jeg er stolt af at vide, at han vil komme tilbage for at gøre det til skamme – og derfor gik jeg igen hen for at spørge efter mr. Bounderby. Jeg traf ham og sagde ham hvert eneste ord, jeg vidste; men han troede ikke et ord af, hvad jeg sagde, og førte mig herhen."

"Det er for så vidt sandt nok," indrømmede Bounderby med hænderne i lommen og hatten på hovedet. "Men jeg har kendt jer godtfolk før i dag, forstår De, og jeg ved, at I aldrig dør af mangel på ord. Derfor råder jeg Dem ikke så meget til at snakke, som til at handle. – De har lovet at gøre noget, og det eneste, jeg for tiden har at sige om det, er: Gør det!"

"Jeg har skrevet til Stephen med den post, som afgik i eftermiddags, ligesom jeg også har skrevet én gang før til ham, siden han rejste," sagde Rachel; "og han vil være her om to dage allersenest."

"Så vil jeg sige Dem noget. De ved måske ikke, at der nu og da er blevet holdt øje med Dem selv, og at De ikke er så aldeles fri for mistanke i denne sag, da de fleste mennesker jo bliver dømt efter det selskab, de søger. Posthuset er heller ikke blevet glemt. Hvad jeg vil sige Dem, er, at intet brev til Stephen Blackpool nogen sinde er blevet leveret derind, og hvor Deres er blevet af, overlader jeg nu til Dem selv at gætte. Men De husker måske fejl og har slet ikke skrevet noget."

"Han havde ikke været borte i otte dage, unge dame," sagde Rachel bønfoldende til Louisa, "før han sendte mig det eneste

brev, jeg har fået fra ham, og deri skrev han, at han var nødt til at søge arbejde under et andet navn."

"Ja så," udbrød Bounderby, idet han fløjtende rystede på hovedet, "han forandrer sit navn, gør han! Dette er også temmelig uheldigt for en så uplettet fyr. Ved domstolen holdes det, så vidt jeg ved, for lidt mistænkeligt, når en uskyldig har mange navne."

"Hvad, unge dame," sagde Rachel atter med tårer i øjnene, "hvad i barmhjertighedens navn skulle det arme menneske gøre? Med fabriksherrerne imod sig på den ene side og arbejderne imod sig på den anden, ønskede han kun at måtte arbejde strengt i fred og ro og gøre, hvad han mente var rigtigt. Kan et menneske ikke have lov til at følge sit eget hjerte og sin egen samvittighed? Skal han absolut mod sin bedre overbevisning slutte sig til den ene eller den anden side eller også lade sig jage som en hare?"

"Jeg beklager ham virkelig af mit inderste hjerte" svarede Louisa, "og håber, at han vil kunne rense sig."

"Det skal De ikke være bange for, unge dame. Han er sikker nok!"

"Og sagtens så meget des sikrere," sagde Bounderby, "fordi De nægter at sige, hvor han er, hvad?"

"Han skal ikke, så vidt det står til mig, vende tilbage med den ufortjente bebrejdelse at være blevet *bragt* tilbage. Han skal vende tilbage af sin egen fri vilje for at rense sig og gøre alle dem til skamme, der har krænket hans gode navn og rygte, uden at han var til stede her og kunne forsvare sig. Jeg har fortalt ham alt det, der er blevet gjort imod ham," sagde Rachel,

idet hun kastede al mistanke tilbage, ligesom klippen kaster havet tilbage, "og han vil være her om to dage – senest."

"Men desuagtet skal han," tilføjede Bounderby, "hvis han forinden kan pågribes, tidligere få lejlighed til at rense sig. På Dem har jeg intet at sige; hvad De kom og fortalte mig, viser sig at være sandt, og jeg har sat Dem i stand til at bevise det, og dermed er det forbi. God nat, alle sammen! Jeg må af sted for at overveje alt dette lidt nøjere."

Da Bounderby ville gå, kom Tom ud af sin krog, holdt sig tæt ved ham og gik bort med ham. Den eneste afskedshilsen, hvormed han ulejligede sig, var et tvært: "God nat, fader!" Med denne korte tale og et skulende blik til sin søster forlod han huset.

Efter at hans pligtanker havde sluppet grunden, havde Gradgrind været sparsom på ord. Han sad endnu tavs, da Louisa i en blid tone sagde: "Rachel, engang med tiden, når De har lært mig bedre at kende, vil De ikke have mistillid til mig."

"Det er imod min natur," svarede Rachel noget mildere, "at være mistroisk mod nogen; men når jeg selv bliver mistænkt, når vi alle bliver det, kan jeg ikke holde sådanne tanker ude af mit hoved. Jeg beder Dem om forladelse, fordi jeg har gjort uret imod Dem. Jeg tror ikke, hvad jeg netop sagde. Dog kunne jeg let komme til at tro det igen, når jeg husker på, hvorledes den stakkels mand er blevet forurettet."

"Fortalte De ham i Deres brev," spurgte Sissy, "at mistanken syntes at være opstået imod ham, fordi han om aftenen var blevet set i nærheden af banken? Han kunne da vide, hvad han ville have at forklare, når han kom tilbage, og have det på rede hånd."

"Ja, kære," svarede hun; "men jeg kan ikke fatte, hvad der kan have bragt ham derhen. Han plejede aldrig at gå derhen. Banken lå slet ikke på hans vej. Hans vej var den samme som min og førte ikke derhen."

Sissy var gået hen til hende for at spørge hende om, hvor hun boede, og om hun måtte komme næste aften og høre, om der var indløbet efterretning fra ham.

"Jeg tvivler om," sagde Rachel, "at han kan være her før i overmorgen."

"Så vil jeg også komme i overmorgen aften."

Da Rachel, efter at have samtykket i dette, var gået, løftede Gradgrind hovedet og sagde til sin datter:

"Kære Louisa, så vidt jeg ved, har jeg aldrig set denne mand. Tror du, han er indviklet i sagen?"

"Jeg tror, at jeg tidligere, skønt det kostede mig overvindelse, har troet, at han var det. Men nu tror jeg det ikke."

"Det vil altså sige, at du, fordi du vidste, at han var mistænkt, overtalte dig selv til at tro det. Er han da virkelig så ærlig af udseende og væsen?"

"Ja, meget ærlig."

"Og hendes tillid var urokkelig! Jeg spørger mig selv," sagde Gradgrind grublende, "om den virkelig skyldige kender disse beskyldninger? Hvor er han, og hvem er han?"

Hans hår var i den sidste tid begyndt at skifte farve. Mens han atter støttede hovedet på sin hånd og så så gammel og grå ud, ilede Louisa med et ansigt fuldt af frygt og medynk hen til ham og satte sig tæt ved hans side. I samme øjeblik mødte hendes øjne tilfældigvis Sissys. Sissy blev rød og fo'r sammen, og Louisa lagde fingeren på læben.

Da Sissy næste aften kom hjem og fortalte Louisa, at Stephen ikke havde indfundet sig, fortalte hun det med en hvisken.

Og da hun den følgende aften atter kom hjem med den samme meddelelse og tilføjede, at han ikke havde ladet høre fra sig, talte hun i den samme dæmpede, forfærdede tone. Fra det øjeblik, de havde vekslet disse blikke, udtalte de aldrig hans navn eller kom med nogen hentydning til ham højt, ja indlod sig ikke engang på at tale om tyveriet, selv ikke når Gradgrind bragte det på bane.

De to fastsatte dage og nætter gik; men Stephen Blackpool kom ikke og lod ikke høre fra sig. Den fjerde dag gik Rachel med usvækket tillid, men i den tanke, at hendes brev kunne være gået fejl, til banken og foreviste det brev, hun havde fået fra ham, med hans adresse i en af de mange arbejderkolonier, der lå tolv mil derfra; men ikke ved hovedlandevejen. Sendebude blev sendt derhen, og hele byen ventede, at Stephen Blackpool ville blive ført tilbage den næste dag.

I al denne tid fulgte hvalpen Bounderby som hans skygge og hjalp ham i alle hans foretagender. Han var i en heftig, feberagtig spænding, bed sig i neglene og talte med en hård, rallende stemme og sorte og tørre læber. På den tid, da den mistænkte ventedes, var hvalpen på jernbanestationen og tilbød, førend de, der var blevet afsendt for at hente ham, var kommet tilbage, at ville vædde på, at han havde smurt haser, og at han ikke ville indfinde sig.

Hvalpen fik ret. Sendebuddene vendte alene tilbage. Rachels brev var blevet afleveret, Stephen Blackpool var i samme time forsvundet, og ikke en sjæl vidste mere om ham. Det eneste, hvorom der endnu herskede tvivl i Coketown, var, om Rachel

også havde været ærlig, da hun skrev, og troet, at han ville komme tilbage, eller havde rådet ham til at flygte. Om dette punkt var meningerne delte.

Seks dage, syv dage, langt ind i den anden uge. Den usle hvalp lagde et uhyggeligt mod for dagen og begyndte at blive overmodig. "Om denne mistænkelige karl virkelig var tyven? Et smukt spørgsmål! Hvis han ikke var det, hvor var da manden, og hvorfor kom han ikke tilbage!"

Hvor var manden, og hvorfor kom han ikke tilbage? I nattens dødsstilhed vendte genlyden af hans egne ord, der om dagen var rullede, Himlen må vide, hvor langt bort, tilbage og klang i hans øren, til morgenen gryede.

5. Fundet

Atter dag og nat, atter dag og nat. Ingen Stephen Blackpool. Hvor var manden, og hvorfor kom han ikke tilbage?

Hver aften gik Sissy til Rachels bolig og sad hos hende i hendes lille, renlige værelse. Hele dagen igennem arbejdede Rachel således, som den slags mennesker må arbejde, hvilke sorger de end bærer på. Røgslangerne var ligegyldige for, hvem der blev borte eller fundet, hvem der viste sig god eller slet; de tungsindigt vanvittige elefanter standsede ikke, så lidt som de praktiske forretningsmænd, i deres vante gang, hvad der så end skete. Atter dag og nat. Ensformigheden var uforandret den samme. Selv med Stephen Blackpools flugt gik det på samme måde, den begyndte at blive et lige så ensformigt vidunder som nogen maskine i Coketown.

"Jeg tror næppe," sagde Rachel, "at der endnu findes tyve mennesker her i byen, som har tillid til den stakkels kære Stephen."

Dette sagde hun til Sissy, mens de sad i hendes kammer, der kun oplystes af lygten på gadehjørnet. Sissy var kommet, efter at det allerede var blevet mørkt, for at vente på hende, indtil hun kom tilbage fra sit arbejde, og de havde siden siddet ved vinduet, hvor Rachel havde truffet hende, uden at noget andet lys var nødvendigt til deres sørgelige samtale.

"Hvis det ikke var blevet mig forundt, at jeg havde Dem at tale med," sagde Rachel, "ville der have været øjeblikke, hvor jeg måtte have frygtet for at miste min forstand. Men jeg henter håb og styrke fra Dem, og De tror jo, at om også skinnet kan være imod ham, vil han dog kunne retfærdiggøre sig."

"Ja, det tror jeg af mit ganske hjerte," svarede Sissy. "Jeg er så vis på, Rachel, at den tillid, De trods alt nærer i Deres sjæl. Ikke vil blive skuffet, at jeg ikke er mere urolig for ham, end om jeg havde kendt ham i lige så mange prøvelsesår, som De har."

"Og jeg, kære," sagde Rachel med dirrende stemme, "har i dem alle set ham på hans stille måde være så trofast mod alt, hvad der var ærligt og godt, at jeg, om han så ikke mere skulle lade høre fra sig, og jeg selv blev hundrede år, dog med mit sidste åndedræt ville sige: Gud kender mit hjerte; jeg er intet øjeblik ophørt at tro på Stephen Blackpool!"

"Alle vi på Stone Lodge tror, at han før eller senere vil blive rensat for enhver mistanke."

"Jo mere jeg overbevises om, at man tror det, kære pige," sagde Rachel, "og jo smukkere jeg finder det af Dem, at de kommer herhen for at trøste mig, uagtet jeg selv endnu ikke er ganske rensat for mistanke, des mere græmmer det mig, at jeg kunne sige disse mistroiske ord til den unge dame. Og dog –"

"Men nu mistror De hende vel ikke længere, Rachel?"

"Nej, ikke efter at De har skaffet mig lejlighed til at lære hende nærmere at kende. Men jeg kan dog ikke altid bare mig for –"

Hendes stemme dæmpedes til en så sagte mumlen, at Sissy, skønt hun sad ved siden af hende, var nødt til at lytte med spændt opmærksomhed.

"Jeg kan dog ikke altid bare mig for mistro til en eller anden. Jeg kan ikke tænke mig, hvem det er; heller ikke, hvorfor eller hvorledes det er blevet gjort; men jeg har en mistanke om, at nogen har skaffet Stephen af vejen. Jeg har en mistanke om, at han ved at komme frivilligt tilbage og vise dem alle, at han var

uskyldig, ville bringe nogen i forlegenhed, og at denne nogen, for at forebygge dette, har skaffet ham af vejen."

"Det er en skrækkelig tanke," sagde Sissy og blegnede.

"Ja, det er skrækkeligt at tro, at han måske er blevet myrdet."

Sissy gøs og blev endnu blegere.

"Når dette trænger sig ind i min sjæl," sagde Rachel, "og undertiden kommer det over mig, skønt jeg gør alt, hvad jeg kan, for at holde det borte ved at tælle i det uendelige, mens jeg arbejder, og atter og atter at gentage stykker, jeg lærte udenad i min barndom – bliver jeg så urolig og forvirret, at jeg, hvor træt jeg også er, får lyst til at gå mange, mange mil. Jeg må overvinde dette, førend jeg går i seng. Jeg vil følge Dem hjem."

"Han kan jo være blevet syg undervejs," sagde Sissy, idet hun holdt et svagt glimt af håb op for hende, "og i så tilfælde er der jo mange steder på vejen, hvor han kan være tyet ind."

"Men han er ikke på nogen af dem. Han er blevet søgt overalt, men forgæves."

"Det er sandt," måtte Sissy indrømme, så nødigt hun ville.

"Han kunne gå det stykke vej på to dage. For det tilfælde han skulle have fået ondt i fødderne og ikke kunne gå, sendte jeg ham i det brev, han fik, penge til at køre for, hvis han selv ingen havde til overs."

"Lad os håbe, at den dag i morgen vil bringe os noget bedre nyt, Rachel. Følg med ud i den friske luft."

Hendes blide hånd ordnede Rachels sjal over hendes glinsende sorte hår således, som hun plejede at bære det, og derpå gik de. Da vejret var godt, stod små klynger af arbejdere hist og her og drev på gadehjørnerne; men for de fleste af dem var det aftensmadstid, og der var kun få folk i gaderne.

"Nu er De ikke længere så urolig, Rachel, og Deres hånd er køligere."

"Jeg føler mig altid bedre, når jeg blot kan gå og trække lidt frisk luft. Når jeg ikke kan det, bliver jeg undertiden så mat og forvirret."

"Men De må ikke tabe modet, Rachel; for det kan hvert øjeblik blive nødvendigt, at De står ved Stephens side. I morgen er det lørdag. Kommer der ingen efterretninger i morgen, vil vi søndag formiddag tage ud på landet, for at De kan samle kræfter til endnu en uge. Vil De ikke det?"

"Jo, kære."

De var imidlertid kommet til den gade, hvor Bounderbys hus lå. Vejen til Sissys hjem førte dem forbi døren, og de fortsatte deres vandring lige hen til det. Et jernbanetog var for nylig kommet til Coketown og havde sat en mængde køretøjer i bevægelse og udbredt stor travlhed i byen. Flere kareter rullede foran dem og bag ved dem, mens de nærmede sig Bounderbys bopæl, og en af disse kørte i en sådan fart op for huset, netop da de var ved at gå forbi det, at de uvilkaarligt vendte sig om. Det klare gaslys oven for Bounderbys trappe viste dem mrs. Sparsit siddende i kareten i den største ophidselse og arbejdende på at åbne døren, og da hun i det samme fik øje på dem, råbte hun til dem, at de skulle standse.

"Det var et underligt sammenstød af omstændigheder!" udbrød mrs. Sparsit, da kusken havde hjulpet hende ud. "Det er Forsynets tilskikkelse! Kom ud, madam!" sagde derpå mrs. Sparsit til nogen inde i vognen. "Kom ud, eller vi lader Dem slæbe ud!"

Og derpå steg ingen anden end den mystiske gamle kone ud, og mrs. Sparsit tog hende øjeblikkelig ved kraven.

"Bliv fra hende alle sammen!" råbte mrs. Sparsit med stor kraft. "Ingen må røre hende! Hun hører mig til. – Kom ind, madam!" sagde mrs. Sparsit, idet hun vendte om ved sin forrige kommando. "Kom ind, eller vi lader Dem slæbe ind!"

At se en matrone af klassisk ydre tage en gammel kone i nakken og hale hende ind i en bolig, ville under alle omstændigheder have været en tilstrækkelig fristelse for alle ægte engelske dagdrivere, der var så lykkelige at være vidner til et sådant syn, til også at trænge ind i denne bolig og se sagen til ende. Men da dette fænomen fik forhøjet interesse ved den navnkundighed og gådefuldhed, der var forbundet med tyveriet i banken, ville det med uimodståelig tiltrækningskraft have lokket dagdriverne ind, selv om de havde troet, at taget ville styrte ned over hovedet på dem. Følgelig sluttede de tilfældige vidner ude på fortovet, de travleste af naboerne – en fem og tyve stykker i tallet – sig til Sissy og Rachel, ligesom disse havde sluttet sig til mrs. Sparsit og hendes bytte, og den hele trop styrtede ind i Bounderbys spisesal, hvor de bageste ikke spildte et øjeblik med at stige op på stolene for at kunne se hen over de forreste. "Kald mr. Bounderby herved!" råbte mrs. Sparsit. "Rachel, ved De, hvem denne person er?"

"Det er mrs. Pegler," sagde Rachel.

"Det tænkte jeg nok!" udbrød mrs. Sparsit hoverende. "Hent mr. Bounderby. Til side alle sammen!" Her hviskede gamle mrs. Pegler, idet hun tilhylede sig og søgte at undgå at blive set, et par bønfoldende ord til hende. "Tal ikke til mig," sagde mrs.

Sparsit højt; "jeg har jo sagt Dem tyve gange undervejs, at jeg ikke slipper Dem, førend jeg selv har overleveret Dem til ham."

Nu viste Bounderby sig, ledsaget af Gradgrind og hvalpen, med hvem han havde rådslået ovenpå, og ved synet af dette uindbudne selskab i sin spisesal så Bounderby mere forbavset end gæstfri ud.

"Hvad er dog her på færde?" sagde han, "mrs. Sparsit, frue?"

"Mr. Bounderby," forklarede denne værdige kvinde, "jeg håber at være så heldig at kunne fremstille en person, som det har været Dem magtpåliggende at finde. Drevet af mit ønske om at lette Deres sind, samlede jeg de ufuldstændige oplysninger, som kunne give mig tråden til denne persons opholdssted; det var det unge fruentimmer Rachel, der heldigvis er her til stede og kan aflægge vidnesbyrd, der bragte mig på sporet, og jeg har været så heldig at finde hende og at kunne bringe hende med – jeg har ikke nødig at sige meget imod hendes ønske. Det har ikke været uden møje, at jeg har bragt dette i stand! Men møje i Deres tjeneste er for mig en glæde, og sult, tørst og kulde en sand nydelse."

Her tav hun; for Bounderbys ansigt åbenbarede en højst mærkelig sammensætning af alle mulige farver og udtryk af mishag, da den gamle mrs. Pegler fremstilledes for ham.

"Men hvad mener De dog med dette?" lød hans højt uventede, forbitrede spørgsmål. "Jeg spørger Dem, hvad mener De med dette, mrs. Sparsit?"

"Hvad jeg mener med det?" udbrød mrs. Sparsit med mat stemme.

"Hvorfor passer De ikke Deres egne sager, frue?" brølede Bounderby. "Hvor tør De vove at stikke Deres tjenstvillige næse i

mine familiesager!"

Denne hentydning til hendes yndlingslegemsdel overvældede mrs. Sparsit. Hun satte sig stift ned på en stol, som om hun var frossen, og gned med en ufravendt stirren på Bounderby sine halvhandsker mod hinanden, som om også de var frosne.

"Kære Josias!" udbrød mrs. Pegler skælvende. "Min elskede dreng! Skænd ikke på mig; jeg har ingen skyld. Jeg sagde denne dame tit nok, at jeg vidste, at det, hun ville gøre, ikke ville være dig behageligt; men hun ville gøre det alligevel."

"Hvorfor lod du hende tage dig med sig? Kunne du ikke have revet hatten af hende, slået et par tænder ind i munden på hende, kradset hende i ansigtet eller gjort noget lignende ved hende?" spurgte Bounderby.

"Min egen dreng, hun truede mig med, at hvis jeg gjorde modstand, ville jeg blive hentet af politiet, og sagde, at det var bedre, at jeg gik med det gode end blev årsag til en forstyrrelse i sådant et –" her kastede mrs. Pegler et frygtsomt, men tillige stolt blik på væggene – "sådant et smukt hus som dette. Nej, nej, skylden er ikke min! – Min kære, herlige, stolte dreng! Jeg har altid levet roligt og stille og afsides, elskede Josias. Ikke en eneste gang har jeg overtrådt aftalen. Jeg har aldrig sagt, at jeg var din moder. Jeg har beundret dig på afstand; og er jeg også undertiden med lange mellemrum kommet her til byen for at kaste et stolt blik på dig, har jeg dog altid gjort det, uden at give mig til kende for nogen, og er rejst min vej igen."

Med hænderne i lommen gik Bounderby utålmodig og forbitret frem og tilbage på den ene side af det lange spisebord, mens tilhørerne ivrigt opfangede hver stavelse af mrs. Peglers udtalelse og med hver ny stavelse blev mere og mere rundøjede.

Da Bounderby fremdeles vedblev at gå frem og tilbage, efter at hun havde sluttet, tiltalte Gradgrind den forurettede gamle kone.

"Det forbavser mig, madam," ytrede han med strenghed, "at De på Deres gamle dage kan have den uforskommethed at påstå, at mr. Bounderby er Deres søn, efter at De har vist Dem så unaturlig og umenneskelig mod ham."

"Har jeg været unaturlig," udbrød den stakkels gamle kone, "har jeg været umenneskelig mod den kære dreng!"

"Kær?" gentog Gradgrind. "Ja, vistnok kær nu, da han er nået til velstand. Men ikke synderlig kær, da De forlod ham i hans barndom og overlod ham til en fortrukken bedstemoders råhed."

"Forlod jeg min Josias!" udbrød mrs. Pegler og slog hænderne sammen. "Herren tilgive Dem Deres syndige tanker og Deres bagtalelse af min stakkels moder, som døde i mine arme, før Josias blev født. Gid De må angre det og komme til bedre erkendelse."

Hun var så alvorlig og krænket, at Gradgrind forfærdet over den mulighed, der begyndte at gå op for ham, i en blidere tone sagde:

"Nægter De da, madam, at Deres søn har Dem at takke for, at han er blevet opdraget i – rendestenen?"

"Josias i rendestenen! Nej, nej! Skam Dem! Min kære dreng ved og vil lade *Dem* vide, at skønt han er kommet af simple forældre, er han dog kommet af forældre, der elskede ham så højt, som de kunne, og aldrig holdt det for tungt selv at mangle, for at han kunne lære at skrive og regne smukt. Hjemme har jeg hans bøger, der kan vise det, ja, det har jeg! Og min kære dreng

ved og vil også lade Dem vide, at efter at hans elskede fader var død, da han var otte år gammel, kunne også hans moder knibe og spare, således som det var hendes pligt og hendes glæde og hendes stolthed, for at hjælpe ham frem i livet og få ham sat i lære. En ordentlig dreng var han, og en god herre havde han at få en håndsækning af, og godt arbejdede han sig frem til rigdom og velstand. Og jeg vil lade Dem vide – for dette vil min egen dreng ikke sige Dem, at skønt hans moder kun havde en lille krambod i en landsby, glemte han hende dog ikke, men udsatte en pension på tredive pund om året for mig – mere, end jeg trænger til, da jeg lægger op af dem – ene og alene på det vilkår, at jeg skulle holde mig for mig selv, uden at prale af ham eller volde ham bryderi. Og det har jeg heller ikke gjort med undtagelse af, at jeg har set ham én gang om året, uden at han har vidst af det. Og det er i sin orden," sagde den stakkels gamle mrs. Pegler med kærlig varme, "at jeg holder mig for mig selv, og jeg tvivler ikke om, at jeg ville gøre mange upassende ting, og jeg er velfornøjet og kan gemme min stolthed over min Josias hos mig selv og elske ham med en uegennyttig kærlighed! Og jeg skammer mig på Deres vegne," sagde mrs. Pegler til sidst, "over Deres bagtalelse og mistanke. Jeg har aldrig været her for og aldrig ønsket at komme her, efter at min kære søn havde sagt nej. Og jeg havde heller ikke været her nu, hvis jeg ikke var blevet ført herhen. Å, skam Dem at beskyldte mig for at have været en slet moder mod sin søn, uagtet min søn står her og kan sige Dem det modsatte!"

De omstående istemte en deltagende mumlen, og Gradgrind følte, at han uskyldigt var kommet i en højst ubehagelig forlegenhed, indtil Bounderby, der hele tiden var gået frem og

tilbage, mens han med hvert øjeblik blev mere og mere opsvulmet og rød, pludselig blev stående.

"Jeg ved ikke," sagde han, "hvorledes det er gået til, at jeg er blevet hædret med dette selskabs nærværelse; men det vil jeg ikke gå nærmere ind på. Når mine gæster er blevet tilfredsstillede, vil de måske alligevel gå. Jeg er ikke pligtig til at holde en forelæsning over mine familiesager; jeg har ikke påtaget mig det, og jeg agter ikke at gøre det. Derfor vil de, som venter sig nogen som helst forklaring om denne del af sagen, blive skuffede, særlig Tom Gradgrind, og det kan han ikke for tidligt få at vide. Med hensyn til banktyveriet er der sket en fejltagelse for min moders vedkommende. Havde man ikke været så overdrevet tjenstvillig, ville denne fejltagelse ikke have fundet sted, og jeg hader altid overdreven tjenstvillighed. God nat!"

Endskønt Bounderby tog sagen på denne måde, mens han holdt døren åben, for at selskabet kunne gå, var der dog udbredt en buldrende, på én gang yderst modfalden og i høj grad latterlig flovhed over ham. Opdaget som den ydmyghedens storpraler, der havde bygget sin vindige anseelse på løgne og i sit praleri ladet den ærlige sandhed ligge lige så langt bag ved sig, som hvis han havde fremsat et usselt krav på at høre til en stamtavle, tog han sig såre naragtig ud. Mens de mennesker, som han alt for godt vidste ville udsprede det, der var foregået, i hele byen, for at det kunne overgives til alle fire vinde, gik ud af den dør, han holdt åben for dem, kunne han ikke selv mere have lignet en afklædt og ydmyget storpraler, om så ørene var blevet skåret af ham. Selv den ulykkelige, fra hovmodets tinde i fortvivlelsens pøl nedstyrtede kvinde, mrs.

Sparsit, var ikke i så slem en knibe som den mærkelige mand og selvgjorte vindmager, Josias Bounderby fra Coketown.

Efter at have forladt mrs. Pegler, der fik en seng overladt i sin søns hus for den nat, fulgtes Rachel og Sissy ad til Stone Lodge, hvor de tog afsked med hinanden. Gradgrind havde indhentet dem, førend de var kommet ret langt, og talte med megen deltagelse om Stephen Blackpool, som han mente, at dette fuldstændig mislykkede forsøg på at mistænkeliggøre mrs. Pegler ville komme til gode.

Med hensyn til hvalpen, så havde han under dette optrin, ligesom ved enhver anden lejlighed i den sidste tid, holdt sig tæt til Bounderby. Han syntes at føle, at så længe Bounderby ikke kunne gøre nogen opdagelse uden hans vidende, var han for så vidt sikker. Han besøgte aldrig sin søster og havde kun set hende én gang, siden hun var kommet hjem, nemlig den aften, da han, som allerede fortalt, havde holdt sig så tæt til Bounderby.

I hans søsters sjæl var der stedse en uklar frygt, som hun vel aldrig udtalte i ord, men som omgav det vanartige og utaknemmelige unge menneske med en skrækkelig hemmelighedsfuldhed. Den samme mørke mulighed havde i de samme uklare omrids netop denne dag fremstillet sig for Sissy, dengang Rachel talte om, at nogen, der kunne komme i forlegenhed ved Stephens tilbagekomst, havde skaffet ham af vejen. Louisa havde aldrig talt om, at hun nærede nogen mistanke til sin broder i forbindelse med tyveriet; hun og Sissy havde ikke betroet sig til hinanden i den henseende, undtagen da de havde vekslet det ene øjekast, mens den intet anende fader havde støttet sit grå hoved på sin hånd; men der var en

stiltiende forståelse mellem dem, og de vidste det begge. Denne frygt var så forfærdelig, at den svævede over dem som en spøgelsesagtig skygge, og ingen af dem vovede at tænke på, hvor nær den var hende selv, og langt mindre på, hvor nær den var den anden.

Og under dette voksede det fremtvungne mod, som hvalpen havde fået samlet sammen. Var Stephen Blackpool ikke tyven, kunne han jo vise sig. Hvorfor gjorde han det ikke?

Endnu en nat, endnu et døgn, ingen Stephen Blackpool. Hvor var manden, og hvorfor kom han ikke tilbage?

6. Stjernelyset

Det var en klar og kølig efterårssøndag, da Sissy og Rachel mødtes tidligt om morgenen for at tage ud på landet.

Da Coketown strøede aske, ikke alene på sit eget, men også på omegnens hoved, ligesom disse gudsfrygtige personer, der gør bod for deres egne synder ved at lade andre gå i sækkelærred, plejede de, som en gang imellem tørstede efter et drag frisk luft, hvilket ikke nødvendigvis hører til livets syndigste nydelser, at tage en milsvej med jernbanen og derpå begynde deres spadsereture i det grønne. Sissy og Rachel hjalp sig ud af røgen på den sædvanlige måde og blev sat af på en station omtrent midtvejs imellem byen og Bounderbys landlige tilflugtssted.

Skønt det grønne landskab hist og her vansiredes af store kulbunker, var det dog ellers grønt, og der var træer at se og lærker, som sang – uagtet det var søndag – og luften gennemstrømmedes af en sød vellugt, og det hele overhævedes af en klar, blå himmel. På den ene side tog Coketown sig ud som en sort tåge; på den anden begyndte bakker at hæve sig i vejret; på den tredje så man en svag forandring i lysskæret ude i horisonten, hvor det skinnede på det fjerne hav. Under deres fødder var græsset grønt; grenenes skygger spillede på det i nydelige mønstre, hækkene var yppige, og alt hvilede i fred. Maskinerne ved grubemundingerne og de magre gamle heste, der havde slidt deres daglige arbejdes kredsgang nede i jorden, hvilede; hjulene havde for en kort tid ophørt at dreje sig, og Jordens store hjul syntes at gå rundt uden rystelser og den larm som til andre tider.

De vedblev at gå over markerne og gennem de skyggefulde alleer, idet de snart steg over resterne af et hegn, der var så råddent, at det faldt over ende, når foden rørte ved det, snart kom tæt forbi en dynges mursten og bjælker, der var overgroet med græs og angav stedet for et eller andet forladt anlæg. De fulgte fodstier og spor, hvor utydelige de også var. Småhøje, hvor græsset voksede højt og vildt, og hvor brombær, skræpper og deslige vækster var sammendynkede i forvirret uorden, undgik de altid; for der fortæltes sørgelige historier der på egnen om de gamle gruber, der skjultes under disse kendemærker.

Solen stod højt, da de satte sig ned for at hvile sig. "Der er så stille her, Rachel, og vejen er så ubanet, at jeg næsten må tro, at vi er de første, som har været her hele sommeren."

Idet Sissy sagde dette, faldt hendes øjne på en af de rådne rester af et omstyrtet gærde. Hun rejste sig for at tage det nærmere i øjesyn. "Og dog ved jeg det ikke rigtig; det kan ikke være længe siden, at dette er blevet revet om. Træet er ganske frisk der, hvor det har givet efter. Her er også fodspor. – Å Rachel!"

Hun løb tilbage og faldt hende om halsen. Rachel var allerede sprunget op.

"Hvad er der på færde?"

"Jeg ved det ikke. Der ligger en hat i græsset."

De gik hen til den. Skælvende fra hoved til fod, tog Rachel den op og brast i en strøm af gråd og klager; Stephen Blackpool stod der skrevet i den med hans egen hånd.

"Å, det stakkels menneske, det stakkels menneske! Han er blevet skaffet af vejen. Han ligger myrdet her!"

"Er der – er der – blod på hatten?" stammede Sissy.

De var bange for at se efter, men undersøgte den dog og fandt intet mærke af vold på den, hverken udvendig eller indvendig. Den havde ligget der nogle dage; for regn og dug havde tilsølet den, og dens form havde aftrykt sig i græsset, hvor den havde ligget. De så sig frygtsomt om uden at røre sig, men kunne intet andet opdage. "Rachel," hviskede Sissy, "jeg vil gå lidt længere bort alene."

Hun havde allerede sluppet hendes hånd og var ved at gå, da Rachel omslyngede hende med begge sine arme og udstødte et skrig, der genlød over hele det vidtstrakte landskab. Foran dem lige ved deres fødder lå randen af et sort, gabende svælg, skjult af det tykke græs. De sprang tilbage og faldt på knæ, den ene skjulte sit ansigt ved den andens hals.

"O, min Gud, han er dernede! Dernede!" I begyndelsen var dette og hendes frygtelige skrig alt, hvad der ved tårer, bønner, forestillinger eller noget som helst middel var at få ud af Rachel. Det var umuligt at berolige hende, og det var ligefrem nødvendigt at holde fast på hende, da hun ellers ville have styrtet sig ned i skakten.

"Rachel, elskede Rachel, gode Rachel, for Himlens skyld ikke disse skrækkelige skrig! Tænk på Stephen!"

Ved indtrængende at gentage denne opfordring, der udtaltes med hele øjeblikkets kval, fik Sissy hende omsider til at være stille og se på sig med et tåreløst, forstenet ansigt.

"Stephen lever måske endnu, Rachel. De ville jo ikke lade ham ligge et øjeblik lemlæstet nede på bunden af dette skrækkelige sted, hvis De kunne skaffe ham hjælp!"

"Nej, nej!"

"Så rør Dem for hans skyld ikke af stedet! Lad mig gå hen og lytte."

Hun gøs ved at nærme sig gruben, men krøb på hænder og knæ hen til den og råbte til ham så højt, hun kunne. Hun lyttede, men ingen svarede. Hun råbte atter og lyttede; men endnu stadig ingen svarende lyd. Hun gjorde dette tyve, tredive gange. Hun tog en græstørv op af den løse jord, hvor han var snublet, og kastede den ned. Hun kunne ikke høre den falde.

Den vide udsigt, der havde været så skøn i sin stilhed for kun få minutter siden, opfyldte næsten hendes modige hjerte med fortvivelse, da hun rejste sig og så sig om uden at kunne øjne hjælp. "Vi må intet øjeblik spille, Rachel. Vi må gå hver sin vej for at søge hjælp. Gå De den vej, vi er kommet, så vil jeg følge fodstien frem efter. Sig til alle, som De møder, hvad der er hændt. Tænk på Stephen, tænk på Stephen!"

Af Rachels ansigt så hun, at hun kunne stole på hende. Efter at have stået et øjeblik og set hende løbe og vride hænderne, mens hun løb, vendte hun sig om og gav sig nu selv til at søge, idet hun dog først standsede ved hækken for at binde sit sjal fast dér for at kunne finde stedet igen; derpå lagde hun sin hat fra sig og løb, som hun aldrig før havde løbet.

Løb, Sissy, løb i Himlens navn! Stands ikke for at trække vejret. Løb, løb! Mens en stemme i hendes indre opildnede hende på denne måde, løb hun fra mark til mark, vej til vej, sted til sted, som hun aldrig før havde løbet, indtil hun kom til et skur ved et maskinhus, hvor to mænd lå i skyggen og sov på noget halm.

Så forvirret og åndeløs, som hun var, faldt det hende vanskeligt først at vække dem og dernæst at forklare dem

sammenhængen; men ikke så snart havde de forstået hende, førend de blev lige så ivrige som hun. Den ene af mændene lå og sov en rus ud; men da hans kammerat råbte til ham, at et menneske var faldet ned i den gamle Djævleskakt, fo'r han ud til en pyt skident vand, stak hovedet ned i den og kom ædru tilbage.

Med disse to mænd løb hun hen til en anden mand en halv fjerdingvej længere borte og med denne til endnu en, mens de andre løb hver sin vej. Derpå fandt de en hest, og hun fik en mand til at ride på liv og død til jernbanen for at sende en billet til Louisa, som hun skrev og gav ham. Imidlertid var en hel landsby kommet på benene, og spil, tov, stænger, lys, lygter og andre nødvendige ting blev i en fart samlede på ét sted for at føres til den gamle Djævleskakt.

Det syntes nu at være mange, mange timer siden, hun havde forladt den savnede, der lå i den grav, hvori han var blevet levende begravet. Hun kunne ikke udholde at blive længere borte fra ham – det var ligesom at lade ham i stikken – og hun ilede tilbage, ledsaget af en halv snes arbejdere, hvoriblandt den drukne mand, som efterretningen havde gjort ædru, og som var den bedste af dem alle. Da de kom til den gamle Djævleskakt, fandt de den lige så ensom, som hun havde forladt den. Mændene råbte og lyttede, ligesom hun havde gjort, undersøgte kanden af svælget, talte om, hvorledes det kunne være gået til, og satte sig derpå ned og ventede, indtil redskaberne kom til stede.

Enhver lyd af insekterne i luften, enhver raslen af bladene, enhver hvirken af mændene fik Sissy til at skælve, for hun syntes, at det var et skrig nede fra bunden af gruben. Men

vinden blæste ligegyldig hen over den, uden at nogen lyd steg op på overfladen, og de sad og ventede og ventede. Efter at de havde ventet i nogen tid, begyndte nysgerrige, som tilfældigt havde hørt tale om ulykken, at komme til, og derpå den virkelige undsætning med redningsapparaterne. Midt under alt dette vendte Rachel tilbage, ledsaget af blandt andre en læge, som medbragte noget vin og lægemidler.

Men folkenes tro på, at manden ville blive fundet levende, var kun yderst ringe.

Da der nu var mennesker nok til stede til at hindre arbejdet, stillede den mand, der var blevet ædru, sig i spidsen for de øvrige eller blev ved fælles samtykke stillet der og dannede en kreds omkring den gamle Djævleskakt og satte folk til at passe på, at ingen trængte ind i den. Foruden de frivillige, hvis tilbud om at arbejde modtoges, fik i begyndelsen kun Sissy og Rachel tilladelse til at komme inden for kredsens; men længere op på dagen, da det afsendte bud bragte et ekstratog fra Coketown, kom Gradgrind, Louisa, Bounderby og hvalpen til.

Solen stod fire timer lavere, end da Sissy og Rachel først havde sat sig ned i græsset, førend man ved hjælp af stænger og tov havde fået tilvejebragt et apparat, ad hvilket to mænd med sikkerhed kunne stige ned i gruben. Der var opstået vanskeligheder ved indretningen af denne maskine, hvor simpel den også var; forskellige nødvendige ting havde manglet, og flere bud havde måttet gå frem og tilbage. Klokken blev fem om eftermiddagen på den klare efterårssøndag, førend et lys blev sænket ned for at prøve luften, mens tre, fire grubearbejdere stod og stak hovederne tæt sammen og iagttog det opmærksomt, mens mændene ved spillet firede efter

kommando. Lyset hejsedes, svagt brændende, op igen, og derpå kastedes noget vand ned. En spand hagedes derefter fast, og lederen og én til satte sig i den med deres lys, idet de råbte: "Fir væk!"

Mens tovet løb ud, stramt og stift, og spillet knagede, hørtes ikke et åndedræt blandt de hundrede eller to hundrede mænd og kvinder, der stod og så til. Signalet blev givet, og spillet standsedes, mens endnu en lang ende tov var tilbage. Der påfulgte et tilsyneladende så langt mellemrum, mens mændene ved spillet stod ørkesløse, at nogle af kvinderne råbte, at en ny ulykke var hændt; men lægen, der holdt uret i hånden, forsikrede, at der endnu ikke var gået fem minutter, og formanede dem alvorligt til at være stille. Næppe havde han talt ud, førend spillet blev hevet tilbage og atter sættes i gang. Øvede øjne så, at det ikke gik så tungt, som det ville være gået, hvis begge arbejderne var kommet op, og at kun én vendte tilbage.

Tovet haledes ind, stramt og stift, og den ene bugt efter den anden blev skudt op om bommen af spillet, og alles øjne var fæstet på gruben. Lederen hejstes op og sprang rask ud på græsset. Fra alle sider lød råbet: "Levende eller død?" og derpå fulgte en dyb, dyb tavshed.

Da han sagde "levende!", opløftedes et højt jubelråb, og mange øjne fyldtes med tårer.

"Men han er kommet meget slemt til skade," tilføjede han, så snart han kunne skaffe sig ørenlyd. "Hvor er doktoren? Han er kommet så slemt til skade, at vi ikke ved, hvorledes vi skal få ham op."

De rådslog nu alle sammen og så ængstelige på lægen, mens denne stillede nogle spørgsmål og rystede på hovedet, når han

modtog svarene. Solen var nu ved at gå ned, og dens røde skær på aftenhimlen faldt på alle ansigterne, der var spændte af forventning.

Rådslagningen endte med, at folkene vendte tilbage til spillet, og at grubearbejderen firedes ned igen med vinen og nogle andre småting. Derpå kom den anden mand op. Imidlertid havde nogle mænd efter lægens ordre hentet et stykke risgærde, på hvilket andre dannede et tykt leje af klædningsstykker, der blev dækket med løs halm, mens han selv tilberedte forskellige bind af sjaler og tørklæder. Da disse sidste var færdige, blev de hængt på armen af den grubearbejder, der sidst var kommet op og nu fik at vide, hvorledes han skulle bruge dem. Mens han stod i skæret af det lys, han holdt, støttende sin fri, kraftige hånd på en af stængerne og nu og da skottende til de omstående, var han ikke den mindst fremtrædende skikkelse i dette optrin. Det var nu blevet mørkt, og der blev tændt fakler.

Af det lidet, denne mand havde sagt til de nærmeststående, hvilket hurtigt gentoges overalt i kredsen, fremgik det, at den savnede var styrtet ned på en dynges grus, hvormed gruben var halvt opfyldt, og at hans fald yderligere var blevet brudt af nogle fremspringende jordknolde. Han lå på jorden med sin ene arm inde under sig og havde, efter hvad han selv troede, næppe rørt sig, efter at han var faldet derned, med undtagelse af, at han havde ført den fri hånd ned i en sidelomme, hvori han huskede, at han havde noget kød og brød, hvoraf han havde spist lidt, ligesom han også nu og da havde opfanget lidt vand med hånden. Så snart han havde fået Rachels brev, havde han forladt sit arbejde og var gået hele vejen; efter at det var blevet mørkt,

havde han styret efter Bounderbys landsted, og så var han styrtet ned. Han havde vovet sig igennem den farlige egn på en så farlig tid, fordi han var uskyldig i det, han beskyldtes for; han havde valgt den korteste vej for at fremstille sig. Den gamle Djævleskakt fortjente, sagde grubearbejderen med en forbandelse over den, til fulde sit slemme navn; for skønt Stephen nu kunne tale, troede han dog, at det snart ville vise sig, at han var så lemlæstet, at han ikke kunne leve.

Da alt var færdigt, forsvandt denne mand ned i gruben, endnu modtagende de sidste ordrer af lægen og sine kammerater, efter at spillet var begyndt at fire ham ned. Tovet løb ud ligesom før, signalet blev givet ligesom før, og spillet stoppede. Nu tog ingen sin hånd bort fra det. Alle ventede med et fast tag i det og bøjede sig forover, rede til på ny at hive op i spillet. Omsider blev signalet givet, og hele kredsen trængte sig frem.

For nu haledes tovet ind, strammet og spændt til det yderste, og mændene drejede tungt, og spillet knagede. Det var næppe til at udholde at se på tovet og tænke sig, at det kunne briste. Men den ene bugt efter den anden blev skudt op om bommen af spillet, forbindelseskæderne kom til syne, og til sidst viste spanden sig med de to mænd, som holdt sig fast ved kanten af den – et syn, der kunne få hovedet til at svimle og knuge hjertet – mens de kærligt støttede en stakkels, sønderknust, menneskelig skikkelse, der var bundet fast inden i den.

En dæmpet, medlidende mumlen lød fra mængden, og kvinderne græd højt, da denne skikkelse, næsten uden form, blev løftet meget lempeligt ud og lagt på halmlejet. I begyndelsen gik kun lægen hen til den. Han gjorde, hvad han

kunne for at lægge den til rette på lejet, men det bedste, han kunne gøre, var at dække den til. Da dette varsomt var gjort, kaldte han Rachel og Sissy hen til sig, og da så man det blege, udtærede, tålmodige ansigt skue op mod himlen, mens den knuste, højre hånd lå uden på de tilhyllede klædningsstykker, som om den ventede at blive grebet af en anden hånd.

De gav ham noget at drikke, vædede hans ansigt med vand og rakte ham nogle styrkende dråber og vin. Skønt han lå aldeles stille og så op mod himlen, smilede han dog og sagde: "Rachel".

Hun knælede ned i græsset ved siden af ham og bukkede sig over ham, indtil hendes øjne kom imellem hans og himlen; for han kunne ikke engang vende dem for at se på hende.

"Kære Rachel."

Hun greb hans hånd. Han smilede atter og sagde: "Slip den ikke."

"Har du store smerter, min egen kære Stephen?"

"Før, men ikke nu. Jeg har lidt skrækkeligt og længe, kære – men nu er det forbi. Ak, Rachel, alt sammen roderi; fra først til sidst roderi!"

Et genfærd af hans tidligere udtryk syntes at fare forbi, idet han sagde dette ord.

"Jeg faldt ned i den grube der, som gamle folk, der endnu lever, kan huske har kostet hundrede og atter hundrede mennesker livet – fædre, sønner, brødre, der var dyrebare for tusinder og atter tusinder og værnede dem mod kulde og sult. Jeg faldt ned i en grube, der i forening med uddunster har været grusommere end krigen. Jeg har læst om den, ligesom enhver har kunnet læse det, i den offentlige ansøgning fra de mænd, der arbejdede i sådanne gruber, hvori de bad lovgiverne for

Kristi skyld ikke at lade deres arbejde myrde dem, men at skåne dem for deres koners og børns skyld, som de elsker lige så højt, som de fornemme folk elsker deres. Mens der arbejdedes i den, dræbte den uden nødvendighed. Se, hvorledes vi dør, uden nødvendighed, enten på den ene eller anden måde – i ét roderi – hver eneste dag!"

Han sagde dette med mat stemme uden harme mod nogen; kun som en sandhed.

"Din lille søster, Rachel, hende har du ikke glemt. Heller ikke er det rimeligt, at du glemmer hende nu, da jeg er hende så nær. Du ved – du stakkels, tålmodige, lidende veninde – hvorledes du arbejdede for hende, mens hun sad den hele dag på sin lille stol ved dit vindue, og hun døde ung og vanskabt, ene og alene af dårlig luft, ene og alene på grund af arbejderens elendige hjem. Roderi! Alt sammen roderi!"

Louisa nærmede sig ham, men han kunne ikke se hende, da han lå med ansigtet vendt op imod nathimlen.

"Havde alle de ting, der vedkommer os, kære, ikke været så forkludrede, havde jeg ikke haft nødig at komme her. Havde vi ikke selv ligget i sådant et roderi, var jeg ikke blevet så miskendt af mine arbejdskammerater, de andre vævere. Havde mr. Bounderby kendt mig rigtig – havde han overhovedet bare kendt mig – ville han ikke være blevet vred på mig. Han ville ikke have mistænkt mig. Men se deroppe, Rachel! Se op!"

Idet hun fulgte hans øje, så hun, at han stirrede på en stjerne.

"Den har skinnet på mig," sagde han med ærefrygt, "i min smerte og kvide dernede. Den har skinnet ind i min sjæl. Jeg har set på den og tænkt på dig, Rachel, til roderiet i min sjæl klaredes lidt op, håber jeg. Har nogle ikke forstået mig bedre,

har jeg heller ikke forstået dem bedre. Da jeg fik dit brev, troede jeg uden videre, at det, den unge dame havde gjort imod mig, og det, hendes broder havde gjort imod mig, var et og det samme, og at det var et skændigt komplot imellem dem. Da jeg styrtede ned, var jeg forbitret på hende og var nær blevet lige så uretfærdig mod hende, som andre havde været det imod mig. Men i vore domme bør vi, ligesom i vore gerninger, tåle og tilgive. I min smerte og kvide, mens jeg så hist op, og den skinnede på mig, har jeg set klarere og bedt som min sidste bøn, at hele verden måtte komme nærmere sammen og lære at forstå hinanden bedre, end mens jeg svage stakkel var i den."

Louisa, der havde kunnet høre, hvad han sagde, bøjede sig over ham lige over for Rachel, så at han kunne se hende.

"Har De hørt det?" sagde han efter nogle øjeblikkes tavshed. "Jeg har ikke glemt Dem."

"Ja, Stephen, jeg har hørt Dem, og Deres bøn er min."

"De har en fader. Vil De tage mod et bud til ham?"

"Han er her," sagde Louisa med rædsel. "Skal jeg hente ham?"

"Hvis De vil."

Louisa kom tilbage med sin fader. Stående hånd i hånd, så de begge ned på det højtidelige ansigt.

"De må rense mig og genoprette mit gode navn hos alle mennesker. Det overlader jeg til Dem."

Gradgrind blev urolig og spurgte hvorledes?

"Det kan Deres søn sige Dem. Spørg ham. Jeg gør ingen beskyldninger; jeg efterlader mig ingen, ikke et ord. Jeg har set og talt med Deres søn én aften. Jeg forlanger ikke andet af Dem, end at De renser mig – og det håber jeg, at De gør."

Da bærerne nu var rede til at bringe ham bort, og det var lægen om at gøre, at han blev flyttet, gjorde de, som havde fakler eller lygter, sig rede til at gå foran båren. Før end denne løftedes op, og mens de stillede sig i orden, sagde han til Rachel, idet han så op på stjernen:

"Hver gang jeg kom til mig selv og så den skinne ned på mig i min nød, syntes jeg, at det var den stjerne, der viste vej til vor Frelzers hjem. Jeg tror næsten, at det er den selv samme stjerne!"

De løftede ham op, og han blev inderlig glad ved at se, at de var i færd med at bære ham i den retning, hvorhen stjernen forekom ham at lede.

"Rachel, elskede pige! Slip ikke min hånd. I aften tør vi følges ad, kære veninde!"

"Jeg skal holde din hånd og gå ved siden af dig hele vejen, Stephen."

"Gud velsigne dig! Vil ingen være så god at dække mit ansigt til?"

De bar ham meget varsomt hen over markerne – mellem hækkene og hele det vidt udstrakte landskab, mens Rachel stadig holdt hans hånd inden i sin. Kun ganske få hviskende stemmer afbrød den sørgelige tavshed. Snart blev det et ligtog. Stjernen havde vist ham, hvor han skulle finde den fattiges Gud, og gennem ydmyghed, sorg og tilgivelse var han gået ind til sin Frelzers hvile.

7. Hvalpejagt

Førend den kreds, der havde dannet sig omkring den gamle Djævleskakt, opløstes, var én skikkelse, der havde stået inden i den, forsvundet. Bounderby og hans skygge havde ikke stået i nærheden af Louisa, der holdt sig ved sin faders arm, men ene for sig selv på et afsides sted. Da Gradgrind blev kaldt hen til lejet, var Sissy, der opmærksomt holdt øje med alt, hvad der foregik, smuttet hen bag den skændige skygge og havde hvisket ham noget i øret. Uden at dreje hovedet havde han talt nogle få ord med hende og var forsvundet. Således havde hvalpen forladt kredsen, førend folk var begyndt at sætte sig i bevægelse.

Da faderen kom hjem, sendte han bud over i Bounderbys hus, at Tom straks skulle komme til ham. Svaret var, at Bounderby, der havde savnet ham blandt mængden og ikke siden set noget til ham, havde troet, at han var på Stone Lodge.

"Jeg tror ikke, fader," sagde Louisa, "at han kommer tilbage til byen i aften." Gradgrind vendte sig bort uden at sige mere.

Morgenen efter gik han selv ned til banken, så snart denne blev åbnet, og da han så sin søns plads Tom – han havde ikke straks haft mod til at gå ind – vendte han tilbage langs ad gaden for at møde Bounderby på hans vej derhen og sagde da til ham, at han af grunde, som han snart skulle forklare, men som han for øjeblikket bad sig fritaget for at meddele, havde fundet det nødvendigt for en kort tid at sysselsætte sin søn et stykke fra byen, samt at det var hans pligt at rense Stephen Blackpools minde og offentliggøre, hvem tyven var. Bounderby, der blev ganske forstumlet i hovedet, blev stående stille på gaden, efter at

hans svigerfader havde forladt ham, og svulmede som en umådelig sæbeboble, dog uden dennes skønhed.

Gradgrind gik hjem, lukkede sig inde i sit værelse og blev der hele dagen. En gang, da Sissy og Louisa bankede på døren, sagde han, uden at lukke op: "Ikke nu, kære børn; i aften." Da de kom igen om aftenen, sagde han: "Endnu kan jeg det ikke; i morgen." Han spiste intet den hele dag og lod sig ikke bringe lys, efter at det var blevet mørkt, og de hørte ham gå op og ned ad gulvet indtil langt ud på aftenen.

Men om morgenen indfandt han sig til sædvanlig tid til morgenmaden og satte sig på sin sædvanlige plads ved bordet. Gammel og krumrygget så han ud og helt nedbøjet, og dog så han ud som en klogere og bedre mand end i de dage, da han ikke havde haft sans for andet end kendsgerninger i dette liv. Da han forlod værelset, aftalte han en tid med dem, hvor de skulle komme til ham, og gik bort med sænket hoved.

"Kære fader," sagde Louisa, da de efter aftale var kommet ind til ham, "du har endnu tre unge børn tilbage. De skal blive anderledes; jeg skal med Himlens hjælp blive anderledes!"

Hun rakte Sissy hånden, som om hun mente, også med hendes hjælp.

"Din elendige broder," sagde Gradgrind. "Tror du, at han havde lagt planen til dette tyveri, dengang han gik med dig til den fattige mands logi?"

"Jeg frygter for det, fader. Jeg ved, at han var i stor trang for penge og havde ødslet mange bort."

"Den onde tanke at kaste mistanke på den fattige mand opstod vel hos ham, fordi denne var i færd med at forlade byen?"

"Jeg tror, at det må være faldet ham ind, mens han sad der. For jeg bad ham følge med mig derhen. Det var ikke ham, der gav ideen til besøget."

"Han havde jo en samtale med den fattige mand. Tog han ham til side?"

"Han førte ham udenfor, ud på gangen. Jeg spurgte ham siden, hvorfor han havde gjort det, og han fremførte også et rimeligt påskud; men når jeg sammenholder alle omstændigheder med, hvad der foregik i aftes, er jeg bange for, at jeg kun alt for tydeligt kan forestille mig, hvad der passerede imellem dem."

"Sig mig," sagde hendes fader, "om dine tanker fremstiller din brødefulde broder i det samme mørke lys som mine."

"Jeg er bange for," svarede Louisa tøvende, "at han – måske i mit, måske i sit eget navn – har gjort Stephen Blackpool en eller anden forestilling, som har fået denne til i god tro at gøre noget, som han aldrig før havde gjort, og opholde sig i nærheden af banken de to, tre aftener, førend han forlod byen."

"Det er kun alt for tydeligt!" svarede faderen. "Kun alt for tydeligt!"

Han skyggede for sit ansigt og tav et øjeblik, derpå fattede han sig og sagde:

"Men hvorledes skal vi nu finde ham? Hvorledes kan han frelses fra retfærdigheden? Hvorledes skal vi, og vi alene finde ham på de få timer, jeg endnu kan lade gå, førend jeg meddeler sandheden? Ti tusinde pund ville ikke kunne gøre det."

"Sissy har gjort det, fader."

Han vendte sine øjne hen mod det sted, hvor hun stod som en god fe i hans hus, og sagde i en blid og taknemmelig tone:

"Det er altid dig, mit barn!"

"Allerede førend i går nærede vi frygt," forklarede Sissy med et blik på Louisa; "og da jeg så Dem blive ført hen til båren og hørte, hvad der foregik, gik jeg hen til ham, uden at nogen så det, og sagde: 'Se ikke på mig. Se hen, hvor Deres fader står. Flygt straks både for hans og Deres egen skyld!' Han skælvede allerede, førend jeg talte til ham, og fo'r sammen og skulede endnu mere ved disse ord og sagde: 'Hvor skal jeg ty hen? Jeg har kun få penge og kender ingen, som vil skjule mig!' Faders gamle cirkus randt mig i tankerne. Jeg har ikke glemmt, hvor Sleary plejede at rejse omkring på denne tid af året, og jeg havde for kun et par dage siden læst om ham i en avis. Jeg sagde ham, at han skulle skynde sig derhen og sige sit navn og bede Sleary skjule sig, til jeg kom. 'Jeg skal være hos ham endnu i morgen tidlig,' sagde han. Og jeg så ham snige sig bort blandt folkene."

"Gud være lovet!" udbrød hans fader. "Så kan han måske endnu slippe ud af landet."

Dette var så meget sandsynligere, som den by, Sissy havde vist ham til, kun lå tre timers rejse fra Liverpool, hvorfra han hurtigt kunne blive sendt over til en anden verdensdel. Men da det var nødvendigt at bruge forsigtighed ved at sætte sig i forbindelse med ham – for der var nu stor fare for, at han hvert øjeblik kunne blive mistænkt, og ingen kunne være sikker på, om Bounderby ikke i et brovtende anfald af iver for det offentliges vel ville spille en romers rolle – blev de enige om, at Sissy og Louisa ad omveje skulle tage alene hen til det nævnte sted, og den ulykkelige fader rejse bort i en anden retning og nå det samme mål ad en anden og længere vej. Endvidere kom de

overens om, at han ikke skulle fremstille sig for Sleary for ikke at vække mistillid til sine hensigter, og for at efterretningen om hans komme ikke skulle få hans søn på ny til at tage flugten, men at det skulle overlades Sissy og Louisa at indlede sagen, og at de skulle underrette ham, der var årsag til så megen sorg og skændsel om, at hans fader var i nærheden, og om det øjemed, hvori de var kommet. Da disse forholdsregler var blevet modent overvejede og fuldstændigt forstået af dem alle tre, var det på tiden at iværksætte dem. Tidligt om eftermiddagen gik Gradgrind fra sit eget hus lige ud på landet for at nå det tog, med hvilket han skulle rejse, og om aftenen tog de andre af sted i en anden retning, opmuntrede ved ikke at se noget ansigt, som de kendte. De to rejste hele natten, undtagen når de nogle minutter ad gangen opholdtes på skiftestationer for at stige op eller ned ad endeløse trapper – den eneste afveksling på disse stationer – og blev tidligt om morgenen sat af ved en mose en god fjerdingvej fra den by, de søgte. Fra dette uhyggelige sted udfriedes de af en gammel vildmand af en postillon, der tilfældigvis var tidligt oppe, og som nu piskede på sin hest for den lille jagtvogn, og således blev de smuglet ind i byen gennem en mængde baggader, i hvilke svinene rodede. Skønt denne indkørsel hverken var pragtfuld eller blot vellugtende, var den dog, som sædvanlig i sådanne tilfælde, den lovlige alfarvej.

Det første, de så, da de kom ind i byen, var skelettet af Slearys cirkus. Selskabet var rejst til en anden by over fire mil derfra og havde åbnet sit cirkus dér. De to byer stod i forbindelse med hinanden ved en bakket landevej, og man kunne kun køre meget langsomt på denne vej. Skønt de i hast spiste frokost og ikke undte sig hvile, som det også ville være

forgæves at søge under så pinlige omstændigheder, blev det dog middag, førend de begyndte på ladedøre og mure at få øje på plakater om Slearys beriderselskab; klokken var ét, da de holdt på torvet.

En stor formiddags-forestilling af beriderne, som netop nu skulle tage sin begyndelse, anmeldtes af den offentlige udråber, netop som de satte foden på brostenene. Sissy rådede til, at de for at undgå at vække opmærksomhed i byen skulle købe billet ved indgangen. Tog Sleary mod pengene, ville han sikkert nok kende hende og gå til værks med forsigtighed. Var han der ikke, ville han nok få øje på dem indenfor og ikke vise sig mindre forsigtig med at lade dem vide, hvad han havde gjort med flygtningen.

Med bankende hjerter gik de derfor til den uforglemmelige fjællebod. Flaget med indskriften: Slearys Beriderselskab var der; og den gotiske niche var der, men Sleary var der ikke. Kidderminster, der havde udviklet sig alt for stærkt til, at selv den vildeste lettroenhed kunne have holdt ham for en cupido, havde givet efter for omstændighedernes – og sit skægs – uimodståelige magt og præsiderede som en mand, der gjorde sig alsidig nyttig, ved denne lejlighed ved kassen, mens han tillige havde en tromme i reserve for at have noget at bruge sine fri øjeblikke og overflødige kræfter til. Under sit skarpe udgik med falsk mønt havde Kidderminster i sin nuværende stilling ikke øje for andet end penge, hvorfor Sissy slap ukendt forbi ham, og de gik ind.

Kejseren af Japan red en adstadig, gammel, blakket hest og hvirvlede fem vandfade i luften på én gang, denne monarks yndlingsadspredelse. Skønt velkendt med hans fyrstelige

stamtræ, havde Sissy dog intet personligt kendskab til den nuværende kejser. Miss Josefine Slearys berømte, graciøse, tyrolske blomsterspring anmeldtes derpå af en ny bajads – der humoristisk sagde blomkålsspring – og straks efter trådte Sleary ind med hende ved hånden.

Sleary havde kun slået én gang efter bajadsen med sin lange piskesnert, og bajadsen havde kun én gang sagt: "Gør De det tiere, rider jeg Dem over ende!" før Sissy genkendtes både af fader og datter. Men de udførte deres roller med megen fatning, og Sleary lagde ikke mere udtryk i sit bevægelige øje end i sit stillestående. Forestillingen varede Sissy noget længe, især da den standsedes for at give bajadsen lejlighed til at fortælle Sleary en historie om, hvorledes Toben sad på Treben og gnavede på Etben, indtil Fireben kom og snappede Etben, hvorpå Toben stod op, snappede Treben og kastede den efter Fireben, der løb bort med Etben. For skønt det var en sindrig allegori om en slagter, en trebenet stol, en hund og et lammelår, tog denne fortælling dog tid og gjorde ventetiden endnu længere. Endelig gjorde da den lille lyshårede Josefine under stærkt bifald sit kniks, og bajadsen, der var blevet alene inde i manegen, havde netop varmet sig og sagt: "Nu kommer turen til mig!" da én slog Sissy på skulderen og vinkede hende ud.

Hun tog Louisa med sig, og de modtoges af Sleary i et ganske lille, privat lukaf med sejldugs vægge, et gulv af græstørv og et skråt bræddeloft, hvorpå tilskuerne på galleriet trampede for at give deres bifald til kende, som om de skulle gå igennem det. "Cecilia," sagde Sleary, der havde cognac og vand ved siden af sig, "det glæder mig at se dig. Du har altid været vor yndling, og du har gjort os ære siden de gamle dage, det må jeg sige. Du må

se vore folk, førend vi taler om forretninger, ellers knuser du deres hjerter, især kvindernes. Josefine er nu blevet gift med E. W. B. Childers, og de har fået en søn, og uagtet han kun er tre år, kan han dog sidde fast på hvilken hest, det skal være. Han kaldes rideskolens lille vidunder, og hører du ikke tale om den dreng i London, vil du høre tale om ham i Paris. Og kan du huske Kidderminster, som vi troede havde et godt øje til dig selv? Nå, han er også blevet gift, gift med en enke, der er gammel nok til at kunne være moder til ham. De har fået to børn, som begge er stærke i pantomimefaget. Kunne du se vores "Børnene i Skoven" med deres fader og moder begge døende på en hest – deres onkel modtager dem som sine myndlinger på en hest – dem selv tage ud og plukke brombær fra en hest – og rødkælkene komme og dække dem til med blade på en hest, ville du sige, at det var det mest fuldkomne, dine øjne nogen sinde havde set! Og du husker jo også nok Emma Gordon, der altid var som en moder imod dig? Naturligvis; det har jeg da ikke nødig at spørge om. Nå, Emma mistede sin mand. Han faldt ned fra en elefant i en slags pagode hos sultanen i Indien og kunne ikke overleve det, og hun giftede sig anden gang – giftede sig med en høker, som blev forlibt i hende nede fra parterret; og han er nu fattigforstander og en rig mand!"

Disse forskellige forandringer fortalte Sleary, der nu havde meget lidt vejrbage, med megen hjertelighed og en vidunderlig naivitet af sådan en gammel, rød næset fyldebøtte at være. Senere hentede han Josefine og Childers – temmelig furet i kinderne ved dagslyset – og rideskolens lille vidunder og, kort sagt, hele selskabet. Nogle mærkelige fremtoninger var de i

Louisas øjne med deres hvide og røde hudfarve, korte skørter og utildækkede ben; men det var smukt at se dem flokke sig om Sissy, og det var meget naturligt, at Sissy ikke kunne lade være med at briste i gråd.

"Så! Nu, da Cecilia har kysset alle børnene, omfavnet alle fruentimmerne og givet alle mandfolkene hånden, må I af sted igen alle sammen, og lad så musikken spille op til anden afdeling!" sagde Sleary.

Så snart de var gået, fortsatte han med dæmpet stemme: "Hør, Cecilia, jeg forlanger ikke at kende din hemmelighed, men jeg kan tænke, at dette er den unge frøken i huset?"

"Det er hans søster; ja."

"Og en datter af den gamle. Det er det, jeg mener. Håber, De har det godt, miss? Håber også, Deres herr fader er rask?"

"Min fader vil snart være her," sagde Louisa, der længtes efter at komme til sagen. "Hvorledes går det min broder?"

"Han har det godt. Kig en gang ind her. Du kender fiffet; find et kighul til dig selv."

De så begge gennem en sprække mellem brædderne.

"Det er Jack Kæmpedræberen, et lille komisk nummer for børn," sagde Sleary. "Der er et hus til Jack til at skjule sig i; der er min bajads med et pottelåg og et spid som Jacks tjener; der er lille Jack selv i en glimrende rustning; der er to komiske sorte tjenere, dobbelt så store som huset, til at stå ved siden af det og komme ind med det. Og kæmpen – han er af kurvefletning og har kostet mange penge – han er endnu ikke kommet. Kan De se det alt sammen?"

"Ja," svarede begge.

"Se på Dem igen, se nøje på dem. Ser De dem alle? Godt. Ja, miss," her satte han en bæk hen til dem, "jeg har nu mine egne meninger, og Deres fader har sine. Jeg bryder mig ikke om at få at vide, hvad Deres broder har gjort; det er bedst for mig ikke at vide det. Alt, hvad jeg har at sige, er, at Deres fader har stået Cecilia bi, og at jeg vil stå Deres fader bi. Deres broder er den ene af de to sorte tjenere."

Louisa udstødte et skrig, halvt af sorg og halvt af glæde.

"Det er virkelig tilfældet; men uagtet De nu ved det, ville De dog ikke kunne kende ham. Lad kun Deres fader komme. Jeg skal lade Deres broder blive her, til forestillingen er forbi. Han skal ikke få lov til at klæde sig af eller vaske malingen af sig. Lad Deres fader komme herhen efter forestillingen eller kom selv herhen efter forestillingen, så skal De træffe Deres broder og have hele huset for Dem selv til at tale med ham i. Bryd Dem ikke om, hvorledes han ser ud, når han kun er godt skjult."

Med mange taksigelser og lettere om hjertet opholdt Louisa ikke længere Sleary, men bad ham, med øjnene fulde af tårer, hilse hendes broder og gik derpå bort med Sissy for at komme igen om eftermiddagen.

En time senere kom Gradgrind. Heller ikke han havde mødt nogen, som han kendte, og var nu fuld af sangvinsk håb om ved Slearys hjælp at kunne skaffe sin søn til Liverpool om natten. Da ingen af dem kunne ledsage ham uden at røbe ham, hvor godt de så forklædte sig, skrev han et brev til en af sine handelsvenner, som han kunne stole på, og bønfuldt ham om at få overbringeren, hvad det så skulle koste, sendt af sted med et skib til Nord- eller Sydamerika eller hvilken som helst anden fjern verdensdel, hvor han hurtigst og hemmeligst kunne

komme hen. Da dette var gjort, gik de rundt og ventede, til cirkuset var blevet aldeles rømmet, ikke alene for tilskuerne, men også for beriderne og hestene. Efter at han i lang tid havde holdt øje med dem, kom Sleary ud med en stol og satte sig ved sidedøren og røg, som om dette var hans signal til, at de kunne nærme sig.

"Deres tjener, højstærede," lød hans forsigtige hilsen, da de gik ind. "Vil De mig noget, kan De finde mig her. De skal ikke bryde Dem om, at Deres søn har et komisk liberi på."

De gik alle tre ind, og Gradgrind satte sig fortvivlet ned på bajadsens stol midt på manegen. På en af de bageste bænke, afsides i det dæmpede lys og de sælsomme omgivelser, sad den slyngelagtige hvalp, som han havde den sorg at kalde sin søn, trodsig til det sidste.

I en latterlig frakke, der lignede en retsbetjents, med opslag og taskelommer af ubeskrivelige dimensioner, en umådelig vest, knæbukser, spændesko og en vanvittig, trekantet hat; med intet, der passede ham, og alt af det groveste stof, mølædt og fuldt af huller; med furer i sit sorte ansigt, hvor frygten og heden var trængt igennem den fedtede sammensætning, hvormed det var oversmurt, gjorde hvalpen en sådan figur, at Gradgrind under andre omstændigheder aldrig ville have troet, at der kunne eksistere noget så naragtigt, modbydeligt og usselt, skønt det var en kendsgerning, der både kunne vejes og måles. Og det var det kommet til med et af hans mønsterbørn!

I begyndelsen ville hvalpen ikke nærme sig, men blev hårdnakket siddende deroppe. Omsider gav han dog efter – hvis man kan bruge dette udtryk om en så tvær indrømmelse – for Sissys bønner – Louisa ville han slet ikke kendes ved – og

rykkede ned bæk for bæk, indtil han stod nede i savspånerne i udkanten af manegen så langt borte som muligt fra det sted, hvor hans fader sad.

"Hvorledes bar du dig ad med det?" spurgte faderen.

"Hvilket mener du?" svarede sønnen i en studs tone.

"Tyveriet," sagde faderen med stærkt eftertryk på ordet.

"Jeg sprængte selv pengekassen om aftenen og lod låget stå på klem, da jeg gik. Den nøgle, som blev fundet, havde jeg ladet lave længe i forvejen og lagde den fra mig om morgenen, for at man skulle tro, at den var blevet brugt. Jeg tog ikke alle pengene på én gang. Jeg lod, som om jeg hver aften lagde min beholdning i kassen, men det gjorde jeg ikke. Nu ved du det hele."

"Havde en lynstråle ramt mig," sagde faderen, "ville den ikke have rystet mig så stærkt som dette!"

"Det fatter jeg ikke," brummede sønnen. "Så og så mange mennesker får betroede stillinger; af så og så mange mennesker vil så og så mange vise sig uredelige. Jeg har hundrede gange hørt dig sige, at det er en lov. Hvorledes kan jeg ændre love? Med sådanne ting har du trøstet andre, fader. Trøst nu dig selv."

Faderen skjulte ansigtet i sine hænder, mens sønnen i sin vanærende narredragt stod og tyggede på et halmstrå; hans hænder, som sværten til dels var slidt af indvendig, lignede en abes. Aftenen var ved at falde på, og fra tid til anden vendte han urolig og utålmodig det hvide i sine øjne hen mod faderen. Det var den eneste del af hans ansigt, som røbede liv eller udtryk, så tykt var det indsmurt med sminke.

"Du må skaffes til Liverpool og sendes ud af landet."

"Det må jeg vel. Jeg kan ikke føle mig ulykkeligere på noget andet sted," klynkede hvalpen, "end jeg har følt mig her, så længe jeg kan huske. Det er dog altid noget."

Gradgrind gik hen til døren og kom tilbage med Sleary, som han forelagde det spørgsmål, hvorledes det ynkelige menneske kunne skaffes bort.

"Ja, jeg har tænkt på det. Der er ingen tid at spille, og De må derfor sige enten ja eller nej. Der er over fire mil til jernbanen. Om en halv time går en diligence derhen for at træffe posttoget, og dette tog kan bringe ham lige til Liverpool."

"Men se på ham," stønnede Gradgrind. "Vil en diligence –"

"Det er ikke min mening, at han skal rejse i det komiske liberi. Sig til, så skal jeg på fem minutter forvandle ham til kusk."

"Det forstår jeg ikke rigtig," sagde Gradgrind.

"Til fragtkusk, ved hjælp af garderoben. Træf en afgørelse. Vi må have bud efter noget øl. Jeg har aldrig set andet end øl, som har kunnet gøre en rigtig morian ren."

Gradgrind gav hurtigt sit samtykke; i en fart tog Sleary en bluse, en filthat og nogle andre fornødenheder op af en kasse; i en fart skiftede hvalpen klæder bag et skærmbræt; i en fart hentede Sleary øl og vaskede ham hvid igen.

"Så," sagde Sleary; "nu af sted til diligencen og sæt Dem op bag på den; jeg vil følge Dem derhen, så tror man, at De er en af mine folk. Sig farvel til Deres familie, og hold ørene stive." Med disse ord trak han sig hensynsfuldt tilbage.

"Her er dit brev," sagde Gradgrind. "Du vil få alt nødvendigt. Bød ved anger og en bedre opførsel for den skrækkelige handling, du har øvet, og de sørgelige følger, hvortil den har

ledet. Ræk mig din hånd, min ulykkelige søn, og Gud tilgive dig, som jeg tilgiver dig!"

Disse ord og den rørende tone, hvori de udtaltes, afpressede forbryderen et par foragtelige tårer, men da Louisa åbnede sine arme, stødte han hende på ny fra sig.

"Dig ikke. Dig har jeg intet at sige!"

"Tom, Tom, skal vi skilles således efter al min kærlighed?"

"Efter al din kærlighed?" svarede den forhærdede. "En dejlig kærlighed! At overlade gamle Bounderby til sig selv, jage min bedste ven, mr. Harthouse, bort og gå hjem, netop da jeg svævede i den største fare! En dejlig kærlighed, den! At fortælle alle og enhver, at vi havde været det sted, da du så, at de havde mig i fælden! En dejlig kærlighed, den! Nej, det er dig, som har styrtet mig i ulykke; du har aldrig holdt af mig!"

"Pas på," råbte Sleary ved døren.

De gik alle ud, mens den grædende Louisa forsikrede ham, at hun tilgav ham og endnu elskede ham, og at han engang ville angre at have forladt hende således og glæde sig ved langt borte at tænke på hendes sidste ord, da i det samme nogen løb imod dem. Gradgrind og Sissy, der gik foran Tom, mens hans søster endnu stadig klyngede sig til hans skulder, standsede og fo'r tilbage.

For der stod Bitzer ganske åndeløs; hans smalle læber stod vidt åbne; hans tynde næsebor udspilede; hans hvide øjenhår dirrede; hans farveløse ansigt var mere farveløst end ellers, som om han havde løbet sig hvidglødende, i stedet for at andre mennesker løber sig røde. Der stod han og pustede og snappede efter vejret, som om han ikke havde stået stille siden

den aften, da han engang før, for længe siden, var løbet imod dem.

"Det gør mig ondt, at jeg skal forstyrre Deres planer," sagde han og rystede på hovedet, "men jeg kan ikke lade mig tage ved næsen af beridere. Jeg må have unge mr. Tom; han må ikke skaffes af vejen af beridere; her er han i bluse, og jeg må have ham!"

Og ved kraven oven i købet, som det lod; for på denne måde holdt han ham fast.

8. Filosofi

De gik ind i boden igen, hvorpå Sleary lukkede døren for at holde nysgerrige ude. Bitzer, der endnu holdt den af skræk lammede forbryder ved kraven, stod i manegen og blinkede gennem tusmørket ad sin fordums velynder.

"Bitzer," sagde Gradgrind aldeles nedbøjet og ynkelig ydmyg imod ham, "har du et hjerte?"

"Blodets omløb," svarede Bitzer, smilende over det morsomme i dette spørgsmål, "ville ikke kunne tænkes uden et hjerte. Intet menneske, der kender de af Harvey med hensyn til blodets omløb beviste kendsgerninger, kan tvivle om, at jeg har et hjerte."

"Er det," udbrød Gradgrind, "tilgængeligt for nogen medlidende følelse?"

"Det er tilgængeligt for fornuft," svarede den fortræffelige, unge mand. "Ikke for andet."

De stod og så på hinanden, og Gradgrinds ansigt var lige så blegt som forfølgerens.

"Hvilken grund – ja, hvilken fornuftgrund kan du have til at hindre dette elendige unge menneskes flugt," sagde Gradgrind, "og til at knuse hans ulykkelige fader? Se på hans søster, som står der. Hav medynk med os!"

"Da De spørger mig om," svarede Bitzer i en meget forretningsmæssig og logisk tone, "hvilken fornuftgrund jeg har til at føre mr. Tom tilbage til Coketown, er det ikke mere end billigt, at jeg meddeler dem den. Jeg har fra først af haft mr. Tom mistænkt for dette banktyveri. Jeg havde før den tid holdt øje med ham, da jeg kendte hans veje. Jeg har holdt mine

iagttagelser for mig selv; men jeg har gjort dem. Jeg har nu fået overflødige beviser imod ham, foruden hans flugt og foruden hans egen tilståelse, som jeg kom tidsnok til at blive vidne til. Jeg havde den fornøjelse at holde øje med Deres hus i går og følge Dem hertil. Jeg agter at føre mr. Tom tilbage til Coketown for at overgive ham til mr. Bounderby, og jeg tvivler ikke om, at mr. Bounderby da vil forfremme mig til mr. Toms plads. Og jeg ønsker at få hans plads, for den vil bringe mig i vejret og sikre min fremtid."

"Er det alene et spørgsmål om din egen fordel –" begyndte Gradgrind.

"Jeg beder Dem undskylde, at jeg afbryder Dem; men De ved sikkert, at hele det sociale system er et spørgsmål om egen fordel. Det, man altid må appellere til, er menneskets egenkærlighed. Den er det eneste faste støttepunkt. Således er vi nu engang indrettede. Jeg er blevet, som De selv ved, fra ganske ung af oplært i denne katekismus."

"Hvor stor en sum penge," spurgte Gradgrind, "vil du sætte imod din forfremmelse?"

"Tak for dette vink; men jeg vil ingen som helst sum sætte imod den. Da jeg forudså, at Deres lyse hoved ville foreslå et sådant alternativ, har jeg i tankerne overvejet alt og fundet, at det at se igennem fingre med en forbrydelse, selv på meget høje vilkår, ikke ville være så sikkert og gavnligt for mig som mine forbedrede udsigter i banken."

"Bitzer," sagde Gradgrind og udstrakte sine hænder, som om han ville sige: Se, hvor ulykkelig jeg er! "Jeg har endnu kun ét middel tilbage til at bevæge dig. Du gik i mange år i skole. Kan du, når du husker al den umage, som man gjorde sig med dig,

overtale dig til på nogen måde at tilsidesætte din øjeblikkelige fordel og lade min søn slippe fri, så bønfaller jeg dig at lade dette minde komme ham til gode."

"Det undrer mig virkelig," svarede den fordums discipel i en belærende tone, "at se Dem indtage en så uholdbar stilling. For min skolegang blev der betalt; det var en akkord, og da jeg kom ud af skolen, blev akkorden hævet."

Det var en af den Gradgrindske filosofis hovedgrundsætninger, at enhver ting skulle betales. Ingen kunne på nogen måde give en anden noget eller yde ham hjælp, uden at der sluttedes en akkord. Taknemmeligheden skulle afskaffes, og de dyder, som udsprang af den, skulle ophøre at være til. Enhver tomme af menneskelivet lige fra fødslen til døden skulle være genstand for en handel. Kom man ikke på den måde i Himlen, var denne intet statsøkonomisk sted, og man havde intet der at gøre.

"Jeg nægter ikke," tilføjede Bitzer, "at min skolegang var billig. Men nu lønner den sig. Jeg blev dannet på det billigste marked og falbyder mig nu på det dyreste."

Her forstyrredes han lidt af Louisas og Sissys gråd.

"Å, lad det være," sagde han; "det nytter ikke noget; det plager kun. De synes at tro, at jeg har noget imod mr. Tom; men det har jeg slet ikke. Jeg vil kun i henhold til de af mig fremførte fornuftgrunde bringe ham tilbage til Coketown. Skulle han gøre modstand, råber jeg: Stop tyven! Men han vil ikke gøre modstand, det kan De stole på."

Sleary, der med gabende mund, og mens hans ene rullende øje havde været fast indeklemmt i hans hoved, havde hørt på disse lærdomme med den dybeste opmærksomhed, trådte nu frem.

"De ved nu meget godt, sir, og Deres datter ved godt – bedre end De, da jeg har sagt hende det – at jeg ikke vidste, hvad Deres søn havde gjort, og at jeg ikke brød mig om at få det at vide, skønt jeg dengang kun troede, at det var nogle gale spilopper. Men efter at denne unge mand nu har åbenbaret, at det er et banktyveri, bliver sagen alvorlig, alt for alvorlig, til at jeg kan se gennem fingre med den, som denne unge mand meget rigtig har kaldt det. Følgelig må De ikke tage mig det ilde op, at jeg holder med denne unge mand og siger, at han har ret, og at der ikke er noget at gøre ved det. Men jeg vil sige Dem, hvad jeg vil gøre; jeg vil køre denne unge mand og Deres søn over til jernbanen og forebygge, at sagen bliver kendt her. Mere kan jeg ikke indlade mig på; men det vil jeg gøre."

Louisa brød ud i ny klager. At Deres sidste ven samledes svigtede dem, havde til følge, at Gradgrind røbede en endnu større fortvivlelse. Men Sissy så meget opmærksomt på ham og tog heller ikke fejl af ham i sit hjerte. Mens de alle var ved at gå ud, rullede han én gang lidt til hende med sit bevægelige øje for at tilkendegive hende, at hun skulle blive tilbage. Efter at have lukket døren i lås sagde han heftigt:

"Den gamle herre tog sig af dig, Cecilia, og nu vil jeg tage mig af ham. Og hvad mere er, denne unge mand er en skurk og tjener hos den opblæste slubbert, som mine folk nær havde kastet ud af vinduet. Det bliver mørkt i aften; jeg har en hest, der kan gøre, hvad det skal være, undtagen at tale. Jeg har en hest, der kan løbe tre mil i timen, når Childers kører den; jeg har en hund, der kan holde et menneske på ét sted i fire og tyve timer. Se til, at du kan komme til at sige den unge herre et ord. Sig ham, at når han ser, at hesten begynder at danse, må han

ikke blive bange for at vælte, men skal holde udkig efter en gig med en hest for. Sig ham, at når han ser, at giggen er i nærheden, skal han springe ned; så vil den køre bort med ham i susende galop. Lader min hund den unge skurk røre sig ét skridt til fods, giver jeg ham lov til at gå. Og rører min hest sig fra den plet, hvor den begynder at danse, førend om morgenen – kender jeg den ikke! – ørene stive!"

Ti minutter efter havde Childers, der drev omkring på torvet med tøfler på benene, fået sine ordrer, og Slearys køretøj stod færdigt. Det var oplivende at se den dresserede hund løbe gøende omkring det, og Sleary med sit ene øje instruere den om, at den skulle passe godt på Bitzer. Kort efter at det var blevet mørkt, satte de sig alle tre op og kørte bort, idet den afrettede hund – et frygteligt dyr – allerede fikserede Bitzer skarpt og holdt sig ved hjulet på hans side for at være klar til at tage imod ham, hvis han skulle ytre mindste lyst til at stige ud.

De andre tre blev siddende oppe hele natten i værtshuset i den mest spændte forventning. Klokken otte om morgenen viste Sleary og hunden sig atter, begge i det ypperligste humør.

"Alting i orden!" sagde han. "Deres søn kan allerede nu være om bord. Childers hentede ham i aftes, halvanden time efter at vi var kørt herfra. Hesten dansede polka, til den blev stoktræt – den ville have valset, hvis den ikke havde haft tøjet på sig – og så gav jeg den et tegn, hvorpå den lagde sig nok så mageligt til at sove. Da den durkdrevne unge slyngel sagde, at han ville gå i forvejen, hængte hunden sig i hans halstørklæde med alle fire ben i luften og rev ham omkuld. Og så satte han sig op i vognen igen og blev siddende der, til jeg vendte om klokken halv syv i morges."

Gradgrind overvældede ham naturligvis med taksigelser og lod på så fin en måde som muligt falde et vink om en rundelig sum penge.

"Selv trænger jeg ikke til penge; men Childers er familiefader, og ville De byde ham en fempunds note, ville den måske ikke være uvelkommen, ligesom jeg også med fornøjelse vil tage imod, hvis De ville spendere et halsbånd til hunden og et sæt klokker til hesten. Grog nyder jeg nu altid." Han havde allerede bestilt sig et glas og fik nu ét til. "Og hvis De ikke synes, at det ville være for meget at lave et lille gilde for selskabet til omtrent halvfjerde shillings pro persona, foruden drikkevarer, ville det være en stor glæde for dem alle."

Gradgrind lovede meget villigt at give alle disse små beviser på sin taknemmelighed, skønt han, sagde han, fandt dem alt for ringe i forhold til en så stor tjeneste.

"Meget vel, hvis De da engang imellem vil tage en billet til en beriderforestilling, har De mere end betalt Deres regning. Men nu ville jeg gerne, hvis Deres datter tillader det, sige Dem et afskedsord i enrum."

Louisa og Sissy gik ind i et værelse ved siden af, hvorpå Sleary fortsatte, mens han stod og rørte i sin grog og af og til drak af den:

"Jeg behøver ikke at sige Dem, at hunden er et vidunderligt dyr."

"Dens instinkt er forbavsende."

"Hvad De så kalder det – og jeg ved pokker ikke, hvad jeg skal kalde det, så er det forbavsende. Den måde, hvorpå en hund kan finde en – selv om man er nok så langt borte!"

"Dens lugt er så fin."

"Jeg ved pokker ikke, hvad jeg skal kalde det," gentog Sleary og rystede på hovedet; "men hunde har fundet mig på en sådan måde, at jeg har tænkt på, om en sådan hund ikke var gået hen til en anden hund og havde sagt: 'Du skulle tilfældigvis ikke kende en person ved navn Sleary i beriderfaget – svær mand – klogt øje?' Og om den hund ikke har sagt: 'Ja, jeg kan vel ikke sige, at jeg selv kender ham, men jeg kender en hund, som jeg tror kender ham.' Og om denne hund ikke har tænkt sig om og sagt: 'Sleary, Sleary! Ja vel, meget rigtigt. En ven af mig har engang talt til mig om ham. Jeg kan let skaffe dig hans adresse.' Da jeg viser mig offentligt og rejser så meget omkring, må der være en mængde hunde, som kender mig, uden at jeg ved det!"

Gradgrind syntes at blive ganske konfus over dette tankeeksperiment.

"Allenfals," sagde Sleary efter at have ført sin grog til munden, "er det nu fjorten måneder siden, vi var i Chester. Da vi en formiddag skulle til at opføre "Børnene i Skoven," kommer en hund ind på manegen igennem stalddøren. Den havde gået en lang vej, var i dårlig stand, halt og næsten blind. Den gik rundt til vore børn, det ene efter det andet, som om den søgte efter et barn, den kendte, og derpå gik den hen til mig, slog bagop og blev stående på forbenene, så mat som den var, og logrede med halen og døde. Denne hund var Merrylegs."

"Sissys faders hund!"

"Cecilias faders gamle hund. Af hvad jeg har kendt til den hund, tør jeg nu gøre min ed på, at denne mand var død og begravet, længe før hunden kom tilbage til mig. Josefine og Childers og jeg talte længe sammen, om jeg skulle skrive eller ikke. Men vi blev enige om: 'Nej. Der er intet glædeligt at

fortælle, hvorfor da gøre hende ulykkelig og urolig?' Og derfor vil ingen få at vide, om hendes fader forlod hende på en skammelig måde, eller om han hellere ville dø alene af hjertesorg end trække hende ned med sig, nej aldrig, i det mindste ikke førend vi får at vide, hvorledes hundene kan finde os."

"Endnu i dette øjeblik gemmer hun den flaske, han sendte hende ud efter, og til sit livs sidste time vil hun tro på hans kærlighed," sagde Gradgrind.

"Dette synes at vise et menneske to ting, ikke sandt?" sagde Sleary grublende, idet han så ned i dybet af sin grog. "For det første, at der gives en kærlighed i verden, der ikke helt og holdent er egenkærlighed, men noget ganske andet; og dernæst, at den har sin egen måde at regne eller ikke regne på, som det i det mindste er lige så vanskeligt at give et navn, som hundens måde at være på!"

Gradgrind så ud ad vinduet uden at svare. Sleary tømte sit glas og kaldte damerne ind igen.

"Kære Cecilia, kys mig til farvel! Unge dame, at se Dem behandle hende som en søster, og en søster, De ærer og elsker af Deres hele hjerte og mere til, det er et syn, som ret fryder mig. Jeg håber, at Deres broder må leve og blive Dem værdigere og en større trøst for Dem. Sir, giv mig hånden for første og sidste gang! Vær ikke hård mod os stakkels landstrygere. Folk må more sig. De kan ikke altid lære og heller ikke altid arbejde; det er de ikke skabte til. De må have os. De skulle tage os, hvad der er både klogt og godt, fra den bedste, ikke fra den værste side!"

"Jeg har aldrig før troet," sagde Sleary og stak igen hovedet ind af døren for at sige det, "at jeg var så stor en taler!"

9. Slutning

Det er en farlig sag at opdage noget inden for en forfængelig pralers område, førend den forfængelige praler selv bliver det va'r. Bounderby følte, at mrs. Sparsit havde haft den dristighed at komme ham i forkøbet og at ville være klogere end han.

Uforsonligt forbitret på hende på grund af hendes triumferende opdagelse af mrs. Pegler, vendte og drejede han denne formastelighed af en kvinde i hendes afhængige stilling så længe i sine tanker, at den ved denne venden og drejen voksede i omfang ligesom en stor snebold. Omsider gjorde han den opdagelse, at det at afskedige hende – at kunne sige: "Hun var af god familie og ville gerne være blevet hos mig; men jeg ville ikke beholde hende og lod hende gå" – ville være at udnytte forbindelsen på den bedst mulige måde og tillige at straffe mrs. Sparsit efter fortjeneste.

Opfyldt af denne tanke kom han ind til frokosten og satte sig i den fordums spisesal, hvor hans portræt var. Mrs. Sparsit sad ved kaminen med foden i sin bomuldsgarns stigbøjle, lidet anende, hvor hun var i færd med at ride hen.

Efter Pegler-historien havde denne ædelbårne kvinde tilhyllet sin medlidenhed med Bounderby med et slør af stille tungsind og sønderknuselse, og som en følge heraf var det blevet hendes vane at sætte et vemodigt ansigt op, og dette vemodige ansigt vendte hun nu mod sin velynder.

"Hvad er der nu i vejen, frue?" spurgte Bounderby i en kort, barsk tone.

"Herre Gud, bid dog ikke næsen af mig!"

"Bide næsen af Dem, frue!" gentog Bounderby, "*Deres næse!*" Mrs. Sparsit forstod, han mente, at det var en alt for udviklet næse til dette brug. Efter denne fornærmelige hentydning skar han sig en skive brød og slængte kniven hen ad bordet.

Mrs. Sparsit tog foden ud af stighbøjlen og sagde: "Mr. Bounderby!"

"Hvad er der, frue?" svarede Bounderby. "Hvad glor De efter?"

"Tør jeg spørge, om De har haft nogen ærgrelse i dag?"

"Ja, frue."

"Tør jeg spørge," vedblev den krænkede kvinde, "om jeg er den ulykkelige årsag til, at Deres sind er kommet ud af ligevægt?"

"Hør, jeg vil sige Dem noget. Jeg er ikke kommet her for at lade mig hovmesterere. Et fruentimmer kan være af fornem slægt; men det kan ikke tillades hende at ærgre og drille en mand i min stilling, og jeg vil ikke tåle det." Bounderby følte, at det var nødvendigt at blive ved, mens han var i gang, idet han forudså, at hvis han indlod sig på enkeltheder, ville han blive slået af marken.

Mrs. Sparsit løftede først og rynkede derpå sine bryn, samlede sine sager sammen i en kurv og rejste sig.

"Sir," sagde hun majestætisk, "det er mig klart, at jeg for øjeblikket er Dem til byrde. Jeg vil trække mig tilbage til mit eget værelse."

"Tillad, at jeg lukker døren op for Dem."

"Tak, det kan jeg selv gøre."

"De må hellere lade mig gøre det," sagde Bounderby, idet han gik forbi hende og lagde hånden på låsen, "da jeg så kan benytte lejligheden til at sige Dem et par ord, førend De går. De må vide, mrs. Sparsit, at jeg finder, at De har det alt for

indskrænket her. Det forekommer mig, at der under mit ringe tag næppe er tumbleplads nok for en dame med Deres geni for andre folks sager."

Mrs. Sparsit tilkastede ham et blik, fuldt af den dybeste foragt, og sagde med største høflighed: "Virkelig, sir?"

"Jeg har tænkt over det, ser De, siden de seneste tildragelser, frue, og efter min ringe dømmekraft forekommer det mig –"

"Å, for Guds skyld," afbrød mrs. Sparsit ham med sprudlende livlighed, "nedsæt ikke Deres dømmekraft. Enhver ved, hvor ufejlbarlig mr. Bounderbys dømmekraft er. Enhver har haft beviser nok på dette. Den er genstand for almindelig omtale. Nedsæt alt, hvad De vil hos Dem selv, kun ikke Deres dømmekraft," sluttede hun smilende.

Meget ilde til mode og rød i hovedet tog Bounderby atter til orde:

"Det forekommer mig, frue, siger jeg, at en dame med Deres evner langt bedre ville komme til sin ret i et helt andet hus, et hus som Deres slægtnings, lady Scadgers'. Tror De ikke, at De vil finde ting der, som De kunne blande Dem i?"

"Det er aldrig før faldet mig ind; men nu, da De siger det, finder jeg det højst sandsynligt."

"Så synes jeg også, at De skulle prøve det," sagde Bounderby og lagde en konvolut med en anvisning indeni i hendes lille kurv. "De kan jo selv afgøre, hvornår De vil tage bort, frue; men imidlertid vil det måske være behageligere for en dame med Deres åndsevner at nyde sine måltider i enrum og uden at ulejliges af selskab. Jeg skylder Dem virkelig en undskyldning – da jeg kun er Josias Bounderby fra Coketown – fordi jeg så længe har stået Dem i lyset."

"Tal endelig ikke om det," svarede mrs. Sparsit. "Kunne dette portræt tale – men det har den fordel forud for originalen, at det ikke har den evne at kunne gøre sig selv til nar og vække andres modbydelighed – kunne det stadfæste, at det er meget længe siden, at jeg kom i vane med at tiltale det som billedet af en nathue. Intet af hvad en nathue gør, kan fremkalde forundring eller harme; en nathues handlinger kan kun indgyde foragt."

Med disse ord så mrs. Sparsit, hvis romerske træk lignede en skuepenge, der var præget for at forevige hendes ringeagt for Bounderby, stift på ham fra øverst til nederst, strøg hånlige forbi ham og gik ovenpå. Bounderby lukkede døren, stillede sig foran kaminen og kastede sig på sin gamle eksploderende måde ind i sit portræt – og ind i fremtiden.

Ind i hvor meget af fremtiden? Han så mrs. Sparsit med alle det kvindelige arsenals våben kæmpe en daglig kamp med den karrige, spydige, arrige, martrende lady Scadgers, der endnu lå til sengs med sit gådefulde ben og opbrugte sine utilstrækkelige indtægter, førend halvdelen af hvert fjerdingår var gået, i en ussel, lille, indesluttet lejlighed, et sandt skab for én, en sand krybbe for to; men så han mere? Opfangede han noget glimt af, hvorledes han selv viste Bitzer frem for fremmede som den stræbsomme unge mand, der så ganske opofrede sig for sin herre, som havde vundet Toms plads og været nær ved at fange Tom selv, dengang denne borteskamoteredes af en flok slyngler? Så han nogen svag afspejling af, hvorledes hans eget billede gjorde et pralende testamente, ifølge hvilket fem og tyve dagdrivere på over fem og halvtredsindstyve år, der hver især skulle antage navnet Josias Bounderby og stadig spise til

middag i Bounderby Hall, stadig bo i Bounderby Stiftelsen, stadig overvære gudstjenesten i Bounderby Kapellet, stadig falde i søvn under en Bounderby prædiken, stadig understøttes af et Bounderby legat og stadig forårsage alle sunde maver væmmelse ved en uhyre masse Bounderbysk pral og skryderi? Havde han nogen forudfølelse af, at femårsdagen derefter skulle Josias Bounderby dø af apopleksi på gaden i Coketown, og det samme fortræffelige testamente begynde sin lange løbebane og være årsag til utallige spidsfindigheder, plyndringer, ugrundede fordringer, slette eksempler, uden at gavne andre end juristerne? Sandsynligvis ikke. Men portrættet skulle derimod se det alt sammen.

Samme dag og samme time sad Gradgrind tankefuld i sit eget værelse. Hvor meget så han vel af fremtiden? Så han sig selv som en hvidhåret, affældig mand lempe sine hidtil ubøjelige teorier efter de givne forhold, indordne sine kendsgerninger og talstørrelser under tro, håb og kærlighed og ikke længere søge at male himmelske trekløvere på sine små, støvede møller? Opfangede han noget glimt af, hvorledes han selv blev foragtet for dette af sine tidligere politiske meningsfæller? Så han dem på det tidspunkt, da det var blevet slået fast, at de nationale skraldemænd kun har med sig selv at gøre og ingen pligter mod den abstrakte idé, der kaldes et folk, mens de "skoser det ærede medlem" med dit og dat og alt muligt fem aftener om ugen indtil langt ud på morgenstunden? Sandsynligvis havde han en sådan forudfølelse, da han kendte sine folk.

Samme dags aften iagttog Louisa ilden ligesom i fordums dage. Hvor meget af fremtiden mon der fremstillede sig for

hendes blik? Til nutiden hørte de plakater i gaderne med hendes faders underskrift, hvori han frikendte væveren Stephen Blackpool for en ugrundet mistanke og kundgjorde sin egen søns brøde med de formildende omstændigheder, som kunne findes i hans alder og fristelser – han kunne ikke overtale sig til at tilføje, hans opdragelse. – Og ligeledes hørte Stephen Blackpools ligsten med en indskrift af hendes fader så godt som til nutiden; for hun vidste, at den ville komme. Disse ting kunne hun tydeligt se. Men hvor meget af fremtiden?

En arbejderske ved navn Rachel, som efter en langvarig sygdom atter viste sig ved fabriksklokkens ringen og til de fastsatte tider kom og gik blandt Coketowns arbejdere; en kvinde med et kønt, alvorligt ansigt, altid klædt i sort, men mild og venlig, ja endog munter; der af alle mennesker der på stedet var den eneste, som syntes at have medlidenhed med en elendig, fortrukken stakkel af hendes eget køn, man undertiden så i byen hemmeligt tigge af hende og græde for hende; en kvinde, der arbejdede og altid arbejdede, men var tilfreds med det og foretrak det som sin naturlige lod, indtil hun blev for gammel til at arbejde længere. Så Louisa dette? Det var en af de ting, der skete.

En forladt broder, mange tusinde mil borte, der på et stykke tåreplettet papir skrev, at hendes ord kun alt for snart ville gå i opfyldelse, og at alle skatte i verden kun ville være en ringe pris for et glimt af hendes kære ansigt. En broder, der omsider kom hjemmet nærmere i håb om at se hende, men opholdtes af sygdom; hvorpå der kom et brev fra en fremmed hånd af det indhold: "Den og den dag døde han af feber i et hospital, opfyldt

af anger og kærlighed til Dem; hans sidste ord var Deres navn." Så Louisa dette? Også dette var noget, der indtraf.

Hun selv igen hustru – moder – kærlig årvågen over sine børn, altid omhyggelig for, at de fik en sjælelig, ikke mindre end en legemlig barndom, idet hun vidste, at denne er en endnu skønnere ting og en skat, hvoraf enhver nok så ringe del er en velsignelse og lykke for de viseste. Så Louisa dette? Dette var en ting, man aldrig fik at se.

Men at den lykkelige Sissys børn elskede hende; at alle børn elskede hende, at hun lærte at sætte sig ind i børns tankegang og aldrig fandt, at nogen uskyldig og smuk forestilling var at foragte; at hun ærligt stræbte efter at lære sine ringere medmennesker at kende og forskønne deres trivielle og maskinmæssige hverdagsliv med de små nydelser og glæder, uden hvilke barndommens hjerte vil visne, den kraftigste, fysiske manddom være moralsk stendød, og den tydeligste nationalvelstand, som tal kan påvise, være som skriften på væggen – at hun slog ind på denne vej, ikke i medfør af et fantastisk løfte, et broderskab, et søsterskab, en forpligtelse, en overenskomst eller en hellig pagt, men simpelt hen som en pligt, der skal opfyldes – så Louisa dette? Dette var noget, der ville ske.

Kære læser, det afhænger af dig og mig, om noget lignende skal ske eller ikke ske i vore virkekredse. Lad det ske! Med lettere hjerte kan vi da sidde ved vor arne og se asken af vor ild blive grå og kold.

Om "Strengte tider"

Forfatter: Charles Dickens (1812-1870).

Org.udgave: *Hard Times. For These Times.*. Føljeton i *Household Words* april til august 1854, bogudgave Bradbury & Evans, London 1854.

Denne udgave baseret på: *Strengte Tider*. Oversættelse ved L. Moltke, 5. udgave. Forlaget Lyset A/S, København 1910.

Oversætter: Ludvig Moltke (1805-1872).

Redigeret af: Kim N. Jensen.

Forside: Efter illustration af Henry French (?-?) fra Charles Dickens: *Hard Times*, Chapman & Hall, London 1877: "*Thomas Gradgrind Apprehends His Children Louisa and Tom at the Circus*".

ISBN 978-87-7979-834-2

2. ebogsudgave, erstatter ISBN 978-87-7979-089-6.

© 2022 eBibliotek 1800

www.ebib1800.dk

